МАДИНА ВАЛИЕВА

КУХОННАЯ УТВАРЬ

(названия и значения бытовой посуды на материале диалектов)

Башкирско-русско-английский словарь

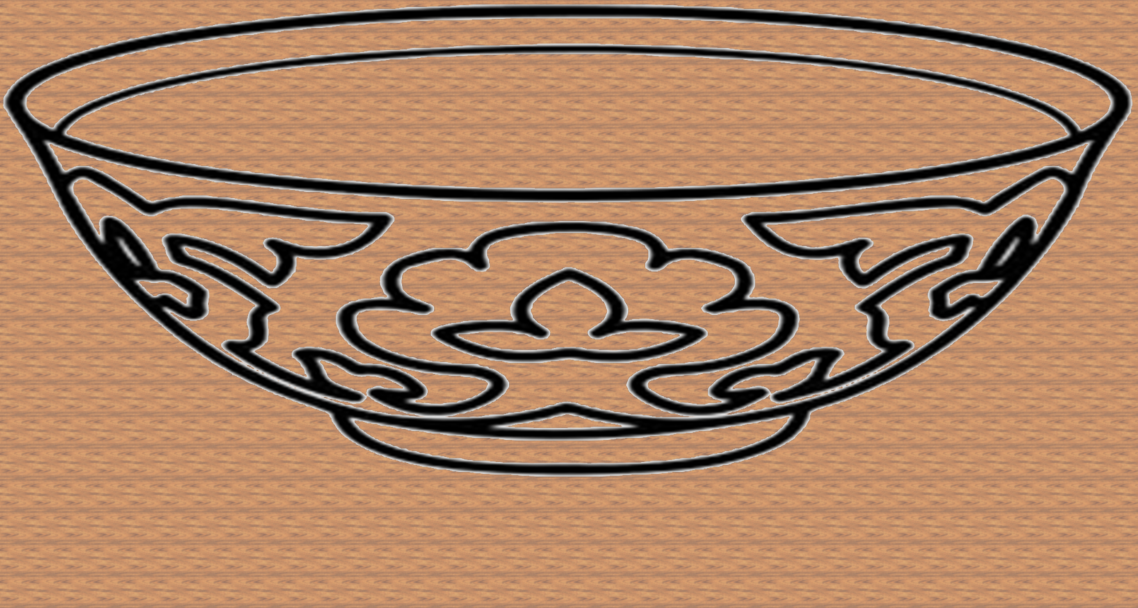

МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РФ
РОССИЙСКАЯ АКАДЕМИЯ НАУК
УФИМСКИЙ ФЕДЕРАЛЬНЫЙ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ЦЕНТР
ОРДЕНА ЗНАК ПОЧЕТА ИНСТИТУТ ИСТОРИИ,
ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

М. Р. Валиева

КУХОННАЯ УТВАРЬ
(названия и значения бытовой посуды на материале диалектов)
башкирско-русско-английский словарь

Научное электронное издание сетевого доступа

У ф а
ИИЯЛ УФИЦ РАН
2023

УДК 811.512.141’28:392 (=512.141) (038)
ББК 81.2(2Рос=Баш):63.5(2Рос=Баш) Я2
В15

Печатается по решению заседания Ученого совета Ордена Знак Почёта Института истории,языка и литературы Уфимского федерального исследовательского центра Российской академии наук (Протокол № 4 от 10.06.2022)

Отв. редакторы:
Ф. Г. Хисамитдинова, З. М. Давлетшина

Рецензенты:
д-р филол. наук, профессор, чл.-кор. РАН **А. В. Дыбо**
(Институт языкознания РАН, г. Москва);
д-р филол. наук, профессор **Л. Х. Самситова**
(Институт стратегических исследований РБ, г. Уфа)

Валиева, М. Р.
В15 Кухонная утварь (названия и значения бытовой посуды на материале диалектов) : башкирско-русско-английский словарь / М.Р. Валиева [Электронный ресурс] –Уфа : ИИЯЛ УФИЦ РАН, 2023. – 280 с. URL: http://rihll.com/files/Knigi/239-5.pdf
ISBN 978-5-91608-239-5

Настоящий словарь включает в свой состав более 1000 лексических единиц, объединяющих этнографические, фольклорные, литературные источники, материалы экспедиционных и полевых исследований ученых ИИЯЛ УФИЦ РАН, тексты из этнокультуроведческих словарей и энциклопедий. Помимо литературных названий кухонной утвари представлена редкая диалектная лексика, относящаяся к устной речи.

Словарь предназначен для широкого круга читателей, в том числе для филологов, тюркологов, переводчиков, этнографов и музейных работников.

УДК 811.512.141’28:392
(=512.141) (038)
ББК 81.2(2Рос=Баш):63.5(2Рос=Баш) Я2

ISBN 978-5-91608-239-5

© Валиева М.Р., 2023
© ИИЯЛ УФИЦ РАН, 2023

Все права защищены. Книга или любая её часть не может быть скопирована, воспроизведена в электронной или механической форме, в виде фотокопии, записи в память ЭВМ, репродукции или каким-либо иным способом, а также использована в любой информационной системе без получения разрешения от издателя. Копирование, воспроизведение и иное использование книги или её части без согласия издателя является незаконным и влечёт уголовную, административную и гражданскую ответственность.

Издание публикуется в авторской редакции
Компьютерная верстка: М. Р. Валиева
Программирование: А. У. Хисаметдинов

При подготовке электронного издании использовались следующие программные средства:
Adobe Acrobat – текстовый редактор; Microsoft Word – текстовый редактор

Подписано к использованию: 15.05.2023. Объем: 10,58 Мб.
Институт истории, языка и литературы УФИЦ РАН
450054, РБ, г. Уфа, пр. Октября, 71.Тел.: (347) 235-60-50
E-mail: rihll@anrb.ru

ПРЕДИСЛОВИЕ

Самобытная посуда и различные сосуды, используемые для приготовления, приёма и хранения пищи испокон веков являются особым показателем материальной культуры народов. Традиционно мастера и умельцы изготавливали посуду из самых доступных природных материалов: дерева, бересты, прутьев, глины, песка, металла, камней (яшмы, нефрита, кремния, оникса, горного хрусталя и т.п.), костей и кожи животных. Например, **ортуҫтаҡ** – миска из нароста дерева – wood tureen made from a burl; **ямдау** – сосуд для кумыса из желудка скотины со сборчатой горловиной –vessel for koumiss from the stomach of cattle with a folded neck или **туҙаяҡ I** – берестяной короб *(для закваски зерна бузы)* – birch bark box *(for starter grain for booze (light intoxicating drink made from millet, buckwheat, barley)*.

В эпоху всеобщей глобализации производятся современные виды посуды, таким образом, происходит вытеснение самобытных сосудов и емкостей, уходит технология промыслового и кустарного изготовления традиционной бытовой утвари. Фабричные изделия попадают в обиход с иными наименованиями и названия древних видов посуды, изготовленной из кожи, бересты, дерева, сохранились только в письменных источниках.

О широком распространении кожаной, берестяной и деревянной бытовой посуды свидетельствует богатая терминология, различающаяся по отдельным районам и регионам. Эти названия не только означают какой-либо бытовой предмет, они хранят в себе также и сакрально-символический смысл связанный с обрядами, приметами, поверьями народа. Например, ***ҡаҙан*** для башкир и для многих кочевых народов символизировал единство всех членов семьи, «он занимал центральную часть башкирской юрты, являлся символом достатка в доме и бессмертия рода» [СБМ. Хисамитдинова, 2011, с. 235].

Грандиозные современные изменения в хозяйстве, перестройка быта практически целиком вытеснили самобытную утварь и посуду из каждодневной жизни башкир. На данный момент лингвистический аспект этой темы мало изучен, и в связи с этим возникла необходимость в обобщении и систематизации имеющегося материала. Таким образом, в словарь вошли различные наименования кухонной и столовой посуды для приготовления и подачи пищи, разнообразные названия хозяйственных емкостей, сосудов, дорожных торб, сумок, сеток, кожаных, лубяных и берестяных корзин, коробов для хранения продуктов.

Необходимо подчеркнуть, что помимо литературных названий представлены как распространенные, так и малоизвестные диалектные лексические единицы башкирского языка как достояние лексикографии и башкирского языка.

ПОСТРОЕНИЕ СЛОВАРЯ

Словарь составлен в форме таблицы: в левом столбце расположены названия предметов, описание их функционального значения в быту, материала, из которого изготовлен предмет. Заглавное слово переведено на русский и английский языки. Словарные статьи располагаются в алфавитном порядке, даются полужирным шрифтом; необходимые пометы – курсивом. Названия бытовой утвари, не имеющие точного эквивалента на русском и английском языках, переведены в виде описания или толкования предмета. Также по возможности в скобках приводятся единицы измерения объема жидкости и сыпучих продуктов, необходимые для их характеристики. Омонимы помечены римскими цифрами. Например:

БАЛҒАЛАҠ I – чайная ложка, ложечка *(для размешивания сахара в чае и употребления меда, масла и др. пищи)* – teaspoon

БАЛҒАЛАҠ II – чайная ложка *(единица измерения объема жидкости и сыпучих продуктов, вмещающая до 5 миллилитров жидкости)* – teaspoon *(a unit of measurement for the volume of liquids and bulk products, containing up to 5 milliliters of liquid).*

Диалектные названия домашней утвари, представленные омонимами, также обозначены римскими цифрами. В таком случае они даны со ссылкой (см.) на литературное слово или его распространенное название. Например:

АҒАСАЯҠ I *(сакм.)* см. *табаҡ I*; **АҒАСАЯҠ II** *(сакм.)* см. *ағас күнәк.*

После диалектных слов, традиционно используемых в устной речи носителей говоров, указывается сокращенное название говора, в котором они бытуют и приводятся часто используемые словосочетания из обиходно-бытового общения башкир в качестве примера:

ЯМАЯҠ II *(караид., гайн., нижнебельск., танып.)* см. *балсыҡ сеүәтә*	*Аҡ балсыҡтан яһалған ямаяҡ* – чаша из белой глины

Помимо этого, бытовые термины проиллюстрированы примерами из фольклорных (БХИ), этнографических (БЭ), диалектных (ДСБЯ), экспедиционных (ЭМ) материалов, а также примерами картотечного фонда ИИЯЛ УФИЦ РАН (КФ), художественной литературы и т.п. Все примеры, т.е. словосочетания живой речи и предложения из художественной литературы, перечисленных источников даны в правом столбце словаря. В отличие от предложений устойчивые и свободные словосочетания переведены на русский язык. Часто в качестве примеров используется материал собирателей

и лингвистов ИИЯЛ, отредактированные автором. Например, диалектный материал языковеда М.И. Дильмухаметова:

АҠЫЙ *(ср.-ур.)* – чашка *(фарфоровая белая чашка без узоров)* – cup *(white cup without patterns)*	*Башҡорт теленең урта урал һөйләшендә биҙәкһеҙ аҡ сынаяҡты* ***аҡый*** *тип йөрөтәләр.* М.И. Дильмухаметов.

В основном в словаре представлено прямое значение кухонной утвари. Помимо этого, дополнительно дается описание сакрально-символической и коннотативной семантики некоторых обрядовых предметов. Например: **Бата аяғы* – первая чаша с напитком, подаваемая хозяину *(т.е. при угощении гостей хозяин должен выпить первым подаваемый напиток)*. **Кейәү аяғы (инзер.)* – чаша жениха *(ритуальный предмет, участвующий в свадебном обряде)*; **Ҡунаҡ аяғы (миас.)* – последняя чашка чая и т.п.

В башкирском языке определенные наименования посуды метафоризируются, то есть употребляются в переносном значении, например, **сеүәтә – панцирь; скорлупа.* Некоторые фразы с компонентом названия посуды являются терминами народной медицины, в частности относятся к остеологии и ортопедической терминологии костоправов: **сеүәтә һөйәге* – теменная кость; **тубыҡ сеүәтәһе* – надколенная чашка. Наименования посуды также входят в состав космонимов – *Күнәк йондоҙ(о) – Водолей, Күнәк (йондоҙлого) – Созвездие Водолея, Сүмес йондоҙо* – Большая Медведица; фитонимов – **кәкүк сәрмәһе* (*досл.* кукушкина сумочка) – Венерин башмачок; ихтионимов – **сүмесбаш* (*досл.* ковшеобразная голова) – головастик; терминов энтомологии – **тараҡан көбөһө* (*досл.* тараканья пахталка) – яйцевая капсула тараканов – cockroach egg capsule и т.п. По мере возможности даны фразеологизмы, клички, прозвища с использованием компонента названия посуды: ◊ *сеүәтә тибеү* (досл. пинать чашу) – бездельничать; **иләк ауыҙ* (досл. ситоротый) – болтун, **йоҡо сүлмәге* – соня (досл. горшок сна) и т.п. Такие сложные слова с коннотативной семантикой, образованные с компонентом названия посуды, отмечены звездочкой (*) и даны в правом столбце после примеров (предложений, словосочетаний), фразеологизмы помечены ромбиком (◊).

Словарь включает в себя помимо основной части список условных сокращений; два приложения: Приложение 1. русско-башкирский указатель словника; Приложение 2. фотография фототеки ИИЯЛ УФИЦ РАН* и список используемой литературы.

---

* Материалы фототеки ИИЯЛ УФИЦ РАН подготовлены к печати Р.Х. Исламовой.

УСЛОВНЫЕ СОКРАЩЕНИЯ

айск. – айский говор восточного диалекта
арг. – аргаяшский говор восточного диалекта
АСБЯ – Академический словарь башкирского языка. В десяти томах
БНИ – башкирское народное искусство
БХИ – башкирское народное творчество
БЭ – Башкирская энциклопедия
гайн. – гайнинский говор северо-западного диалекта
дем. – демский говор южного диалекта
ДСБЯ – Диалектологический словарь башкирского языка
инзер. – инзерский подговор среднего говора южного диалекта
ирг. – иргизский говор южного диалекта
ик.-сакм. – ик-сакмарский говор южного диалекта
караид. – караидельский говор северо-западного диалекта
кызыл. – кызылский говор восточного диалекта
КФ – примеры картотечного фонда ИИЯЛ УФИЦ РАН
МСБЯ – Мифологический словарь башкирского языка
миас. – миасский говор восточного диалекта
минзял. – минзялинский говор северо-западного диалекта
нижнебельск. – нижнебельский говор северо-западного диалекта
разг. – разговорное слово
сакм. – сакмарский говор южного диалекта
сальз. – сальзигутский говор восточного диалекта
см. смотри (при ссылке на другое слово)
сред. – средний говор южного диалекта
ср.-ур. – среднеуральский говор северо-западного диалекта
СБМ – Словарь башкирской мифологии
танып. – таныпский говор северо-западного диалекта
тук-соран. – тук-соранский говор южного диалекта
ХКБ – Хозяйство и культура башкир в XIX – начале XX в.: Сб. статей
ЭМ – Экспедиционные материалы

FOREWORD

Original utensils and various vessels used for cooking, eating and storing food from time immemorial are a special indicator of the material culture of peoples. Traditionally, craftsmen made dishes from the most accessible natural materials: wood, birch bark, twigs, clay, sand, metal, stones (jasper, jade, silicon, onyx, rock crystal, etc.), animal bones and skin. For example, **ортуҫтаҡ** – миска из нароста дерева – wood tureen made from a burl или **туҙаяк I** – берестяной короб *(для закваски зерна бузы)* – birch bark box *(for starter grain for booze (light intoxicating drink made from millet, buckwheat, barley))*.

In the era of universal globalization, modern types of dishes are being produced, thus, original vessels and containers are being replaced, the technology of commercial and handicraft production of traditional household utensils is leaving. Factory products come into our everyday life with other names, and the names of ancient types of dishes made of leather, birch bark, and wood are preserved only in written sources.

It should be noted that the most ancient Bashkir traditional vessels were made from the skin of livestock. For each specific vessel, special parts of the skin or internal organs of animals were selected. For example, a vessel for koumiss *ямдау* was made from the stomach of an animal, and *боткүнәк* I was made from the skin of the hind leg of a horse or cow.

The wide distribution of leather, birch bark and wooden household utensils is evidenced by a rich terminology that differs in individual districts and regions. These names not only mean any household item, they also kept a sacred and symbolic meaning associated with rituals, signs, and beliefs of the people. For example, for the Bashkirs (but also for many nomadic peoples), *ҡаҙан* 'cauldron' symbolized the unity of all family members, "it occupied the central part of the Bashkir yurt, was a symbol of prosperity in the house and the immortality of the family" [СБМ. Хисамитдинова, 2011, с. 235].

The grandiose modern changes in the economy, the restructuring of everyday life have almost completely replaced original utensils and dishes from the everyday life of the Bashkirs. At the moment, the linguistic aspect of this topic has been little studied, and in connection with this, it became necessary to generalize and systematize the existing material. Thus, the dictionary includes various names of kitchen and table utensils for cooking and serving food, various names of vessels, travel bags, bags, nets, leather, bast and birch bark baskets, food storage boxes.

It should be emphasized that in addition to literary names, both common and little-known dialect lexical units of the Bashkir language are presented as the property of lexicography and the Bashkir literary language.

DICTIONARY BUILDING

The dictionary is compiled in the form of a table: in the left column are the names of objects, a description of their functional significance in everyday life, the material from which the object is made. The title word has been translated into Russian and English. Dictionary entries are arranged in alphabetical order, are given in bold; required notes are in italics. The names of household utensils that do not have an exact equivalent in Russian and English are translated as a description or interpretation of the subject. Also, if necessary, units of measurement of the volume of liquid and bulk products necessary for their characterization are given in brackets. Homonyms are marked with Roman numerals. For example:

БАЛҒАЛАҠ I – чайная ложка, ложечка *(для размешивания сахара в чае и употребления меда, масла и др. пищи)* – teaspoon

БАЛҒАЛАҠ II – чайная ложка *(единица измерения объема жидкости и сыпучих продуктов, вмещающая до 5 миллилитров жидкости)* – teaspoon *(a unit of measurement for the volume of liquids and bulk products, containing up to 5 milliliters of liquid).*

The dialect names of household utensils, represented by homonyms, are also indicated by Roman numerals. In this case, they are given with reference (see) to a literary word or its common names: **АҒАСАЯҠ I** *(сакм.)* см. *табаҡ I*; **АҒАСАЯҠ II** *(сакм.)* см. *ағас күнәк.*

After the dialect words traditionally used in the oral speech of native speakers, the abbreviated name of the dialect in which they exist is indicated and frequently used phrases from everyday communication of the Bashkirs are given as an example:

ЯМАЯҠ II *(караид., гайн., нижнебельск., танып.)* см. *балсыҡ сеүәтә*	*Аҡ балсыҡтан яһалған ямаяҡ* – чаша из белой глины

In addition, everyday terms are illustrated with examples from folklore (БХИ), ethnographic (БЭ), dialect (ДСБЯ), expeditionary materials (ЭМ), as well as examples from the card-index fund of the Order of the Badge of Honor of the Institute of History, Language and Literature of the Ufa Federal Research Center of the Russian Academy of Sciences (КФ), fiction etc. All examples, i.e. phrases of live speech and sentences from imaginative literature, listed sources are given in the right column of the dictionary. Unlike sentences, stable and free phrases are translated into Russian. Often, as examples, the material of collectors and linguists of

IHLL (the Institute of History, Language and Literature), edited by the author, is used. For example, the dialect material collected by the linguist M.I. Dilmukhametov:

АҠЫЙ *(ср.-ур.)* – чашка *(фарфоровая белая чашка без узоров)* – cup *(white cup without patterns)*	*Башҡорт теленең урта урал һөйләшендә биҙәкһеҙ аҡ сынаяҡты* ***аҡый*** *тип йөрөтәләр.* М.И. Дильмухаметов.

Basically, the dictionary presents the direct meaning of kitchen utensils. In addition, an additional description of the sacral-symbolic and connotative semantics of some ritual objects is given. For example: **Бата аяғы* – the first bowl of drink served to the host (i.e. when treating guests, the host must drink the drink served first). **Кейәү аяғы (инзер.)* – the groom's bowl (a ritual object participating in the wedding ceremony); **Ҡунаҡ аяғы (миас.)* – the last cup of tea, etc.

In the Bashkir language, certain names of dishes are metaphorized, that is, they are used in a figurative sense, for example, **сеүәтә* 'bowl' - shell. Some phrases with a component of the name of the dishes are terms of folk medicine, in particular, they refer to osteology and orthopedic terminology of chiropractors: **сеүәтә һөйәге* – parietal bone; **тубыҡ сеүәтәһе* - patellar cup. The names of dishes are also included in the cosmonyms – **Күнәк йондоҙ(о)* – Aquarius, **Күнәк (йондоҙлоғо)* – the Constellation of Aquarius, **Сүмес йондоҙ(о)* – Ursa Major; phytonyms – **кәкүк сәрмәһе* (lit. cuckoo's handbag) - Venus slipper; ichthyonyms – **сүмесбаш* (lit. bucket-shaped head) – tadpole; terms of entomology – **таraҡан көбөһө* (lit. cockroach buttermilk) – cockroach egg capsule etc. As far as possible, phraseological units, sobriquets, nicknames are given using the component of the name of the dishes: ◊ *сеүәтә тибеү* (lit. to kick the bowl) – to mess around; **иләк ауыҙ* (lit. orphaned) – talker, **йоҡо сүлмәге* – dormouse (lit. pot of sleep), etc. Such compound words with connotative semantics, formed with a component of the name of a dish, are marked with an asterisk (*) and are given in the right column after examples (sentences, phrases), phraseological units are marked with a rhombus (◊).

The dictionary includes, in addition to the main part, a list of conditional abbreviations; two dictionary apps: Annex 1. Russian-Bashkir dictionary index; Annex 2. Photograph of the photo library of the Order of the Badge of Honor of the Institute of History, Language and Literature of the Ufa Federal Research Center of the Russian Academy of Sciences and a list of references.

CONVENTIONAL ABBREVIATIONS

айск. – *Ai subdialect of the eastern dialect*
арг. – *Argayash subdialect of the eastern dialect*
АСБЯ – *Academic Dictionary of the Bashkir Language. In ten volumes*
БНИ – *Bashkir folk skill*
БХИ – *Bashkir folk art*
БЭ – *Bashkir Encyclopedia. In seven volumes*
гайн. – *Gaininsky subdialect of the northwestern dialect*
дем. – *Dem subdialect of the southern dialect*
ДСБЯ – *Dialectological Dictionary of the Bashkir Language*
инзер. – *Inzer subverb of the middle subdialect of the southern dialect*
ирг. – *Irgiz subdialect of the southern dialect*
ик.-сакм. – *Ik-Sakmar subdialect of the southern dialect*
караид. – *Karaidel subdialect of the northwestern dialect*
кызыл. – *Kizil subdialect of the eastern dialect*
КФ – *examples of the card-index fund of the IHLL UFRC RAS*
МСБЯ – *Mythological dictionary of the Bashkir language*
миас. – *Miass subdialect of the eastern dialect*
минзил. – *Minzyalinsky subdialect of the northwestern dialect*
нижнебельск. – *Nizhnebelsky subdialect of the northwestern dialect*
разг. – *colloquial word, oral speech*
сакм. – *Sakmarian subdialect of the southern dialect*
сальз. – *Salzigut subdialect of the eastern dialect*
см. *(when referring to another word)*
сред. – *the middle dialect of the southern dialect*
ср.-ур. – *Middle Ural subdialect of the northwestern dialect*
танып. – *Tanyp subdialect of the northwestern dialect*
тук-соран. – *Tuk-Soran subdialect of the southern dialect*
ЭМ – *Expedition materials*

АҒАСАЯҠ I *(сакм.)* см. *аяҡ III*

*Алтын аяҡтағы аш та шул бер аш, **ағасаяҡтағы** аш та шул бер аш.* Әйтем.

АҒАСАЯҠ II *(сакм.)* см. *ағас күнәк*

*Сәйфетдин: оҙон бысаҡ, солоҡ балтаһы, ҡуҙлыҡ, **ағасаяҡ**, башҡа шундай кәрәк-яраҡты алаһың да, ... бейек ағасҡа үрмәләп менеп тә китәһең.* Р. Байымов.

АҒАС АШЛАУ *(дем.)* см. *ашлау I*

*Боронғо **ағас ашлауҙарҙың** бер һарыҡ һыйышлыларының киңлеге метрҙан ашыу булған.*

АҒАС КҮНӘК – бадья, сделанная из выдолбленного полого дерева – tub (bucket) made of hollow wood

*Иң һәйбәт төҙөлөш ағасы булып һөйән йүкә һаналған... унан ағас мискә, **ағас күнәк** эшләгәндәр.* (Йәнтөйәк, 10 март, 2020).

АҒАС КҮНӘСЕК см. *күнәсек*

*Ҡыҙарып сейә бешкән мәлдә моҙғаларын, **ағас күнәсектәрен** беләктәренә элеп, бөтә ауыл халҡы шул сейәлеккә китә.* Р. Өмөтбаев.

АҒАС КӘСӘ см. *сеүәтә I*

*Баҡырсанан сәй ҡойоп, бисмиллалап, **ағас касаны** ирененә тейҙерҙе лә тертләп китте.* Б. Рафиҡов.

АҒАС ҠАЛАҠ – деревянная ложка – wooden spoon

*Әтәс … һабы һынған ҙур ғына **ағас ҡалаҡ** башын ҡаҙып сығарып, ярға табан тибеп ебәргән.* [БХИ. 13-сө том, 2009].

*Өләсәһе **ағас ҡалаҡ** менән шул сәмәрле һауытҡа күбек майы һала.* Т. Ғарипова.

Ағас ҡалаҡ менән кескәй туҫтаҡ, өс йомро көлсә генә һибелеп ҡалды....Р. Байымов.

АҒАС ҠАШЫҒАЯҠ см. *ағас һауыт-һаба*

*Сыуал янында күнәк, соңҡаһында бер нисә **ағас ҡашығаяҡ***. Ғ. Хөсәйенов.

АҒАС ҠАШЫҠ см. *ағас ҡалаҡ*

*Ситтәренә бутал йүгертелгән ҡоштабаҡ, шул уҡ бутал менән биҙәлгән **ағас ҡашыҡ** …. килтереп ҡуйҙы.* Х. Ғиләжев.

АҒАС СИЛӘК *(сред., танып.)* см. *сапсаҡ I*

*Бер **ағас силәк** кипкән ҡоротон баҙарҙа һатып ҡайтты.* ЭМ.

АҒАС СҮМЕС – деревянный ковш – wood ladle

*Ул [Зөләйха инәй] семәрләп эшләнгән оҙон һаплы **ағас сүмес** менән һабанан ҡымыҙ һоҫоп алып, туҫтаҡтарға ҡойоп өләште.* З. Биишева.

АҒАС ТАБАҠ см. *табаҡ I*

*Кинйәбай ағайҙың алдына ҙур **ағас табаҡ** менән тотош бер һарыҡ итен килтереп ҡуйҙылар.* З. Биишева.

АҒАС ТУҪТАҠ см. *туҫтаҡ I*

*Тар көбөлә әсе ҡатыҡ бешеп торған Өмөгөлсөм, шишмә һыуы ҡушҡас, тағы бер-ике гөбөрләтеп алды ла, ҙур **ағас туҫтаҡты** мөлдөрәмә тултырып айран алып килде.* З. Биишева.

АҒАС ТӘГӘС *(арг., сальз.)* см. *баҙыян сеүәтә I*

*Иҫәнгилденең ике ҡатыны, ике килене ҡорға туҫтаҡ-туҫтаҡ ҡымыҙ, **ағас тәгәс**, сеүәтәләрҙә ҡоротло һурпа, ит манып*

ашар өсөн һөҙләккә тоноҡ, тәмле үлән төнәтмәһе ҡушылған тоҙлоҡ сеүәтәләре ҡуйҙылар. С. Ильясов.

АҒАС ҺАУЫТТАР см. *ағас һауыт-һаба*

Коллекция 6 төркөмгә бүленә: боландар һындарын биҙәгән алтын һәм көмөш пластиналар; ***ағас һауыттар****, тотҡа-эләмәктәрҙе биҙәгән алтын (300-ҙән ашыу әйбер).* БЭ.

Рәссам: ««Ағиҙел» берекмәһенең сувенирҙар әҙерләү цехында ***ағас һауыттар*** *буяп ултырам,» – тип яуапланы.* М. Садыкова.

АҒАС ҺАУЫТ-ҺАБА – деревянная посуда – wood(en) dishes

Ҡәбер соҡороноң көнбайыш ситендә йәшерен урындар эшләнгән: 1 метрҙа – ***ағас һауыт-һаба****, алтын менән сүкелгән көмөш һауыт ... ятҡан.* БЭ.

АЙРА(н)КҮНӘК см. *айран күнәге*

Айра(н)күнәктәге *айранды һалҡынға ҡуйыу* – поставить ведро с айраном в прохладное место

АЙРАН КҮНӘГЕ – ведро для айрана – ayran bucket

Айран күнәгенә һалҡын шишмә һыуы өҫтәү – добавить холодную родниковую воду в ведро для айрана

АЙРАН САПСАҠ *(сред.)* см. *көбө I*

Айран сапсаҡта бешеү – взбивать в пахталке

АҠЛАУ *(сакм., гайн., нижнебельск., караид., танып.)* см. *уҡлау*

Төньяҡ-көнбайыш диалектта уҡлауҙы ***аҡлау*** *тиҙәр.* С.Ф. Миржанова.

АҠЫЙ *(ср.-ур.)* – чашка (*фарфоровая белая*

Башҡорт теленең урта урал һөйләшендә биҙәкһеҙ аҡ сынаяҡты ***аҡый*** *тип*

чашка без узоров) – cup *(white cup without patterns)*

йөрөтәләр. М.И. Дильмухаметов.

АЛАМЫС см. *турпыша I*

***Аламыста** ҡорот һарҡытыу* – процеживать курут в тряпичном мешке

АЛАП I – большой продолговатый лубяной короб для хранения хлебного запаса – large oblong splint box for storing grain stock

***Алап** – иген һалыу өсөн талдан йәки ҡабыҡтан үреп эшләнгән оҙонса ҙур һауыт.* Э.Ф. Ишбердин.

*Ҡыш ҡорһағы – киң **алап**.* Әйтем.

***Алап** ауыҙ, башы юҡ.* (Киле). Йомаҡ.

**Алап* – великан
**Алап ауыҙ* – большеротый

АЛАП II *(сред.,* дем., *инзер.)* см. *тубал III*

*Солан эсендә, бер мөйөштә, бер ҙур ҡабыҡ **алап** менән көл тора.* М. Ғафури.

АЛАШ *(миас.)* см. *ылаш*

*Ҡоротто **алашта** ыҫлау* – коптить курут на специальном помосте

АЛҒЫР см. *алдыр I*

*Бал, буҙа, ҡымыҙ һ.б. эсемлектәр өсөн тәрән һауыттар (**алғыр**, күбәтә, сеүәтә) .. файҙаланылған.* БЭ.

АЛДЫР I – деревянная чаша, миска *(средней величины для подачи кумыса и др. напитков)* – wooden bowl

***Алдыр** – табаҡтан кесерәк, туҫтаҡтан ҙурыраҡ, ҡымыҙ һалып эсә торған ағас һауыт* [Башҡорт лөғәте: 1926 ...].

*Иҫке **алдырҙы** ташлаһаң, өйҙән бәрәкәт китә.* [МСБЯ, Хисамитдинова, 2010].

*Мәғфүрә оло имән көбөнө гөмбөрләтеп бешеп, ике өлкән саған **алдырға** ҡымыҙ ҡойоп индереп бирҙе.* Һ. Дәүләтшина.

АЛДЫР II – чаша, миска *(средней величины из любого материала для подачи мяса, супа, кумыса и др. пищи)* – wooden bowl

*Йомаҡай ҡулындағы хәнйәре менән итле еҙ **алдырға** өс тапҡыр еңелсә генә һуғып алды.* С. Ильясов.

[Әбей] *Ҡыҙыл **алдырҙың** ситен бармағы менән һыпырып, өҫтөнә бисмилла итеп арҡыры сүп һалды.* Ғ. Дәүләтшин.

АЛДЫРАЯҠ *(ик.-сакм.)* см. *алдыр I*

һөйән алдыраяҡ – липовая чаша

тулы алдыраяҡ – полная чаша

АЛДЫР-ТАБАҠТАР – чаши-миска – bowls

*Өңөп эшләнгән ағас **алдыр-табаҡтар**, тәғәстәр, ағас ҡалаҡтар тағы ла ҡорҙа, табында урын алды.* С. Ильясов.

АЛДЫР ТУҪТАҠ *(сакм.)* см. *алдыр I*

Ҡайын ороһонан яһалған алдыр туҫтаҡ – чаша из березового капа

АЛТЫР *(сред.)* см. *алдыр I*

*Уйылдан ҡабаланмай ғына атлап алғы өйгә сыҡты, бер аҙҙан ағас **алтыр** менән бал күтәреп сыҡты.* Н. Мусин.

АЛЫУЫС I – ковшик из бересты *(для черпания воды из водоемов)* – birch bark ladle

*Ғәҙәттә **алыуысты**, туҙҙан йәтешләп эшләп, йылға, шишмә йә сығып ятҡан ҡойолоҡтар янына һыу эсеү өсөн һалып китәләр.*

***Алыуыстар** яһағанда тәүҙә туҙ киҫәгенең урта төшөндәге остарын бер аҙ теләләр. Артабан теленгән өлөштәрҙе бер-береһенә һалып .. тегәләр.* М. Муллағолов.

АЛЫУЫС II – черпак из дерева (*для вычерпывания*

***Алыуыс** – ҡаҙан төбөндә булған һыу фәләнде ҡалдырмай алыу өсөн бер ҡарыш*

воды или жидкой пищи со дна казана) – ladle, dipper made of wood *(birch bark)*

оҙонлогонда, кәмә төҫлө оҙонса итеп, төҙ ағастан махсус яһалған нәмә [Башҡорт лөғәте: 1926 ...].

Алыуыс ҡаҙан төбөнән һыу-фәләнде алыу өсөн хеҙмәт иткән. «Ағиҙел» № 2, 2017.

АМФОРА см. *ям*

***Амфора** – ике тотҡалы, тар муйынлы ҙур көршәк; Уралда беренсе мәртәбә 1999 й. Мәләүез районында табылды.*
З.Г. Ураҡсин.

АРТМАҠ – переметная кожаная сумка *(для перевозки дорожной еды и других вещей при верховой езде)* – saddle leather bag *(for travel food and transporting things while riding)*

***Артмаҡ** – ҡуржин, хуржин. Башҡорттар артмаҡты тире ярынан яһайҙар. Ҡайһы берәүҙәр күн һәм йөндән дә эшләйҙәр* [Башҡорт лөғәте: 1926 ...].

*Сөнәгәт арҡаһындағы **артмағын** йәтешләп алды ла ысыҡ ярып артабан атланы.* Ж. Кейекбаев.

АРТМАСЫҠ – маленькая переметная кожаная сумка *(для перевозки дорожной еды и других вещей при верховой езде)* – small saddle leather bag *(for travel food and transporting things while riding)*

***Артмасыҡ** – артмаҡтың бәләкәйе, кескәйе* [Башҡорт лөғәте: 1926 ...]..

АҪЛЫҠ см. *сынаяҡ аҫты*

Һауыт-һаба төрлө булған: алтын һәм көмөш һауыт-һаба (осоп барған архар һыны рәүешендәге ике тотҡалы алтын көршәк, эс яғына әлмәк йәбештерелгән алтын табаҡ, 2 дөйә, йыртҡыс ҡош һәм бүре төшөрөлгән ҙур алтын ***аҫлыҡ*** ... БЭ.

АҪЛЫ-ӨҪЛӨ СЫНАЯҠ – чашка с блюдцем – cup and saucer

Өй ҡотлап, Гөлйөҙөмдөң әсәһе бер кейеҙ, еңгәһе ***аҫлы-өҫлө ике сынаяҡ****, Мәғфүрә бер өлкән ҡоштабаҡ, Тимерғәле менән Сәғиҙә ике туҫтаҡ, Шәһиҙә әбей бер бик матур сәй сәйнүге бүләк иттеләр.*
Һ. Дәүләтшина.

АҪТЫСЫНАЯҠ *(миас, арг., сальз.)* см. *сынаяҡ аҫты*

Сөм аҫтысынаяҡтар – глубокие блюдца

Аҫтысынаяҡтан эҫе сәй эсеү – пить горячий чай из блюдца

АТА БИҘРӘ *(сред.) –* большое ведро *(15 л.)* – serene weather, bucketful

Ата биҙрәләп һыу ташыу – таскать воду большими ведрами

Ырыҡта ата биҙрә – большое оцинкованное ведро

Тутыя ата биҙрә – большое оцинкованное ведро

АТКҮҘ – маленькая металлическая чаша – small metal bowl

Ҡариҙел һөйләшендә бәләкәй генә туҫтаҡты ***аткүҙ*** *тиҙәр.* [ДСБЯ, 2002].

АТ ЯЛҒАШ *(гайн.) – деревянное корыто (колода из цельного выдолбленного широкого бревна для водопоя лошадей)* – wooden trough (deck) for watering horses

Ярыҡ ат ялғаш – разбитая колода для водопоя лошадей

Ат ялғашҡа һыу ташыу – тоскать воду в деревянную колоду для водопоя лошадей

АҺТЫСЫНАЯҠ *(сальз.)* см. *сынаяҡ аҫты*

Сатнаған аһтысынаяҡ – потрескавшееся блюдце

Биҙәкле аһтысынаяҡ – расписное блюдце

АШ ИЖАУЫ *(миас.)* см. *агас ҡалаҡ*

Көнсығыш диалекттың миәс һөйләшендә аш йә һурпа эсә торған агас ҡалаҡты ***аш ижауы*** *тиҙәр.*

Семәрле аш ижауы – резная суповая ложка

АШКҮНӘК см. *ашлау I*

Ашкүнәккә *ит килешә,*
Башкүнәккә һөт килешә. Әйтем.

АШ ҠАШЫҒЫ II *(сред.)* см. *ҡалаҡ I*

Рабиға менән беҙ икәүләп үҙебеҙгә беркетелгән ике урамдан ҡырҡ ике ***аш ҡашығы****, утыҙ биш бал ҡашығы, ун алты тәрилкә, ике тимер табаҡ, ун өс мендәр, утыҙ метрлап аҡ ситса, ун биш таҫтамал, ун пар ойоҡбаш, биш пар бейәләй йыйып алдыҡ.* Ф. Әсәнов.

АШ ҠАШЫҒЫ II *(нугуш.)* см. *аш сүмесе*

Оҙон һаплы аш ҡашығы – половник с длинной ручкой

АШЛАУ I – большая чаша выдолбленная из цельного дерева *(для подачи супа, мяса; бульонница, суповая тарелка)* – large wooden soup or meat bowl

Ашлау *тулы боҫрап торған йәш һарыҡ ите, әҫе һурпа индерҙеләр.* Ә. Хәкимов.

Тирмә ишегенә көскә һыйҙырып бик ҙур ***ашлауҙарҙа*** *аштар килтерелде.* Т. Хәйбуллин.

АШЛАУ II – большая металлическая чаша *(для подачи супа, мяса)* – large metal bowl *(for serving soup, meat)*

Ҡорбанғәлиев мөнйәп ултырған ҙур ғына һөйәген ***ашлауына*** *кире атып бәрә.* Р. Байымов.

Салиха ҙур ***ашлауын*** *сайҡап аласыҡ башына ҡояшҡа киптерергә ҡуйҙы һәм ҡаҙан тирәһендә үҙенең эше менән булды.* Ж.Кейекбаев.

АШЛАУ III – *лохань (большая чаша для мытья посуды)* – pelvis *(large bowl for washing dishes)*

Өйҙән оло ***ашлау*** *күтәреп Йәүҙәттең әсәһе Хәбирә еңгәй сыҡты.* Й. Солтанов.

АШЛАУ IV *(сред., инз.)* см. ялғаш

Аштауҙы – ҡайһы яҡ башҡорттар ***ашлау*** *тип тә йөрөтәләр* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

АШ СҮМЕСЕ – половник – ladle

Аш сүмесе *– аш өләшә торған бәләкәй сүмес формаһындағы оҙон һаплы хужалыҡ йыһазы.* АСБЯ.

Оҙон һаплы аш сүмесе – половник с длинной ручкой

АШТАБАҠ *(караид.)* см. *ҡоштабаҡ*

Хужа ҙур бер ***аштабаҡ*** *ҡатыҡ, өс икмәк килтергән. Юлаусы быларҙы ла һыпырған.* Әкиәттән.

АШ ТАБАҒЫ см. *ашлау II*

Ҡаҙанда бешкән ашты ***аш табағына*** *һалып табынға ҡуялар, унан аш сүмесе менән туҫтаҡтарға йә сөм тәрликәләргә бүлеп өләшәләр.*

АШТАУ I *(сакм.)* см. *ашлау I*

Аштау *тулы өймәләм ит* – чаша, наполненная доверху мясом

АШТАУ II *(кызыл., ср.-ур.)* см. *ашлау II*

Аштау *ике мәғәнәлә йөрөтөлә: ялғаш тигән һүҙ. Тағараҡ тип тә йөрөтөлә* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

АШ ҺАУЫТЫ – супница – tureen

Фарфор аш һауыты – фарфоровая супница

Ике тотҡалы аш һауыты – супница с двумя ручками

АЯҠ I – старинная деревянная чаша из капа для напитков – antique wooden bowl made of mouthpieces for drinks

Ҡыҙыу ҙур туй барғанда, Хан менән Иҙеүкәй булғанда, Икеһенә ике ***аяҡ*** *бал тултырып биргәндәр.* [БХИ. 8-се том, 2006].

Тәпән-тәпән *ҡымыҙ ҙа, бал да буҙа, Аяҡ тот та ҡаҙы һоғон, әйҙә, ҡоҙа.* [БХИ. 11-се том. 2008].

Егет, Ҡолансәстең ата-әсәһе янында һүҙ биреп, ҡыҙ ҡулынан ***аяҡ*** *эскән, ти.* [БХИ. 3-сө том, 1998]

**Бата аяғы* – первая чаша с напитком, подаваемая хозяину (*т.е. при угощении гостей хозяин должен выпить первым подаваемый напиток*).

Кейәү* ***аяғы* – чаша жениха *(ритуальный предмет, участвующий в свадебном обряде);*

**Юл аяғы* или **хуш аяғы* – посошок *(кумыс или хмельные напитки, подаваемое гостям на прощание);*

**Аяҡсылау* – угощение кумысом из особой чаши; угощать (обносить) напитками гостей.

АЯҠ II – чаша *(полусферический сосуд, расширяющийся кверху, с ровным дном из глины или другого материала)* – flasca

Туҡтамыш хан Һабрауға үҙ ҡулы менән бер алтын ***аяҡ*** *һары бал һона.* [БХИ, 8-се том, 2006].

Тик ире мискәне табынға килтереп ҡуйғас ҡына, Һөмһөрҙөң бисәһе бал һөҙгөс, ***аяҡ*** *менән сүмес алып килеп биргән.* [БХИ, 8-се том, 2015].

АЯҠ III – большая деревянная чаша – large wooden bowl

Аяҡ – ағас ороһонан яһалған ҙур тәрән табаҡ. КФ.

Алтын аяҡтағы аш та шул бер аш, ағас ***аяҡтағы*** *аш та шул бер аш.* Әйтем.

Аякта ҡорот баҫыу – месить курут в большой деревянной чаше

Сөм аяк – глубокая чаша

АЯҠ IV – старинная мера объема для жидкого и сыпучего продукта, вмещающееся в такую посудину – an ancient measure of weight for bulk and liquid products or the amount of food that can fit in such a vessel

Бер аяҡ *ҡымыҙҙың ике аяк еле бар.* Мәҡәл.

Ҡатык ойотоу өсөн бер күнәк һөткә бер ***аяҡ*** *ойотко ҡушабыҙ.* ЭМ.

Бер аяк он – чаша муки

АЯҠ V *(гайн., сакм.)* см. *сынаяк өҫтө*

Атаһы ***аяҡ*** *артынан* ***аяҡ*** *сәй түңкәреп, йәштәрҙән … һуғыш хаҡында һорашты.* Ғ. Ибраһимов.

Самауыр тирәләй асык эре парсалы ***аяҡтар*** *теҙелгән.* ЭМ.

ҡунаҡ аягы (миас.)* – последняя чашка чая. *Һуңғыһы тип яһалған сынаяк сәй* ***ҡунаҡ аягы* *була.* (ДСБЯ, 2002).

АЯҠ VI *(ик-сакм.)* см. *туҫтаҡ II*

Ямандан якшы тыуыр – әҙәм итеп таныгыҙ, ямандан яман тыуыр – ***бер аяҡ*** *ашҡа алыгыҙ.* Мәҡәл.

АЯҠ-ҠАШЫҠ *(дем.)* см. *һауыт-һаба*

Аяк-ҡашыкты йыйыу – собирать посуду
Аяк-ҡашык сайыу – мыть посуду

АЯҠЛЫ ҺАУЫТ *(сред.)* см. *ваза II*

***Аяҡлы һауыттарға** емеш-еләк өйөлгән.*

*Әфлисун һалынған **аяҡлы һауыт*** – ваза с апельсинами

БАҘЫЯ I – большая плетеная бадья из ивовых прутьев – wicker tub

*Ҡәләмбай, Фәхри бик әкрен генә шахта эсенә төштөләр ҙә, аркан тағылып төшөрөлгән, тал сыбыҡтан үрелеп эшләнгән **баҙыя** эсенә иҙелеп бөткән Күсәрбай ағайҙы һалдылар.* Т. Хәйбуллин.

БАҘЫЯ II *(сальз., сред.)* – маленькое ведро; бадья до 5-ти литров – small bucket; bucket up to 5 liters

Бер баҙыя еләк – ведерко земляники

Баҙыя төбө – дно бадьи

Бүҫкә баҙыя – неполная кадка

БАҘЫЯН I *(ик-сакм., сакм., сред., кызыл., танып., караид., ср.-ур., гайн., нижнебельск.)* см. *баҙыян сеүәтә I*

***Баҙыян** – биҙәк төшөрөлгән ағас сеүәтә атамаһы.* КФ.

*Ҡайһы ғына өйгә инмә, ул соҡоп яһаған семәрле **баҙыяның** да, ярты ауыл туйыр ит һыймалы ҡоштабағын да, йәтеш кенә туҫтағын да күрергә була.* И. Ноғманов.

БАҘЫЯН II *(сакм.)* – расписная деревянная ложка – painted wooden spoon

Баҙыян – биҙәк төшөрөлгән ағас ҡалаҡ. (ДСБЯ, 2002).

Баҙыян – һөт һалыу ҡалағы. ЭМ.

БАҘЫЯН III см. *баҙыя II*

*Йә берәйһенең ыҫларға тип ылашҡа йәйелгән ҡоротон, йә **баҙыян** менән һалҡын баҙға төшөрөп ҡуйылған һары майын алып китәләр.* И. Ноғманов.

БАҘЫЯН СЕҮӘТӘ I – расписная деревянная чаша – painted wooden bowl

Күсәк бей килеп инеү менән, ҡатын ***баҙыян сеүәтәгә*** *ойотҡан ҡойоп бирә.* [БХИ. 4-се том, 1999].

БАҘЫЯН СЕҮӘТӘ II – маленькая деревянная чаша (миска), расписанная поталью – small wooden cup (bowl), painted with (gold leaf) potal

[Аҫылбикә] Килгән-киткәнде яҡты йөҙ менән ҡунаҡ итте, ҡымыҙ ҡойолған ***баҙыян сеүәтәләрҙе*** *үҙ ҡуллап бирҙе, … тоҙлоҡло һурпаһын эсерҙе.* Ғ. Ибраһимов.

БАҘЫЯН ТАБАҠ – деревянная расписная чаша *(для подачи супа, мяса)* – large wooden painted bowl *(for serving soup, meat during a feast)*

Ҡунаҡ йыйғанда ул батмусҡа, ***баҙыян табаҡ*** *менән өймәкәй тултырып, бешкән ит килтереп ултырталар...*Ә. Байрамов.

БАҘЫЯН ТӘПӘН – низкая расписная деревянная кадка из полого ствола дерева *(для масла, кумыса, катыка, меда, бузы)* – wooden painted low jug from a hollow tree trunk *(for oil, koumiss, katyk, honey, bouza)*

Көтөр батыр сит-ситтәре һырлап семәрләп эшләнгән ҙур ***баҙыян тәпән*** *менән тулы ишемле бал, йәнә сигеүле таҫтамалдар ала.* Ғ. Хөсәйенов.

БАК см. *бәк II*

Столовойҙа ике ***бак*** *бутҡа һәм силәк ярым какао артып ҡалды.* Б. Ишемғол.

Кешеләр … *һыулы* ***бак*** *янына бара ла тимер сынйырға бәйләнгән көрөшкә менән һыу алып эсә.* Т. Ғиниәтуллин.

БАҠРАС *(ик.-сакм., дем.)* см. *баҡырас*

Айғыр ***баҡрас*** *башындай күҙҙәрен аҡайтып борола ла әлеге сүлмәктәй тояғы менән ер сапсырға тотона* (ДСБЯ, 2002).

БАҠРАЧ *(минзәл.)* см. *баҡырас*

Баҡрач менән болғатыу – мешать половником

БАҠЫРҒАС *(караид.)* см. *ижау I*	*Көмөш баҡырғас* – серебряный ковш
БАҠЫРАС I – медный половник *(или из другого нержавеющего металла)* – copper ladle	*Фәлән ерҙә ҡаҙан бар, барһаң,* ***баҡырас*** *та юҡ.* Әйтем.
БАҠЫРАС II см. *ижау II*	*Һыу баҡырасы* – ковш для воды
БАҠЫРСА I – чайник *(полая металлическая ёмкость (сосуд) различной формы с ручкой, крышкой и носиком)* – teapot, tea-kettle	*Ул таған аҫтындағы көл-күмер өҫтөнә ут яғып ебәрҙе лә ҡоромға буялып бөткән* ***баҡырсаһы*** *менән сәй ҡайнатырға ҡуйҙы.* Н. Мусин. *Барсынбикә: электр* ***баҡырсаһы*** *апҡайтып бирҙе Әптеләхәт кейәүем.* Т. Ғарипова. *Баҡырса мороно* – носик чайника *Баҡырса ҡапҡасы* – крышка чайника *Баҡырса ҡайнатыу* – кипятить чайник
БАҠЫРСА II – медный кумган с длинным носиком – copper kettle, copper kumgan or copper teapot with a long spout	*Оҙон моронло еҙ ҡомғанды* ***баҡырса*** *тиҙәр.* КФ. *Таң һарыһынан тороп, һыуыҡ һыу менән ауыр* ***баҡырсаны*** *күтәреп, баш аша ғөсөл ҡойоноу мулланың теңкәһен ҡоротто.* Р. Өмөтбаев.
БАҠЫРСА III *(дем.)* см. *ижау II*	*Яңы баҡырса – новый ковш* ***Баҡырса*** *менән һоҫоу* – черпать ковшом ***Баҡырса****лап һоҫоу* – черпать ковшом
БАҠЫРСАЙ см. *баҡырса I*	*Бесәнгә сыҡҡанда, салғыңды,* ***баҡырсайыңды*** *әҙерләп ҡуяһың.* ЭМ

БАЛҒАЛАҠ I – чайная *ложка, ложечка (для размешивания сахара в чае и употребления меда, масла и др. пищи)* – teaspoon

Үмәр ҡарт «Бисмилла!» тип икмәк һындырҙы ла, ***балғалаҡ*** *менән май һоғона-һоғона, сәй эсергә кереште.* Һ. Дәүләтшина.

Факиһа уны йәнә ҡулына алып ***балғалаҡ*** *менән һөт эсерҙе.* Ж. Кейекбаев.

Көмөш балғалаҡ – серебряная ложечка

БАЛҒАЛАҠ II – одна чайная ложка вмещает до 5 миллилитров жидкости *(единица измерения объема жидкости и сыпучих продуктов)* – one teaspoon holds up to 5 milliliters of liquid *(a unit for measuring the volume of liquid and bulk solids)*

Баҙыян еңгә аҡ йүргәккә төргән ҡып-ҡыҙыл кескәй генә йомарсаҡты йәтеш кенә итеп күтәреп алды ла илап, ҡысҡырып торған ауыҙына бер ***балғалаҡ*** *май, бер* ***балғалаҡ*** *бал ҡаптырҙы.* З. Биишева.

Тыныс йоҡлау өсөн бер ***балғалаҡ*** *балды бер шәшке йылымыс һыуға бутап эсегеҙ.* Интернет селтәренән.

БАЛҒАШЫҠ I *(дем., тук-суран., сакм.)* см. *балғалаҡ I*

Шунан мәрйә ҡатын яралы егеттең башын ҡалҡытып, шыйыҡ манный бутҡаһын ***балғашыҡ*** *менән ҡаптырырға кереште.* Ф. Исәнғолов.

Кәмфит бешерер өсөн ҡуйыртылған һөт, бер банка аҡ май, 50 грамм шәкәр, 50 грамм тоҙ ***балғашыҡ*** *осонда, ваниль … кәрәк буласаҡ.* «Нәзәкәтле табын» сайтынан

БАЛҒАШЫҠ II см. *балғалаҡ II*

500 гр. аҡ май 5 йомортҡаның ағын, ике ҙур ҡалаҡ уксус, бер ***балғашыҡ*** *тоҙ, ике стакан йылымыс һыу ҡушып оҙаҡ итеп ҡамыр баҫырға.* Интернет селтәренән.

БАЛКҮНӘК см. *бал күнәгә*

Бәләкәй балкүнәк – маленькое ведро для меда

БАЛ КҮНӘГЕ – ведро для меда – honey bucket

Бал күнәген бушатыу – опустошить ведро для меда

БАЛ ҠАЛАҒЫ см. *балғалаҡ I*

Ваҡ бәлеш ҡамыры яһау өсөн: 500 гр он, 260 мл һөт, 15 гр сүпрә, бер ***бал ҡалағы*** *тоҙ, 1,5* ***бал ҡалағы*** *шәкәр ҡомо, 60 гр аҡ май һәм 3 ҡалаҡ көнбағыш майы кәрәк.* «Торатау» 24 март 2020.

БАЛҠАЛАҠ *(сред.)* см. *балғалаҡ I*

Балҡалаҡ менән бутау – мешать чайной ложкой

БАЛҠАШЫҠ *(дем., танып., гайн., сред., караид., нижнебельск.)* см. *балғалаҡ I*

Көмөш балҡашыҡ – серебряная ложка
Балҡашыҡтан ашатыу – кормить с ложечки
Балҡашыҡ менән ашау – есть ложечкой

БАЛ ҠАШЫҒЫ *(сред.)* см. *балғалаҡ I*

Мөслим шәкәрҙе эҫе сәйенә һала ла ***бал ҡашығы*** *менән бутай.* Р. Ғабдрахманов.

Ағас бал ҡашығы – деревянная чайная ложка

БАЛСАУЫТ *(караид.)* см. *бал һауыты*

Ағас балсауыт – деревянная медовница
Быяла балсауыт – стеклянная медовница

БАЛСЫҠ КӨРШӘК – глиняный горшок – clay pot

Балсыҡ көршәктәрҙәге *дарыларҙың иҫәбе-хисабы юҡ.* С. Ильясов.

Тәҙрә төптәрендәге ***балсыҡ көршәктәрҙә*** *күпереп гөлдәр үҫә.* Б. Хажиева.

БАЛСЫҠ СҮЛМӘК см. *балсыҡ көршәк*

Юламан Алмаска ***балсыҡ сүлмәк****тән төнәтмә эсереп аҙаплана ине.* Б. Рафиҡов.

БАЛСЫҠ СЕҮӘТӘ – глиняная чаша – clay cup

Май шәмдәре өсөн ***балсыҡ сеүәталәр*** – глиняные чаши для свечей

БАЛСЫҠҺАУЫТТАР – глиняные сосуды – clay vessels

Ҡәберҙә бронза ҡаҙан, хуш еҫле үләндәр төтәтеү өсөн ***балсыҡ һауыттар****, ағас ҡалаҡ ... табылған.* БЭ.

Ҡайһы бер ҡәберҙәр янында аҙыҡ һалынған ***балсыҡ һауыттар*** *табылған.* БЭ.

БАЛ ҺАУЫТЫ – медовница – honey pot

Ялбыр муйыл күләгәһендәге өҫтәлгә сынаяҡ та, ***бал һауыты*** *ла, һалҡын баҙҙан сығарылған хуш еҫле ҡаймаҡ та килеп ултыра.* Ш. Янбаев.

БАНКА – банка *(стеклянный или пластмассовый сосуд цилиндрической формы с широким отверстием вверху, с достаточно короткой и широкой горловиной предназначенный для хранения различных продуктов)* – jar

Фирүз ***банкалағы*** *һутты ғолҡолдатып эсеп ҡуйҙы.* Р. Байбулатов.

Хужа ҡатын ҙур быяла ***банка*** *менән ҡарағат вареньеһы алып килде.* Ә. Вәли.

Яҡуптың әсәһе кескәй ***банкаға*** *һалып бал, байтаҡ ҡына йыуаса ҡуйҙы.* М. Кәрим.

Быяла банка – стеклянная банка

БАРНИК *(миас., сред.)* – фарфоровый заварочный чайник – porcelain teapot for tea infuser

Эш йөкмәтеп киттем: лоскуттарҙан ***барникты*** *ҡаплап сәй быҡтырырға «тауыҡ» теген бирергә.* Г. Яҡупова.

Барник мороно – носик заварника
Барник төбө – дно заварочного чайника

БАТМАН I – кадка из липовой древесины для хранения меда – linden tub for honey

Бал ***батмандары****, башҡа кәрәк-яраҡ тейәлгән оҙон арбаһын Сәйфетдин кистән үк әҙерләп ҡуйғайны.* Р. Байымов.

бал батманы – батман для хранения меда
**батман* – толстый

БАТМАН II – узкая и высокая деревянная кадка *(для хранения масла, молока и сыпучих продуктов)* – wooden tub for butter

Тәпәндән бейегерәк май, һөт һаҡлау өсөн яһалған тар ағас күнәк ***батман*** *тип атала.* КФ.

Килендәренең өсөһөнә лә берәр ***батман*** *он биргән дә икмәк бешереп килтерергә ҡушҡан.* [БХИ. 14-се том, 2015].

Арышы булһа, батманы табылыр. Әйтем.

БАТМАН III – старинная мера веса *(для сыпучих и жидких продуктов равная объему или весе батмана от 6 – до 12 пудов)* – old measure of weight for bulk and liquid products equal to the volume or weight of the batman

Хисам тик бер генә ***батман*** *тары йыйып ала алған.* Әкиәттән.

Бер ***батман*** *алтының булғансы, бер ҡарыш ерең булһын.* Әйтем.

Һүҙеңде мыҫҡалға һал, эшеңде ***батманға*** *һал.* Мәҡәл.

Ил өҫтөндә — илле ***батман***. Әйтем.
Һәр нәмәнең үҙ батманы. Әйтем.

БАТМАНСЫҠ *(кызыл.)* см. *күнәсек*

Бөтөн ағас олононоң үҙәге соҡолоп эшләнгән күнәсек ***батмансыҡ*** *тип атала.* КФ.

**батмансыҡ – водяной орех*

БАТМУС – поднос *(металлический лист с загнутыми краями для переноски посуды, для подачи еды на стол и т.п.)* – tray

Шкаф эргәһендәге ағас сөйҙә, ҡыл иләк менән бергә эре биҙәкле ҙур түңәрәк ***батмус*** *эленеп тора.* Ә. Байрамов.

Хеҙмәтсе һандуғас өсөн һалҡын һыуҙы көмөш һауытҡа һалып, ә орлоҡтарҙы ***гәрәбә батмусҡа*** *һалып килтергән.* [БХИ, 13-сө том, 2008].

*Табын уртаһында **батмуста** бер ҡаҙ ята, ти.* [БХИ, 9-сы том, 2008.]

еҙ батмус – медный поднос

БАШКҮНӘК I – подойник, изготовленный из кожи головы или шеи лошади, коровы (*для дойки коров, кобыл)* – tub made of the head or neck of a horse, cow (for milking cows, mares)

*Йылҡының тотош туналған баш тиреһенән — һөт силәктәре (**башкүнәк**), муйын тиреһенән бәләкәй киҫмәктәр (көрәгә) эшләгәндәр.* БЭ.

Ашкүнәккә ит килешә,
***Башкүнәккә** һөт килешә.* Әйтем.

БАШКҮНӘК II – специальное кожаное ведро для вычерпывания кумыса – special leather bucket for scooping up kumis

***Башкүнәк** – ҡымыҙҙы һаба, көбөнән айырып алып ҡуйыу һәм ҡунаҡ алдындағы көрәгәгә ҡымыҙ килтереп һалыу өсөн ҡулланыла торған һауыт. Баш тиреһенән эшләнгән силәк – [урыҫса:] ведро һымаҡ итеп баулап яһала* [Башҡорт лөғәте: 1926...]

БАШҠАПСЫҠ *(сакм., сред.)* см. *башкүнәк I*

*Туҙған **башҡапсыҡ*** – старый (изношенный) подойник
Һөтлө башҡапсыҡ – подойник с молоком

БАШЛЫҠ *(дем., ик.-сакм.)* см. *башкүнәк I*

*Бер **башлыҡ** һаумал* – целый подойник свежего кобыльего молока

БАШМАҠ САРМА – мешок из телячий кожи шерстью наружу – - bag of calfskin with wool on the outside

*Быҙау тиреһенән тегелгән тоҡ **башмаҡ сарма** тип атала.* КФ.

БАШМАН *(сакм.)* – большая деревянная чаша – wooden bowl for

*Бал ҡарау өсөн **башман** йөрөтәбеҙ.* (ДСБЯ, 2002).

БЕЙӘ КҮНӘГЕ – деревянное ведро на волосяном ободке для доения кобыл – wooden bucket with hair rim for milking mares

Бейә һауа торған ағас күнәкте ***бейә күнәге*** *тип йөрөтәләр.* КФ.

БЕЙӘ СИЛӘГЕ I см. *бейә күнәге*

Бейә силәге яһау – сделать деревянное ведро на волосяном ободке для доения кобыл

БЕЙӘ СИЛӘГЕ II см. *башкүнәк I*

Бейә силәген йылҡы тиреһенән яһағандар. ЭМ.

Йыртыҡ бейә силәге – рваное кожаное ведро

БЕЛМӘН ИЛӘГЕ см. *иләк сүмес I*

Белмән иләге ҡулланыу – использовать дуршлаг

БЕЛМӘН КҮПШЕГЕ см. *иләк сүмес I*

Белмән күпшегендә эремсек һарҡытыу – процеживать творог через дуршлаг

БЕШКӘК – мутовка *(специальная палка с разветвлениями на конце для взбалтывания или сбивания масла, кумыса и т.п.)* – plower

Бешкәк *– ҡымыҙ, айран кеүек нәмәләрҙе һаба, көбөгә һалып бешә торған ҡорал, бер башы кәлпәкле, һабы ҡул менән тоторлоҡ ҡалынлыҡта. Һабын көмөшләп, матурлап та эшләйҙәр.* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

Бешкәкте *ташларға, аша атлап сығырға ярамай – йорттан бәрәкәт, муллыҡ, аш бәхете китә.* [МСБЯ, Хисамитдинова, 2010].

Иҫкергән ***бешкәкте*** *аяҡ аҫтына ташламаҫҡа, уны юғарыға элеп ҡуйырға кәрәк.* Тыйыу.

БИДОН – бидон *(металлическая или пластмассовая ёмкость цилиндрической формы с широким горлом, одной или двумя ручками, с плотно закрывающейся крышкой для переноски жидкостей)* – water-can, bidon

*Зәкирйән һалмаҡ ҡына һелтәгән еренән туҡтаны ла, алюмин **бидонын** күтәреп, нимәлер эсте.* Р. Низамов.

*Тауыш-тынһыҙ ғына тора торғас, Рифғәт йоҙрого менән һөт **бидонына** дөңгөлдәтеп һуғып ҡуйҙы.* М.Тажи.

БИҘЕРКӘ *(кызыл.)* см. *биҙрә I*

*Ҡыҙыл һөйләшендә һыу күнәген **биҙеркә** тиҙәр.* Н.Мәксүтова.

Биҙеркәләре ялтырап тора – ведра аж блестят

БИҘОН см. *бидон*

Бер биҙон һөт – бидон молока
Тулы биҙон – полный бидон

БИҘУН *(сред.)* см. *бидон*

Биҙунға һыу тултырыу – наполнить бидон водой

Йәмшек биҙун – сплющенный бидон

БИҘРӘ I – ведро – vedro, pail, bucket

*Өсаяҡҡа аҫылған **биҙрәләге** һыу ҡайнай-ҡайнай **биҙрә** төбөндә генә ҡалды.* И. Абдуллин.

*Кеше ихатаһына ҡоро **биҙрә** менән керергә ярамай, бәрәкәт китә.* Тыйыу.

*Буш **биҙрә** менән ҡаршы осраһалар, юл уңмаҫ.* Һынамыш.

Тутыя биҙрә – цинковое ведро

Ырыҡта биҙрә – цинковое ведро

Һөт биҙрәһе – подойник

Биҙрә ҡылысы – дужка ведра

Биҙрә ҡолағы – ведёрное ушко

Бүҫкә биҙрә – неполное ведро

БИҘРӘ II – ведро *(единица измерения массы, мера веса, которая соответствует сороковой части бочки, что приблизительно равно 12,3 л.)* – bucket *(a unit of mass, a measure of weight that corresponds to the fortieth part of a barrel, which is approximately equal to 12.3 liters).*

Хан улы өйөнә ҡайта ла ***бер биҙрә*** *һыу,* ***бер биҙрә*** *һөт ҡайната.* [БХИ. 14-се том. 2015].

Аласыҡ яғынан тәмле аш еҫе таралды, бер ***биҙрә*** *һыу һыйышлы еҙ самауырҙың ихлас шыжылдауы ишетелде.* З.Биишева.

Ямғыр яумай йонсотһа, ҡыу ҡарағасҡа ҡырҡ ***биҙрә*** *һыу ташып һипкәндәр.* Г.В. Юлдыбаева.

Тороҡ тиреһенән 8 – 10 ***биҙрә*** *ҡымыҙ һыймалы һауыт теккәндәр.* БЭ.

Биҙрәнән артыҡ – больше ведра

БИКЛӘҮЕК – деревянный помост для сушки курута – wood platform for drying kurut

Ҡорот киптерә торған ылашты ***бикләүек*** *тип атайҙар.*

БИКЛӘҮЕС (*сакм.*) см. *бикләүек*

Бикләүестә *ҡорот киптереү* – сушить курут на помосте

Бикләүестә *ыҫлау* – коптить на помосте

БИЛАЙ *(нижнебельск., караид., танып., гайн.)* см. *барник*

Барникты ***билай*** *ти ҙә ҡуябыҙ.* С. Миржанова.

БИРЕС ТУҪТАҠ – каповая чаша – burl bowl, burl tureen

*Оро һауытты **бирес туҫтаҡ** тиҙәр.*

БИСТӘРКӘ см. *кәрзин*

***Бистәркә** – ваҡ ҡына талдан еләк, гөмбә кеүек нәмәләр йыйыр өсөн үрелгән кәрзинкә* [Башҡорт лөғәте: 1926 ...].

*Тал сыбығынан үрелгән кәрзинкәләр (**бистәркә**) хужалыҡта бик ярап ҡуйған.* «Ҡурған башҡорттары» 2004.

БИШТӘР см. *артмаҡ*

*Һалдат шартҡа күнеп, тимерен биреп, **биштәренә** көс еткеһеҙ ризыҡ тейәп, үҙ юлы менән китеп барған, ти.* [БХИ. 2015.]

БОКАЛ I см. *сәй бокалы*

*Мәхмүт Сабиров өндәшмәй генә усаҡ янына килде лә биҙрәнең төбөндә ҡалған сәйҙе **бокалына** һарҡытып ҡойоп алды.* Ш. Янбаев.

БОКАЛ II – бокал – goblet, wineglass

*Асия менән Зиннәтулла биҙәкле оҙонса быяла **бокалдағы** татлы эсемлекте пластмасса көпшә аша әкрен генә һурып, һөйләшеп ултырҙылар.* М. Садыҡова.

БОРМАСА – деревянная солонка *(масленка, сахарница)* с навинчивающейся крышкой – wooden salt shaker or sugar bowl with screw lid

*Фәйзрахман ағай **бормасалағы** майын табын уртаһына ҡуйҙы, икмәген турап ташланы.* Н. Мусин.

*Боролоп ябыла торған ҡапҡаслы ағастан эшләнгән тоҙ йә шәкәр һауытын **бормаса** ти торғандар ине.* КФ.

БОРОМКА *(арг.)* см. *ҡуҙы*

Ҡабыҡ боромка – лубяное лукошко

Туҙ боромка – берестяное лукошко

БОРОС ҺАУЫТЫ – перечница – pepper

Өҫтәлдә бик матур ***борос һауыты*** *тора*. С. Агиш.

Буш борос һауыты – пустая перечница

БОСОҠ I (*айск.*) см. *агас күнәк*

Әй һөйләшендә эсе соҡолған агас күнәкте ***босоҡ*** *тиҙәр.*

БОСОҠ II см. *бешкәк*

Ҡымыҙ босого – кумысная мутовка

Йәпле босоҡ – удобная мутовка

БОҪОҠ см. *агас күнәк*

Боҫоҡ *– ҡаймаҡ яҙа торган тар, нәҙек һауыт.* [Башҡорт лөғәте: 1926 ...]

БОТ – пуд *(устаревшая единица измерения массы, мера веса, равная 16,38 кг, применявшаяся до введения метрической системы)* – pood (an obsolete unit of mass measurement, a measure of weight equal to 16.38 kg, used before the introduction of the metric system)

Бот *– ун алты килограмга торошло ауырлыҡ үлсәү берәмеге.* ***Бер бот*** *бал.* ***Ике бот*** *он.* З. Ураҡсин.

Вәлит тантана менән әйтеп ҡуйҙы: минең таҙартып ҡуйган алты ***бот*** *бойҙайым, дүрт* ***бот*** *һолом, дүрт* ***бот*** *тары орлогом бар.* С.Агиш.

Мәмбәт келәткә килә, һәр килгән кеше һайын ике ***боттан*** *иген биреп тора, ти.* [БХИ. 7-се том. 2004].

Бүҙәнәнең ***ун ике бот*** *майы бар.* Әйтем.

БОТКҮНӘК I – сосуд, изготовленный из кожи задней ноги лошади или коровы – vessel made from the skin of the hind leg of a horse or cow

Боткүнәк *– йылҡы малының артҡы бот тиреһенән яһалган һауыт.* КФ.

БОТКҮНӘК II – пудовка *(сосуд весом в пуд – 16,3804964 кг., а также устаревшая единица измерения массы жидких и сыпучих веществ весом в один пуд)* – one-pood pail (a vessel weighing a pound - 16.3804964 kg., as well as an outdated unit of measurement for the mass of liquid and bulk substances weighing one pound)

***Боткүнәк** – бер бот нәмә һыйышлы һауыт.* КФ.

*Бер **боткүнәктән** артыҡ арпа тейәгән.* ЭМ.

БОТЛОҠ I см. *боткүнәк I*

*Аттарҙың етәктә барырҙарына аҙыҡ-түлектәр, эйәр ҡаштарына турһыҡтар, **ботлоҡтар**, яндауҙар, кешендәр бәйләнде.* Ғ. Ибраһимов.

*Ике дөйә **ботлогона** ҡымыҙҙы тултырып, баҡан ағасына элеп, Мәмбәт кисеүҙе сыҡҡан* [БХИ. 7-се том. 2004].

*Иҫәнгол .. башлы шәкәрҙәрҙе турһыҡ, **ботлоҡҡа** һалдырып, килеп бер баярға төшә.* [БХИ. 7-се том. 2004].

БОТЛОҠ II см. *боткүнәк II*

*Өлкән суйын корпус электр көсө менән үргә күтәрелгәндән-күтәрелә бара. Әйтерһең дә бер **ботлоҡ** күмер тоҡсайы!* Ғ. Дәүләтшин.

*Абдрахман …орлоҡ һоҫоп торған ярты **ботлоҡ** һоҫҡоһон ырғытты.* Р. Өмөтбаев.

БОТ СИЛӘК см. *боткүнәк I*

*Мулла ағай, **бот силәгең** менән атыңды биреп тормаҫһыңмы икән? — ти был* [БХИ. 11-се том. 2008].

БОТСУМКА *(арг.)* – мешок для пищи, изготовленный из кожи задней ноги лошади или коровы – bag made from the skin of the hind leg of a horse or cow

Ботсумка *– ул малдың бот тиреһенән тегелгән бәләкәй тоҡ* (ДСБЯ, 2002)

БОТТОҠ I см. *боткүнәк I*

Боттоҡ *– турһыҡтан кесерәк, ҡулсанан ҙурыраҡ шырынан яһалған ҡымыҙ, айран төҫлө һыуыҡ нәмәләр һалына торған һауыт* [Башҡорт лөғәте: 1926 ..].

БОТТОҠ II *боткүнәк II*

Боттоҡ *(диал.) – ботлоҡ, бер бот һыйырлыҡ һауыт* [Башҡорт лөғәте: 1926..].

БӨКМӘ ҠАШЫҠ см. *иләк сүмес I*

Майҙа бешерелгән бөкмәләрҙе ***бөкмә ҡашыҡҡа*** *һалып бер аҙ һарҡытып алалар.*

Бөкмә ҡашыҡ аша һөҙөү – цедить через дуршлаг

БУТЫЛКА см. *шешә*

Сәйфелгәлим мулла запасындағы бер ***бутылканан*** *«күгәрсен һөтө» эсеп ебәрҙе.* А. Карнай.

Быяла бутылкалы һут – сок в стеклянной бутылке

БҮРӘНКӘ – воронка *(для переливания жидкости)* – funnel *(for pouring liquid)*

Ҡамыш бүрәнкә – капроновая (пластмассовая) воронка

БЫҘАУҠА – деревянный чан, используемой для взвешивания зерна – wooden vat used for weighing grain

Ашлыҡ үлсәй торған ағас тәпәнде ***быҙауҡа*** *тип йөрөтә торғайнылар.* КФ.

БЫСАҠ – нож – knife

*Егет кеҫәһенән **бысаҡ** сығарып, теге төйөндәге икмәкте нәҙек кенә телемдәргә киҫә.* [БХИ. 14-се том, 2015].

*Яман ҡатындың **бысағы** үтмәҫ, теле – үткер.* Әйтем.

БЫЯЛА ҺАУЫТТАР – стеклянный сосуд – glass vessel

*Тилерткес нәмәләрен **быяла һауыты** менән урамға сығарып ырғытырға кәрәк.* Р. Байбулатов.

БӘК I *(сред.)* – фляга *(большой металлический сосуд с крышкой и двумя ручками для перевозки жидкостей)* – flasks *(large metal vessel for transporting liquids)*

***Бәк** – 4-5 күнәк шыйыҡлыҡ һыйҙырышлы, ҡапҡасын эләктереп нык итеп япмалы ике тотҡалы ҙур металл һауыт.*

Һөт бәге – фляга для молока

БӘК II – бак *(большой сосуд цилиндрической формы)* – tank *(large cylindrical vessel)*

Шыйыҡ май бәге – бак для жидкого масла

БӘКЕС – толкуша деревянной ступы – crush a wooden mortar

*Дим буйы башҡорттары ағас киле төйгөсөн **бәкес** тиҙәр.* КФ.

**бәкес* – лук горный

БӘЛДӘ *(гайн., караид., ик.-сакм., танып.)* см. *сынаяҡ аҫты*

*Эҫе сәйҙе **бәлдәгә** ҡойоп эсеү* – пить горячий чай из блюдца

БӘЛЛҮР – бокал из горного хрусталя – a glass of rock crystal (crystal goblet)

***Бәллүрҙәргә** шарап ҡойоу* – налить вино в хрустальные бокалы

***Бәллүрҙәр** сыңы* – звон хрустальных бокалов

БӘЛТӘ *(танып., нижнебельск.)* см. *сынаяҡ аҫты*

Бәлтәгә сәй ҡойоу – переливать чай в блюдце

Бәлтәнән сәй эсеү – пить чай из блюдца

БӘЛҮЗӘ *(ик.-сакм., гайн., караид., танып.)* см. *сынаяҡ аҫты*

бәлүзәһеҙ *сынаяҡ* – чашка без блюдца

БӘЛҮДӘ *(минзял.)* см. *сынаяҡ аҫты*

бәлүдәгә *һалып биреү* – подать на блюдце

БӘЛӘКӘЙ БУТЫЛКА – бутылочка, пузырек *(для хранения жидкостей, обычно лекарств)* – vial

[Тетя Даша] Һыуға бешкән ҡаты тары бутҡаһын өлкән табаҡҡа ауҙарып, уның өҫтөнә бер ***бәләкәй бутылканан*** *киндер майы һибәләне.* Һ. Дәүләтшина.

БӘЛӘКӘЙ ҠАЛАҠ см. *балғалаҡ I*

Бәләкәй ҡалаҡ *менән ҡаптырыу* – кормить маленькой ложкой

Бәләкәй ҡалаҡ *тоттороу* – дать маленькую ложку

БӘШКҮНӘК *(дем., ирг.)* см. *башкүнәк* **I**

Көньяҡ диалекттың ырғыҙ һәм дим һөйләштәрендә йылҡы йә һыйыр малының башы тиреһенән тегелгән күнәкте ***бәшкүнәк*** *тиҙәр.* (ДСБЯ, 20002).

ВАЗА I – ваза *(сосуд из стекла, фарфора и др. материалов, используют в качестве украшения дома или для цветов)* – vase

Гәүһәр Мозафарованың өҫтәлендә һалҡын һыулы ***вазаға*** *ҡуйылған муйыл сәскәһе тора.* И. Абдуллин.

ВАЗА II –конфетница, ваза *для фруктов, конфет)* – vase

Ғәлимә һыуытҡысынан алма, апельсин сығарып ***вазаға*** *ҡуйҙы.* Т. Ғарипова.

ГӨБӨ I *(дем.)* см. *һаба I*

*Кәмәһенә күрә ишкәге, **гөбөһөнә** күрә бешкәге.* Әйтем.

Ҡымыҙ гөбөһө – сосуд для приготовления кумыса

ГӨБӨ II *(арг., дем., караид., сред.)* см. *көбө I*

*Ҡаймаҡты **гөбөгә** һалып көбөрләтеп бешәләр.* (ДСБЯ, 2002).

*Май яҙғыстың (**гөбө**) бейеклеге 55 см., аҫҡы диаметры 16-20 см. (өҫкә табан тарая бара).* «Ҡурған башҡорттары» 2004.

*Ишектең бер яғында – һабалар, **гөбөләр** тора, икенсе яҡҡа әйәрҙәр ҡуйылған.* Ғ. Ибраһимов.

Май гөбөһө – сосуд для сбивания масла
Гөбө яҙыу – сбивать масло
**Гөбө һөтө/сөтө* – пахта

**Гөбө майы* – сливочное масло особого приготовления: сметана смешивается с кислым молоком и сбивается в кадушке

ГӨБӨ БЕШКӘГЕ *(арг., сред.)* см. *бешкәк*

Гөбө бешкәген саука йә бешәнән яһағандар. ЭМ

ГӨЛ ҺАУЫТЫ – цветочный горшок; кашпо для цветов – flower pot; planter for flowers

Мин Вәсиләгә гөл һауытын бүләк итәм. Р. Ғабдрахманов.

ГРАФИН – графин *(стеклянный или хрустальный сосуд с узким длинным горлом для воды, вина и т.п.)* – carafe

*Ниязов стаканга ла һалып тормайынса, **графин** ауыҙынан һыу эсте.* Х. Ғиләжев.

*Оло ҡорһаҡлы **графин** менән «сәмигулла»һын да ултыртырға онотманы.* К. Фазлый.

ГӘЛСӘРҺАУЫТТАР – хрустальная посуда – crystal tableware

Бер тоҡҡа, сепрәккә төрөп, ***гәлсәр һауыттар*** *тултырылған икән.* Н. Мусин.

ГӘЛСӘР ҺАУЫТ-ҺАБА см. *гәлсәр һауыттар*

Төрлө гәлсәр һауыт-һаба, алтын-көмөш ҡашығаяҡ, сервант эсенә һыймағас, китап шкафына ла ҡуйыла башлағайны. Р.Солтангәрәев.

ГӘРШҮК I *(юж.)* см. *сүлмәк*

Инәһе ҡурмас ҡурып ***гәршүккә*** *һалып килтерһә, Ҡуҙыйкүрпәс: – Инәй, сәйнүк ҡапҡасына һалып бир, тиҙ һыуыныр, тип үтенде, ти.* [БХИ. 3-сө том. 1998].

ГӘРШҮК II см. *көршәк I*

Аҡһаҡ ҡола шул тиклем шыма юрта икән, хатта өҫтөндә килгән егет башындағы ***гәршүктәге*** *ҡымыҙ түгелмәй, ти.* [БХИ, 3-сө том, 1998].

ДАБА *(сальз., арг.)* см. *таба*

Дабала *ҡыҙҙырыу* – жарить в сковороде

**Даба еҫе сығарыу* – ритуал, проводимый после погребения
**Даба икмәге* – пончик

ДАҒАРА *(сред., кызыл.)* см. *тағараҡ VII*

Дағара *– ваҡ таҡтанан бейеклеге 15-20 см., киңлеге 40-60 см. итеп дүрт урындан ҡоршаулап яһалған кер ялғашы.* (ДСБЯ, 2002).

ДАЗ *(айск., арг., миас., сальз., гайн., танып., караид., нижнебельск.)* см. *тас*

Дазта сайҡау – полоскать в тазике

Баҡыр даз – медный таз

ДАМБЫРАУ БИҘРӘ *(инзер.)* см. *ата биҙрә*

Дамбырау биҙрә *менән һыу ташыу* – тоскать воду в большой ведре

ДАРЫ ҺАУЫТЫ – пороховница – tinderbox

Стеналарында уҡ-һаҙаҡ, йәйә, мылтыҡ, һөңгө, ҡылыс, ***дары һауыты*** *һәм башҡа һуғыш ҡорамалдары ҡуйылғайны.* Я. Хамматов.

Күн дары һауыты – кожаная пороховница

ДАС *(айск., арг., миас., сальз., гайн., танып., караид., нижнебельск.)* см. *тас*

Еҙ ***дасты*** *ҡом менән ышҡып йыуыу* – чистить медный тазик песком

ДЕГЕТ СИЛӘГЕ – лагун, дегтярница *(кадка для варки дегтя)* – lagoon

Аттар һарайы алдында ватыҡ арба, тәгәрмәстә тышы ҡатып бөткән ***дегет силәге*** *генә ятып ҡалды.* Р. Низамов.

**дегет силәге* – прихвостень; чумазый

ДОРБА *(арг.)* см. *торба*

Дорба *– аттың моронона кейҙереп һоло ашата торған махсус эшләнгән тоҡ* [Башҡорт лөғәте: 1926 ...].

Алыҫтан арбалағанса яҡындан ***дорба****ла.* Мәҡәл.

ДӨЙӘ МУЙЫНЫ – сосуд, сшитый из шкуры верблюжьей шеи – camel-neck vessel

Дөйәнең муйын тиреһенән эшләнгән көбөнө ***дөйә муйыны*** *тип йөрөтәләр.* КФ.

ДӨМБӘЙ I см. *боткүнәк II*

Дөмбәй *– аттың бот тиреһенән тегелгән бер ботлоҡ ҙур һауыт.* КФ.

ДӨМБӘЙ II *(ирг.)* см. *турһыҡ*

Ырғыҙ буйы башҡорттары аттың бот тиреһенән тегелгән турһыҡты ***дөмбәй*** *тиҙәр* КФ.

ДӨМБӘЙ III см. *төмбәй I*

Дөмбәй – *ҡымыҙ йөрөтөү өсөн күндән тегелгән турһыҡтан бәләкәй һауыт.* КФ.

ЖАМ см. *кәсә*

Мөхәббәт **жамын** *эсеп шәһәдәт нуры менән мөнәүүәр булған газилар хөрмәтенә.* М. Өмөтбаев.

ЖАМАЯҠ *(минзял., караид., танып., гайн., нижнебельск.)* см. *кәсә*

Сатнаған жамаяҡ – треснутая пиала

Быяла жамаяҡ – стеклянная пиала

ЖАМИАҠ *(караид., танып., гайн., нижнебельск.)* – каповая (деревянная) чаша средней величины – burl (wood) bowl of medium size

Төньяҡ-көнбайыш диалектта ағас ороһонан яһалған сеүәтәне ***жамиаҡ*** *тиҙәр.*

түңкәреүле жамиаҡ – опрокинутая чаша

ЖАМЫЯҠ *(минзял., караид., танып., гайн., нижнебельск.)* см. *туҫтаҡ II*

Ҡамыш жамыяҡтар – миски из полимера

ЖАМШАҠ *(гайн.)* см. *кәсә*

Бәләкәй жамшаҡ – маленькая пиала

ЖОМОРО I *(нижнебел., гайн., караид., танып.)* см. *сынаяҡ өҫтө*

Башҡорт теленең төньяҡ-көнбайыш диалекты танып, гәйнә, түбәнгеағиҙел, ҡариҙел һөйләштәрендә сынаяҡ өҫтөн ***жоморо*** *тиҙәр.*

ЖОМОРО II *(дим., нижнебел., гайн., караид., танып.)* см. *кәсә*

Бер жоморо һөтлө сәй – одна пиала чая с молоком

ЖӘЙГЕС *(айск.)* см. *уклау*

Көнсығыш диалекттың әй һөйләшендә уклауҙы ***жәйгес*** *тип атайҙар.*

ЖӘЙЕНКӘ *(караид.)* см. *сынаяҡ аҫты*

жәйенкә ҙурлыҡ – величиной с блюдце

жәйенкәне ярыу – расколоть блюдце

ЖӘЙЕҢКЕ *(караид.)* см. *сынаяҡ аҫты*

Жәйеңкене сайҡау – сполоснуть блюдце
Жәйеңкегә һалыу – положить в блюдце

ЖӘЙКӘ *(миас., сальз., айск., арг.)* см. *сынаяҡ аҫты*

Мәрзиә сынаяҡ, ***жәйкә*** *ярсыҡтарын теҙеп уйнаны.* Р. Камалов.

Дим буйы шул тиклем матур .. ***жәйкә*** *тажлы томбойоҡ япраҡтары нагышлай яр буйын.* Д. Бүләков.

ЖӘЙПӘК *(миас., сальз., айск., арг.)* см. *сынаяҡ аҫты*

Жәйпәккә һалып биреү – подавать на блюдце

Сәйҙе жәйпәккә ҡойоу – перелить горячий чай в блюдце

ЕТЕЙӨҘЛӨК *(инзер., сред.)* см. симсот

Етейөҙлөк менән бал – мед в семьсот граммовой банке

ИЖАУ I – ковш *(деревянный ковш с резьбой, напоминающий силуэт птицы, для вычерпывания кумыса, айрана, бузы)* – ladle (wooden ladle with carving, resembling the silhouette of a bird, for scooping out *koumiss, ayran, buza*)

Ялсыларҙың береһе имән ***ижауҙы*** *башы осона күтәрҙе.* Я. Хамматов.

Һике өҫтөнә, ҡап урталыҡҡа, ҙур бер көрәгә менән бал ҡуйылған. Ғибат үҙе аяҡсы булып йөрөй. Уның бер ҡулында йәйпәгерәк сеүәтә, икенсеһендә кәкере һаплы агас ***ижау****.* Ж. Кейекбаев.

Вәлетдин дүрт сеүәтәгә лә, ***ижау*** *менән һоҫоп, бал ҡойоп сыҡты.* М. Кәрим.

**Ижау йондоҙ(о)* – Большая Медведица

ИЖАУ II – ковш *(широкий открытый металлический сосуд с ручкой для зачерпывания жидкостей)* – kovsh

***Ижауҙа** ҡалған ҡомдо сайҡап ергә түкте.* Я. Хамматов.

*Башҡорттарҙа үҙ-үҙенә ҡул һалыусының ҡәберенә **ижау** менән һыу ҡойоу йолаһы бар.*

ИЖАУ III – поварешка, черпак, половник – ladle

*Улар ярлының да ярлыһы булғандар: өй тигәндәренең эсендә бер ҡоштабаҡ менән өс ҡалаҡтан, бер **ижау** менән өс туҫтаҡтан башҡа бер әйберҙәре булмаған* [БХИ. 11-се том. 2008].

ИЖАУ IV *(дем.)* см. *иләк сүмес*

*Дим буйы башҡорттары **иләк сүместе** ижау ти.* ЭМ.

ИЖӘҮ *(сред.)* см. *иләк сүмес*

*Эремсекте **ижәүҙә** һарҡытыу* – цедить творог в дуршлаге

ИКМӘК БИҘРӘҺЕ *(сред.)* см. *икмәк силәге*

Икмәк биҙрәһендә баш ҡалдырыу – оставить хлебную закваску в квашне

ИКМӘК КӨРӘГЕ – садник *(деревянная лопата для перемещения хлеба)* – gardener (wooden shovel for carrying bread and pastries)

*Егет йоҡлап киткәс, әбейҙең ҡыҙы уны **икмәк көрәгенә** һалып, дөрләп янған мейескә ырғыта ла ҡуя.* [БХИ. 14-се том, 2015].

ИКМӘК КҮНӘГЕ см. *икмәк силәге*

*Әлмән районының Шәрип ауылында Әгзәмова Мәхмүзә өйөндә **икмәк күнәге** һәм май яҙғыс күрҙек. **Икмәк күнәгенең** бейеклеге 20 см., диаметры 22-26 см. ине.* «Ҡурған башҡорттары» 2004.

*Ҡолмөхәммәт тиҙ генә тороп, **икмәк күнәге** артына боҫто.* А. Таһиров.

ИКМӘ(к)КҮНӘК *(арг.)* см. *икмәк силәге*

Икмәккүнәккә баш яһау – приготовить опару для хлеба в квашне

ИКМӘК СИЛӘГЕ – квашня – vat

Ҡаянан ***икмәк силәге*** *ҙурлыгы таш ысҡынды ла туп-тура Мораҙым өҫтөнә йомолдо.* Ғ. Әмири.

*Бутҡа бирһәң, бутҡа алмай, икмәк һорап ултыра. (****Икмәк силәге****).* Йомаҡ. [БХИ. 9-сы том. 2007].

Икмәк силәген *аяҡ аҫтында йөрөтөргә ярамай, иген уңмай.* [МСБЯ. Хисамитдинова, 2010].

ИҠЛАУ *(сакм., гайн., ирг., ик.-сакм.)* см. *уҡлау*

Иҡлау менән ҡамыр йәйеү – раскатать тесто скалкой

ИЛӘК I – сито, решето – sieve

Иләктә *һыу тормаҫ, тинтәктә һүҙ тормаҫ.* Әйтем.

Өйөнә күрә ***иләге****, ҡапҡасына күрә силәге.* Әйтем.

Иләк *аша ҡараһаң, кейәүең шаҙра була.* Ышаныу.

Селтәре ат ҡылынан эшләнгән ***иләк****.* БЭ.

Еҙ иләк – сито из медной проволоки
Ҡыл иләк – сито из конских волос
Ваҡ иләк – сито с мелкой сеткой
Эре иләк – решето с крупной сеткой
Йүкә иләк – решето из лыка
**һөт иләге* – цедилка для молока
**иләк өҫтө* – отруби
**иләк ауыҙ* – болтун, болтунья
**иләк бит(ле)* – рябой, щербатый
**иләк хәтер* – плохая память

Иләк йондоҙ(о) – (астр.) Весы

Иләк йондоҙ *күктең түбәһенә үк күтәрелгән, шуның эргәһенән үк аҡһыл булып Ҡаҙ юлы киткән.* А. Таһиров.

◊*Иләк менән һыу ташыу* – пустая трата времени. *Экв.* носить воду решетом или толочь воду в ступе.

◊*Иләктәген силәккә, силәктәген иләккә бушатыу* – переливать из пустого в порожнее.

◊ *Иләктән (үткәреү) иләү* – производить отбор

ИЛӘК II *(сред.)* см. *һалмалғыс*

Туҡмас иләге – шумовка для лапшы

Иләкләп һоҫоу – черпать шумовкой

ИЛӘК III *(миас., тук-соран.)* см. *иләк сүмес I*

Иләккә һалып эремсек төшөрөү – творог откинуть в дуршлаг

ИЛӘК-СИЛӘК см. *һауыт-һаба*

*Арбаға ҙур ғына өс тоҡ һалынған, **иләк-силәк** тейәлгән.* Д. Исламов.

*Ҡатындарыбыҙ ҙа, **иләккә-силәккә** тигәндә бер-береһенә инеп йөрөйҙәр.* Ә. Вәли.

ИЛӘК СҮМЕС I – дуршлаг *(кухонная утварь в виде небольшого ковша с отверстиями для отцеживания жидкости)* – colander

*Аш-һыу һөҙөүгә, һарҡытыуға йәтешләп яһалған тишекле сүмес **иләк сүмес** тип атала.*

**иләк сүмес* – сачок

ИЛӘК СҮМЕС II *(сред.)* см. *үтәләк*

Иләк сүмес менән һалма һоҫоу – достать квадратную лапшу шумовкой

ИМӘН КҮНӘК – дубовая кадка – tub maded of oak-wood

Электәре ***имән күнәк****кә йә имән мискәгә ҡыяр тоҙлай инек.*

ИМӘН МИСКӘ – дубовая бочка – oak barrel

Таҙҙы ***имән мискәгә*** *һалып алтмыш ҡолас ала бейәнең ялына бәйләп … ебәргәндәр.* С. Агиш.

Имән мискә ҡапҡасы – крышка дубовой бочки

Имән мискә таҡтаһы – клепка дубовая

ЙОЛПОС *(арг., дем., караид., гайн., танып., нижнебельск.)* см. *һелкәүес*

Һөйләштәрҙә һелкәүесте ***йолпос*** *тип атайҙар.* ЭМ.

Йолпоста бойҙай елләтеү – в сеяльнице просеивать и проветревать зерно

ЙОМОРО I *(нижнебельск., гайн., караид., танып.)* см. *сынаяк*

Берәр ***йоморо*** *сәй эсеп алыу* – пить по чашечке чая

ЙОМОРО II *(нижнебельск., гайн., караид., танып.)* см. *кәсә*

Бер ***йоморо*** *ҡаймаҡ* – пиала сметаны

ЙӨҘЛӨК *(сред.)* см. *башкүнәк*

Малдың баш тиреһенән тегелгән күнәк урта һөйләштә ***йөҙлөк*** *тип атала.*

ЙӘЙЕНКӘ *(гайн.)* см. *сынаяк аҫты*

ап-аҡ йәйенкәләр – белые блюдца
йөҙөмлө йәйенкә – блюдце с изюмом

ЙӘЙЕҢКЕ *(караид., танып., гайн., нижнебельск.)* см. *сынаяк аҫты*

Төрлө ҙурлыҡтағы йәйеңкеләр – блюдца разной величины

Бәләкәй йәйеңке – маленькое блюдце

ЙӘЙЕҢКӘ *(нижнебельск.,караид., танып., гайн., ик.-сакм.)* см. *сынаяҡ аҫты*

Йәйеңкәгә муйыл тиреү – собирать черемуху в блюдце

ЙӘЙМӘ *(дем.)* см. *сынаяҡ аҫты*

Ғәҙәттә өләсәй һелкеүестәге ондо ***йәймә*** *менән һоҫа торған булды.*

ЙӘЙПЕ *(дем., караид.)* см. *сынаяҡ аҫты*

Кәнизәктәр ***йәйпеләрҙә*** *ваҡ телемдәргә ҡырҡылған ҡауын, емеш-еләк алып инде.* Б. Рафиҡов.

Биби ҡулындағы ***йәйпеһенән*** *сәй сөмөрҙө лә башта улына өндәште.* Б. Рафиҡов.

ЙӘЙПЕС *(сред.)* см. *сынаяҡ аҫты*

Йәйенке йәйпес – плоское неглубокое блюдце

Сөм йәйпес – глубокое блюдце

ЙӘЙПЕШ *(гайн., караид., танып., нижнебельск,)* см. *сынаяҡ аҫты*

Семәрле йәйпеш – узорчатое блюдце

Йәйпеш хәтле ҡоймаҡтар – блины величиною блюдца

ЙӘЙПӘК *(сред., айск.)* см. *сынаяҡ аҫты*

Йәйпәк *– киң, йәйенке ауыҙлы һай һауыт, сынаяҡ аҫты.*

ЙӘЛПӘК см. *сынаяҡ аҫты*

... шумерҙар үҙҙәренең таулы илдән күсеп килгәндәрен балсыҡ ***йәлпәктәренә*** *теркәп ҡалдырған.* Б. Рафиҡов.

**йәлпәк бит* – плоское лицо

ЙӘПЕШ *(гайн., танып., нижнебельск., караид.)* см. *сынаяҡ аҫты*

Фарфор йәпеш – фарфоровое блюдце

Ҡара емеш һалынған йәпеш – блюдце с черносливом

КАСА I см. *кәсә*

Ғосман шараплы бәллүр ***касаны*** *өс бармағына ултыртып күтәргән.* Б. Рафиҡов.

Ләйлә: ҡулына бер каса алып килһен, — тине [БХИ. 7-се том. 2004].

**каса япрағы – чашелистник*

КАСА II *(сакм.)* – барабанные тарелочки сепаратора – separator drum cymbals

Сепаратор касаһы йыуыу – мыть барабанные тарелочки сепаратора

Сепаратор касаларын йыйыу – собирать барабанные тарелочки сепаратора.

КАТУЛ *(айск., арг., кызыл., миас.)* – котелок *(маленькое ведро для полевой кухни)* – kettle

Катулда аш бешереү – готовить суп в котелке

Тағанға катул аҫыу – ставить маленькое полевое ведро на таганок

КАТУЛУК *(сальз., сред.) см.* катул

Бесәндә катулукта картуф бешереү була торғайны.

КЕРИНКӘ *(миас.)* – банка стеклянная – glass jar

Быяла банканы беҙҙең якта ***керинкә*** *ти ҙә ҡуялар.*

КЕР ТИГӘНӘСЕ *(танып., караид., гайн., нижнебельск.)* см. *тағараҡ I*

Кер тигәнәсен түңкәреү – опрокинуть корыто

Тимер кер тигәнәсе – железное корыто

КЕСЕРТКӘН ҠАПСЫҠ *(дем.)* см. *кесерткән тоҡ*

Тарма киндеренән тегелгән өс бот ярым һыйышлы тоҡ ***кесерткән ҡапсыҡ*** *тип атала.* КФ.

КЕСЕРТКӘН ТОҠ – холщовый мешок, вмещавший около 4 пудов – canvas bag

Оморҙаҡ быны эшләгәс, бай уға ***өс кесерткән*** *тоҡ табып килтерергә ҡушҡан.* [БХИ. 9-сы том, 2008].

КЕҮӘҪ *(минзял., дем., гайн., нижнебельск., танып, караид., ср.-ур.)* см. *икмәк силәге*

Ҡамырлы кеүәҫ – квашня с тестом

Кеүәҫте йылыға ҡуйыу – поставить квашню в теплое место

КЕҮӘШНӘ *(сред., ик-сакм.)* см. *икмәк силәге*

Кеүәшнәгә баш яһау – сделать опару в квашне

Ағас кеүәшнә – деревянная квашня

КИБӘЗӘ *(сакм.)* – кибяза *(посуда из полого ствола дерева высотой больше метра, предназначена для сбивания масла и кумыса)* – kibəzə (dishes from a hollow tree trunk more than a meter high, intended for cooking koumiss and churning butter)

Кибәзә *– метрҙан бейегерәк ағас олононоң үҙәге соҡоп яһалған ҡымыҙ йә май бешеү өсөн көбө һымаҡ һауыт.* КФ.

КИЛЕ I – деревянная ступа для толчения зерна и др. круп – wooden mortar for grinding grain and other cereals

Нәсимә еңгәнең тары, һолоно ҙур ***ағас килелә*** *төйөп ярма яһай-яһай, ҡулдары һыҙлаусанға әйләнә....* И. Абдуллин.

Аласыҡ торған урында ярыҡ ***киле****, сыбыҡ-сабыҡ бәйләме ята.* Ә. Хәкимов.

ағас киле – деревянная ступа
киле төйгөсө – толкуша ступы

**Киле бутҡаһы* – каша из толокна *(т.е. из обжаренной и растолченной в ступе пшеницы)*

**киле ҡорһаҡ* – ненасытный

киле тамаҡ – прожорливый

КИЛЕ II – каменная ступа для толчения зерна и др. круп – stone mortar for grinding grain and other cereals

*Заманы үтһә, **таш киленең** дә төбө төшә.* Әйтем.

Таш киле – каменная ступа

КИЛЕ III – чугунная ступа для толчения зерна и др. круп – cast iron mortar for grinding grain and other cereals

*Өй башында **киле**, уны белмәгән – тиле. (Мөрйә).* Йомаҡ. [БХИ. 9-сы том. 2009].

*Сәрбиямал: Йәнеш, һин, бар, Зөбәржәт еңгәңдәрҙән **киле** һорап алып ҡайт. Тары төй. Кискелеккә өйрә бешерербеҙ.* Һ. Дәүләтшина.

Суйын килелә төйөү – толочь в чугунной ступе

КИЛЕҺАП // КИЛЕ ҺАБЫ см. *төйгөс II*

*Килен килер, килен менән **киле һабындай** теле килер.* Әйтем.

Килеһап менән ярма төйөү – толочь крупу пестом

КИҪМӘК I – деревянный чан *(выдолбленный из целого обрубка)* – wood tub

*Ағас түмәренән соҡоп эшләнгән ҙур һауыт **киҫмәк** тип атала.* КФ.

*Хан күренмәй генә сумаланы **киҫмәккә** йәбештереп ҡуйҙы ла, **киҫмәктең** эсенә кереп ҡасты, ти.* [БХИ, 4-се том, 1989].

*Йәйен балаһын ҡотоҡ янында торған **киҫмәктәге** һыуға һалдым.* (ДСБЯ, 2002)

КИҪМӘК II – кадка – tub

*«Һеңле» елт иттереп кенә самауырҙы алды ла кәбәркәләге **киҫмәк** эргәһенә килде. Тик һыу **киҫмәктең** төбөндә генә*

ҡалғайны. Ғ.Лоҡманов.

*Иштиҙең шәүләһе **киҫмәк** бейеклеге генә ине.* М. Кәрим.

*Бер **киҫмәктә** мең егет.* (Ҡыяр). Йомаҡ.

Бер киҫмәк бал – кадка мёду

КИҪМӘК III *(сальз.)* – кумысница – vessel for drinking koumiss

Киҫмәк һалып ҡымыҙ эсәләр. (ДСБЯ, 2002).

*Ҡымыҙҙы **киҫмәккә** һалып эсәләр.* Н. Мәҡсүтова.

КИҪМӘКӘ *(арг.)* см. *силәк I*

*Көнсығыш диалекттың арғаяш һөйләшендә ағас силәкте **киҫмәкә** тип атайҙар.* Н. Мәҡсүтова.

КРУЖКА см. *көрөшкә*

*Илмырҙа сәй ҡойолған **кружкаһын** атаһы алдына ултыртты.* Ш. Бикҡол.

*Гөлгәйшә инәй, шулай һөйләнә-һөйләнә, ҙур **кружкаға** һөт ҡойҙо.* Ш. Янбаев.

КОРЫТО – корыто – washtub

*Сәбилә .. көсәнеп эшләмәне, еңгәһе ише **корытала** кер йыуманы...* А. Камалов.

*Улы **корытонан** сығырға теләмәй, тәстерҙәтеп һыу керә.* Р. Низамов.

КОТЕЛОК – походный котелок – mess kit

*Баулин сәй һалынған үҙенең **котелогын** шыуҙырҙы, гәзиткә төрөлгән шәкәр киҫәктәре бирҙе.* Т. Ғиниәтуллин.

*Тимер мейес өҫтөндә **котелок** һәм сәйнүктәр сыжылдап ҡайнап ултыра.*

А. Карнай.

КӨБӨ I – пахталка *(сосуд для сбивания масла, кумыса, сделанный из полого ствола дерева высотой около метра. Мутовка прикрепляется посередине крышки)* – wooden churn *(narrow and tall vessel made of a hollow tree trunk, designed for making kumis or churning butter)*

*Май, ҡымыҙ бешеү өсөн аталғы йә өңгөс ярҙамында бөтәүләй ағастың үҙәген соҡоп, бер яғына төп һалып яһалған ҡоршауһыҙ бейек һауытты **көбө** тиҙәр.*

*Ҡапҡасын уртанан тишеп, бешкес/бешкәк ҡуйып, ҡыуыш ағастан өңөп яһалған оҙон тар һауыт **көбө** тип атала.* КФ.

*Иҫке **көбөнө** кәртәгә элеп ҡуйһаң, һыйыр һөтлө була.* [МСБЯ. Хисамитдинова, 2010].

май көбөһө – сосуд для сбивания масла

**тараҡан көбөһө* – яйцевая капсула тараканов, досл. *тараканья пахталка*

**инә көбөһө* – маточник, досл. *пахталка пчеломатки*

КӨБӨ II *(ик.-сакм.)* – кадка *(из полого ствола дерева, набиваемая кожаным или железным обручем для хранения выдержанного кислого молока или катыка, из которого варится и изготовляется кумыс или курут)* – wood keg for soured milk

***Көбө** – ҡатыҡ ойотоу, эркет һаҡлау өсөн аталғы йә өңгөс ярҙамында бөтәүләй ағастың үҙәген соҡоп, бер яғына төп һалып яһалған тире йә тимер ҡоршаулы күнәк.* КФ.

***Көбө**, гөбө – ҡымыҙ һалып әсетә торған 5–6 ҡарыш самаһы оҙонлоҡта ағас һауыт. Силәк киңлегендә һәм силәктән киңерәктәре була.* [Башҡорт лөғәте: 1926 ...].

*Малайҙар .. ашамлыҡ-эсемлек менән тулы **көбөнө** лә килтереп биргәндәр.* [БХИ. 14-се том. 2015].

КӨБӨ III – кадка для хранения меда *(из полого ствола дерева, набиваемая кожаным или железным обручем)*	*Солоҡсо оянан кәрәҙҙе балауыҙы, балы һәм һитәһе менән бергә ҡалаҡ-бысаҡ менән ҡырҡып ала. ... солоҡ балын батмандан* ***көбөгә*** *күсерә.* «Киске Өфө» 5.02.2011
КӨБӨ БЕШКӘГЕ *(сред.)* см. *бешкәк*	***Көбө бешкәген*** *уҫаҡ, ҡайын кеүек еңел еҫле ағастарҙан яһағандар.*
КӨБӨҢКӘ *(арг.)* см. *бешкәк*	*Бейә һөтөн көбөгә һалып,* ***көбөңкә*** *менән аҫҡа-өҫкә табан билдәле бер ваҡыттан һуң болғатыу – ҡымыҙ бешеү тип атала.* М. Бураҡаева. *Башҡорттарҙың элекке ырым-ышаныуҙары буйынса* ***көбөңкә*** *бәхет килтерә,* ***көбөңкәне*** *ташларға, баҫырға ярамай.* ***Көбөңкә*** *– өйҙөң ҡото, тиҙәр.* [МСБЯ, Хисамитдинова, 2010].
КӨБӨСӨК *(куб., дем., ик.-сакм.)* см. *көбөсәк*	***Көбөсөккә*** *һалып ҡуйыу* – положить в деревянное ведерко
КӨБӨСӘК см. *күнәсек*	***Көбөсәк*** *– ағас олононоң үҙәге соҡоп яһалған көбөнән бәләкәй күнәк.* КФ. *Ҡарт еңдәрен һыҙғанған, башын да ҡалҡытмай,* ***көбөсәкте*** *туғырлата-туғырлата ниҙер бешә.* Н. Ҡотдосов *Ҡорғаҡһып бөткән* ***көбөсәкте*** *инде сүплеккә сығарып быраҡтырҙыҡ тигәндә, ҡымыҙ яһауҙы ҡабат тергеҙҙегеҙ.* Ш. Янбаев.
КӨВӨСӘК *(сред., ик.-сакм., кызыл.)* см. *күнәсек*	*Боронғо ышаныуҙар буйынса,* ***көвөсөк*** *– муллыҡ билгеһе.* Ф. Хисамитдинова.

КӨЙӨҘ *(инзер.)* см. *төйөҫ*

***Көйөҙ**, төйөҙ, төйөҫ ҡатай башҡорттарында таралған, ат ялы менән тегелгән туҙ һауыт атамалары.* «Ватандаш» № 2, 2017.

КӨЛ СҮЛМӘГЕ см. *көл һауыты II*

*Май сүлмәге майҙа аунай, **көл сүлмәге** көлдә аунай.* Әйтем.

КӨЛ ҺАУЫТЫ I см. *төпсөк һауыты*

Зараев өҫтәлгә папирос һәм аҡташтан эшләнгән көл һауыты ҡуйҙы. Н. Мусин.

КӨЛ ҺАУЫТЫ II – сосуд для сбора золы – ash collection vessel

тимер көл һауыты – железный сосуд для сбора золы

КӨМӨШ ҠАЛАҠ *(арг., кызыл., сред.)* см. *балғалаҡ I*

*Ялтыр ғына табаҡ, **көмөш ҡалаҡ**,*
Ашаһана, атай, ашыңды.
Һатлыҡ малдай күреп, кәңәш итмәй
Ашаныңда, атай, башымды. Сеңләүҙән.

◊ *Көмөш ҡалаҡҡа һалып йоторлоҡ* – очень красивая

◊ *Көмөш ҡалаҡтан ғына ашатыу* – изнежить; кормить из серебряной ложечки

КӨМӨШ ҠАШЫҠ *(сред., арг.)* см. *балғалаҡ I*

*Ҡуҙыйкүрпәс әсәһенән ҡурмас ҡыҙҙырта. Алтын батмусҡа һалып бирә – алмай, **көмөш ҡашыҡҡа** һалып бирә – алмай, ти.* «Ҡуҙыйкүрпәс менән Маянһылыу» Вариант 13/НА УНЦ РАН, ф.3, Оп.2. ед. Хр. 734. С. 10-18./34

*Көҙгө катыҡ – **көмөш ҡашыҡ**, кейәүем менән ҡыҙыма, яҙғы ҡатыҡ – ярыҡ ҡашыҡ, киленем менән улыма.* Әйтем.

КӨРӨШКӘ – кружка *(сосуд для питья вместимостью 300–500 мл. жидкости)* – mug

*Әлфиә .. **көрөшкәгә** бармаҡ башы саҡлы ике киҫәк шәкәр ташланы.* И.Абдуллин.

*Шунан Төлкөсура икәүһенә лә бал ҡойҙо, үҙенең туҫтағын Сажидәнең ҡом **көрөшкәһенә** түкөтөп алды.* Н.Мусин.

КӨРСӘК-КӨРШӘК см. *көршәк I*

*Гректарҙағы амбра – амфора 'ашлыҡ һаҡлай торған оло **көрсәк-көршәк**' тигән төшөнсәнән барлыҡҡа килгән.* Й. Солтанов.

КӨРШӨК I *(ик.-сакм.)* – горшок *(для тушения угля)* – *vessel for extinguishing coal*

*Көньяҡ диалекттың ыҡ-һаҡмар һөйләшендә күмер һүндергес һауытты **көршөк** тиҙәр.* КФ.

КӨРШӨК II *(ик.-сакм.)* см. *көршәк I*

*Ҡатығын **көршөгөнә** ҡойҙо.* (ДСБЯ, 2002). *Айранлы көршөк* – кувшин с айраном

КӨРШӘК I – кувшин *(узкогорлый горшок, изготовленный из глины с технологией обжига)* – jag, pipkin

*Гөлйөҙөм, көлтә аҫтындағы муйынлы **көршәктең** йылынған айранын әленән-әле һемерә.* Һ. Дәүләтшина.

*Әсәй кес кенә муйынлы **көршәк** тотоп миңә ҡаршы сығып килә.* С. Ҡудаш.

***Көршәктең** төп быуыны, урта биле һәм ауыҙы семәрләп яһалған һүрәттәрҙән тора.* Ғ. Хисамов.

**Көршәк ватыу* – бить горшок с завязанными глазами *(состязание, проводимое во время народных праздников).*

**«Көршәк» балалар уйыны* – детская игра «Горшок»

**көршәк* – сотовая ячейка

көршәк – черепица

КӨРШӘК II *(сред., кызыл.)* см. *сүлмәк*

Көршәктә *бойҙай ярмаһы һалып бешерелгән кәбеҫтә өйрәһе менән арыш әпәкәйе тәмле булды.* Ә. Әһлиуллин.

*[Кабарга итен] сөгөн **көршәктә** томалап бешергәндә, бигерәк тәмле була.* С. Шәрипов.

*Ямғыр яумай йонсотһа инде, теләктәр теләп, намаҙ уҡып, һыу эсенә ҡара **көршәк** түңкәргәндәр.* Г.В. Юлдыбаева.

КӨРШӘК-ҠӘДӘХТӘР – кувшины и бокалы – jugs and glasses, pipkins and cups

*Көмөш табаҡтарымдан ниндәй генә олуг заттар, падишаһтар ризыҡ еймәне лә, алтын **көршәк-ҡәдәхтәремдән** кемдәр генә зәм-зәм һыуылай шараптар эсмәне!* Ә. Хәкимов.

КӨРӘГӘ I – кожанный сосуд *(в форме большой миски, сделанный из шкуры шеи животного для подноски кумыса к трапезе)* – leather large bowl for carrying kumis to a meal

Көрәгә *– табынға ҡымыҙ килтереү өсөн малдың муйын тиреһенән табаҡ рәүешле итеп яһалған һауыт.* КФ.

Көрәгә *– ат муйынынан бөтөн килеш тунап алынған тиренән эшләнгән киң асыҡ һауыт. Төбө – күн, өҫкә табан аҙ ғына тарайтылған, сите ҡоршау менән нығытылған. Ян-ягында элмәк һымаҡ тотҡалары бар. Табынга ҡымыҙ сығарыу өсөн файҙаланылған.* «Ҡурған башҡорттары» 2004.

Көрәгә *– ҡунаҡтар алдына ҡымыҙ, бал, буҙа шикелле эсемлектәрҙе һалып ултырта торған ҙур табаҡ* [Башҡорт лөғәте: 1926 ...].

◊ ***Көрәгәгә*** *бәрәкәт!* – одобрительные возгласы в адрес хозяина стола.

КӨРӘГӘ II – бочонок украшенный резьбой (*деревянный сосуд для подноски кумыса или медовухи к трапезе) –* carved keg

Бал йәки ҡымыҙ ҡойоп табынға ҡунаҡ алдына ҡуя торған һырлап эшләнгән ағас һауытты ***көрәгә*** *тиҙәр.* КФ.

Көрәгә *аҫҡас, тәүге туҫтаҡты ҡырҡ өйлө мең башҡортона бирергә булғандар.* [БХИ, 2006].

Бер ***көрәгә*** *балды бер тамсы ағыу боҙор.* Әйтем.

Туйлар ***көрәгә*** *белән булты, көрәгәне утыртҡас, көрәгәгә яулыҡ ябалар.* (ДСБЯ, 2002).

**көрәгә яулыҡ(тар)* – платки, раздаваемые на свадьбе со стороны гостей в знак благодарности хозяевам за преподнесённое угощение

**көрәгә төбө* – пир или угощение с выпивкой; заключительная часть угощения *досл. 'дно резного бочонка'*

кейәү көрәгәһе* – медовуха, привезенная женихом; *досл.* бочонок жениха. *Йыуаса того асылғас,* ***кейәү көрәгәһен* *сығаралар.* Р. Султангареева.

семәрле көрәгә – резной бочонок

*****Көрәгә*** *(айск., кызыл., миас., сальз.) –* хвалебное слово во время трапезы, т.е. когда хозяин ставить резной бочонок с кумысом или бузой – a word of praise during a meal, when the owner puts a carved keg with kumis or buza

*'****Көрәгә****!' тип ҡысҡырғандар башҡүнәк*

килһә. (ДСБЯ, 2002).

КӨРӘГӘ III *(irg., сред.)* см. *агас күнәк*

Бал-май йыя торган ҡапҡаслы агас күнәкте ыргыҙ буйы башҡорттары ***көрәгә*** *ти.* КФ.

КӨРӘГӘ IV *(миас.)* см. *икмәк күнәге*

Миәс һөйләшендә икмәк күнәген ***көрөгә*** *тип йөрөтәләр.* (ДСБЯ, 2002).

Көрәгәлә әсетке ҡалдырыу – оставить закваску в квашне

КӨТӨРСӨК *(кызыл.)* – деревянная посуда для хранения чая – wood vessel for loose tea

Көнсығыш диалекттың ҡыҙыл һөйләшендә агастан яһалган бөртөклө сәй һаҡлау һауытын ***көтөрсөк*** *тиҙәр.* КФ.

КРИҢКӘ *(минзял., ср.-ур.)* – кринка *(глиняный горшок для молока без крышки и ручек)* – milk pot

Бәләкәй һөт көршәген ***криңкә*** *тип атайҙар.* (ДСБЯ, 2002).

КУАШНА *(караид.)* см. *икмәк силәге*

Куашнала әсетке ҡалдырыу – оставить закваску в квашне

КУБОК см. *ҡәдәх* II

Кубок *– ярышта еңгәндәргә бүләк итеп бирелә торган затлы махсус һауыт.* Г. Зәйнуллина.

КУЛАША *(кызыл.)* – лубяной ларь для хранения зерна – pannier

Кулаша тулы иген – ларь полный зерна

КУЛЁК см. *тоҡсай III*

Кулёк – бәләкәй ҡап. З. Ураҡсин.

КУПШИК *(сред.)* см. *баҡрас I*

Купшик менән һөт бутау – мешать молоко половником

Купшик менән һоҫоу – черпать

половником

КУРИН – глубокая корзина для переноски продуктов – deep basket for carrying food

Йәшеләсәле курин – корзина с овощами

Куринға алма тултырыу – набирать яблоки в глубокую корзину

КУРЫП *(айск., арг., ср.-ур.) – корзина на дрогах или санях для перевозки навоза, углей)* – box *(wicker basket on the drags and sleighs for transporting manure, coal)*

Тиҙәк йәки күмер ташыу өсөн талдан үрелгән һауыт ***курып*** *тип атала.* КФ.

Ат ектек тә киттек Әүәлбилгә, сана ***урыбы*** *ситенә һөйәлешеп.* ЭМ.

КҮБӘТӘ I *(гайн.)* – маленькая чашка – small cup

Ғәйнә башҡорттарында бәләкәй сынаяҡты ***күбәтә*** *тиҙәр.* (ДСБЯ, 2002).

КҮБӘТӘ II *(арг., дем., гайн., танып, караид., нижнебельск., ср.-ур.)* – долблёная деревянная чаша *(на массивном основании, с отвесными стенками; вмещает от 2 до 5 л. пищи)* – slotted wooden bowl on a solid base

Күбәтә *– табаҡтан кесерәк алдырҙан ҙурыраҡ ағас һауыт.* [Башкорт лөғәте: 1926 ...].

КҮБӘТӘ III *(арг.)* – большая расписная деревянная чаша для напитков – large painted wooden bowl for drinks

Егеттәр ҡымыҙ ***күбәтәһе*** *мән ҡымыҙ ҡуйып ашъяуҙыҡҡа утырттылар.* «Ҡуҙыйкүрпәс һәм Маян» эпосы.

Эсемлектәр өсөн тәрән һауыттар (алғыр, ***күбәтә****, сеүәтә)* .. *файҙаланылған.* БЭ.

Ҡунаҡтар янына эсемлекте ағас сапсаҡта, тәрән ***күбәтәлә*** *йәки киң итеп эшләнгән күн һауытта индергәндәр.* «Ҡурған башҡорттары» 2004.

Күбәтәне *саған ағасынан биҙәрҙәп эшләйҙәр.* (ДСБЯ, 2002).

**кейәү күбәтәһе* – денежные дары жениху

(деньги кладут на его миску во время свадьбы).

КҮБӘТӘ IV *(гайн., танып, караид., дем., ср.-ур., нижнебельск.)* см. *сеүәтә II*

Уртаса ҙурлыҡтағы ***күбәтәләр*** *Ҡурған, Силәбе өлкәләре, Дим, Ҡариҙел, Танып, Түбәнге Ағиҙел буйҙарында, Урта Уралда йәшәүсе башҡорттар араһында таралған.*

КҮВӘЙТӘ ТӘГӘС *(сальз.)* см. *баҙыян сеүәтә*

Күвәйтә тәгәскә *буҙа ҡойоп биреү* – подавать бузу в маленькой деревянной чашке, расписанной поталью

КҮҘГӘЛӘК *(дем.)* см. *туҫтаҡ II*

Күҙгәләккә ҡатыҡ ҡойоп бирҙе – налил катык в миску

КҮҘӘГӘ – кожаное ведро с носиком – leather vedro with pourout

Күҙәгә *– шырынан (эсе тире) тегелгән моронло (һәмәкле) силәк* [Башҡорт лөғәте: 1926 ...].

КҮЛЕК см. *тоҡсай III*

Дөйә юртырға теләһә лә, уға тағылған ***күлектәр*** *ихтыяр итмәҫ.* Б. Рафиҡов.

КҮМЕРСҮЛМӘК *(сакм., ср.-ур., караид.)* – угольница *(железная тара для обжигания и хранения древесного угля)* – charcoal pit

Күмерсүлмәк *– күмер һүндерә һәм һаҡлай торған ябыулы тимер һауыт.*

КҮМЕР ҺАУЫТЫ см. *күмерсүлмәк*

Палач, үҙенең бүрке менән утлы күмерҙе өрҙөрөп, күмер һауыты тирәһендә булашты. С.Злобин.

КҮМЕР ҺҮНДЕРГЕС *(кызыл., сред.)* см. *күмерсүлмәк*

Күмер һүндергес бушаған – угольница пуста

КҮН САБА *(сред.)* см. *һаба I*

Күн сабаға ҡойоу – разлить в большой кожаный бурдюк

КҮН ҺАНДЫҠ – кожаный сундук – leather chest

Урын-ер, мендәр-түшәктәр тәҫләп ***күн һандыҡтарға*** *тултырылды.* Б. Рафиҡов.

КҮН ҺАУЫТТАР – кожаная посуда – leather utensils

Элек башҡа төр ***күн һауыттар*** *ҙа ҡулланылған булған.* «Ҡурған башҡорттары» 2004.

КҮНӘК I – деревянное ведро (*или металлический, полимерный сосуд цилиндрической формы с дугообразной ручкой для транспортировки на небольшие расстояния жидких и сыпучих продуктов)* – wood vedro, wooden bucket (*or metal, cylindrical polymer vessel with an arcuate handle for transporting liquids and bulk products over short distances)*

Ҡоҙоҡ ҡапҡасы өҫтөндә – оҙон сынйыр тағылған ағас ***күнәк***. Т. Бүләков.

Ай салҡан әйләнеп, ***күнәк*** *әлерлек булһа, яуын була;* ***күнәк*** *әлерлек булмаһа, аяҙға тарта.* Һынамыш. [БХИ. 1-се том. 1995].

Айран эскән ҡотолған, ***күнәк*** *ялаған тотолған.* Әйтем.

Ямғыр оҙоҡ яумаһа, яҡындағы күпергә йәки баҫмаға ҡырҡ ***күнәк*** *һыу ҡоялар.* Ырым. [БХИ. 1-се том. 1995].

Тишек ауыҙҙа – һүҙ, тишек ***күнәктә*** *һыу тормаҫ.* Әйтем.

Буш ***күнәк*** *ныҡ шалтырай.* Әйтем.

Көҙгө ямғыр ***күнәк****ләп.* Әйтем.

**Күнәк ҡылысы – ведёрная дужка*
**Күнәк йондоҙ(о) – (астр.) Водолей*

КҮНӘК II – кожаное ведро *(сосуд, изготовленный из копченой кожи для доения кобылиц)* – leather vessel for milking mares

Күн йә тиренән ыҫлап эшләнгән бейә һауа торған күн һауыт ***күнәк*** *тип атала.* КФ.

Туҡ батыр – әсәһенә:
...Маталмаған бейәгә
Күнәк *тотоп килмәгән ..*
Бер ҡыҙ бала булһаң да,
Атам менән йәнәшә
Күп яуҙарҙа булғанһың. [БХИ. 5-се том. 2000].

Кәрсегән ***күнәк*** – прокисшее ведро

КҮНӘК III *(гайн., дем.)* – большая кадка для пойла, равная двум пудам – a tub for swill with a capacity of two poods

Дим һәм гәйнә һөйләштәрендә ашлы һыу һалыу өсөн ҡулланылған ике биҙрә һыйышлы ағас һауытты ***күнәк*** *тиҙәр.* (ДСБЯ, 2002).

КҮНӘК IV *(сакм.)* см. *әркә*

Һаҡмар һөйләшендә дегет һауытын ***күнәк*** *тип йөрөтәләр.* (ДСБЯ, 2002).

КҮНӘК V *(сред.)* см. *тырыз II*

Бер күнәк муйыл тиреү – обирать корзину черемухи

**инә (ана) күнәге* – маточник, досл. *корзиночка пчеломатки*

КҮНӘК VI – мера объема жидкости (или др. сыпучих веществ) более *16,380 л.* – measure of liquid weight over 16.380 l.

Бер ***күнәк*** *айыртылған һөттө утҡа ҡуяһың да, ҡайнап сығыр алдынан 1 литр әсе ҡатыҡ һалып ебәрәһең.* «Киске Өфө», 13.06.2009.

Ҡотлоғужа ҡалым өсөн бер ялсыһынан бер ***күнәк*** *бал, ике һарыҡ, бер тана һыйыр ебәрткәйне.* Н.Мусин.

Бер ***күнәк*** *утлы күмер килтергәйне.* С. Злобин.

КҮНӘК-БИҘРӘЛӘР см. *күнәк-санаҡ*

Ҡыҙҙарҙың халаттары ҡарҙай аҡ, һөт фләктәре, ***күнәк-биҙрәләре****, һыйыр һауыу аппараттары ялт итеп тора.* Ә. Хәкимов.

КҮНӘК-МҮНӘК *(сред., инзер.)* см. *күнәк-санаҡ*

Төрлө ҙурлыҡтағы күнәк-мүнәк – ведра различной величины

КҮНӘК-САНАҠ *(сакм.)* – ведра и пр. посуда –woodenware

Күнәк-санаҡты *сатаға элеп алыу* (ДСБЯ, 2002).

КҮНӘКӘЙ см. *күнәсек*

***Күнәкәй** – күнәктән кесерәк ваҡ ағас һауыттар* [Башҡорт лөғәте: 1926 ...].

КҮНӘСЕК I – деревянное ведерко *(изготовленное из полого ствола дерева)* – small wooden bucket

*Ҡыуыш ағастан яһалған бәләкәй күнәк **күнәсек** тип атала.* КФ.

***Күнәсектә** айран бар тип йөрөһәм, шыпа юҡ икән* [Башҡорт лөғәте: 1926 ...].

*Күнәгем эсенә **күнәсегемде** ултыртҡайным кипсәлде лә ҡалды. Ни алып, ни эшләп булмай* [Башҡорт лөғәте: 1926 ...].

*Өйҙән ҡатыҡлы **күнәсек** тотҡан Зариф йүгереп сыҡты.* Й. Солтанов.

КҮНӘСЕК II – мера объема жидкостей и сыпучих продуктов, равная от 1 до 5 *л.* – a measure of the volume of liquids and bulk products, equal to 1 to 5 liters.

*Башҡорт ҡымыҙы оло байрамдарҙа дәрәжәле ҡунаҡтарға сәскәле **күнәсектәрҙә** һонолған экзотик эсемлек кенә булып ҡалмаһын, ә йәйге осорҙа сихәт өсөн эсерлек ризыҡҡа әйләнһен.* «Башҡортостан» 29.04.2016

*Уйылдан мөгәрәпкә ҡулын тығып, ҡаймаҡ **күнәсеген** һәрмәп тапты. **Күнәсектеге** ҡаймаҡты эсә башланы.* Р. Өмөтбаев.

КҮНӘК-ЯНТАУ см. *күнәсек*

*Яуымбай .. йәнлек тиреһе, ағас көрәк, **күнәк-янтау** эшләп һатып, тинләп йыйған аҡсаһына тәүҙә бер башмаҡ, унан һуң ябаҡ һатып алды.* Н. Мусин.

КҮПШЕК I *(сред.)* см. *ижау II*

Күпшек менән болғатыу – мешать поварешкой

КҮПШЕК II *(сред.)* см. *туҫтаҡ II*

Күпшектә йомортҡа бешереү – сварить яйца в металлической миске

КҮҮӘТӘ *(танып., караид., гайн., нижнебельск.)* см. *сеүәтә II*

Күүәтәгә һалып биреү – подавать в суповой миске

КҮӘС *(гайн., танып, караид., дем., нижнебельск.)* см. *икмәк силәге*

Ҡоймаҡты күәстә туғыу– замешивать блинное тесто в квашне

КӘЗӘНКӘ *(сакм.)* см. *ҡаҙан*

Кәзәнкәлә бауырһаҡ бешереү – в казане готовить (жарить) бавырсаки

КӘЛИТӘ см. *корыто*

Тимер кәлитә – корыто железное
Тутыя кәлитә – корыто оцинкованное
Ырыҡта кәлитә – то же самое

КӘЛТЕРЕС *(миас.)* см. *ҡула биҙрә*

*Көнсығыш диалекттың миәс һөйләшендә бәләкәй биҙрәләрҙе **кәлтерес** тип атайҙар.* Н. Мәҡсүтова.

КӘМӘҮ ҺАУЫТ см. *киҫмәк I*

*Ҡыр йәнлектәренең тормошон яҡшы белгән Шәйхетдин, иҫке ауһаҡ (уҫаҡ) түмәрен соҡоп, **кәмәүһауыт** эшләне.* С. Ильясов.

КӘМӘШӘҮ I – деревянное корыто из цельного дерева – solid wood trough

*Ағастан соҡоп яһалған ялғаш **кәмәшәү** тип атала.* КФ.

*Йыһан ярып күк күкрәүен, **кәмәшәүгә** эре боҙ киҫәктәренең таҡ-тоҡ бәрелеүен тамаша ҡылып байтаҡ яттыҡ.* М. Ямалетдинов.

КӘМӘШӘҮ II – корыто из досок для приготовления мешанины лошадям – a trough of boards for preparing a mishmash for horses

***Кәмәшәү** – таҡтанан яһалған ат ашатыу ялғашы.* КФ.

*Йыуан ҡарағасты өңөп эшләнгән был **кәмәшәүгә** инәләренән айырылған ҡолондарға һоло һалып ашатҡандар.*

М. Ямалетдинов.

Тик Ялыҡ бей ҡулынан
Еңел түгел ҡасыуы.
Һуңғы тапҡыр ҡасҡанда,
Ысҡындырмай арҡандан,
Кәмәшәүгә *ҡолағын*
Сөйләп ҡуйҙым. [БХИ. 7-се том. 2004].

Ана, айғыр алдында ***кәмәшәүҙә*** *– ем туп-тулы.* Р. Камалов.

КӘНДЕ – емкость для воды из тыквы – pumpkin water container

Йәш үҫмер тағы бер ***кәнде*** *(ҡабаҡтан яһалған һыу һауыты) менән һыу алып килде.* А. Таһиров.

КӘНСИР *(кызыл., сред., сакм.)* см. *ҡалай һауыт*

Төрлө тауыштар сығарып, иҙәнгә сәйнүк, сәнске-бысаҡтар, буш ***кәнсирҙәр*** *тәгәрәне.* И. Абдуллин.

КӘРЗИН – корзина (плетеная) – handbasket, hamper

Айыуҙар бал тулы солоҡ тәгәрәтәләр;
бүреләр һарыҡ түшкәләре күтәргән;
боландар мөгөҙҙәренә һөт силәктәре элгәндәр;
ҡуяндар ***кәрзин-кәрзин*** *сәтләүектәр,*
төлкөләр тауыҡтар күтәреп килтерәләр,
ти. [БХИ. 13-сө том. 2009].

Ҡайтҡас ***кәрзин*** *үргән дә, эсенә йомортҡаны һалып ҡуйған, ти.* [БХИ. 14-се том. 2015].

КӘРЗИНКӘ *(дем., сред.)* см. *кәрзин*

Былар ***кәрзинкәләр*** *тотоп, Губернатор урамынан тау яғына сығалар.* М. Кәрим.

Бер заман көтөүселәр ***кәрзинкә*** *эргәһендә йөрөгән төлкөнө күреп ҡалалар.* [БХИ. 13-сө том. 2009].

КӘРИТӘ I *(кызыл., миас., сред.)* см. *ялгаш I*

*Рус ауылдарынан алынган заказдар — **кәритә**, һауыт-һаба һәм ҡоймалыҡ эшләү — беҙҙекеләрҙең кәсебе.* Р. Өмөтбаев.

*Кисә беҙ мунсала ултырып йыуынган ҙур **кәритәнән** бөтөрөлөп пар болото күтәрелә.* Д. Бүләков.

КӘРИТӘ II *(сакм.)* – дощатое ведро с ручками для хранения хлеба, муки – plank bucket with handles, wood container

*Ике тотҡалы, ҡапҡаслы, он, икмәк һалып ҡуя торган оҙонса агас һауыт һаҡмар һөйләшендә **кәритә** тип йөрөтөлә.* КФ.

КӘРСӘН *(ср.-ур., айск.)* см. *табаҡ I*

семәрле кәрсән – резная чаша

КӘРҪӘН *(ср.-ур., айск.)* см. *табаҡ I*

*Агастан соҡоп эшләнгән ҙур табаҡ **кәрҫән** була.* М.И. Дильмухаметов.

КӘРҺӘН см. *табаҡ I*

*Төрлө ҙурлыҡтагы һәм тәгәйенләнештәге һауыттар киң таралган: уртаса ҙурлыҡтагы ашлау, аяҡ, табаҡ көндәлек тормошта, ҙурҙары - ҡоштабаҡ, **кәрһән**, ҙур табаҡ, оло табаҡ, сара - башлыса байрам табыны өсөн тотонолган.* БЭ.

КӘРШҮК I *(сред.)* см. *сүлмәк*

Суйын кәршүк – чугунный горшок

КӘРШҮК II *(кызыл.)* см. *суйын*

Кәршүктә бешереү – варить в чугунке

КӘРШҮК III *(сред.)* см. *көршәк I*

Кәршүкте ҡом менән ышҡып йыуыу – отмыть горшок, очищая песком

КӘСТРҮЛ – кастрюля – stock pot

Шулай ҙа бер мөйөштә ***кәстрүл*** *менән май ултыра икән.* [БХИ. 11-се том. 2008].

Вагонда оло йәштәрҙәге ҡатын да бар. Әллә күпме төйөнсөктәре, ***кәстрүл,*** *сүлмәктәре бар үҙенең.* Т. Ғиниәтуллин.

КӘСТРҮЛ-СӘЙНҮКТӘР – кухонная посуда (*досл.* кастрюли-чайники) – kitchen utensils (*lit.* pots-kettles)

Плитәләге ***кәстрүл-сәйнүктәр*** *күптән һыуынған.* Т. Сәғитов.

КӘСӘ – пиала *(чаша без ручек, имеющая полусферическую форму различной величины и узкое дно)* – teabowl *(container without handles, which has a hemispherical shape of various sizes and a narrow bottom)*

Дәү ағаларына мул иттереп иген тейәтә. Иң бәкәсенең ҡапсығына бер алтын ***кәсә*** *йәшерә.* [БХИ. 6-сы том. 2002].

Йәш бер килен яулыҡ осо менән битен ҡаплабыраҡ йомшаҡ баҫып, ағас ***кәсәләр*** *индереп сыҡты.* Ғ. Хөсәйенов.

КӘТҮЛ *(сред., айск.)* см. *катул*

Кәтүлдә бешереү – варить в котелке

КӘТҮЛҮК *(сред.)* см. *катул*

Быларҙың шырпылары ла, ***кәтелүктәре*** *лә, мылтыҡтары ла бар, ти.* [БХИ. 14-се том. 2015].

КӘШЕН I см. *янсыҡ I*

Алдарҙың .. эйәр ҡанъяғаһына аҫыулы ***кәшенендә*** *һаҡлыҡҡа тип алған билбауы бар ине.* Н. Мусин.

КӘШЕН II см. *ҡашын II*

Кәшен, *ҡашын – быҙау тиреһенән, йөн яғын тышҡа ҡаратып тегелгән һауыт, ҡап, тоҡсай. Күберәк сакта икмәк һалыу өсөн ҡулланыла.* [Башҡорт лөғәте: 1926..].

ҠАБЫҠ I *см. ҡолаша I*

*Итте **ҡабыҡҡа** һалып тоҙлау* – солить мясо на лубяном подносе

ҠАБЫҠ II *см. ҡолаша II*

***Ҡабыҡ** һүҙе ҡорот баҫыу йә бойҙай елгәреү өсөн эшләнгән ҡабыҡ ялғашты аңлата.* Э. Ишбердин.

ҠАБЫҠ III – лубяной гроб (саркофаг) – bast coffin (sarcophagus)

Ҡабыҡҡа һалып ерләү – хоронить *(погребать)* в лубяном гробу *(саркофаге)*

*Бала мәйетен кескәй **ҡабыҡҡа** һалып, зыяратҡа алып киткәндә, малайҙарға Шәмсиә лә эйәрҙе.* Ф. Чанышева.

*Мәйетте йыуып, кәфен һарып, **ҡабыҡҡа** һалғас, Мәрзиә илай-илай ялбарҙы.* Ғ. Хисамов.

ҠАБЫҠ ҺАУЫТ – лубяной (корковый) короб – basten basket

*Төньяҡ-көнбайыш диалектта көл йыйыу өсөн ҙур **ҡабыҡ һауыт** тубал тип атала.* (ДСБЯ, 2002).

ҠАБЫҠ ҺАУЫТТАР – лубяные сосуды – basten vessels

Ҡабыҡ һауыттар эшләү технологияһы – технология изготовления лубяных сосудов

ҠАҘАН *(литый сосуд из металла с полукруглым дном для приготовления пищи на огне или в костре)* – казан – cooper

*Күңеле киңдең — **ҡаҙаны** киң, Һыйы – хан һыйына тиң.* Әйтем.

*Аҫмаған **ҡаҙан**, атмаған ҡуян.* Әйтем.

*Һапһыҙ балта – **ҡаҙан** ҡырғысы.* Әйтем.

**ҡаҙан ашы* – горячая пища

**ҡаҙан йәймәһе* – большая тонкая лепёшка, запечённая в котле

**ҡаҙан ҡылысы* – дужка казана

**ҡаҙан ауыҙы* – жерло казана
**ҡаҙан ауыҙ* – ненасытный
**ҡаҙан* – водоворот
**инә ҡаҙаны*– маточник

◊ ***Ҡаҙан*** *түңкәрелеү* – опрокидывание котла символ несчастья, смерти.

◊ *ҡаҙан асыу* – готовить, варить пищу

◊ *ҡаҙан ярыу* – нарушать определённую границу в детской игре

◊ *бер ҡаҙанда ҡайнау* – вариться в одном котле

◊ *тормош ҡаҙанында ҡайнау* – иметь жизненный опыт

ҠАҘАНАЯҠ *(миас.)* см. *өсаяҡ*

Ҡаҙанаяҡта бешереү – сварить в треножнике

Ҡаҙанаяҡта һыу ҡайнатыу – кипятить воду в треножнике

ҠАҘАН ҠАБЫ – чехол котла - cauldron cover

Аяғы салғы һабындай, Ауыҙы ***ҡаҙан ҡабындай***. Сеңләүҙән.

ҠАҘАН-ҠУЛА см. *ҡаҙан*

Муйнаҡ ... ***ҡаҙан-ҡула*** *әҙерләргә, утын йыйырға ҡушты.* [БХИ. 4-се том. 1999].

ҠАҘАНСЫҠ *(ср.-ур.)* см. *ҡылдыҡай*

Урта Урал башҡорттары ҡылыслы бәләкәй ҡаҙанды ҡаҙансыҡ тип атай. М.И. Дильмухаметов.

ҠАҠМА ИЛӘК – сито с мелкой сеткой – sieve with a fine net

Ҡаҡма иләктән *ҡағылған, Һелкәүестән һелкенгән.* [БХИ. 10-сы том. 2006].

ҠАЛАЙ ҺАУЫТ – жестяная банка – can

*Бер **ҡалай һауытҡа** һалып бал, бер нисә балыҡ төйнәп биргән* [БХИ. 14-се том. 2015].

Ҡалай һауытта һаҡлау – хранить в жестяной банке

ҠАЛАҠ I – ложка *(суповая, столовая)* – spoon

***Ҡалаҡ** ялап тамаҡ туймаҫ.* Әйтем.

*Майһыҙ **ҡалаҡ** ауыҙ йырта.* Әйтем.

***Ҡалаҡ** төшһә – ҡунаҡ көт!* Һынамыш.

*Миң сыҡһа, мөрйәнән **ҡалаҡ** ташлап имләйҙәр.* Ышаныу.

ҡалаҡбаш – 1) шутливое обращение к малышам, детям. *Ялан аяҡ ялан баш ҡайҙа киттең, **ҡалаҡбаш***?

2) ***ҡалаҡбаш*** – плоский наконечник стрелы. *Ҡарағөлөмбәт... **ҡалаҡбаш** менән Бабсаҡтың билен өҙә ата* «Бабсаҡ менән Күсәк» эпосынан.

3) *ҡалаҡбаш (сред.)* – угорь

**ҡалаҡбаш һөйәге (миас.)* – лопатка *(соматизм)*
**ҡалаҡ һөйәге* – лопатка *(соматизм)*
**ҡулбаш ҡалағы* – лопатка *(соматизм)*
**ҡалаҡ күмәсе (дем.)* – вид булочки
**ҡалаҡчөй (гайн., таньп., караид., нижнебельск.)* – чека *(на оси телеги)*
**комҡалаҡ (кызыл.)* – разновидность бруска
**мүк ҡалағы* – лопаточка для конопачения
**соҡалаҡ (миас., тук.-соран.)* – боковая выемка печи

**суҡалаҡ (айск.)* – бедный, тягостный
**туҡалаҡ (сакм.)* – 1) одинокий; 2) *(сред.)* – коленная чашка
**шаҡалаҡ (кызыл., сред., дем.)* – шиколотка
**шаҡалаҡ (сред.)* – чудак
**әбей ҡалаҡ (миас., ик.-сакм.)* – игра «Лапта»
◊ *ҡалаҡҡа һалып йоторлоҡ* – изумительно красивый
◊ *ҡалаҡ башындай* – величиной с ложку *(говорится при преуменьшении большого или преувеличении маленького предмета)*

ҠАЛАҠ II – единица измерения объема жидкости (столовая ложка вмещает до 15 миллилитров жидкости) – unit for measuring the volume of liquid (a tablespoon holds up to 15 milliliters of liquid)

Бабай һунарға гел генә бер ***ҡалаҡ*** *йыртҡыс йәнлек ҡаны эсеп китә икән.* [БХИ. 3-сө том. 1998].

Кәзә бабайға: – Бер япраҡ ашаным да, бер ***ҡалаҡ*** *самаһы һыу эстем, – тип яуап биргән, ти.* [БХИ. 13-сө том. 1998].

ҠАЛАҠ III *(сальз., миас., арг.)* см. *ижау I*

Әсәһе ҡурмас ҡыҙҙырып, ***ҡалаҡ*** *менән алып биргәйне, Ҡуҙыйкүрпәс быны алмайынса: —* ***Ҡалаҡ*** *менән бирмә, услап алып бир, — тип әйтте, ти.* [БХИ. 4-се том. 1999].

ҠАЛАҠ IV *(сред.)* см. *балғалаҡ I*

Көмөш ҡалаҡ тоттороу – дать чайную ложку

ҠАЛАҠ V *(дем., сред.)* см. *ҡашыҡ IV*

Ҡорт һоҫа торған ***ҡалаҡ****.* (ДСБЯ, 2002).

ҠАЛАҠ VI *(кызыл., миас., irг., тук-соран.)* – лопаточка (для снятия шкурки) – *spatula (for skinning)*

Ҡалаҡ *– мал тиреһен һыҙырыу ҡорамалы.* (ДСБЯ, 2002).

ҠАЛАҠ VII *(дем., сред.)* – конопатка – caulk	*Мүк тығырға тип биш* ***калаҡ*** *эшләп алдым.* (ДСБЯ, 2002).
ҠАЛТА I *(арг., сред.)* – посуда для гостинцев жениха – utensil for bridegroom's sweets	*Ҡалынға барғанда кейәү күстәнәсен һалып алып бара торған һауыт* ***ҡалта*** *тип атала* (ДСБЯ, 2002).
ҠАЛТА II *(сред.)* см. *һауыт*	*Буш ҡалта* – пустая посуда
ҠАЛТА III – кожаный кисет или меховой мешочек со сборками на горлышке – leather pouch or fur pouch with gathers on the neck	*Күндән тегелгән аҡса янсығы* ***ҡалта*** *тип атала.* М.И. Багаутдинова. *Өҫтәмә төшөм килер,* ***ҡалта*** *ҡалынайыр.* (ДСБЯ, 2002). ◊ *ҡалтаһы ҡалын или ҡалын ҡалталы* – зажиточный, богатый **ҡалта өмәһе* – денежная помощь
ҠАЛТА IV *(сакм., миас.)* см. *ҡашын I*	*Ҡаҙаҡ килһә,* ***ҡалтаһында*** *бер нисә баш шул талҡан булыр уның.* (ДСБЯ, 2002).
ҠАЛТА V – кожаный накладной карман или сумочка, пришитая на ремень для хранения огнива и мелких вещей – patch pocket or handbag sewn on the belt for storing small items and flint	***Ҡалта*** *– ике мәғәнәлә: 2) ҡәмәрҙәге саҡма-фәлән һалып йөрөй торған кеҫә – кескәй генә сумочка* [Башҡорт лөғәте: 1926...]. *Ҡаптырғама –* ***ҡалтама,*** *Ҡаптырғама –* ***ҡалтама*** *Көмөш сапһам – күрк өсөн!* [БХИ. 5-се том. 2000.]

ҠАЛТА VI – кожаные ножны *(чехол для оружия, носимого на поясе)* – scabbard *(case of a weapon worn on a belt)*	*Ғүмәровтан ҡалған алмас ҡылыс,* ***ҡалталарын*** *майлап кем тағыр.* Халыҡ йырынан. *... алтынсыһына – кәпләнгән ҡамыш һаплы һөңгө, етенсеһенә ҡырғыҙҙар эшләгән яҡшы* ***ҡалта*** *ҡуя.* [БХИ. 4-се том. 1999].
ҠАЛТА VI – патронташ *(чехол с гнездами для ружейных патронов)* – bandolier	*Билдә – ҡорман, янтауҙа – патрондар* ***ҡалтаһы****.* Ғ. Ибраһимов.
ҠАЛТА VII *(кызыл., сред.)* см. *күн һандыҡ*	*Ҡыҙыл һөйләшендә күн һандыҡты* ***ҡалта*** *тиҙәр.* Н.Х. Максютова.
ҠАМШАЯҠ *(караид.)* см. *кәсә*	*Ҡамшаяҡҡа сәй яһау* – наливать чай на пиалу
ҠАМШЫЙАҠ *(караид.)* см. *сеүәтә II*	*Элекке агас* ***камшыйаҡтар*** *ярылып бөттө.* С.Ф. Миржанова.
ҠАМЫР ҠАЛАҒЫ см. *әпәй ҡашыҡ*	***Ҡамыр ҡалағы*** *– ҡамыр йә әсетке болғата торған махсус ҡалаҡ.*
ҠАМЫШ *(инзер.)* – капроновая (пластмассовая) посуда – nylon (plastic) dishes	*Ҡамыштағы тоҙ дымланған.*
ҠАП I – короб(ка), пачка – box, pack	*Шүрлектә һауыт-һаба, сохари телемдәре, бер* ***ҡап*** *тоҙ, шырпы, сәй-шәкәр … тора.* С. Шарипов. *Ул .. яртышар ҡаҙаҡлы ун* ***ҡап*** *бөртөклө сәйҙе һондо.* Н. Мусин. *Поезд начальнигы: – Бына, егерме киҫәк һабын менән биш* ***ҡап*** *сода.* Ш. Шәкүрова.

Эре ҡыҙыл ләләләр һәм бер ***ҡап*** *«Ҡош һөтө» кәнфите алдылар*. Г.Ғайсарова-Ғиззәтуллина.

Бер ***ҡап*** *шырпы бөтөрҙөм.*
Ә. Бикчәнтәев.

**ҡап ҡорһаҡ* – богач; обжора

**анаҡап* – маточник, досл. *короб(очка) пчеломатки*

**инә ҡабы* – то же самое

ҠАП II – короб для переноски провизии на охоте – box for carrying provisions on the hunt

Һунарға барғанда аҙыҡ-түлек һала торған ***ҡап*** *(алап), ашамлыҡ һаҡлай торған кәрзиндәр, сабата, ҡайһы бер районДарҙа кирәм һ.б. үргәндәр*. БЭ.

ҠАП III – большой рогожный мешок, куль *(употреблявшийся ранее для упаковки и перевозки грузов)* – large matting bag *(previously used for packing and transporting goods)*

Бөрө өйәҙендә, Бәләбәй өйәҙендә, Өфө өйәҙендә, Стәрлетамаҡ өйәҙендә йүкәнән септә, ***ҡап*** *һуғыу эштәре һ.б. таралған була.* БЭ.

Ҡатын-ҡыҙҙар йүкәнән арҡан ишә, септә, ***ҡап*** *һуға.* С. Шәрипов.

Тимер юл эшселәре, ҙур тирмән эшселәре, елкәләренә биштәрләп ***ҡап****, тоҡ аҫҡан хәлдә, башҡорт, татар батальондарына ашығып югерешәләр.* А. Таһиров.

**ҡап – плацента*

ҠАП IV – мера сыпучих тел различного веса *(1 куль = 8 пудам = 128 кг.)* – measure of bulk solids of various weights (1 sack = 8 pounds = 128 kg.)

Шунда ауылдарҙың береһендә күмерҙе һаттыҡ. Бер ҡап күмер — бер бот ашлыҡ. Ғ. Хисамов.

ҠАП V – свиток – scroll, case

Бер аҙҙан Дамир ҡайтып инде. Ҡатыны алдына бер ***ҡап*** *аҡ ҡағыҙ һалды.* Ф. Аҡбулатова.

Сәхи ағай ... шүрлеккә теҙеп һалды: сәй, шәкәр, ярма, тоҙ, шырпы, һабын, ике ***ҡап*** *ҡаҙаҡ.* Г. Яҡупова.

ҠАП VI – чехол, футляр – case

Ҡатын-ҡыҙҙың алтын һәм көмөш биҙәүестәре; ҡорал һәм ат егеү кәрәк-ярағы, тимер ҡылыс һәм хәнйәрҙәр, … алтын ***ҡапта*** *ятҡан ҡайраҡ.* БЭ.

ҠАПҠАС – крышка – lid

Силәгенә күрә ***ҡапҡасы***. Әйтем.

ҠАПЛАМА *(сред.)* – маленькая кастрюля; сотейник – saucepan

Ҡапламала быҡтырыу – тушить в чугунном сотейнике

ҠАПСЫҠ I см. *тоҡ*

Бер ***ҡапсыҡ*** *йөҙөм ҡара көрәндең һыртына килеп тә ятты.* М. Кәрим.

Егерме ***ҡапсыҡ*** *арыш оно, һоло, ҙур ағас мискә тоҙло балыҡ, илле таҡта сәй тейәп Өмөтҡужин ҡайтып төштө.* Р. Өмөбаев.

гәйбәт ҡапсығы — сплетник
гонаһ ҡапсығы — греховодник
хыял ҡапсығы — мечтатель
таш ҡапсыҡ – тюрьма, темница

ҠАПСЫҠ II см. *янсыҡ II*

Тәфтишсе: Бишәр йөҙлөк ике ҡағыҙ аҡсаны ***ҡапсыҡтан*** *сығарып, йән асыуым менән өҫтәлгә шапылдаттым.* Р. Вәлиев.

Аҡсаларын ***ҡапсыҡҡа*** *йәшерергә теләп, үҙҙәрен дә мәңге йомоҡ аҡса* ***ҡапсығына*** *әйләндерҙе.* «Киске Өфө», 10.12.2011

ҠАПСЫҠ III – кулек – bag, small paper bag

*Кеше ауыҙына **ҡапсыҡ** кейҙереп булмай.* Әйтем.

*Гәзит битенән төрөп яһалған **ҡапсыҡҡа** көнбағыш һалдырып алды.* Р.Камал.

септә ҡапсыҡ – рогожный кулек

ҡағыҙ ҡапсыҡ – бумажный кулёк

ҠАПСЫҠ IV см. *полиэтилен*

*Сажиҙә полиэтилен **ҡапсыҡҡа** кәрәкле аҙыҡтарҙы һалды, өҫтәп тағы бер ус шоколад йомдорҙо.* Р.Ураҙғолов.

ҠАПСЫҠ V – мешок *(мера сыпучих тел, равная 50 кг. или 70 кг.)* – sack *(measure of loose bodies, equal to 50 kg. or 70 kg.)*

*Ул **ҡапсыҡ** ауырлығы хәтлем генә ине.* М. Кәрим.

*Бер **ҡапсыҡ** арыш онон арбаһына һалып, ҡайтыр юлға сыҡты.* С.Агиш.

ҠАПТЫРҒА I см. *ҡалта V*

***Ҡаптырғаңа** – ҡалтаңа,*
***Ҡаптырғаңа** – ҡалтаңа,*
Көмөш сабып, Мораҙын,
Алтын-көмөш тултырып,
Арҡаландың Мораҙын.
[БХИ. 5-се том. 2000.]

ҠАПТЫРҒА II см. *күн һандыҡ*

***Ҡаптырғаға** боронғолар көмөш сапҡан, дошман килһә уғы берлә йөрөп ятҡан.* Ш. Әминев.

ҠАПЫ I – посуда-мешок из кожи – crockery bag made of leather

Ҡапылағы аҙыҡ – пища в кожаной мешкообразной посуде

Ҡапыға һалып алыу – взять с собой, положив в кожаный мешок

ҠАПЫ II см. *сеүәтә II*

Бер ҡапы тары бутҡаһы – миска пшеной каши

Ағас ҡапы – деревянная миска

ҠАРАҒОМҒАН *(кызыл., ик.-сакм.)* – чугунный чайник – cast iron teapot

***Ҡарағомған** – сәй ҡайната торған суйын сәйгүн.* КФ.

ҠАРСӘЙНИК *(миас.)* см. *ҡарағомған*

Ҡарсәйниктә сәй ҡайнатыу – вскипятить чай в чугунном чайнике

ҠАРА ҺАУЫТЫ – чернильница *(небольшой сосуд для чернил)* – inkwell, inkstand

*Өҫтәл өҫтөндә бер нисә китап, **ҡара һауыты** һәм Вәсимәнең сумкаһы.* С. Агиш.

***Ҡара һауыттары** көмөштөр, ҡәләмдәре уның ҡамыштыр.* Халыҡ йырынан.

ҠАУҒА *(ирг.)* – кожаное ведро, сделанное из бычьей шкуры – leather gawn

*Ырғыҙ буйы башҡорттары үгеҙ тиреһенән тегелгән күнәкте **ҡауға** тиҙәр.* (ДСБЯ, 2002).

ҠАУЫРҺЫН *(сред.)* – пластмассовая (полимерная) посуда – plastic crockery

ҡауырһын һауыт-һаба – пластмассовая (полимерная) посуда

ҡауырһынға һалыу – положить в пластмассовую (полимерную) посуду

ҠАУЫРҺЫН ҺАУЫТТАР *(сред.)* – пластмассовые (полимерные) посуда – plastic crockery

*Бер тапҡыр ҡулланыла торған **ҡаурһын һауыттарҙың** урман йә йылға буйҙарында ятып ҡалыуы тәбиғәткә зыян килтерә.*

ҠАУЫРҺЫН БУТЫЛКА *(сред.)* см. *ҡауырһын шешә*

Ҡауырһын бутылкалағы һыу – вода в пластмассовой бутылке

ҠАУЫРҺЫН ШЕШӘ *(сред.)* – пластмассовая (полимерная) бутылка – plastic (polymer) bottle

Төрлө төҫтәге ҡауырһын шешәләр – разноцветные пластмассовые бутылки

Ҡауырһын шешә тапшырыу – сдавать пластмассовые бутылки

ҠАУРЫЙ *(сред.)* см. *ҡауырһын*

***Ҡаурыйҙа** май һаҡлау – хранить масло в пластмассовой посуде*

ҠАШЫҒАЯҠ см. *һауыт-һаба*

*Әсмә кухняһында **ҡашағаяҡ** шалтырата башланы.* Г. Яҡупова.

*Сығынсы ат тәртә һындыра, уңмаған ҡатын **ҡашығаяҡ** һындыра.* Әйтем.

***Ҡашығаяҡ** шылтыраған һайын ҡатын айырмайҙар.* Мәҡәл.

ҠАШАЯҠ *(сред.)* см. *һауыт-һаба*

*Ауылда күптән өйрәнелгән шундай бер гәҙәт барлығын бар инде — ишле ҡунаҡҡа **ҡашаяҡты** күршеләрҙән йыяһың.* Б. Бикбай.

ҠАШЫЯҠ *(караид.)* см. *һауыт-һаба*

Таҙа ҡашыяҡ – чистая посуда

ҠАШЫҠ I см. *ҡалаҡ I*

*Һуғыш юлында Йәнтимерҙең тәү күргән ҡазаһы – **ҡашыҡ** юғалтыу булды. Тоғона әсәһе һалып ебәргән йәлпәк башлы ҡурғаш **ҡашыҡ** ҡыҙыл вагонға ултырған төндә үк гәйеп булды.* М. Кәрим.

*Көҙгө ҡатыҡ — көмөш **ҡашыҡ**, Яҙғы ҡатыҡ — ярыҡ **ҡашыҡ**, Йәйге ҡатыҡ — йәлпәк **ҡашыҡ**, Ҡышҡы ҡатыҡ — ҡутыр **ҡашыҡ**.* Әйтем.

*Ямандан ярты **ҡашыҡ** аш ҡалыр.* Мәҡәл.

**ҡашыҡморон* – широконоска, утка (*орнитоним*)

**ҡашыҡпаш (кызыл., сакм., тук-соран.)* – широконоска, утка (*орнитоним*)

**ҡашыҡбаш (дем.) – головастик (ихтионим)*

ҠАШЫҠ II *(караид., гайн., нижнебельск.)* см. *ижау I*

Ҡашыҡ менән һоҫоп алыу

ҠАШЫҠ III *(караид., нижнебельск., танып., гайн., айск., сальз., миас., арг., дем., сред., ср.-ур., кызыл.)* – большая деревянная ложка – large wooden spoon

***Ҡашыҡ** беләп ҡаҙандан һөҙләк алалар.* (ДСБЯ, 2002).

**ҡашыҡ сумары* – клецки

ҠАШЫҠ IV *(нижнебельск., караид., танып., гайн., сальз., айск., миас., арг., кызыл., сред., дем.)* – берестяной совок *(для вычерпывания пчелиного роя)* – birch bark scoop for scooping up a bee swarm

***Ҡашыҡ** – ҡорт күсен һоҫоп алыу өсөн туҙҙан яһалған һоҫҡо.* (ДСБЯ, 2002). *Яңы ҡашыҡ* – новый берестяной совок для вычерпывания пчелиного роя

ҠАШЫҠ V *(гайн.)* см. *үтәләк*

Ҡашыҡҡа һалып һөҙөү – цедить через дуршлаг

ҠАШЫҠ VI *(сред.)* – деревянный половник (ковш) с вырезанными узорами – wooden bucket

*Беҙҙең яҡта ағастан оҙон һап сығарып семәрләп эшләнгән ағас ижауҙы **ҡашыҡ** тиҙәр.* С.Ф. Миржанова.

with carved patterns

ҠАШЫҠ VII *см. ҡалаҡ II*

Бер көнәк һыуға бер ***ҡашыҡ*** *кер йыуыу порошогы һалалар.* «Башҡортостан» 27.06.2017

ҠАШЫҠ-АЯҠ см. *һауыт-һаба*

Алды-артыңды йыйып йөрө,
Бала-сағаң тыйып йөрө,
Ҡашыҡ-аяҡ *буш килмәй,*
Урынына ҡуйып йөрө. [БХИ. 10-сы том, 2019].

Донъя-маҙар йыймаған,
Ҡашыҡ-аяҡ *тотмаған,*
Ҡаҙан аҫып, ут яғып,
Алар донъя көтмәгән [БХИ. 3-сө том, 1998].

ҠАШЫҠ-ҺАУЫТ см. *һауыт-һаба*

Мәрзиә, ***ҡашыҡ-һауытты*** *йыйып алып, күл буйына китте.* Т. Килмөхәмәтов.

ҠАШЫН I *(дем.)* – кожаная сумка *(сосуд)* – leather bag *(vessel)*

Тире ҫауытты күрмәнем, тиренән йаҫалған ***ҡашыны*** *ғына беләм.* (ДСБЯ, 2002)

ҠАШЫН II – мешок для пищи из кожи теленка, снятая с наружным покровом *(шерстью)* – calfskin food bag with wool, removed from the outer cover

Ҡашын*, кәшен – быҙау тиреһенән, йөн яғын тышҡа ҡаратып тегелгән һауыт, ҡап, тоҡсай. Күберәк саҡта икмәк һалыу өсөн ҡулланыла* [Башҡорт лөғәте: 1926..].

ҠАЯҘ I – высокий берестяной короб *(для сбора ягод, грибов)* – high birch bark box (*for picking berries, mushrooms and as travel bags)*

Ҡаяҙ *– еләк һәм шуның төҫлө нәмәләрҙе йыйыу. Шулай уҡ, башҡа нәмәләр һалыу өсөн туҙҙан яһалған һауыт. Туйыс һымаҡ ҡапҡаслы нәмәләр «ҡаяҙ»ға кермәйҙәр* [Башҡорт лөғәте: 1926 ...].

*Емеш-еләк киптереү, буҙаға орлоҡ шыттырыу, ҡорот һ.б. әҙерләү һәм һаҡлау өсөн һай һауыт — туҙаяҡ, бәшмәк, еләк йыйыу, юлда йөрөтөү өсөн бейек тырыздар (****ҡаяҙ****) ҡулланылған.* БЭ.

ҠАЯҘ II – высокая берестяная (дорожная) торба – high birch bark (road) bag

*Күсте тынысландырып, төтөн биреп, ағас ҡашыҡ менән **ҡаяҙға** һоҫабыҙ.* С. Бәҙретдинов.

ҠАЯС см. *ҡаяҙ I*

Ҡаяс яһау – сделать высокий короб из бересты

ҠАЯҪ I см. *ҡаяҙ I*

*Был яҡтарҙа тура мөйөшлө **ҡаяҫ** һәм туҙаяҡ – тартмасыҡтар ҡулланылған.* «Ҡурған башҡорттары» 2004.

ҠАЯҪ II *(арг.)* см. *төйөҫ*

*Туҙҙан тегелгән **ҡаяҫтың** бауҙан тотҡаһы булған. .. Оҙон **ҡаяҫтарҙа** айран әҙерләү һәм ашҡа ҡатыу өсөн ҡатыҡ тотҡандар.* «Ҡурған башҡорттары» 2004.

***Ҡаяҫтың** эсенә ҡаймаҡ, өҫтөнә икмәк һалалар.* Н. Мәҡсүтова.

ҠАЯУЛЫ ТУҪТАҠ – чаша (миска), обтянутая обручем – hoopped tureen

*Ҡоршаулы (дүңгәләкле) ағас туҫтаҡты **ҡаяулы туҫтаҡ** тиҙәр.* КФ.

ҠОБА *(сакм.)* – посуда, сшитая из сыромятной кожи лошади, путем копчения шкуры нижних конечностей – utensils sewn from the rawhide of a horse by smoking the skins of the lower extremities

***Ҡоба** – күндән тегелгән һауыт.* КФ.

*Һаҡмар һөйләшендә аттың бот тиреһен ыҫлап эшкәрткән күндән яһалған һауыт **ҡоба** тип атала.* (ДСБЯ, 2002).

ҠОЙТОЧОҠ *(караид., танып., гайн., нижнебельск., минзял.)* см. *шәкәр һауыты*

*Ҡариҙел, түбәнге ағиҙел, танып, гәйнә һөйләштәрендә шәкәр һауытын **ҡотойчоҡ** тип йөрөтәләр.* С.Ф. Миржанова.

Ҡойточоҡҡа шәкәр ҡомо өҫтәү – добавить сахара в сахарницу

ҠОЛАҠЛЫ ҠАҘАН – казан с (ушками) ручками – cooper (cauldron) with handles

Ҡолаҡлы ҡаҙанда бешереү – варить в казане с ручками

ҠОЛАҠТЫҠАЙ *(сальз.)* см. *лаҡан*

Һыулы ҡолаҡтыҡай – лохань с водой

ҠОЛАША I *(миас.)* – лубяная плоская посуда для соления мяса – flatware *(wooden flat dish for salting meat)*

Ит тоҙлау өсөн ҡабыҡтан яһалған йәйеңке һауытты ***ҡолаша*** *тиҙәр.* КФ.

Ҡыҙыл ***ҡолашаға*** *ҡарағош ҡанатын йәйгән.* (Мыйыҡ) Йомаҡ. [БХИ. 9-сы том. 2007].

ҠОЛАША II – специальный сосуд для остывания кислого катыка долгой выдержки, сделанный из коры дерева – a special vessel for cooling sour katyk for a long time, made of tree bark

Ҡолаша *– эркетте ҡайнатҡандан һуң ҡойоп һарҡыта торған һауыт. Ҡабыҡтан эшләнә* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

Ҡыҙыл ***ҡолашала*** *ҡарт алаша ҡойроғо.* (Мыйыҡ) Йомаҡ. [БХИ, 9-сы том. 2007].

ҠОМАЙ *(кызыл., сакм., нижнебельск.)* см. *ҡом сеүәтә*

Китек ҡомай – глиняная чаша с отколотым краем, глиняная чаша с щербиной

ҡомайҙан һыу эсеү – пить воду из глиняной чашки

ҠОМАЯҠ *(кызыл.)* – глиняный сосуд для точилки – jiguline jar for knife sharpener

Бесән сапҡанда яныуысты ***ҡомаяҡҡа*** *һалып йөрөнөләр.* (ДСБЯ, 2002).

ҠОМАҠ *(сред.)* см.

Һыуһыҙ ҡомаҡ – чайник без воды

ҡом сәйгүн

ҠОМ ҠОМҒАНЫ см. *ҡомтоҡ*

Боронго ҡом ҡомғаны – старинный глиняный кумган

ҠОМҒАН I – кумган – kumgan, turkic jar

*Көнһылыу Хәбиҙәгә бүләк итеп бик ҡиммәтле көмөш **ҡомған** килтерә.* [БХИ. 11-се том, 2008.]

*Һеҙҙең **ҡомған ҡомғанмы** ни,*
*Бәт беҙҙең **ҡомған – ҡомған**.*
Һеҙҙекеләр уңғанмы ни,
Бәт беҙҙекеләр уңған! Таҡмаҡтан.

***Ҡомған** хаҡын сүлмәк сығарыр.* Әйтем.

ҠОМҒАН II *(айск., ср.-ур.)* см. *сәйгүн I*

*Мәтрүшкә сәйе һалынған әлеге **ҡомған** да табынға килеп ултырҙы.* Ә. Әһлиуллин.

ҠОМ КӨРӨШКӘ – глиняная кружка – clay mug

*Алтынбай **ҡом көрөшкәгә** һыу ағыҙҙы, ҡатҡан тамағын сылатып алды.* З. Ураҡсин.

ҠОМ КӨРШӘК см. *көршәк I*

*Бохара, Мәккә яҡтарынан килгән **ҡом көршәктәр**, ҡом тәғәстәр ҙә бар бында.* Т. Ғарипова.

*Ситән ҡаҙыҡтарына **ҡом көршәктәр** түңкәреп эленгән.* Ф. Исәнғолов.

*Айсыуаҡ: «Мәгүзә инәйҙең баҙҙа **ҡом көршәктә** тотҡан айраны ҡымыҙ кеүек була торғайны».* Т. Килмөхәмәтов.

ҠОМОҒАН *(тук-сур.)* см. *ҡомған*

Еҙ ҡомоған – медный кумган
Суйын ҡомоған – чугунный кумган

ҠОМОЙ *(сред.)* см. *көршәк I*

*Ҡуянтубыҡ ашап, берәр **ҡомой** эсе һыу*

*эсһәк тә йән аҫырайбыҙ....*Ш. Янбаев.

ҠОМ СЕҮӘТӘ – глиняная чаша – jiguline teabowl

Ҡатын аҡ ашъяулыҡ йәйелгән өҫтәлгә ҡыяр телгән, ***ҡом сеүәтәләргә*** *ҡойоп, ҡуйы һөт ултыртҡан …* Ф. Исәнғолов.

Урҙа илсеһе ... дәрүиштәрҙең ***ҡом сеүәтәһенә*** *берәр бөртөк кенә әхирәт дарыуы һалды.* Ә. Хәкимов.

ҠОМ СӘЙГҮН см. *ҡом сәйнүк*

Ҡом сәйгүн мороно кителгән – носик глиняного чайника зазубрился

ҠОМ СӘЙНҮК – глиняный чайник – jiguline tea-kettle

Алтынбай өйҙөң сыуалына ут яҡты, тышы ыҫланып ҡарайған ***ҡом сәйнүкте*** *ялҡынға терәтеп ултыртты.* З. Ураҡсин.

ҠОМТАБАҠ *(средн.)* – большая глиняная чаша – large clay bowl

Ҡомтабаҡ – ҡомдан яһалған табаҡ. (ДСБЯ, 2002).

ҠОМТОҠ *(ср.-ур.)* – глиняный кумган – clay kumgan, turkic jar

Ҡоҙағыйҙың ***ҡомтого****, ҡом тығылып торғаны.* Сеңләү. (ДСБЯ, 2002).

ҠОМ ҺАУЫТ *(сред.)* см. *көршәк I*

Ҡом һауыттағы һөт – молоко в горшке

ҠОР ҠАҘАНЫ – большой котел – large cauldron

Туйҙарҙа, йыйындарҙа күмәк кеше өсөн аш-һыу бешерә торған ҡаҙанды ***ҡор ҡаҙаны*** *тип йөрөтәләр.* КФ

ҠОРТ ҠАЛАҒЫ – лопаточка для вычерпывания пчелиного

Ҡорт ҡалағын *яңы һыҙырылған туҙҙан эшләйҙәр.*

роя – bee swarm spatula

ҠОРТ ҠАШЫҒЫ – большая берестяная ложка для вычерпывания пчел – large birch bark spoon for scooping out bees

Яңы ҡорт ҡашығы – новая большая берестяная ложка для вычерпывания пчел

ҠОРТ ҠАШЫҠ *(гайн.)* см. *ҡорт ҡашығы*

Ҡорт ҡашыҡ менән һоҫоу – черпать большой берестяной ложкой для вычерпывания пчел

ҠОРТ ТУБАЛ *(гайн.)* см. *муҙға II*

Туҙҙан ҡорт тубалдар яһау – делать роевники из бересты

ҠОРТ ТУБАЛЫ см. *муҙға II*

Шул саҡтағылай, ана, күн ҡумта тирәләп йомро йышҡы, оло балта, тырпы, ***ҡорт тубалы****, тағы әллә нәмәләр таралып ята.* Р. Байымов.

ҠОТОЙСОҠ *(дем.)* см. *ҡоторсоҡ I*

Ә бында ағас тауарҙарын теҙеп һалғандар: аҡ ҡар өҫтөндә ап-аҡ силәк, яндауҙар, ағас баулы һыу силәктәре, бал, ҡаймаҡ өсөн кескәйерәк ***ҡотойсоҡтар****…* Ә. Әһлиуллин.

ҠОТЫЙСЫҠ – миска с крышкой – bowl with lid

Ҡотыйсыҡ – ҡапҡаслы туҫтаҡ [Башҡорт лөғәте: 1926 ...].

ҠОТОЙЧОҠ *(минзял., караид., танып., гайн., нижнебель.)* см. *ҡоторсоҡ III*

шәкәрле ҡотойчоҡ – сахарница с сахаром

ярыҡ ҡотойчоҡ – треснутая сахарница

ҠОТОҠСА *(сред.)* – пороховница из рога коровы или козы – tinderbox

Янында һыйыр мөгөҙөнән эшләнгән ***ҡотоҡсалары*** *ята.* (ДСБЯ, 2002).

Ҡотоҡса *– кәзә йә һыйыр мөгөҙөнән*

эшләнгән дары һауыты. КФ.

ҠОТОРСОҠ I – деревянная солонка– saltcellar

Старостаның артынан еткән ҡыҙы тоҙло ***ҡоторсоҡ*** *тотоп килә.* Ә. Бикчәнтәев.

Мин тоҙҙо Сәхип инәйгә илтмәнем, бер йөрөштөрөп килгән булдым да, һиҙҙермәй генә ***ҡоторсоҡҡа*** *кире бушаттым.* Б. Бикбай.

**ҡоторсоҡ күҙҙәр(е)* – маленькие глазёнки

ҠОТОРСОҠ II – деревянная кубышечка для меда с крышкой – wooden honey jar with lid

Айым йөрәк ялҡынын шуның менән баҫырға теләгәндәй, ***ҡоторсоҡтағы*** *балға ла үрелеп тормайынса, туҫтаҡ артынан туҫтаҡ сәй яһап һемерҙе.* Ғ. Ибраһимов.

Ерҙән ороло ҡайын тамыры ҡаҙып алаһың, уны бәке менән соҡоп, биҙәкләп, семәрләп, эсе ҡыуыш ***ҡоторсоҡ*** *яһайһың. Балды* ***ҡоторсоҡҡа*** *тултырып, ҡапҡасын ябаһың.* Й.Солтанов.

Бабай … бәләкәс агас ***ҡоторсоҡта*** *ҡомоҡкан бал ҡуйҙы.* Й.Солтанов.

ҠОТОРСОҠ III – сахарница *(маленькая деревянная круглая)* – salt shaker or sugar bowl *(small wooden bowl, in the shape of a ball)*

Ҡарттың ҡулында агастан һырлап эшләнгән һары ***ҡоторсоҡ*** *күренде.* Й.Солтанов.

саган ҡоторсоҡ – кленовая сахарница

ҠОТОРСОҠ IV – пороховница; коробок для

бер ҡоторсоҡ дары – коробочка пороха

пороха; огниво– tinderbox

ҠОТҺАУЫТЫ – мешок-амулет (для души) – amulet bag (for the soul)

*Төшкән ҡотто **ҡот һауытына** һалып, бетеү итеп тағып йөрөйҙәр.* Ф. Хисамитинова.

ҠОТТОХАН *(арг.)* см. *ҡоторсоҡ I*

Ҡоттоханда тоҙ бөткән – нет соли в солонке

ҠОШТАБАҠ I – большая деревянная чаша для подачи пищи, блюд на праздничный стол

*Өҫтәл тулы һый: бөйәт-бөйәт ҡаҡланған йылҡы ҡаҙыһы, **ҡоштабаҡта** өйөм ҡуй ите, бер бото ҡайырылған тултырылған тауыҡ, бер тәрилкә бешкән йомортҡа, тумалаҡ-тумалаҡ ҡорот, йомарлағы менән аҡ май, бер туҫтаҡ һары май, батмуста тауҙай өйөлгән бауырһаҡ, ҙур аҡ һауытта ҡыҙыл эремсек.* М. Кәрим.

*Һалдат бутҡаны **ҡоштабаҡҡа** һалып, өҫтәлгә ултыртҡан.* [БХИ. 12-се том, 2015].

ҠОШТАБАҠ II – деревянная суповая миска – wooden tureen

*Улар ярлының да ярлыһы булғандар: өй тигәндәренең эсендә бер **ҡоштабаҡ** менән өс ҡалаҡтан, бер ижау менән өс туҫтаҡтан башҡа бер әйберҙәре булмаған.* [БХИ. 11-се том, 2008].

*Ҡотлояр ағайым миңә … оло ҡалаҡты тоттора. Ул ваҡытта ағас ҡалаҡ, ағас **ҡоштабаҡ**.* Р. Камалов.

ҠОШТАБАҠ III – фарфоровая (металлическая, керамическая) большая чаша для подачи пищи, блюд – porcelain (or metal, ceramic) large bowl for serving food, dishes

***Ҡоштабаҡ** тулы билмән, тоҙло ҡыяр, әсетелгән кәбеҫтә.* Я.Вәлиев.

Ҙур быяла ҡоштабаҡҡа боҫрап торған картуф өйөлгән.

ҠУҘҺАЛҒЫС *(кызыл.)* см.

*Көнсығыш диалекттың **ҡыҙыл***

hоҫко	*hөйләшендә hоҫконо ҡуҙhалғыс тип атайҙар.* Н. Мәҡсүтова.
ҠУҘЫ – *лукошко* – basket	*бер ҡуҙы еләк* – лукошко ягод **ебәк ҡуҙыhы* – шелковичный кокон
ҠУЛА – котел – copper, the billy	*Әҙһәм ҡарт ҡабыҡ ҡыуыш алдында ут яғып аҫҡаҡҡа* ***ҡула*** *менән hыу ҡайнатып йөрөй.* Ж. Кейекбаев. *Аҫҡаҡҡа* ***ҡула*** *аҫып, Айым ут ләүкетеп ебәрҙе.* Ғ. Ибраһимов.
ҠУЛА БИҘРӘ – ведерко *(медное или любое металлическое ведерко)* – bucket	*Ҡоро ҡарағай ботаҡтары гөрләп янған усаҡ өҫтөнә таған ҡоролоп, уға өс* ***ҡула биҙрә*** *эленгән.* Н. Мусин. *Уртаға бүленгән бәрәңгеләрҙе ҡартәсәйем бәләкәй* ***ҡула биҙрәгә*** *тултырып ҡулыма тоттора ла hуҡа артынан йүгертә.* Г. Яҡупова.
ҠУЛАҒАҘАН – небольшой котелок с ручкой – small bowler hat with handle	*Сәғиҙулланың атаһы аяҡ бөкләп ултырып* ***ҡулағаҙанда*** *сәй ҡайната.* З. Биишева.
ҠУЛА КҮНӘК см. *ҡула биҙрә*	*Һарыҡташ өҫтөнә таяҡ hалып, шөңкәйтмә яһанылар ҙа,* ***ҡула күнәкте*** *тултырып сәй ҡайнатырға элделәр.* Ғ. Ибраһимов.
ҠУЛА ҠАҘАН см. *ҡулағаҙан*	*Ҡорбан ите тултырылған* ***ҡула ҡаҙандарҙы*** *тағараҡтарға аҫтылар, аҫтарында гөрләп ут яныып*

китте. З. Ураҡсин.

ҠУЛАС *(сред., кызыл.)* см. *ҡулса*

***Ҡулас** – йылҡы малының алғы аяҡ тиреһенән эшләнгән ҡымыҙ һауыты* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

Ҡулас – йылҡы йә һыйырҙың алғы бот тиреһенән яһалған күн һауыт. КФ.

ҠУЛАШ *(сред., кызыл.)* см. *ҡулас*

Ул бар ерҙә уңыш бар,
*Ҡыҙ бар ерҙә **ҡулаш** бар.* Әйтем.

ҠУЛАША I см. *ҡолаша I*

Ҡабыҡ ҡулаша – лубяная плоская посуда для соления мяса

ҠУЛАША II – специальный квадратный короб из луба дерева для процеживания курута – special square box made from the bast of a tree for straining kurut

*Ҡорот һарҡытыу өсөн ҡабыҡтан яһалған дүрткел һауытты **ҡулаша** тиҙәр.*

*Ҡоротто ҡайнатҡас **ҡулашаға** ҡойоп һыуыталар.* (ДСБЯ, 2002).

*Эремсек һыуытыу һәм һөҙөү өсөн дүрт мөйөшлө тәпәш һауыттар — тәғәс, алап, **ҡулаша** һ.б. яһағандар.* БЭ.

ҠУЛАША III – носилка из коры (луба) для переноски покойника – a bark (bast) stretcher for carrying the (deceased) departed

***Ҡулаша** – мәйетте зыяратҡа күтәреп алып бара торған ҡабыҡ.* АСБЯ.

ҠУЛАША IV – ларь для зерна – chest for grain

*Быйылғы иген **ҡулашаның** яртыһынан ғына* – урожай этого года только до половины ларя

ҠУЛАША V *(сред.)* см. *лаҡан*

Ҡулашала кер сайҡау – полоскать белье в лохане

ҠУЛАША VI – *лубяной* короб – bast box

Ҡулашала һаҡлау – хранить в лубяном коробе

ҠУЛДАУ *(кызыл.)* см. *ҡулса*

Йылҡының алғы бот тиреһенән яһалған күн һауыт ***ҡулдау*** *тип атала.* КФ.

ҠУЛЛЫҠ *(дем., ирг.)* см. *ҡулса*

Аяҡ тиреләрен бергә ҡушып, тубыҡ өлөшөнән үҙенсәлекле һауыт — ***ҡуллыҡ*** *(ботлоҡ) яһағандар.* БЭ.

ҠУЛСА – сосуд из кожи передней ноги лошади или коровы – leather vessel from the skin of the front leg of a horse or cow

Ҡулсаларға ҡымыҙ тултырып ҡуйыу – наполнить кумысом кожаные сосуды

ҠУЛСАҠ *(ирг., сакм., кызыл., караид.)* см. *ҡулса*

Бер ҡулсаҡ ыҫланған ҡымыҙ – бурдюк копченого кумыса

ҠУЛСЫҠ *(кызыл.)* см. *ҡулса*

Ҡулсыҡ *– малдың алғы ботонан яһалған бер-нисә күнәк һыйышлы ҙур турһыҡ.*

ҠУМТА I – ящик – box

Баҙар туп-тулы кеше, һатыусылар ***ҡумталарын*** *асҡандар.* [БХИ. 11-се том, 2008.]

Ҡатырға ҡумта – картонный ящик

ҠУМТА II – шкатулка – casket, jewelry box, small box

Ҡумта *– бәләкәй, кескенә йәшник* [Башҡорт лөғәте: 1926…].

Көмөш ***ҡумта*** *дуҫымдың ҡулы төҫлө йомшаҡ ҡына булып усыма ятты.* И. Ғиззәтуллин.

Кәштәлә бүрек дәүмәле өс ***ҡумта*** *тора.* Р. Вәлиев.

Асһа, ***ҡумта*** *эсендә тағы бер* ***ҡумта*** *бар,*

ти. [БХИ. 14-се том, 2015].

ҠУМТА III см. *ҡалта VI*

Ханбикә батырға ҡылыс ***ҡумтаһы*** *бирә.* [БХИ. 11-се том, 2008.]

ҠУМТА IV см. *ҡап* I

Сумкаһынан бер яулыҡ, бер ***ҡумта*** *бөртөк сәй һәм бер төргәк шәкәр алып тотторҙо.* Ж. Кейекбаев.

Ыҡсым ғына ҡалай ***ҡумта*** *сығарып, ҡапҡасын сылтлатып асты ла бөтә кешегә берәр ҡыҙыл әтәс перәниге таратты.* Р. Өмөтбаев.

ҠУМТА-ҠАЛТА – кожаный чехол оружия в виде коробки – case of weapons in the form of the box

Хан ҡыҙы ... Сура батырға бер кескәй генә ***ҡумта-ҡалта*** *бирә. Эсендә һигеҙгә бөкләп һалынған алтын һаплы алмас ҡылыс ята.* [БХИ. 7-се том. 2004].

ҠУНАТАҠТА *(гайн., караид.)* см. *туҡмас таҡтаһы*

Ҡунатаҡтала туҡмас ҡырҡыу – резать лапшу на кохонной доске

ҠУНА ТАҠТАСЫ *(караид., танып., нижнебельск., минзил.)* см. *туҡмас таҡтаһы*

Ҡуна таҡтасында туҡмас киптереү – сушить лапшу на кухонной доске

ҠУНА ТАҠТАҺЫ *(кызыл, сакм., сред.)* см. *туҡмас таҡтаһы*

Ҡуна таҡтаһында ҡамыр йәйеү – раскатать тесто на кухонной доске

ҠУПЫ *(дем., сред., айск., гайн., караид., танып., нижнебельск.)* см. *сеүәтә II*

Бала эргәһендә ҡалай ***ҡупы***. ***Ҡупыға*** *ара-тирә баҡыр тәңкәләр сыңлап төшә.* М. Кәрим.

Ҡупың ***ямаҡ*** *булһа ла, эсендә ашы булһын.* [БХИ. 10-сы том. 2006].

****ҡупы бүрек*** *– ермолка или кипа*

(традиционный еврейский мужской головной убор): Яҡуптың ҡолаҡһыҙ ***ҡупы бүрке*** *ситкә тәгәрәп китте.* М. Кәрим.

ҠУРЫП I – большой короб из прутьев – large box of twigs

Ҡурыптарҙың *төрлөһө була: үрелгәне, ҡабыҡтан эшләнгәне.* З. Ураҡсин.

Шыйыҡ ҡоротто һоҫоп һарҡытыу өсөн ***ҡурыпты*** *ҡабыҡтан яһағандар борон.* ЭМ.

ҡурып үреү – плести короб из прутьев

ҠУРЫП II – берестяная коробочка *(для мелких хозяйственных нужд)* – birch bark box

Биксәнтәй һәр төрлө таштар менән биҙәлгән яҫы ҡайыш билғауҙы Әхмәтйәндең – биленә, көмөш пайса-миҙалды күкрәгенә таҡты, ***тұҙ ҡурыпҡа*** *һалынған мисәтте ҡулына тотторҙо.* И. Ноғманов.

ҠУРҒАҘАН *(кызыл., сред.)* см. *ҡор ҡаҙаны*

Ҡурғаҙанға аш һалыу – в большой казан поставить суп вариться

ҠУРЖИН см. *ҡуржын I*

*Аҙыҡ-түлек һәм йорт әйберҙәрен ташыу өсөн эйәр аша артмаҡлы күн (артмаҡ, сәрмә), тире (сәрмә, кәшен), киндер (киндер тоҡ) һәм йөн (****ҡуржин****) муҡсалар ҡулланылған, улар киң ҡайыш йәки бау менән беркетелгән.* БЭ.

ҠУРЖЫН I см. *артмаҡ*

Таң һарыһында тороп .. кипкән ҡыҙыл эремсек, бәләкәй генә тәпән сейәле май, талҡан ҡушылған һары майҙы ҙур ***ҡуржынға*** *тултырҙы.* Р. Өмөтбаев.

ҠУРЖЫН II см. *турһыҡ*

Яман атҡа ял үҫһә, ялына ***ҡуржын*** *бәйләтмәҫ.* Әйтем.

*Оҙаҡламай ҡурҙаҡ өлгөрөр, Зөлфәр батыр йөрөткән **ҡуржындарҙа** тамаҡ сылатырға ла табылыр.* Б. Рафиҡов.

*[Мәмбәт – улына]: «..Ярмаһын **ҡуржынға** һал», – ти.* [БХИ. 7-се том, 2004].

ҠУРЙЫН I см. *ҡуржын I*

***Ҡурйын** – эсенә әйбер тултырып, ат өҫтөнә һалып йөрөй торған нәмә. Аттың ике яғына һалынып тора торған яҡтары моҡсалы булып, ат арҡаһына ята – кеше ултырып йөрөй торған ере ялангас була.* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

ҠУРЙЫН II *(сред., сакм., дем.)* см. *турһыҡ*

***Ҡурйын** – һөт ризыҡтары һалып йөрөтә торған күн тоҡсай формалы һауыт.* С. Миржанова.

ҠУРМАН см. *ҡорман*

***Ҡурман** – уҡ-һаҙаҡ һала торған һауыт* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

ҠОРМАН – колчан – quiver or arrow case

Торҡа кейеп башыма,
***Ҡорман** тағып билемә,*
Күсәм булып барына,
Урҙаға мин барырмын.
[БХИ. 5-се том, 2000].

ҠУҮӘТӘ *(гайн., караид., танып., нижнебельск.)* см. *сеүәтә I*

Ҡуүәтә менән ҡымыҙ эсеү – пить кумыс из деревянной миски

ҠУШТАБАҠ *(танып., сред., гайн., дем., арг., караид., нижнебельск.)* см. *ҡоштабаҡ*

***Ҡуштабаҡ** – уртаса ҙурлыҡтағы ағас йә эмаль һауыт.* КФ.

*Күк үгеҙ, алдырҙай-алдырҙай ике айырса тояғын батыра баҫып, **ҡуштабаҡтай** эҙ ҡалдырып, Урал өҫтөнә ҡарап сыҡҡан ине, ти.* [БХИ. 7-се том, 2004].

ҠЫҘАҠ см. *каяҙ I*

Еләкле ҡыҙаҡ – кузовок с земляникой

ҠЫҘАУ см. *каяҙ I*

*Ҡыҙау – **ҡаяҫты** ҡара* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

ҠЫЙҺАУЫТЫ –урна мусорная – rubbish bin

*Янсығыбыҙ **ҡый һауыты** түгел, ә аҡса йорто.* «Башҡортостан», 25.08.2017.

ҠЫЛДЫҒАҘАН *(миас.)* см. *ҡула ҡаҙан*

***Ҡылдығаҙан** бирҙегеҙ, тиҙ ҡайнамаһын тинегеҙ.* Сеңләүҙән. (ДСБЯ, 2002)

ҠЫЛДЫҠАЙ *(сальз.)* см. *ҡула ҡаҙан*

*Салйоғот һөйләшендә ҡылыслы (баулы) бәләкәй ҡаҙан **ҡылдыҡай** тип йөрөтөлә.* (ДСБЯ, 2002).

ҠЫЛҠАЙ *(арг., миас.)* см. *ҡула ҡаҙан*

Ҡылҡайҙы усаҡҡа элеү – на костер поставить небольшой котелок с ручкой

ҠЫЛҠАҘАН см. *ҡула ҡаҙан*

*Ҡырға сыҡҡанда бешеренеүгә **ҡылҡаҙан** йөрөтә торғайныҡ.* ЭМ.

ҠЫЛЛЫ ҠАҘАН см. *ҡула ҡаҙан*

Ҡыллы ҡаҙан аҫыу – поставить на костер небольшой котел с дужкой

ҠЫЛСЫН – кожаное ведро – leather bucket

***Ҡылсын** – ыҫлы тире – шырынан эшләнгән моронһоҙ (һемәкһеҙ) силәк* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

ҠЫРҠСИГӘ *(сакм.)* – ведро *(для приготовления пищи в поле)* – the billy

***Ҡырҡсигә** – һаҡмар башҡорттарының яланда аш-һыу бешереү өсөн ҡулланылған биҙрәһе.* ДСБЯ.

ҠЫРЛЫ СТАКАН – гранёный стакан – faceted glass

*Арғы мөйөштә – аҡ япмалы өҫтәл, арғы осонда – һыулы графин, **ҡырлы стакан.*** С. Шәрипов.

	Ҡырлы стаканға һыу ҡойоу – налить воду в гарненый стакан
ҠЫРМА ТАБАҠ *(сакм.)* – большая отскобленная деревянная миска с косыми краями – large scraped wooden bowl with slanted edges	*Боронғо ҡырма табаҡ* – старинная большая отскобленная деревянная миска с косыми краями
ҠЫТАЙАЛДЫР *(гайн.)* см. кәсә	*Ҡытайалдыр менән сәй эсеү* – чаепитие из пиалы *Ҡытайалдырға ҡойоу* – наливать в пиалу
ҠӘДӘХ I – бокал, фужер – wineglass	*Тимер Ҡотлоҡ Иҙеүкәйгә күҙен алартып ҡарап торҙо ла **ҡәдәхтәге** шарапты бер тында эсеп ҡуйҙы.* Ә. Хәкимов. *Табын ҡараусы егеттәр оҙон муйынлы шешәләрҙән буталлы **ҡәдәхтәргә** шабырлатып шарап ҡойҙо.* Ә. Хәкимов.
ҠӘДӘХ II – кубок – goblet	*Шарап ҡойоулы көмөш **ҡәдәх** ҡулдан ҡулға күсә башлағас, егеттәрҙең теле асылып китте.* Ә. Хәкимов. *алтын ҡәдәх* – золотой кубок *көмөш ҡәдәх* – серебряный кубок *күсмә ҡәдәх* – переходящий кубок
ЛАГУН *(арг., миас., сред., сальз., айск., кызыл.)* см. *әркә*	*Бынан тыш, …ике йөҙ **лагун** таҙа дегет тапшырыу кәрәк.* Н. Мусин. *Әсәҙулла юл ыңғайында лавкаға туктап, **лагунына** бер нисә ҡаҙаҡ дегет һалдырып китте.* Ә. Әһлиуллин.
ЛАГУШКА *(арг., кызыл.)* см. *әркә*	*дегетле лагушка* – лагун с дегтем

ябыҡ лагушка – закрытый лагун

ЛАҠАН – *лохань (деревянная посуда круглой или овальной формы с невысокими краями и ушами для воды, стирки белья, мытья посуды или других хозяйственных надобностей)* – tub *(wooden dishes of round or oval shape, with low edges and ears for water, washing clothes, washing dishes or other household needs)*

***Лаҡан** – ҡолаҡлы ҙур ағас һауыт.* (ДСБЯ, 2002).

***Лаҡан** – ҙур ағас тәпән (һыу һалыу өсөн).* КФ.

*Йәмһеҙ йән бирҙе Шәрәфетдин: мейес янындағы бысраҡ **лаҡанға** башы менән тығылып, тонсоғоп үлде.* М. Кәрим.

*Ишектән ингәс тә, мейес эргәһендә **лаҡан**.* Ғ. Хәйри.

**лаҡан* – толстяк, толстушка

◊ *лаҡан кеүек* – большой, огромный

ЛАҠТЫҠАЙ *(миас., сред.)* – кастрюля – saucepan

Лаҡтыҡайҙа һөт ойотоу – заквасить молоко в кастрюле

ЛАТҠА *(арг.)* – чугунок *(для тушения мяса)* – cast-iron pot

***Латҡа** – ит быҡтырып бешерә торған суйын һауыт.* (ДСБЯ, 2002).

ЛАТҠЫ *(айск., ср.-ур.)* см. *балсыҡ сеүәтә*

Боронғо латҡы – старинная глиняная чаша

ЛАХАН *(айск., ик-сакм.)* см. *лаҡан*

***Лаханды** беҙ йыуынды һыуға ултыртабыҙ.* (ДСБЯ, 2002).

ЛИТРЛЫҠ – *литровая* банка – one-liter jar

***Литырлыҡтағы** яңы һарҡытылған бал гәрәбә төҫөнә инеп янып ялтырап тора.*

ЛИТРЛЫҠ БАНКА см. *литрлыҡ*

*Ул [Хужабикә] **литрлыҡ банкаға** әллә ни шәкәрләнмәгән ҡуйы йүкә балын*

	тултырыу менән мәшғүл ине. С. Шәрипов.
ЛӘГӘН см. *тас*	***Ләгәнгә** һалып бир емде атыңа.* (ДСБЯ, 2002).
	*Василий Иванович ишек төбөндә **ләгән** өҫтөндә генә матчаға аҫып ҡуйылған суйын ҡомғандан йыуынып килде.* Ә. Әһлиуллин.
ЛӘГҮШКӘ *(гайн., караид., таныпн., нижнебельск.)* см. *лакан*	***Ләгүшкәгә** ямғыр һыуы йыйылған.*
ЛӘҢГӘС *(дем.)* см. *яндау*	*Саған ләңгәс* – трех или четырехлитровое ведро из цельной древесины клена
ЛӘҢКӘС *(сред.)* см. *әркә*	*Ҡайһы бер ауылдарҙа дегет күнәген **ләңкәс** тип әйтәләр.* Ж. Кейекбаев.
	Дегетле ләңкәс – лагун с дегтем
ЛӘПӘШ *(ик.-сакм.)* см. *яндау*	*Һөйәндән ләпәш эшләү* – сделать ведро из цельной древесины липы
МАЙАШ СҮМЕСЕ см. *үтәләк*	*Майаш сүмесе аша һарҡытыу* – цедить через дуршлаг
МАЙҒАЛАҠ *(сакм.)* см. *балғалаҡ I*	*Көмөш майғалаҡ* – серебряная чайная ложка
МАЙКҮНӘК // МАЙ КҮНӘГЕ – ведро для масла – oil bucket	*Майкүнәккә май йыйыу* – собирать масло в ведро для масла
МАЙ ҺАУЫТЫ – маслёнка – butter dish	*Быяла май һауыты* – стеклянная масленка

МАЙ ЧАПЧАҠ *(гайн.)* см. *көбө I*
МАЙ ЯҘҒЫС *(арг.)* см. *көбө I*

Күбек май бешә торған һауытты ***май чапчаҡ*** *тиҙәр.* С.Ф. Миржанова.
Синәлгән һауыт-һабаны Себер баҙарында һатып алғандар. Шундайҙар араһында ***май яҙғыстар****, ҡымыҙ яһау өсөн гөбө (көбө), һауын күнәк һ.б. булған.* «Ҡурған башҡорттары».

МЕЙЕСКӘ *(сред.)* см. *көрәгә II*

Семәрле мейескә – резной бочонок
Ҡорғаҡһыған мейескә – рассохшаяся бочка
Бер мейескә асы бал – бочонок медовухи

МЕШӘҮ – короб в виде сетки для сушки курута – basket in the form of a net for drying kurut

Мешәү *– тәргегә һалып киптереп алғандан һуң, һупалаҡланып ҡатҡан ҡоротто һалыу өсөн махсус ау төҫлө үтәләкле итеп бәйләп эшләнелгән ҡап* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

МИЗИННИК *(ср.-ур.)* см. *мөзөнник*

Мизинник *– төрлө ҙурлыҡтағы сүйын көршәк.* М. Дильмухаметов.

МИС *(танып., караид., гайн., ср.-ур., нижнебельск.)* см. *мыс*

Алама сапан кейгән, түше асыҡ үзбәк кескенә ишәк арҡаһына ике ***мис*** *(кәзә тиреһенән яһаған һыу һауыты) һыу һалған да … һыу ташый, һыуҙың өс* ***мисе*** *бер шай (биш тин).*
А. Таһиров.

Һөтлө ***мис*** – кожаный молочник с молоком

МИСКӘ – бочка – barrel

Бер тамсы дегет бер ***мискә*** *балды боҙа.* Әйтем.

Тыу бейә, ҡуй-һарыҡтар салынған, көрәгә-көрәгә ҡымыҙ, ***мискә-мискә*** *бал, ҡарта-ҡаҙы һәм башҡалар.* Б. Бикбай.

Әрәмәлектән ҡомалаҡ йый ҙа, шуны бер ***мискә*** *итеп ҡайнат.* ***Мискәгә*** *ярты бот бал һал.* Әкиәттән.

аракы мискәһе – алкоголик

бук мискәһе – человек-пустышка

МИСТАБАҠ *(караид.)* см. *туҫтаҡ*

һурпалы мистабаҡ – чаша с бульоном

бер мистабаҡ ҡатыҡ – чаша катыка

МИСТЕ см. *мыс*

Көньяҡ диалекттың һаҡмар һөйләшендә кәзә тиреһенән яһалған турһыҡты ***мисте*** *тиҙәр.* (ДСБЯ, 2002).

МОҘҒА I см. *муҙға I*

Бибеш туҙ ***моҙғала*** *сем-ҡара булып, күҙ йәшендәй мөлдөрәшеп ятҡан ҡарағаттарға йотлоғоп текләп тора бирҙе.* З. Биишева.

Зильберштейн ***туҙ моҙғаһын*** *ҡыптырҙатырға уйлағайны, ләкин председатель аптырап ҡалманы.* Р. Өмөтбаев.

МОҘҒА II см. *муҙға II*

Моҙға *– бал ҡорто бала айырғанда айырылып сыҡҡан күсте яба торған һауыт.* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

МОҘҒА III см. *бурәнкә*

Моҙға *– ике урында йөрөй:*
1 – бүрәнкә. Урыҫса: воронка [Башҡорт лөғәте: 1926...].

МОҠСАЙ I см. *тоҡсай I*

Кемдер ***моҡсай*** *төбөндәге ҡалдыҡ-боҫтоҡто тәғәм итте.* Р. Өмөтбаев.

Аҡ порошоклы полиэтилен ***моҡсай*** *күреп, Ғаяз ағарынып китте.* Г. Ғайсарова-Ғиззәтуллина.

МОҠСАЙ II см. *муҡсай II*

Бармаҡтарын камзул кеҫәһенә тығып, бәләкәй генә күн ***моҡсай*** *тартып сығарҙы.* Т. Ғарипова.

МОНАЯТ *(ср.-ур.)* см. *һауыт-һаба*

Төрлө ҙурлыктағы батман-күнәсектәр, ағас табаҡ-сеүәтә, ырып яһалған ижауҙар, ағастан яһалған ҡул тирмәне, киле, ялғаш.... Ошо саҡлы ***монаят*** *һаҡлаған йортҡа ҡарсыҡ киткәне бирле берәү инмәгән, берәү теймәгән.* Т. Ғарипова.

иҫке монаят – старая посуда

МОРОНДО БИҘРӘ *(кызыл.)* см. *һемәкле күнәк*

Һөт һаҡлауға морондо биҙрә йәтеш – ведро с носиком удобно для хранения молока

МОРОНЛО КҮНӘК *(тук.-соран.)* см. *һемәкле күнәк*

Биш литырлыҡ моронло күнәк – пятилитровое ведро (с носиком)

МОРОНСАҠ *(сакм.)* см. *һемәкле күнәк*

Моронсаҡҡа һөт һауыу – доить молоко в ведро с носиком

МОРОНСАҠ КҮНӘК *(сакм.)* см. *һемәкле күнәк*

Тутыя моронсаҡ күнәк – цинковое ведро с носиком

МОРТАЙ см. *муртай*

Шыры – ыҫлап, һаба, турһыҡ, ***мортай*** *кеүек һауыттарға ярарлыҡ итеп эшләнгән күн.* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

МӨГӨҘ – пороховница охотничья или рожок для хранения пороха (ядра) – a hunting powder flask or a powder horn

Мөгөҙҙән эшләнгән йәҙрә һауытын да ***мөгөҙ*** *тиҙәр.* КФ.

Кемдер биләнә ***дарылы мөгөҙ*** *таға, кемдер бысағын ҡындан һурып ҡарай...* Б. Рафиҡов.

МӨЗӨННИК *(ср.-ур.)* – горшок *(чугунный горшок различной величины)*

Мөзөнник – төрлө ҙурлыҡтағы суйын көршәк. АСБЯ.

– pot

Мөзөнниктә бешереү – варить в чугунном горшке

МӨШКӘ см. *дорба*

*Атты ашатыу өсөн моронона кейҙере торған тоҡсай **мөшкә** була.* КФ.

МУҘҒА I – *лукошко (изготовленное плетением (свиванием) из бересты, луба, драни для переноски ягод, грибов, орехов и мелкой клади)* – birchbark basket, hanaper

***Муҙға** – ҡапҡаслап, бауҙан тотҡа тағып, туҙҙан яһалған һауыт.* АСБЯ.

*Әсәһе бер биҙрә йыйғансы, Ғәлиәхмәт тә үҙенең кескәй генә **муҙғаһын** еләк менән тултырып алды.* Р. Байымов.

МУҘҒА II *(миас., ик-сакм., сред.)* – роевник, ройник, ройница *(обтянутое холстом лукошко из бересты для временного помещения вылетевшего из улья роя пчел)* – birch bark box *(for temporary accommodation of bees)*

*Күҙ эйәләшә бара өйҙөң иркенлеге беленде. Бер мөйөштә **муҙға**, төтөнлөк, бүтән умарта ҡорамалдары эленгән.* Ғ. Хөсәйенов.

МУҠСА *(кызыл., миас., сред.)* см. *муҡсай I*

*Һәр кем **муҡсаһына** әпәй, йомортҡа һалып алған.* Р. Камалов.

*Башаҡтарҙы **муҡсаһына** тултыра. Аҙаҡтан ҡараһа, **муҡсаһы** буп-буш.* М. Кәрим.

*Ағас башында бәйле **муҡса**. (Ҡош ояһы)* Йомаҡ. [БХИ. 9-сы том, 2007].

**муҡса* – мешочек тычинок

**көтөүсе муҡсаһы* – пастушья сумка *(фитоним)*

**муҡсалы бәшмәк* – гриб сумчатый

(фитоним)

*****муҡсалы бүре* – волк сумчатый *(зооним)*

МУҠСАЙ I *(ҡыҙыл., миас., сред.)* – тряпичный мешок для дорожных и охотничьих принадлежностей – rag bag for travel and hunting accessories

*Юл йә һунар әйберҙәрен һала торған тоҡсайҙы **муҡсай** тиҙәр.* КФ.

***Муҡсайға** бәрәңге һалып уҡырға йөрөй инек.* ЭМ.

**көтөүсе муҡсайы* – пастушья сумка *(фитоним)*

МУҠСАЙ II *(арг., миас.)* – кожаный мешок для дорожных и охотничьих принадлежностей – leather bag for travel and hunting accessories

*Һәр стрелецтың ҡулбашы аша аҫылған тире **муҡсайҙа** дары, сүбәк һәм йәҙрәләр ятты.* С. Ильясов.

МУРҘА (*сакм.*) см. *ылаш*

Мурҙала ҡорот киптереү – сушить курут на помосте

МУРҘАЙ *(сакм.)* см. *муртай*

*Һаҡмар, Таналыҡ буйы башҡорттары **мурҙайҙы** һыйыр елененән эшләгәндәр.* [ХКБ, 1979].

**мурҙай ҡорһаҡ* – человек, пьющий много кумыса, катыка или айрана

МУРТАЙ – бурдюк *(небольшая кожаная фляга с покатым дном)* – wineskin *(flat flask with a sloping bottom)*

***Муртай** – шырынан эшләнгән турһыҡ шикелле иң кескәй һауыт* [Башкорт лөғәте: 1926...].

*Арбаға бәйләп йөрөтә торған күндән тегелгән ҡымыҙ һауыты **муртай** тип атала.* АСБЯ.

*Элек ҡымыҙҙы күн **муртайҙа** әҙерләгәндәр, уны әленән-әле һелкетеп-тирбәтеп торғандар.*

«Ҡурған башҡорттары» 2004.

МУРТАҠАЙ *(миас.)* см. *муртай*

Төрлө ҙурлыҡтағы ***муртаҡайҙар*** *булды.* ЭМ.

МУТАЙ – маленький сосуд из кожи – small skin vessel

Мутай *– тиренән тегелгән бәләкәй һауыт.* М.Х. Багаутдинова.

МЫНАЙАТ *(ср.-ур.)* см. *һауыт-һаба*

Мынайат *йыйыштырыу* – убирать посуду

МЫС *(айск., сакм., сред.)* – молочник из козьей шкуры – milk can madden from goat skin

Мыс *– кәзә тиреһенән эшләнгән һөт һауыты.* (ДСБЯ, 2002).

МЫСЫЙ *(сакм.)* см. *мыс*

Һөттө ***мысыйға*** *тултырып ҡуялар ине.* Н.Х. Максютова.

МЫШАУ I – *лубяной или* берестяной короб для сушки и хранения курута – bast or birch bark box for drying and storing kurut

Мышау *– ҡорот киптереү, һаҡлау өсөн йүкә ҡабығынан яһалған тубал.* АСБЯ.

Элек ҡабыҡ ***мышауҙар*** *булды ҡорот киптермәгә.* (ДСБЯ, 2002).

МЫШАУ II (*сальз.*) – ниточная сетка для сушки курута – thread mesh for drying kurut

Мышау *– ҡорот киптерә торған еп сетка.* (ДСБЯ, 2002).

МӘРКЕ I – берестяной короб – birch bark box

Мәрке *– бал ҡорто кеүек нәмәләрҙе һала торған тубал. Ҡабыҡтан яһайҙар.* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

Шулай уҡ ҡабыҡтан, туҙҙан яһалған ***мәрке*** *файҙаланғандар*. БЭ.

МӘРКЕ II – корзина из

Мәрке *– ҡорот киптереү, һаҡлау өсөн*

липового лыка для сушки и хранения курута – a basket made of lime bast for drying and storing kurut	*йүкә ҡабығынан яһалған тубал.* М.И. Багаутдинова.
НҮЛБИШ *(сред., дем., инз.)* см. *артылыҡ II*	*Нүлбишкә ҡаймаҡ ағыҙыу* – слить сметану в поллитровую банку
ОҘОН МУЙЫНЛЫ КӨРШӘК –высокий узкогорлый кувшин – narrow-necked tall jug	*Иҙеүкәй Хива оҫталарының семәрле биҙәктәре төшкән **оҙон муйынлы көршәк** һауыттан ике алтын ҡәҙәхкә шарап ҡойҙо.* Ә. Хәкимов. *Ҡарсыҡ өҫтәлгә **оҙон муйынлы көршәк** менән һөт килтереп ултыртты, ҡыярҙар, сүгәтә кеүек эре помидорҙар өйөп ташланы.* С. Агиш.
ОҘОН МУЙЫНЛЫ СҮЛМӘК см. *оҙон муйынлы көршәк*	*..кәнизәктәр ҡулында шул уҡ **нәҙек оҙон муйынлы сүлмәк**.* Б. Рафиҡов. *Киң таҡта һикеләр һуҙылып киткән, урталыҡта **нәҙек оҙон муйынлы сүлмәктәр**, ашамлыҡлы сеүәтәләр теҙелгән өҫтәл тора.* Б. Рафиҡов.
ОҠЛАУ *(сакм., сред., нижнебельск., танып., гайн., караид.)* см. *уҡлау*	*Оҙон оҡлау – длинная скалка* *Һөйән оҡлау – скалка из липы*
ОҠТАУ *(ср.-ур, миас.)* см. *уҡлау*	*Оҡтау менән төйөү – толочь скалкой*
ОЛАҠАН *(караид., минзял., нижнебельск.)* см. *лаҡан*	*Олаҡанға һыу тултырыу* – набирать воду в лохань

ОНИЛӘҮЕС см. *һелкәүес*

*Соҡоп яһалған һелкәүес, **ониләүес** он иләү һәм ҡамыр баҫыу өсөн; киле – тары һыҙырыу һәм кипкән ашлыҡты төйөү өсөн ҡулланылған.* БЭ.

ОРО СЕҮӘТӘ *(кызыл., сред., ср.-ур.)* – небольшая чаша, изготовленная из нароста дерева – a small cup made from a burl

*Никах уҡығандан һуң кейәү менән кәләшкә **оро сеүәтәгә** баллы һыу һалып эсерәләр.* ЭМ.

ОРО ТАБАҠ *(кызыл., средн., ср.-ур.)* – большая чаша из нароста дерева – a large bowl made from wood growth

*Ағас оронһонан яһалған табаҡты **оро табаҡ** тиҙәр.* КФ.

ОРО ТУҪТАҠ *(сред., кызыл.)* см. *ортуҫтаҡ*

Оро туҫтаҡтар яһау – делать чаши из капа

ОРТУСТАҠ *(ср.-ур.)* см. *ортуҫтаҡ*

Семәрле ортустаҡ – резная чаша из капа

ОРТУҪТАҠ – миска из нароста дерева – wood tureen made from a burl

*Ағас һауыттар бер-береһенән әллә ни айырылмаған, тик **ортуҫтаҡ**, тәйпәк эшләнгән материалдары буйынса башҡаларынан айырыла – улар ағас оронһонан яһалған.* «Ватандаш» № 2, 2017.

ОСАЯҠ *(сред.)* см. *өсаяҡ*

Осаяҡта бешеренеү – готовить в глубокой сковородке на трех ножках

ОСАЯҠ КҮНӘГЕ *(сальз.)* – кадка для катыка – tub for katyk

Осаяҡ күнәгендә ҡатыҡ ойотоу – заквасить катык в кадке

ОСИАК *(танып.)* см. *өсаяҡ*

Сөм осиаҡ – глубокий треножник

ОСЫЙАҠ *(караид.)* см. *өсаяҡ*

Осыйаҡты усаҡҡа ҡуйыу – поставить треножник на огонь

ӨЖӘҮ *(сред.)* см. *ижау I*

Бер өжәү буҙа – ковш с бузой

ӨМӘТАБАҠ *(караид.)* см. *табаҡ*

Өмәтабаҡҡа мөсәләрҙе һалыу – положить куски мяса в большую чашу

ӨНЙӘГЕС *(сальж.)* см. *уҡлау*

Һалйоғот һөйләшендә уҡлауҙы ***өнйәгес*** *тип йөрөтәләр.*

ӨСАЯҠ – треножник *(чугунная посуда)* – tripod (cast iron cookware)

Өйҙән ***өсаяҡ*** *килтерҙеләр, бригада ҡаҙанын алдылар һәм Сибәрбикә эшкә лә тотондо.* Н. Мусин.

ӨСЬАЯҠ – горшок-треножник с ручкой – tripod with a handle

Өсьаяк – өс аяҡлы һаплы сүлмәк [Башҡорт лөғәте: 1926...].

ӨС ЛИТРЛЫ БАНКА см. *сирек*

Өс литрлы банкалар*, канистрҙар, клеенкалар, ҡалаҡ, сеүәтә, башҡа әйберҙәр һалынған сумкалар тотоп килделәр.* Т. Ғиниәтуллин.

ӨС ЛИТРЛЫҠ БАНКА см. *сирек*

Ҡулындағы ***өс литрлыҡ банкаға*** *теге мең төҫтәре менән йымылдап балҡыған батша балығын һалған атайың тора!* Х. Тапаҡов.

ӨС ЛИТРЛЫҠ см. *сирек*

Өс литрлыҡтағы һөт – молоко в трехлитровой банке

ӨҪТӨ СЫНАЙАҠ *(арг.)* см. *сынаяҡ*

ярыҡ өҫтө сынаяҡ – разбитая чашка

эре биҙәкле өҫтө сынаяҡтар – чашки с крупными узорами

ӨҺКӨ ТӘГӘС *(арг.)* см.

Бер өһкө тәгәс менән ойотҡо биреү –

сынаяҡ дать чашку с закваской

ӨҺТӨ СЫНАЙАҠ *(сальз.)* см. *сынаяҡ*

Ҡыҙыл парсалы өһтө сынаяҡ – чашка с красным узором

ПАҠЫРСА *(сред.)* см. *баҡырса*

Паҡырсаға мәтрүшкә һалып ҡайнатыу – заварить душицу в чайнике

ПАЛАУНИК *(сакм., сред.)* см. *ижау I*

Еҙ палауник – половник медный

ПАР СЫНАЯҠ см. *аҫлы-өҫлө сынаяҡ*

*Бәҙри бер **пар сынаяҡҡа** сәй яһап,*
Шәриф алдына ҡуйҙы. М. Ғафури.

*Мәҙәк кешенең мәҙәк түйын күрергә теләү, ике **пар сынаяҡ** алып, саҡырылған урынға барырға мәжбүр итте.*
Р. Ғабдрахманов.

ПАРЛЫ СЫНАЯҠ *(сред.)* см. *аҫлы-өҫлө сынаяҡ*

***Парлы сынаяҡ** төшөп селпәрәмә килде – чашка с блюдцем разбились вдребезги*

ПАРЛАП СЫНАЯҠ *(сред.)* см. *аҫлы-өҫлө сынаяҡ*

Өҫтәлгә парлап сынаяҡ ҡуйылған.

ПАРНИК *(сред., гайн., дем.)* см. *барник*

Парник мороно – носик заварника

ПЛАСКАТИН *(дем.)* см. *кәсә*

*Көньяҡ диалекттың дим һөйләшендә кәсәне **пласкатин** тип атайҙар.* КФ.

ПОЧОҠ *(караид.)* – посуда из полого дерева – hollow wood tableware

*Ҡариҙел һөйләшендә эсе ҡыуыш ағастан яһалған аш-һыу һауытын **почоҡ** тиҙәр.* КФ.

ПУВАРИНКӘ *(арг.)* см. *ижау I*

Һырлап эшләнгән пуваринкә – резной ковш

РЮМКА I – рюмка – glass

*Сәхибә комод өҫтөндә ултырған бутылканан ҡыҙыл араҡыны һалып, **рюмка** артынан **рюмка** күтәрҙе.* Ғ. Әмири.

РЮМКА II – единица измерения спиртных напитков – unit of measure for alcoholic beverages

*Ғәли бер **рюмканан** артыҡ эсмәне.* Ғ. Хәйри.

САБА *(дем., ирг., тук-соран)* см. *һаба I*

*Шыры – **саба**, турһыҡ, мортай кеүек һауыттар яһау өсөн ыҫлап эшкәртелгән күн.*

САҒАНТӘГӘС *(миас., арг., кызыл.,)* см. *баҙыян сеүәтә I*

Сағантәгәсем ярыла башлаған. (ДСБЯ, 2002).

САҒАРАҠ I см. *тағараҡ VI*

Сағараҡ яһау – сделать кормушку для птиц

САҒАРАҠ II – корыто для обмывания покойника – trough for washing the deceased

***Сағараҡ** – мәйет йыуа торған ялғаш.* КФ.

САҘАУНИК см. *муҙға II*

Ҡортто саҙауникка һалып ҡуябыҙ. (ДСБЯ, 2002).
Ҡабыҡ саҙауник – лубяной роевник

САҠ – поющая чаша – singing bowl

*Йософ бойорғас та **саҡ** килтерҙеләр,*
*Ҡыҙыл алтын тәңкә менән **саҡҡа** бәрҙеләр.* [БХИ. 7-се том. 2004].

САҠСА I – рожок для пороха – gunpowder horn

*Иң мөһиме, ҡорал-яраҡ яраҡлау — йәҙрәһен әҙерләү, **саҡса**, ҡотоҡсаларын әрәтләү бер бурыс.* Ғ. Хөсәйенов.

САҠСА II *(сред., кызыл.)* – роговой портсигар – horny cigarette case

***Саҡса** – мөгөҙҙән эшләнгән тәмәке һауыты.* (ДСБЯ, 2002).

САҠСА III *(кызыл.)* – мешок для охотничих припасов – hunting bag

Һунарсының кәрәк-яраҡтарын һала торған янсығы ***саҡса*** *тип атала.* (ДСБЯ, 2002).

САҠСА IV *(кызыл.)* – мешочек для кремневой зажигалки – flint lighter pouch

Саҡматашлы саҡса – мешочек с кремнием

САМАУЫР – самовар – samovar

Миңлеямал, ***самауыр****, шәшке, сәйгүн, тәрилкә, ашъяулыҡтарын йыйып алып, өҫтәлен һөрттө.* Ғ. Дәүләтшин.

Зәһиҙә еҙ ***самауырына*** *һыу һалып, туҙ тоҡандырып, торбаһына төшөрҙө.* Н. Мусин.

САНАЯҠ *(сальз.)* см. *сынаяҡ*

ярыҡ санаяҡ – разбитая чашка
сәйле санаяҡ – чашка с чаем

САҢЫРАҠ см. *сагараҡ II*

Саңыраҡ *кеше күрмәгән ерҙә түңкәреүле ятырға тейеш.* Тыйыу.

Ҡабыҡ саңыраҡ - специальное корыто из луба для обмывания покойника

САПСАҠ I – кадка *(из цельного куска дерева)* – tub *(from a single piece of wood)*

Сапсаҡ *– эсе ҡыуыш ағастан яһалған ҡапҡаслы күнәк.* КФ.

Көбөнән дә киң йәйеңкерәк булһа, ***сапсаҡ*** *була.* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

[Ҡуҙыйҙың инәһе:] Ете дөйә һуйҙы, ете ***сапсаҡ*** *бал ҡойҙо, ете көн туй итте.* [БХИ. Ҡуҙыйкүрпәс менән Маян]

Бер саҡ Зөһрәне ен-пәрейҙәр урлап алып алып киткәндәр ҙә донья һыйышлы ***сапсаҡҡа*** *һыу ташырға ҡушҡандар.* [БХИ. 9-сы том, 2008.]

САПСАҠ II *(сред.)* см. *ҡабыҡ һауыт*

Сапсаҡ *– бейек булмаған ҡапҡаслы киң ағас һауыт (хужалыҡта төрлө кәрәк-яраҡ һалыу өсөн ҡулланыла).* АСБЯ.

Һары майҙы әҙ генә тоҙ һибеп, ***сапсаҡта*** *оҙаҡ һаҡлай алғандар.* «Ҡурған башҡорттары» 2004.

Сапсаҡ-сапсаҡ *аҡ борсаҡ,*
Бөтмәҫтәй итеп күрҙегеҙ.
Ҡаҡтығыҙ ҙа мине, ай, һуҡтығыҙ,
Китмәҫтәй итеп күрҙегеҙ. Сеңләүҙән.
[БХИ. 1-се том, 1995].

САРА *(миас., ср.-ур., айск.)* см. *ашлау*

Бөтөн ағастан уйып яһалған ҙур ағас табаҡ ***сара*** *тип атала.* КФ.

Төрлө ҙурлыҡтағы һәм тәғәйенләнештәге һауыттар киң таралған: .. ҙурҙары (ҡоштабаҡ, кәрһән, ҙур табаҡ, оло табаҡ, ***сара****) башлыса байрам табыны өсөн тотонолған.* БЭ.

САРАТАН *(сальзиг.)* см. *сара*

Һалмалы саратан – большая чаша с крупнонарезанной квадратной лапшой

САРМА – кожаный сосуд или мешок из телячьей, овечьей, козьей шкуры для пищевых продуктов – leather vessel or sack made of calf, sheep, goat skin for food

Аҡһаҡал турһыҡ, һаба, ***сарма****, ҡурйын күн һауыттарын эшләү ысулдарын ваҡайлап күрһәтә-күрһәтә һөйләне, үҙ тәжрибәһен, оҫталыҡ серҙәрен өйрәтеп ҡалдырыу хәстәрен күрҙе.* Ғ. Хөсәйенов.

**Сарма ҡағыу* – обряд раздачи угощения, привезенного сватами

СЕБЕШКЕ *(дем.)* см. *туҫтаҡ I*

Дим буйы башҡорттары ҡайын оронһан яһалған, эсемлектәр һалып эсә торған һауытты ***себешке*** *тиҙәр.*

СЕБЕШКЕ АШЛАУ – чаша, сделанная из берёзового капа – bowl made of birch burl	*Ул [Хәбибулланың ҡатыны] һикегә ашъяулыҡ йәйҙе һәм ҙур бер* ***себешке ашлау*** *менән һурпа килтереп ултыртты; балаларына, сеүәтәгә һалып биреп, түрбашҡа ултырырға ҡушты.* Ж. Кейекбаев.
СЕЛТӘР *(сальз., дем.)* см. *иләк сүмес I*	*Селтәр аша һарҡытыу* – цедить через дуршлаг
СЕЛТӘР ИЖАУ см. *иләк сүмес I*	*Ағас һаплы селтәр ижау* – дуршлаг с деревянной ручкой
СЕЛТӘРЛЕ ИЖАУ см. *иләк сүмес I*	*Ҡамыш селтәрле ижау* – капроновый дуршлаг
СЕЛТӘРЛЕҒАШЫҠ *(сред.)* см. *иләк сүмес I*	*Тимер селтәрлеғашыҡ* – железный дуршлаг
СЕЛТӘР СҮМЕС *(сред.)* см. *иләк сүмес*	*Селтәр сүмес аша һурпа һөҙөү* – цедить бульон через дуршлаг
СЕПРӘК см. *турпыша II*	*Бының* ***сепрәгенә*** *бер әпәй, бер ҡалай һауытҡа һалып бал, бер нисә балыҡ төйнәп биргән.* [БХИ. 14-се том, 2015].
СЕҮӘТӘ I – полусферическая деревянная миска – wooden small bowl	***Сеүәтә*** *– ҡымыҙ һалып эсә торған ағас һауыттарҙың иң кескәй генәһе.* [Башҡорт лөғәте: 1926 ...].
	Үгәк хан бейек түбәләс башында йәлпәк ташта ултыра. Ҡулында — ҡымыҙ һалынған ағас ***сеүәтә****.* Б. Рафиҡов.
	Һөт һораһаң, ***сеүәтәңде****, ат һораһаң, йүгәнеңде йәшермә.* Мәҡәл.

кейәү сеүәтәһе – чаша жениха *(ритуальный предмет свадебного и родинного обряда башкир).* Ф. Хисамитдинова.

сеүәтә һөйәге – теменная кость

тубыҡ сеүәтәһе – надколенная чашка

сеүәтә – панцирь

◊ *сеүәтә тибеү* – бездельничать

СЕҮӘТӘ II – миска суповая – tureen

***Сеүәтәнән** ашай, ҡаҙанға ҡарай.* Әйтем.

*Ит өйөлгән ағас табаҡ менән бер **сеүәтә** һалмалы ашты өҫтәлгә ҡуйғанда, Минзифа ягымлы йылмайҙы.* Я. Хамматов.

*Ашханала щи йәки борщ ашап бөткәс, ҡалай **сеүәтә** төбөндә сүл ҡомо ҡала.* И. Нурғалиев.

СЕҮӘТӘ III *(сред.)* см. *сынаяҡ аҫты*

*Себен «был тархан **сеүәтәһе**» тип тә ҡарап тормай, ҡуна ғына бирә.* Әйтем.

СЕҮӘТӘ IV – миска *(единица измерения объема жидкости и пищи)* – tureen (unit of volume of liquid and food)

*Крәҫтиән көндәр буйы бер **сеүәтә** он өсөн тир ағыҙа.* Р. Байбулатов.

Элекке көн кәзә һөтө өс сеүәтә сыҡҡайны, кисә икегә тороп ҡалды. М.Кәрим.

СИБЕШТАБАҠ *(сред.)* – большая чаша, изготовленная из нароста – a large bowl made from a burl

***Сибештабаҡ** – ағас ороһонан яһалған табаҡ.* КФ.

СИГУНКА *(арг., сальз.)* см. *суйын*

*Ашты **сигункала** бешерәбеҙ.* (ДСБЯ, 2002).

СИГУҢКА *(арг., сальз.)* см. *суйын*

***Сигуңкала** өрә бешереү* – сварить суп в чугунке

СИКҮЙ *(средн.)* см. *сикүшкә*

***Сикүйгә** генә сәй яһап алыу* – взять собой чай в чекушке

СИКҮШКӘ *(средн., ср.-ур.)* – чекушка, четвертинка – quarter-liter bottle

*Ҡарсыҡ һуғыш ваҡытында **сикүшкә** [бер шешә араҡы] тапҡан. Шуны аҙыҡҡа алмаштырып алырмын тип урыҫ ауылы Михайловкаға китеп барған булған.* ЭМ.

СИЛӘК I – бадья, деревянное ведро – bucket

***Силәкте** ҡоҙоҡҡа тағы төшөргәндәр.* [Әкиәт иленә сәйәхәт, 2019].

*Сыпсыҡ Шәһит янында һәр ваҡыт яңы ғына эшләнгән иләк, **силәк**, көрәк, тәртә, тәпәндәр аунап ята.* З. Биишева.

*Поезд тирәләрендә **силәк** менән тоҙ күтәргән ҡаҙаҡ ҡатындары, балыҡ күтәргән рус ҡатын-ҡыҙҙары йөрөй.* А. Таһиров.

*Иләксенең иләге булмаҫ, Силәксенең **силәге** булмаҫ.* Әйтем.

**осоҡ силәге* – икающий человек, досл. *бадья икоты*

СИЛӘК II *(сакм., ирг.)* см. *түйес*

***Силәк** – емеш-еләк, ваҡ-төйәк һалып йөрөтөү өсөн туҙҙан эшләнгән бәләкәй биҙрә.* (ДСБЯ, 2002).

***Силәгенә** күрә ҡапҡасы.* Әйтем.

*Ҡайтышлай, Сейәле тауға менеп, икебеҙгә ике **силәк** сейә йыйҙыҡ.* Н. Ҡәрипов.

СИЛӘК III *(сред.)* см. *кәрзин*	*Талдан үрелгән **силәкте** тултырып багыр, бәрҙе балыҡтарын ташыны.* Н. Мусин.
	*Ҡыҙышып киткән малайҙар яртышар **силәк** балыҡ тотһалар ҙа, һаман ултыра бирҙеләр.* И. Ғиззәтуллин.
	*Шоңҡарҙың ҡулындағы мәскәү таҡҡан һуйылы, балыҡ һалырға тип алған **силәге** төшөп китте.* Н. Мусин.
СИЛӘК IV см. *(сакм., ирг.) биҙрә I*	*Аҡъял батыр оҙаҡ уйлап тормай **силәкте** күтәреп һыуға китә.* [Йәшәгән ти, батырҙар. 1990].
	*Бер тамсы дегет бер **силәк** һөттө боҙа.* Әйтем.
	*Миңъямал **силәк** менән көйәнтә алды ла йылға буйына төштө.* С. Агишев.
СИЛӘК V см. *(айск., кызыл., сакм.) тәпән*	*Әй, ҡыҙыл, һаҡмар һөйләштәрендә бал, май һаклай торгн тәпәнде **силәк** тиҙәр.*
СИЛӘК-СҮМЕС – посуда для чистой воды *(ведра и ковши)* – dishes for clean water *(buckets and kovshes)*	*Ысын, табаҡ-һауыт, **силәк-сүмес** береһе лә ҡалманы тиһәң дә хата булмаç.* З. Биишева.
СИЛӘК ТӘПӘНЕ *(дем.)* см. *агас күнәк*	*май тултырылган силәк тәпәне* – бадья наполненная маслом
СИМСОТ – банка 700 гр. – 700 gr. jar	*Бер симсот бал* – мед в семьсот граммовой банке
СИМСУТ *(сред.)* см. *симсот*	*Бер симсут ҡаймаҡ* – сметана в семьсот граммовой банке

СИНАЯҠ *(ирг., сакм., тук-соран.)* см. *сынаяҡ*

Кәһүә синаяғы – кофейная чашка

Бер синаяҡ һөт – чашка молока

СИПАРАТ АШТАУЫ *(арг., миас.)* см. *сипарат табағы*

Сипарат аштауына һөт ҡойоу – наливать молока в чашку сепаратора

СИПАРАТ ТАБАҒЫ – чашка сепаратора – separator cup

Ҡауырһын сипарат табағы – пластмассовая чашка сепаратора

СИРЕК – трёхлитровая стеклянная банка – three-liter jar

*Ихатаның төрлө урындарында уртаға биҙрә, күнәк, быяла **сирек** ҡуйып түңәрәкләп ултырған шаулы төркөмдәр ҙә күренә.* Р. Байымов.

СИРПАҠҺҮМЕС *(айск.)* см. *ижау I*

Ҡымыҙлы сирпаҡ һүмес – деревянный ковш с кумысом

СИТӘҮКӘ *(миас., сакм., кызыл.)* – корзина из ивовой лозы для сушки курута или хранения яйц – willow basket for drying kurut or storing eggs

***Ситәүкә** – ҡорот киптереү, йомортҡа һаҡлау өсөн талдан үрелгән һауыт.* КФ.

*Хужа ҡаҙҙы **ситәүкә** эсенә ултыртып ҡуйған.* «Алдар төлкө» әкиәтенән.

Ҡара тауыҡ күкәй һалған,
***Ситәүкәне** тутырып.* Таҡмаҡтан.

СОҘҒОЧ I *(гайн.)* – деревянный половник для роя – wooden ladle for swarm

Соҙғоч менән һоҫоу – черпать деревянным половником

СОҘҒОЧ II *(гайн.)* см. *һөҙгөс*

асы бал соҙғоче – цедилка для браги

СОҠОР *(караид., дем.)* см. *сынаяҡ өҫтө*

Быяла соҡор – стекляная чашка

СОҠОРСА *(караид., дем.)* см. *сынаяҡ өҫтө*	*Соҡорсанан сәй эсеү* – пить чай из чашки
СОҠЫР *(караид., дем.)* см. *сынаяҡ өҫтө*	*Соҡырҙы төшөрөп ебәреү* – уронить чашку
СОСҠАЙАҠ *(гайн.)* см. *кәсә*	*Сосҡайаҡҡа шыйыҡ ҡаймаҡ ағыҙыу* – налить жидкую сметану в пиалу
СӨГӨН *(сред., кызыл.)* см. *суйын*	***Сөгөнгә** ит менән йәшелсә турап быҡтырырға ҡуйғанлыҡтан өйгә тәмле еҫ таралған.* Т. Ғарипова. *Ямғыр яумаһа, һыуға **сөгөн** түңкәреп һалалар.* Ышаныу.
СӨМ *(инзер.)* – глубокая чаша – deep bowl	***Сөм** – тәрән табаҡ.* [Башҡорт лөғәте: 1926...]. ***Сөмдәргә** һалып биреү* – подавать в глубоких чашах
СӨМГӨЛ I *(сред., инзер.)* см. *сөм*	*Сөмгөлдән ашау* – кушать из глубокой чаши *Һурпаны сөмгөлдәргә һалып биреү – подавать бульон в глубоких чашах*
СӨМГӨЛ II *(сред., инзер.)* см. *сынаяҡ өҫтө*	*Бер сөмгөл һыу* – чашка воды
СӨҘГӘК см. *үтәләк*	*Ағас һаплы сөҙгәк* – дуршлаг с деревянной ручкой *Йәлпәк башлы (иләкле) сөҙгәк* – дуршлаг с неглубокой ситой *Эре иләкле сөҙгәк* – дуршлаг с крупной ситой

СӨҢКӘ *(айск., сред.)* см. *сынаяҡ өҫтө*

***Сөңкә** – әй башҡорттарының сынаяҡ атамаһы.* КФ.

*Ерле һөйләштә сынаяҡ – **сөңкә**, сынаяҡ аҫты жәйпәк булараҡ йәшәп килә.* АСБЯ.

Бер сөңкә сәй эсеү – пить одну чашку чая

СӨҪМӘ *(минз.)* см. *үтәләк*

Сөҫмә менән һөҙөү – процедить через дуршлаг

СТАКАН I – стакан *(стеклянный цилиндрический сосуд без ручки, служащий для питья)* – glass

*Батша улы **стаканды** иҙәнгә атып бәрҙе, ти* [БХИ. XI том, 2008].

*Ул арала теге һылыу ҡатын алты **стакан** лимонлы сәй алып килде.* З. Биишева.

СТАКАН II – стакан *(количество жидкого или сыпучего вещества, вмещающееся в такой сосуд)* – glass *(the amount of liquid or bulk material that can fit in such a vessel)*

*Шунан теге ҡыҙ асыуланып килеп инде лә малайға **бер стакан** һыу, бер телем икмәк бирҙе, ти.* [БХИ. XI том, 2008.]

СУЙЫН – чугун *(крупный сосуд, горшок из чугуна округлой формы для тушения и варки в печи и очагах)* – cast-iron pot, boiler

*Хәйерниса, аш **суйынын** һәм тәрилкәләрҙе алып сығыу өсөн .. бүлмәгә барып инде.* Ғ. Лоҡманов.

***Суйын** сүлмәккә: «Йөҙөң ҡара», – тигән.* Әйтем.

СУЙЫН СҮЛМӘК см. *суйын*

***Суйын сүлмәк**, тар котелок, бешә һалдат аштары.* Халыҡ йырынан.

СУЛПЫ см. *үтәләк*

***Сулпы** – ике урында йөрөй: 2) ит, һалма, бауырһаҡ фәләнде һурпа, һыу, май фәләндән һөҙөп алыу өсөн ҡулланыла торған үтәләк сүмес. Урыҫса: шумовка. Башҡорттар*

сулпыны *«тал» йәки «ҡамыштан» яһайҙар* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

Фариза һалманы ***сулпы*** *менән һоҫоп, … ҡайнәләре эргәһенә урындыҡ өҫтөнә килтереп ҡ ҡуйҙы.* Һ. Дәүләтшина.

СУМАН см. *кәмәшәү I*

Тишек ***суманға*** *ултыртты был, берәҙәк.* Ғ. Хөсәйенов.

СУМКА – сумка – bag

Будильник тауышына уянып, һикереп тора ла ҡабалан-ҡарһалан ҡырына, ауыҙын бешерә-бешерә эҫе сәй эсә, ***сумкаһына*** *булка менән колбаса тығып эшенә йүгерә.* Т. Ғиниәтуллин.

Күн сумка – кожаная сумка

СУРНАЙ *(танып.)* – медный чайник – copper teapot

Сурнайҙа ҡайнатылған үлән сәйе – травяной чай, заваренный в медном чайнике

СҮБӘТӘ см. *күбәтә II*

Ярыҡ сүбәтә – расколотая пиала

СҮГЕН *(сакм., гайн.)* см. *суйын*

Сүгендә бешереү – варить в чугунке
Китек сүген – отколотый чугун

СҮГӘТӘ *(сакм.)* см. *сеүәтә I*

Туйға килгән Маян Ҡуҙыйкүрпәскә: Туғыҙ ***сүгәтә*** *бал бирерҙәр, эсмә, йәнем, Туғыҙ һөйәк ит бирерҙәр, еймә, йәнем.* [БХИ. 4-се том. 1999].

Бала-сағаның ***сүгәтә****, шәшке аҫты менән сәй эскәндәрен үҙең дә беләһең бит.* Ғ. Дәүләтшин.

СҮГӘТӘ см. *сеүәтә II*

Зөһрә .. тоҡтан бер агас ***сүгәтә***, *ҡалаҡ алды.* А. Таһиров.

Бригадир, иплән ултырып, бер ***сүгәтә*** *һурпаны икмәкләп тороп һыкты.* Й. Солтанов.

СҮЛМӘК – горшок *(округлый глиняный глубокий сосуд с узким дном для приготовления и хранения горячей пищи)* – clay pot

Аҙыҡ һаклау йә һурпа бешереү өсөн балсыҡтан яндырып яһалган төбө тар сөм һауыт ***сүлмәк*** *тип атала.* КФ.

Май ***сүлмәге*** *тышынан билдәле.* Әйтем.

Өҫтәл уртаһына, ҡуйы быу бөркөп, ҙур ҡара ***сүлмәк*** *килеп ултырҙы.* Й.Мостафин.

Бәләкәй генә ***сүлмәгемдә*** *тәмле бешә сумарым.* (Сәтләүек). Йомаҡ.

«Сүлмәк ватыу» уйыны – название игры, досл. разбей горшок

сүлмәк мурҙа – морда, плетеная как корзина

йоҡо сүлмәге – соня

СҮЛМӘК ҠАҘАН I *(арг., кызыл., миас., сред.)* – глубокий котел – deep cauldron

Сүлмәк ҡаҙанды *өсаяҡҡа ултыртып бауырҫаҡ бешерәбеҙ.* (ДСБЯ, 2002).

СҮЛМӘК ҠАҘАН II *(миас., арг.)* – треножник *(металлический котёл с тремя ножками для разогревания воды или приготовления пищи)* – tripod

Сүлмәк ҡаҙанда *аш бешереү – сварить суп в треножнике*

Сүлмәк ҡаҙан *– усаҡта аш-һыу бешереү өсөн өс аяҡлы ҡаҙан, йә суйын ултыртылган өс аяҡлы металл ҡоролма, йә ҡаҙан, суйын ултырта торган өс аяҡлы дүңгәләк тимер.* КФ.

СҮМЕС I см. *ижау II*

Бабай – Айгөлгә: Бына, ҡыҙым, һиңә ат, бына һыуһағанда, һыу алып эсергә көмөш ***сүмес****.* [БХИ. 11-се том, 2008].

Егет – ҡыҙға: Ҡулыңдағы көмөш ***сүмес*** *менән миңә һыу бирсе.* [БХИ. 11-се том, 2008].

Сүлмәккә ни һалһаң, ***сүмескә*** *шул сыға.* Мәҡәл.

Ҡаҙандың хәлен ***сүместән*** *һора.* Әйтем.

Өҫтәүенә өс ***сүмес****.* Әйтем.

**арҡа сүмес (ср.-ур.)* – бугор затылочной кости *(соматизм)*

**артсүмес (караид., дем., ср.-ур.)* – то же самое

**башсүмес // баш сүмесе (айск., дем., сред.)* – то же самое

**елкә сүмесе (нижнебельск., караид., гайн., танып.)* – то же самое

**сүмес (дем., ур.-ур.)* – то же самое

**сүмес ҫөйәге (дем.)* –то же самое

**түбә сүмесе (дем.)* – то же самое

**сүмесбаш (сред.)* – 1) головастик; 2) вампир

**сүмеспаш (кызыл.)* – 1) головастик; 2) ерш

**сүмеспаҡа (караид.)* – головастик

**сүмесау* – сачок, рыбная сеть в форме ковша

сүмесбаш төймә (миас.) – блестящая пуговица

Сүмес йондоҙо (космоним) – Большая Медведица

Сүмесбаш (сред.) (космоним) – то же самое

Сүмес сөләгә (космоним) – то же самое

СҮМЕС II *(караид.)* см. *ижау I*

Кәрим ағай айранлы аҡ биҙрәне тышҡа алып сыҡты ла, бер ***сүмес*** *айран эсте.* Ғ. Ғүмәр.

СҮМӘКӘЙ ТУҪТАҠ *(дем.)* – глубокая миска – deep bowl

Ун ***сүмәкәй туҫтаҡҡа*** *бәхәсләштеләр.* М. Кәрим.

СҮМӘН см. *кәмәшәү I*

Тиҡ уның менән һаҡ эш ит, югиһә ул, тишек ***сүмәнгә*** *ултыртып ҡуйырға ла ҡыйбат алмаҫ....*Б. Бикбай.

◊*Тишек сүмәнгә ултыртыу* – обмануть; хитрить

СҮП БИҘРӘҺЕ см. *ҡый һауыты*

Иконалар артындағы ҡағыҙҙарҙы алып, плитә алдында яндырып, көлөн ***сүп биҙрәһенә*** *ташлайым.* И. Абдуллин.

Ғәлиәхмәт ул саҡта тапалып йәмшәйгән балдаҡты асыуынан ***сүп биҙрәһенә*** *бырақтырҙы.* Р. Байымов.

СҮП КӘРЗИНЕ см. *ҡый һауыты*

Беренсе министрҙың ҡулынан документтарын тартып алды ла йыртҡыслап ***сүп кәрзиненә*** *ырғытты.* Ә. Абушахманов.

СҮП ҺАУЫТЫ см. *ҡый һауыты*

*Әлфиә көнбағыш ҡабығын, ҡағыҙға төрөп, **сүп һауытына** ташланы.* Ф. Туғыҙбаева.

СҮП-САР ҺАУЫТЫ см. *ҡый һауыты*

*Бында шишмәнең башында ла, өҫ яғында ла ултырып ял итеү урыны, **сүп-сар һауыты** хәстәрләнгән.* «Ейәнсура таңдары» 20.06.2019.

СЫБЫШҠЫ – чаша из комеля *(т.е. из толстой части ствола дерева над корнем и корневищем)* – a bowl of wood butt

***Сыбышҡы** – ағастың төбөнән эшләнгән туҫтаҡ* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

СЫЛТЫРЛАУЫҠ – деревянная чашка с кольцом на рукоятке – wooden cup with wooden ring on the handle

*Һабына ағастан сыңға ҡуйылып яһалған сеүәтәне **сылтырлауыҡ** тиҙәр.* (ДСБЯ, 2002).

СЫНА *(сакм.)* см. *сеүәтә II*

Сына ярсығы – осколок миски

СЫНАҠ *(сред.)* см. *сеүәтә II*

Бер сынаҡ эҫе аш – миска горячего супа
Буталлы сынаҡ – чаша, расписанная поталью

СЫНАЯҠ – чашка *(небольшая глубокая чаша из фарфора, фаянса округлой формы для питья чая или др. горячих напитков)* – cup

*Кергән кешеләр үҙ-ара һөләшә-һөйләшә ҡытай, каолин балсығынан эшләнгән **сынаяҡтарҙың** йә сылтыраған, йә келтерәгән тауыштарын, шыбырлап сәй яһалғанын тыңлап ултырҙылар.* С. Ильясов.

*Сәрбиямал ашъяулыҡ янында ҡырын төшөп һуҙылып ятҡан Байгилде ағайға арҡаһын ҡуйып ултырған да, уҫал күҙҙәрен асыулы йылтыратып, **сынаяҡтарға** сәй яһай.* З. Биишева.

Бөгөн барҙым, кисә ҡайттым,

бер ***сынаяҡ*** *ваттым, оятлы булып ҡайттым.* [БХИ. 11-се том. 2008].

Сынаяҡ *ярылһа, бәхетең артыр.* Ырым.

Өҫтәлгә артыҡ ***сынаяҡ*** *ҡуйһаң – ҡунаҡ килеүгә!* Һынамыш.

СЫНАЯҠ АҪТЫ – чайное блюдце – saucer

Әбйәлил яҡтарында <…> бүҫер булһа – ***сынаяҡ аҫтына*** *ҡәләм менән аят яҙып, шуға һыу ҡойоп, эсерәләр.* Г.В. Юлдыбаева.

СЫНАЯҠ ӨҪТӨ – чашка без блюдца – cup without a saucer

Ағас табаҡ-сеүәтәләре ярыҡ-йороҡ, ***сынаяҡ өҫтө*** *ҡоршаулы, аҫтары китек.* Я. Хамматов.

Мин, атайымдан аҡса һорап, ике ***сынаяҡ өҫтө*** *көнбағыш һатып алдым да өй алдына сығып ултырҙым.* С. Агиш.

Шунан ул тултырып бер ***сынаяҡ өҫтө*** *тоҙ һалды ла: "Бар, балам, ошоно Сәхип инәйеңә хәйергә биреп ҡайт", — тине.* Б. Бикбай.

СЫН-СЫНАЯҠ см. *сынаяҡ*

Селтәрле лә батмуста ***сын-сынаяҡ*** *Әсмәбикәй.* ЭМ.

Бибеш ... үҙенең нурлы ҡарашы менән ҡунаҡтарҙы наҙлы иркәләй-иркәләй, кескәй генә ***сын-сынаяҡтарға*** *хуш еҫле сәй яһап сыҡты.* З. Биишева.

СЫНАЯҠ СӘЙГҮН см. *барник*

Бәләкәй сынаяҡ сәйгүн – маленький заварник

СЫНАЯҠ ТАБАҒЫ *(ҡыҙыл.)* см. *сынаяҡ аҫты*

Сөм сынаяҡ табағы – глубокое блюдце

СЫНАЯҠ ТӘРЛИКӘҺЕ *(сред., арг.)* см. *сынаяҡ аҫты*

Сынаяҡ тәрилкәһен ярыу – разбить блюдце

СЫНТУҪТАҠ I *(ср.ур.)* см. *кәсә*

Ҡайнатмалы сынтуҫтак – пиала с вареньем

СЫНТУҪТАҠ II *(ср.ур.)* см. *сынаяҡ*

Сынтуҫтаҡҡа яһалган үлән сәйе – чашка с травяным (зеленым) чаем

СЫРЫМ ҺАНДЫҒЫ см. *күн һандыҡ*

*Ырыу ҡортоноң тирмәһенә Күк Ҡорттоң тыуы текләнгән, Һауыр ҡумта — **сырым һандыгында**.* Ә. Хәкимов.

СЫТ – большая корзина – large basket

*Йомортка, ҡорот һаҡлау өсөн кәрзиндәр, иген, еләк һ.б. өсөн балсыҡ менән һыланган ҙур кәрзиндәр (**сыт**) үргәндәр.* БЭ.

СЫЯНАҠ *(сред.)* см. *сынаяҡ*

Сәйле сыянаҡ – чашка с чаем

СӘЙ БОКАЛЫ – чайный бокал, бокал для чая – tea glass

Йәпһеҙ тотҡалы сәй бокалы – чайный бокал с неудобной ручкой

парсалы сәй бокалдары – росписные чайные бокалы

СӘЙГҮН I см. *баҡырса I*

*Рәхмәттең ҡатыны, ишек алдына ут ягып, аҫҡаҡҡа ҙур бер **сәйгүн** менән һыу ҡайнатырга ҡуйҙы.* Ж. Кейекбаев.

*Бер малай өҫтәлгә дыңҡ иттереп **сәйгүн** килтереп ултыртты.* Ғ. Хисамов.

СӘЙГҮН II – металлический заварник для чая – metal teapot for tea

***Сәйгүн** – сәй бешерә торган тотҡалы, моронло йомро металл һауыт.* КФ.

*Маһитап ҡайнап сыҡҡан самауыр башына **сәйгүн** ултыртты.* А. Таһиров.

*Емеш бөтә сынаяҡ, **сәйгүн**, тәрилкә кеүек нәмәләрҙе тоҙ менән ышҡып, йылтыратып йыуып ултыртты.* З. Биишева.

СӘЙГҮН III – кувшин; кофейник – jag; coffee pot

*Ғәйсәр ят кеше алдында һыр биргәнсе һырт бир тип, бер **сәйгүн** әсе бал һарҡытты.* С. Шәрипов.

*Шафиҡ баллы **сәйгүн** алды.* Ғ. Хисамов.

СӘЙГҮШ *(нижнебельск., таньш., гайн., караид.)* см. *сәйгүн I*

Еҙ сәйгүш – медный чайник

Сәйгүш ҡайнатыу – вскипятить чайник

СӘЙҒОМҒАН *(сакм., айск.)* см. *сәйгүн I*

Электор сәйгомганы – электрический чайник

СӘЙ ҠАЛАҒЫ *(сред.)* см. *балгалаҡ I*

***Сәй ҡалагының** тотҡаһын танауының осона баҫтыра ла башын тегеләй ҙә былай йөрөтә.* Р. Байбулатов.

СӘЙ ҠАЛАЙЫ см. *сәй һауыты*

***Сәй ҡалайына** бушатылган бөртөклө сәйҙең хуш еҫтәре таралды.*

СӘЙ ҠАШЫҒЫ *(дем., сред.)* см. *балгалаҡ I*

*Ҡеүәтов бая ултырган урынына килеп ултырҙы ла **сәй ҡашыгы** менән бойҙай бөртөктәрен банканан алып быяла өҫтөнә таратып һалып, һәр бөртөктө лупа аша ҡарап тикшерә башланы.* Ә. Вәли.

СӘЙ ҠУМТАҺЫ см. *сәй һауыты*

*Ус аяһындай ҡагыҙ иҫенә төштө. Дүрт ҡагыҙ ятҡан **сәй ҡумтаһына** һалып ҡуйырга кәрәктер бит был ҡагыҙҙы... Хәҙер бишәүһе бер **сәй ҡумтаһына** һыйҙысы…* Ш. Янбаев.

СӘЙНЕК *(сред.)* см. *сәйнүк*

Ҡат-ҡат ҡайнаған ***сәйнек*** *сәйе тәмһеҙ була.* ЭМ.

СӘЙНИК *(миас.)* см. *ҡомған I*

Боронғо сәйник – старинный кумган

СӘЙНҮК см. *баҡырса I*

Ынйы бикә китек-ҡотоҡ өс шәшке ултыртып, ҡалай менән моронлаған ***сәйнүктән*** *сәй яһай башланы.* Һ. Дәүләтшина.

Электр ***сәйнүге*** *тиҙ ҡайнап сыҡты.* Ш. Янбаев.

Илмырҙа өҫтәл янына килде һәм, сәй ҡойорға самалап, ***сәйнүк*** *һабына тотондо.* Ш. Бикҡол.

Сәйнүк һеməге – носик чайника

Сәйнүк мороно – то же самое

СӘЙНҮК-КӘСТРҮЛ – металлическая кухонная посуда – metal kitchen utensils

Бәлеш бешерә белә, тәҙрә рамдары яһай, велосипед камералары ямай, ***сәйнүк-кәстрүлдәр*** *төпләй.* И. Абдуллин.

СӘЙНҮК-МАҘАР см. *һауыт-һаба*

Сибғәт бабай минең хәлде аңлаған кеүек: ***Сәйнүк-маҙарың*** *бармы? – тип һорап та алды.* М. Ғафури.

СӘЙНҮК-СЫНАЯҠТАР см. *һауыт-һаба*

Дөп тә дөп килеп, йоҙроҡ һуғышы башланып китте. Сылтырап ***сәйнүк-сынаяҡтар*** *сайралды.* Ә. Хәкимов.

СӘЙНҮК-ФӘЛӘН см. *һауыт-һаба*

Егет – бабайға: ***сәйнүк-фәлән*** *дә алғаным юҡ әле.* М. Ғафури.

СӘЙСӘЙНҮК *(дем.)* см. *сәйнүк*

Сәйсәйнүктә йүкә сәскәһе төнәтеү – в чайнике заварить цветы липы

Еҙ сәйсәйнүк – медный чайник

СӘЙТУСТАҠ *(ср.-ур., караид.)* см. *сынаяҡ*

Кәштәгә аллы-гөллө сәй ***тустаҡтар*** *теҙелгән.*

Сәйтустаҡ ярсығы – осколки чашки

СӘЙТУҪТАҠ *(дем., караид.)* см. *сынаяҡ*

Дәү сәйтуҫтаҡ – большая чашка

Таҙа сәйтуҫтаҡ – чистая чашка

СӘЙ ҺАУЫТЫ – чайница *(сосуд для сухого чая)* – tea caddy

Бала саҡтан уҡ күреп үҫкән ***сәй һауытынан*** *ул бер ҡағыҙ сығарҙы.* Т. Ғиниәтуллин.

Түрбаш яғындағы быяла шкаф эсенә шәшке, сәйгүн, балғалаҡ, ***сәй һауыты****, таш табаҡтар, беләҙек, йөҙөк, һырға кеүек нәмәләр теҙелеп ҡуйылған.* Ғ. Дәүләтшин.

СӘНСКЕ – вилка – fork

Ҡалаҡ, ***сәнескеләрҙе*** *нисек етте шулай ырғытты.* Ғ. Хисамов.

Малкиндың йә ***сәнескеһе*** *яҙа төртөлә, йә бокалы сайпылып китә.* Ә. Хәкимов.

Көмөш сәнскеләр – серебряные вилки

СӘРМӘ I – лубяной дорожный короб – bast road box

Һәүезә ағас сөйҙә эленеп торған ҡабыҡ ***сәрмәнән*** *күгәргән ҡаҡ ҡоротто сығарып иренең алдына ҡуйҙы.* Я. Хамматов.

СӘРМӘ II – дорожная сумка *(из обработанной шкуры или пленки шкуры животного)* – travel bag *(made of treated hide or colorful woolen fabric)*

***Сәрмә** – ярынан эшләнгән тоҡса. Һыуфәлән үтмәһен өсөн юлға алып йөрөйҙәр* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

***Сәрмә** – һыбайлы йөрөтә торған тиренән тегелгән тоҡ.* КФ.

*Буранбай-Йәркәй **сәрмәһендәге** ашамлыҡтарҙы сығарып, урындыҡта йәйеүле ашъяулыҡҡа һалды.* Я.Хамматов.

**Сәрмә-бүре* – волчица; праматерь-волчица

**кәкүк сәрмәһе* – Венерин башмачок, досл. *кукушкина сумочка (узелочек)*

**ошаҡ сәрмәһе* – ябеда

СӘРМӘ III – походный питьевой сосуд из шкуры животного с узким горлом – sarma *(a traveling vessel made of skin with a narrow neck, used for drinking)*

***Сәрмә** – юлға һыу һәм ҡымыҙ һалып йөрөтә торған тар горлалы тире һауыт.* КФ.

СӘРМӘ IV – торба из цветастой ткани для свадебных гостинцев и подарков (свадебный атрибут) – bag made of colorful fabric for wedding gifts and hotels (wedding attribute)

*Башта йыйнаулашып **сәрмә** сисәләр, кейәү йыуасаһы менән һыйланалар.* Ғ. Хөсәйенов.

**Сәрмә йөкмәп бейеү* – ритуальная свадебная пляска, сопровождаемая сбором денег

**Сәрмә төбө* – ценный подарок от невестки свекрови (или свекру, старшей снохе)

СӘРКӘ *(сакм.)* см. *ямдау*

*Һаҡмар буйы башҡорттары ҡымыҙ һалыу өсөн эре мөгөҙлө малдың ҡарынынан эшләнгән ямдауҙы **сәркә** тиҙәр.* [ХКБ. 1979].

СӘҮГЕС *(миас.)* см. *сәйнүк*

Сәүгес сәйе – чай из чайника
Электр сәүгесе – электрический чайник

СӘҮГЕШ *(миас.)* см. *сәйнүк*

Ялтыр сәүгеш – блестящий чайник или чайник из нержавейки

Һызғыртҡыслы сәүгеш – чайник со свистком

ÇАБА *(тук.-суран., ирг., дем.)* см. *һаба I*

Çаба ҡымыҙы – кумыс из бурдюка

Туҙған çаба – изношенный большой бурдюк

ÇАҢЫРАҠ *(дем.)* см. *сағараҡ II*

Ҡабыҡ çаңыраҡ – специальное лубяное корыто для обмывания покойника

ÇАРАЯҠ *(дем.)* см. *аяҡ I*

Шунан Иҙеүкәйҙе саҡырып алып, ***çараяҡҡа*** *бал ҡойҙороп .. уға эсергә бирәләр.* [БХИ. 8-се том, 2006].

ÇАУЫТ *(дем.)* см. *һауыт*

Төнгөлөккә, бисмилла итеп, çөт, çыу çалынған ***çауытның*** *өçтөн ҡаплап ҡуялар.* ЭМ.

**инә çауыты*– маточник, досл. *сосуд пчеломатки*

ÇӨҘГӨ *(дем.)* см. *иләк сүмес I*

Эмаль çөҙгө – эмалированный дуршлаг

ÇӨҘГӨС *(дем.)* см. *иләк сүмес I*

Борон йүкә çөҙгөстрәҙә ҡорот ҡорот киптерәләр ине. ЭМ.

Яңы çөҙгөс – новый дуршлаг

ТАБА – сковорода – frying pan

Майһыҙ ҡоймаҡ ***табаға*** *йәбешә.* Әйтем.

Ҡаҙан сүлмәккә «йөҙөң ҡара» тигән, ***табаның*** *көлөүҙән һыны ҡатҡан.* Әйтем.

Йома көнө әрүахтар өсөн ***таба еҫе сығарыу*** *йолаһы бар.* Ф. Хисамитдинова.

◊*Ҡыҙған табаға баҫтырыу* – бранить

ТАБАҒАС– сковородник *(укрепленный на рукояти крючок с лопаточкой для захватывания горячей сковороды)* – skillet

Табаһына күрә ***табағасы****.* Әйтем.

Таба ***табағасы*** *оҙон булһа, ҡулың бешмәҫ.* Әйтем.

Тап-тап ***табағас****,* ***табағаста*** *мең ағас, алтын аяҡ күбәләк, йомортҡаһы түңәрәк.* (Борсаҡ). Йомаҡ.

ТАБАҠ I – большая деревянная чаша для подачи супа, мяса, выдолбленная из цельного куска дерева – large wooden bowl

Ҙур-ҙур ***табаҡтарға*** *өйөп ит ҡуйылды.* [БХИ. 4-се том, 1999].

Ҡоро ***табаҡ*** *туйҙырмай.* Әйтем.

Ашаған ***табағыңа*** *төкөрмә.* Мәҡәл.

Ашына күрә ***табағы****, балына күрә ҡалағы.* Әйтем.

Ҙур ***табаҡҡа*** *ҙур ҡашыҡ.* Әйтем.

өлкән табаҡ – большая чаша

йәйпәк табаҡ – плоское блюдо

табаҡлы бал – сотовый мед

табаҡлы ҡапҡан – капкан с круглым жестяным язычком

**көнбағыш табағы* – цветок (головка или обертка) подсолнуха

**ырҙын табағы* – гумно; ток зерновой

**табаҡһөйәк* – тазовая кость

**табаҡ күҙ* – пучеглазый

**табаҡ бит* – широкое и плоское лицо

◊ *ҡуш табаҡтай (бит)* – (лицо) величиною с две тарелки

◊ ***Табаҡтай** аштай килеү* – переживать трудности за содеянное в прошлом

◊ *бер **табаҡтан** ашау* – быть близкими друзьями

ТАБАҠ II – металлический таз – pelvis

*Һаратҡа **алтын табаҡтан** һоло ашатҡас, **көмөш табаҡтан** һыу эсергәс, хәл керҙе, ти.* [БХИ. 14-се том].

ТАБАҠ III *(караид., танып., гайн., нижнебельск.)* см. *сынаяҡ аҫты*

Сәйтустаҡ табағы – блюдце чашки

ТАБАҠ IV *(караид., сакм.)* см. *сипарат табағы*

Табаҡка йылымыс һөт ҡойоу – налить теплую воду в чашу сипарата

ТАБАҠ V– деревянная посуда для приготовления теста – wooden bowl for paste

Табаҡ – ҡамыр йә икмәк баҫыу өсөн ағас һауыт. КФ.

ТАБАҠ VI *(айск.)* – сито медогонки – sieve of honey separator

*Әй һөйләшендә бал ҡортон айыртыу иләгeн **табаҡ** тиҙәр.*

ТАБАҠ-ҺАУЫТ см. *һауыт-һаба*

Табаҡ-һауыттар *йыйыштырылманы, һәр кем ултырған урынында ауып йоҡоға китте.* Д.Юлтый.

ТАБАНСА *(ирг.)* – поднос для самовара – tray

Табанса – самауыр аҫтына ҡуя торған батмус. КФ.

Аҡназарҙың балалары ауыл буйлап шәшке, сәйгүн, самауыр, балғалаҡ, ашъяулыҡ, сулпы, батмус, еҙ ***табанса*** *кеүек нәмәләр йыйырға киттеләр.* Ғ.Дәүләтшин.

ТАБА ТОТҠОС(О) см. *табағас*

Оҙон таба тотҡосо – длинный сковородник

ТАБЫН ҠОМҒАНЫ – кумган – kumgan, turkic jar

Табын ҡомғаны – йыуыныу өсөн тәғәйенләнгән ҡапҡаслы сөгөн ҡомған.

ТАБЫН СӘЙГҮНЕ *(ик.-сакм.)* см. *сәйнүк*

Табын сәйгүнен ҡайнатыу – вскипятить чайник

ТАБЫН ТАБАҒЫ *(ик.-сакм.)* см. *табаҡ I*

Табын табағын *мөлдөрәмә тултырып өләшеүгә аш килтерҙеләр.*

ТАҒАРАҠ I –корыто *(большой открытый продолговатый деревянный сосуд с округлёнными стенками, предназначенный для стирки белья и для других домашних надобностей)* – washtub

Тағараҡ *– буй ағас эсе уйып, оҙонса йәйпәк итеп, кер йыуыу өсөн яһалған һауыт; ялғаш.* КФ.

Һыуҙан ҡурҡҡан ***тағараҡҡа*** *төшөп үлгән.* Мәҡәл.

Буш ***тағараҡ*** *түңкәреүле торорға тейеш.* Тыйыу.

**кер тағарағы* – корыто для стирки

**тирмә тағарағы* – верхний ободок юрты для укрепления её боковых жердей

ТАҒАРАҠ II *(кызыл., сакм.)* – деревянный желоб, кормушка *(большой открытый продолговатый деревянный сосуд с округлёнными стенками, предназначенный для кормления и поения скота)* – wooden trough, feeder (for livestock), trough

*Ағастың эсен соҡоп, матурлап уйып яһалған **тағараҡ** – эт-ҡош ашатыу ялғашы.*

***Тағараҡтан** ун-ун биш аҙым арауыҡта ятҡан һыйыр түшкәһен уҫлаптай айыу өҙгөсләй ине.* И. Ноғманов.

ТАҒАРАҠ III *(ик.-сакм.)* – ушат *(большое дощатое ведро, обтянутое кожаным или железным обручем)* – gawn, tub

*Башҡорт теленең эйек-һаҡмар һөйләшендә ҡоршаулы ҙур ағас күнәкте **тағараҡ** тиҙәр.* (ДСБЯ, 2002).

*Һары сәсле малай .. ағас **тағараҡтағы** һыуҙа битен йыуҙы, унан таш өҫтөнә ултырып көлсә көйшәргә кереште.* Ә. Хәкимов.

ТАҒАРАҠ IV *(сакм.)* – деревянный или дощатый сосуд с ручками, крышкой для хранения хлеба, муки – plank dishes with handles, a lid for storing bread, flour

*Һаҡмар һөйләшендә ике тотҡалы, ҡапҡаслы, он, икмәк һалып ҡуя торған оҙонса ағас һауытты **тағараҡ** тиҙәр.* (ДСБЯ, 2002).

ТАҒАРАҠ V см. *сағараҡ II*

***Тағараҡты** кеше йөрөмәгән, кеше күрмәгән ергә ҡаплап алып ҡуя торғайнылар.* ЭМ.

ТАҒАРАҠ VI – кормушка *(для птиц)* – bird feeders

*Атайым ебәргән посылка йәшниктәренән күпме сыйырсыҡ оялары, ҡоштарға ем **тағараҡтары** эшләнгәндер ауылда – кем һанаған?* Г. Яҡупова.

ТАҒАРАҠ VII *(кызыл., сакм.)* – дощатое корыто *(высотой 15-20 см, шириной 40-60 см)* – *wooden trough (15-20 cm high, 40-60 cm wide)*

***Тағараҡ** – таҡтанан яһалған кер йыуыу өсөн ҡулланылған ялғаш.* КФ.

ТАЗ см. *тас*

Ҡуҙыйкүрпәстең кескәй еңгәһе Ҡуҙыйкүрпәскә: ауыҙыңдан итең ***тазға*** *төшөп китһен, һин аны кире* ***таздан*** *ал да ашап эй, – тип ҡотортоп кәңәш биргән, ти.* «Ҡуҙыйкүрпәс мән Баян». Вар. 7/Архив УНЦ РАН, фонд 3, опись 21, ед.хр.8/15

ТАЗИК см. *тас*

Тазигы *булды, ҡырсыны кәрәк.* Әйтем. [БХИ. 10-сы том, 1-се китап, 2006].

ТАМЫРТАБАҠ *(караид., гайн., средн., таньш., нижнебельск.)* – чаша из корня дерева – a bowl made from the root of a tree

Тамыртабаҡ *– ағас тамырынан соҡоп яһалған табаҡ.* КФ.

ТАМЫРТУҪТАҠ *(сред.)* см. *тамыртабаҡ*

Тамыртуҫтаҡ *– ағастың тамыры башлаған өлөшөнән сокоп яһалған, диаметры 50-70 сантиметрлыҡ ҙур туҫтаҡтарҙа табынға бишбармаҡ, ҡуллама кеүек итле ризыҡ ҡуйғандар.* БЭ.

ТАҢҠАН *(айск., миас.)* – кумган *(чугунный кувшин с крышкой для умывания)* – kumgan, turkic jar

Оҙонса ***таңҡан*** *текә була.* (ДСБЯ, 2002).

Миәс һәм әй һөйләштәрендә йыуыныу өсөн ҡулланылған суйын ҡомғанды ***таңҡан*** *тиҙәр.*

ТАС *(металлическая или пластмассовая посуда для стирки белья)* – таз – wash basin

Өҫкө һикәлтәлә яңы ғына ҡом менән йышып ялтыратылған еҙ ***тас****, ҡомған ҡуйылған.* Ғ. Дәүләтшин.

…мейес буйында көмөш ***тас*** *менән көмөш ҡомған тора.* М. Кәрим.

Һибиннәминдең артҡы йөгөнә бер алтын ***тас*** *ҡыҫтырған.* [БХИ. 6-сы том, 2002]

ТАШАЛДЫР *(гайн.)* см. *кәсә*

китек ташалдыр – щербатая пиала

семәрле ташалдыр – расписная пиала

ТАШАЛДЫРЫҠ – глубокая глиняная чаша средней величины – deep clay bowl

Ташалдырыҡ – ҡымыҙ йәки башҡа эсемлек һалыу өсөн яндырылған ҡом йә балсыҡтан яһалған тәрән һауыт. КФ.

ТАШАНДАРАҠ *(гайн.)* см. *быяла һауыт*

Баллы ташандараҡ – стеклянная посуда с медом

ТАШЖАМАЯҠ *(минзил.)* см *кәсә*

Парсалы ташжамаяҡ – узорчатая пиала

ТАШ ҠУПЫ см. *кәсә*

Сәй эскәндә дүртәүебеҙгә сын сынаяҡ, үҙҙәренә ***таш ҡупылар*** *ҡуйҙылар.*
М. Кәрим.

ТАШЛАМАЯҠ I *(нижнебел., гайн., караид., танып.)* см. *кәсә*

Китек ташламаяҡ – щербатая пиала

ТАШЛАМАЯҠ II *(гайн.)* см. *ташандараҡ*

Сатнаған ташламаяҡ – треснувший стеклянный сосуд

ТАШТАБАҠ – широкая глиняная миска (глубокая тарелка) – wide clay bowl

таштабаҡҡа аш һоҫоу – налить суп в глиняную миску

ТАШ ТАБАҠ *(кызыл., ирг., ик.-сакм., ур.-ур., гайн.)* см. *таштабаҡ*

Түрбаш яғындағы быяла шкаф эсенә шәшке, сәйгүн, балғалаҡ, сәй һауыты, ***таш табаҡтар*** *кеүек нәмәләр теҙелеп ҡуйылған.* Ғ. Дәүләтшин.

ТАШТАҠ *(айск.)* см. *кәсә*

Таштаҡ менән сәй эсеү – пить чай из стеклянных пиал

ТАШ ТУҪТАҠ *(айск., сред., ср.-ур., дем.)* см. *кәсә*

Фатима һөт аккан көпсәк тәңгәленә ҡоштабаҡ ултыртып өлгөрҙө һәм ҡаймаҡ көпсәге аҫтына ***таш туҫтаҡ*** *ҡуйҙы.* Ж. Кейекбаев.

Шәкәрле таштуҫтаҡ – пиала с сахаром

ТАШТУСТАҒАН *(караид., гайн., таныпп., нижнебельск.)* см. *сын-сынаяҡ*

Таштустаған аҫты – блюдце

Бер пар таштустаған – одна пара фарфоровой чашки

ТАШТЫБАҠ *(гайн.)* см. *тәрилкә*

Аш таштыбағы – суповая тарелка

ТАШ ТӘРИЛКӘ *(сред., дем., караид.)* см. *тәрилкә*

Һандыҡ өҫтөндә ***таш тәрилкә*** *эсендә, ике-өс пар сынаяҡ, икәүһе ямаулы.* М. Ғафури.

ТАШЧҮЛМӘК *(караид.)* см. *көршәк I*

Тотҡалы ташчүлмәк – горшок с ручкой

ТИГӘНӘ *(гайн., таныпп., караид., нижнебельск.)* см. *тағараҡ IV*

Арт келәткә сыҡтым ни өсөн?
Бер ***тигәнә*** *он өсөн.*
Ун биш йәшкә еттем ни өсөн?
Ҡырҡ биш йәшлек тол өсөн. Сеңләүҙән.

ТИШЕГИЖАУ *(айск., дем.)* см. *иләк сүмес*

Әй һәм дим буйы башҡорттары иләк сүместе ***тишегижау*** *тип атайҙар.* КФ.

ТОҘТӘГӘС *(сакм.)* см. *тоҙ һауыты*

Һаҡмар һөйләшендә тоҙ һауытын ***тоҙтәгәс*** *тиҙәр.*

Тоҙтәгәс *эсендә ҡара тубым һикерә.* (Күҙ). Йомаҡ.

ТОҘ ҺАУЫТЫ – солонка – saltcellar

Беҙҙең өҫтәлдә һуғыштан бер йыл алда ғына … урмансылар кибетенән атайым

алып ҡайтҡан йәйпе ***тоҙ һауыты*** *ултыра.* «Киске Өфө» 10.04.2010.

ТОҘ ТУБАЛЫ см. *тоҙ һауыты*

Тоҙ тубалында *торомтай уйнар.* (Күҙ). Йомаҡ.

ТОҠ – мешок – bag

Урал, ни эшләргә, ҡайҙа барырға тип аптырап торғанда, арҡаһына ауыр ***тоҡ*** *йөкмәгән бик һылыу бер ҡыҙ уҙып барғанын күреп ҡала.* [БХИ. 3-сө том, 1998].

[Зиндандағыларҙың берәүһе һөйләй:] Бөгөн төндә төшөмдә бер ***тоҡ*** *икмәк һатып йөрөй инем, – ти.* [БХИ. 6-сы том, 2002.]

Таҙ ***тоғон*** *ала ла, алтынды тултыра,* ***тоғо*** *тула, ә алтын бөтмәй.* [БХИ. 14-се том, 2015].

Бот ярым самаһы арышты ***тоҡҡа*** *һалып алды ла, Ысмаҡ лавкасыға китте.* Ғ. Дәүләтшин.

киндер тоҡ – холщовый мешок

кесерткән тоҡ – крапивный мешок

ТОҠМАС АҒАСЫ *(арг., сальж.)* см. *уҡлау*

Тоҡмас ағасы менән һалма йәймәһен йәйеү – раскатать тесто для лапши скалкой

ТОҠОРСОҠ *(сред.)* см. *ҡоторсоҡ I*

Ағас тоҡорсоҡ – деревянная солонка

ТОҠСА см. *янсыҡ II*

***Тоҡса** – янсыҡ. Берәр бот он һыйырлыҡ ҡапсыҡтарға ла әйтелә* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

ТОҠСАЙ I – тряпичный или полиэтиленовый мешок для пищи *(обычно 60х90 см.)* – polyethylene bag

*Ауыҙ **тоҡсай** түгел, бәйләп ҡуйып булмай.* Мәҡәл.

*Мәғфүрә уға сәй эсереп, бер **тоҡсайға** бер таба сөсө күмәс һалып бирҙе.* Һ. Дәүләтшина.

ТОҠСАЙ II см. *янсыҡ II*

*Бер заман бабай юлдан бер **тоҡсай** аҡса табып алған, ти.* [БХИ. 9-сы том, 2008].

*Баян майэлгестең ҡанатына бер йыуаса һалған бәләкәй генә **тоҡсай** тағып ебәрә.* Ҡуҙыйкүрпәс мән Баян. Вариант 7/Архив УНЦ РАН, фонд 3, опись 21, ед.хр.8/47

*Байҙың бер ҡыҙы, йүгертеп, **тоҡсай** алып килде, ти* [БХИ. 9-сы том, 2008].

ТОҠСАЙ III – кожаный мешочек или роговидный сосудец для дроби – leather pouch or horny vessel for shot

*Уяныуҙарына шыршы ботағында бер бәләкәй **тоҡсай** менән мылтыҡ эленеп тора, ти.* [БХИ. 14-се том, 2015].

Тоҡсайға ваҡ дары тултырыу – наполнить дробницу мелкой дробью

ТОҠСАЙ-МОҠСАЙ см. *янсыҡ II*

*Машинанан төшкәс, һалдаттар сумаҙан-фәлән, **тоҡсай-моҡсай** күтәреп, әлеге бараҡтарға йүнәлде.* С. Поварисов.

ТОЛҒА – треножник – trivet, tripod

***Толға** – таба, сүлмәк кеүек нәмәләрҙе ултыртып бешеренә торған нәмә. Түңәрәк ҡулсаға өс аяҡ беркетелеп эшләнгән була* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

ТОРБА – мешок для кормления лошади – horse feeding bag

Торба *– аттың башына элеп һоло ашата торған моҡсай.* Г.Д. Зайнуллина.

Торба *(дурба, мөшкә) – ат моронона кейҙерелә торған тоҡсай.* Ф.С. Мурзакаев.

ТОТҠАЛЫ КӨРШӘК – кухоль, горшок с ручками (ручкой) – kitchen

Ҡара диңгеҙ буйында табылған оҙон муйынлы, ике яҡтан ***тотҡалы көршәктәргә*** *оҡшамағандар.* З. Ураҡсин.

Ауыҙы семәрләп яһалған һүрәттәрҙән торған, ике тәкә башы булып бөткән ***тотҡалы көршәктең*** *күсермәһенә тамға һуғасаҡ.* Ғ. Хисамов.

ТОЯҠЛЫ ҺАУЫТ *(инзер.)* см. *ваза II*

Өҫтәл түрендә алма өйөлгән ***тояҡлы һауыт*** *тора.*

ТОЯҠТЫҠАЙ – сундук с подставкой – chest with stand

Салйоғот һөйләшендә тояҡлы һандыҡты ***тояҡтыҡай*** *тип атайҙар.*
Н. Мәҡсүтова.

ТӨЙГӨС I – деревянная толкушка – wood crush

Ҡайҙалыр һис өҙлөкһөҙ гөп-гөп-гөп иткән тауыш сыға, әйтерһең, көбөләй оло килелә ниндәйҙер гифрит гәжәп ҙур ***төйгөс*** *менән киндер төйә.* Н. Мусин.

ТӨЙГӨС II – пест, пестик – pestle

Ҡәбергә бронза беләҙектәр, әүәләп яһалған балсыҡ һауыт-һаба, һөйәк сөй һәм таш ***төйгөс*** *һалынған.* БЭ.

Ана, тула һуға торған көрөҫ, сүре, тоҙ төйә торған ***төйгөс*** *менән киле, ҡул тирмәне.* Р. Өмөтбаев.

ТӨЙГӨС III – ступка– mortar

Таш төйгөс – каменная ступка
Борос төйгөс – ступка для перца

ТӨЙГӨС IV – толкушка (для картофеля) – potato masher

[Ҡатын] ҡулына ***төйгөс*** *алды, тары төйә башланы. Ш. Насыров.*

ТӨЙӨҘ см. *төйөҫ*

Туҙҙан яһалған бәләкәй һауыт ***төйөҙ*** *тип атала.* КФ.

ТӨЙӨҪ – туес, туесок, бурак *(посудина из бересты, имеющая цилиндрическую форму, с деревянным дном и с крышкой)* – tuesok *(a vessel made of birch bark, having a cylindrical shape, with a wooden bottom and with a lid.)*

Ғәҙәттә һөттө ***төйөҫкә*** *һалып, өҫтө ултырһын өсөн мөғәрәптә ҡалдырғандар.* «Ҡурған башҡорттары» 2004.

Туйҙағы ***төйөҫ*** *менән ҡаймаҡ йәки май, дуғаға бәйләнгән ҡыҙыл тауар, таҫтамалдар ҡот билдәһе булып йөрөй.* З. Дәүләтшина.

Төйөҫкә ослобаш йыйыу – собирать землянику в (туесок) бурак

ҡаймаҡ тултырылған* ***төйөҫтө* *алып китеү* – ритуал завоевания свадебного туеса

ТӨЙӨС см. *төйөҫ*

Төйөс *– һөт, май, ҡаймаҡ һалып йөрөтә торған туҙҙан яһалған ҡапҡаслы һауыт* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

ТӨМБӘЙ I *(ҡыҙыл., айск.)* – небольшой кожаный сосуд для кумыса (*меньше бурдюка*) – small leather vessel for kumis

Ҡыҙыл һәм әй һөйләшендә турһыҡтан бәләкәй ҡымыҙ һауытын ***төмбәй*** *тип атайҙар.* (ДСБЯ, 2002).

ТӨМБӘЙ II *(сред.)* см. *сирек*

Башҡорт теленең урта һөйләшендә өс литрлы быяла банканы ***төмбәй*** *тиҙәр.* (ДСБЯ, 2002).

ТӨҢӨРӘЙ *(ҡыҙыл., миас.)* – яма, приспособленная для копчения деревянных и кожаных сосудов – a pit

Күн ҫауыттың ауыҙын ***төңөрәйгә*** *ғүйып ыҫтайҙар, шунан һаба йаҫайһың.* (ДСБЯ, 2002).

adapted for smoking wooden and leather vessels

***Төңрәй** – ағас һәм тире һауыттарҙы ыҫлау өсөн махсус соҡор.* КФ.

ТӨРӨК КҮНӘГЕ – посуда ёмкостью в 1-2 литра – turkic jar

Төрөк күнәге менән һыу ташыу – таскать воду маленькой ведеркой

ТӨПСӨК ҺАУЫТЫ – пепельница – ashtray

*Ҡаты гөпөлдәүҙән өҫтәлдәге **төпсөк һауыты** урынында ыргып китте.* Р. Вәлиев.

ТӨПТӨКӘЙ *(арг.)* см. *төйөҫ*

төптөкәйгә еләк йыйыу – собирать землянику в буряк

ТУБАЛ I *(гайн., танып., караид., нижнебель.)* – кожаный сосуд – leather vessel

*Туҙандайҙы **тубалдай** итмә.* Мәҡәл.

**аҡыл тубалы* – голова, череп; умный

ТУБАЛ II *(нижнебель., гайн., караид., танып.)* – большое ведро – serene weather, bucketful

*Төштөң муйыны ҡыл кеүек, башы **тубал** һымаҡ була, ти.* [БХИ. 1-се том. 1995].

ТУБАЛ III *(нижнебель., гайн., караид., танып.)* – лубяный короб для сбора золы – bast box for collecting ash

***Тубал** – көл йыйыу өсөн ҡулланылған ҙур ҡабыҡ һауыт.* КФ.

*Һыйыр – ҡыҙға: "Атың нимә апай? " тип һораһалар, "Бер **тубал** көл ашай" тип әйт, тине, ти.* [БХИ. 14-се том. 2015].

*Энә осо хәтле ут, **тубал** ҙурлығы төтөн.* Әйтем.

ТУБАЛ IV *(нижнебель., гайн., караид., танып., сред.)* – лукошко из коры вязя для хранения рыбы– basket for storing fish made of elm bark

***Тубал** – ҡарама ҡабығынан яһалған балыҡ һауыты.* (ДСБЯ, 2002).

ТУБАЛ V *(ик.-сакм., нижнебел., гайн., караид., танып.)* – сосуд из брюшины для кумыса – vessel made from peritoneum for kumiss

Тубал *– ҡарындан яһалған ҡымыҙ һауыты.* (ДСБЯ, 2002).

ТУБАЛ VI *(ик.-сакм.)* – продолговатая корзина для хранения курута – oblong basket for storage kuruta

Ҡорот йыйыу, аҙыҡ-түлек ташыу өсөн тәрән һауыттар — тубал, мәрке һ.б. яһағандар. БЭ.

Дала тулып аунап ята, йомро-йомро ***тубал*** *баш.* (Ҡарбуҙ). Йомаҡ.

**тубал баш* – большая (мохнатая) голова

ТУБАЛ VII *(сред.)* – лубяной короб – bast box

Тубал *– йүкә ҡабығынан яһалған киң һәм түңәрәк һауыт.* КФ.

ТУБАЛ VIII *(дем., сред.)* см. *муҙға I*

Тубал *– ҡабыҡтан түңәрәк йә оҙонса итеп яһалған һауыт.* ***Тубал*** *башлыса иген һаҡлау өсөн йәки иген тултырып, һөрөлгән ергә сәсеү өсөн ҡулланылған.* ***Тубалдың*** *ике яҡ ситенән бау эләктереп, муйынға аҫып йөрөткәндәр.*
Э. Ишбердин.

Орлоҡ һалғас ***тубалға,***
Атай теләк теләне.
«Йоморҡҡалай булһын!» – тип.
Сәсеп китте һибәләп. С. Ҡудаш.

Ҡайын тубал – лукошко из березового луба

**ҡайын тубалы* – березовый кап

**кәкүк тубалы* ‘Венерин башмачок’ досл. кукушкино лукошко (гнездо)

ТУБАЛ IX *(ср.-ур.)* см. *муҙға II*

***Тубал** ике урында ҡулланыла. 1 – инәнән айырылғанда бал ҡорто яба, тултыра торған ҡабыҡтан яһалған һауыт* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

*Ул көндәр буйы урманда ҡайтмай, ҡырағай бал ҡорттарына **тубал** оялар яһай торғайны.* Р. Байымов.

ТУБАЛ X см. *ҡаҙан*

*Ҡуҙыйкүрпәстең яраһы уңалырлыҡ түгел. Бот **тубалдай** булып шеште.* [Ҡуҙыйкүрпәс һәм Маян. Эпос].

**тубал баш* – большая голова

◊*Баш тубал кеүек булды* – голова стала как котёл (т.е. отупела от боли и усталости)

◊ *тубалдай булыу* – увеличиваться (об опухоли)

ТУБАНА *(ик.-сакм.)* см. *муҙға I*

Яңы тубана үреү – плести новое лукошко из бересты

ТУБЫЛ *(ик.-сакм.)* см. *тубал VII*

*Ыҡ-һаҡмар һөйләшендә ҡарындан яһалған ҡымыҙ һауытын **тубыл** йә тубал тип атайҙар.*

ТУҘАЯҠ I – берестяной короб *(для закваски зерна для бузы)* – birch bark box *(for starter grain for booze (light intoxicating drink made from millet, buckwheat, barley))*

***Туҙаяҡ** – буҙаға бойҙай шыттырыу өсөн туҙҙан эшләнгән һауыт.* М.И. Багаутдинова.

***Туҙаяҡта** бешкән икмәк булған.* «Ҡурған башҡорттары» 2004.

*Урал аръяғында **туҙаяҡтарҙы** ат ҡылы менән теккәндәр.* [БНИ, 2002].

ТУҘАЯҠ II *(миас., арг., кызыл.)* см. *төйөҫ*

Туҙаяҡ яҫай торғайныҡ сәй эсеүгә, жиләк йыйыуға. (ДСБЯ, 2002).

ТУҘАЯҠ III – берестяной лоток *(для просеивания муки)* – birch bark tray (for sifting flour)

Туҙаяҡ *– он иләгән иләк аҫтына ултыртыу өсөн махсус туҙҙан яһалған һауыт. Иләгәндә он ситкә туҙмаҫлыҡ ҙурлыкта йәйенке, ситтәре һыныҡ һөйәм бейеклегендә була.* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

ТУҘАЙЫҠ I *(миас.)* см. *төйөҫ*

Киптерелгән еләк, андыҙ тамырҙарын туҙайыҡҡа һалып ҡуя торғайнылар. ЭМ.

ТУҘ БИҘРӘ см. *туҙкүнәк*

*Айран, ҡатыҡ әҙерләү һәм һөт һаҡлау өсөн ике ҡат туҙҙан эшләнгән, алынмалы ағас төплө **туҙ биҙрәләр** эшләгәндәр.* БЭ.

ТУҘҒАП см. *тырыз II*

Семәрләп эшләнгән туҙғап – резной берестяной короб

ТУҘ ИЖАУ *(сред.)* см. *туҙ сүмес*

*Урта һөйләштә ололар еләк-емеш йыя торған муҙғаны **туҙ ижау** ти торғандар ине.*

ТУҘ ЙАНДАУЫ *(сред.)* см. *туҙ һауыт*

*Еләк йыймаға **туҙ йандауы** текмәгә килтергән* (ДСБЯ, 2002).

ТУҘ КӨРӨШКӘ – берестяная кружка, сделанная из плотной вываренной и пропитанной жиром бересты, соединенная стреловидными зубцами «в замок» – birch bark mug

*Мансур йылҡы итен ҡырҡҡыланы, турһыҡтан **туҙ көрөшкәләргә** ҡымыҙ ҡойҙо.* Н. Мусин.

*Күсем Туләкәев бик тә иркен тотоп, **туҙ көрөшкәнән** ҡымыҙ һемерә.* Н. Мусин.

ТУҘКҮНӘК – берестяной подойник, сделанный из плотной бересты вываренной и пропитанной жиром, соединенной стреловидными

Туҙкүнәк *– бешекләнгән һәм май һеңдерелгән тығыҙ туҙҙан яһалған бейә һауа торған күнәк.* КФ.

Туҙкүнәк *яһағанда тоташтырылған ерҙәрен*

зубцами «в замок» – birch bark milk pail

ҡаптырма йә теш тип атайҙар. ЭМ.

ТУҘ КҮНӘСЕГЕ *(сакм.)* см. *туҙ һауыт*

Һаҡмар һөйләшендә туҙҙан яһалған һауыттарҙы ***туҙ күнәсеге*** *тиҙәр.*

ТУҘ ҠОМҒАН – берестяной кумган – birch bark kumgan

Туҙҙан эшләнгән һауыт-һабаның атамалары: бал ҡорто ҡашығы, алыуыс, ҡаяҙ, туҙаяҡ, тырыз, төйөҙ, ***туҙ ҡомған*** *.. һ.б.* Интернет селтәренән.

ТУҘ СҮМЕС *(сред.)* – берестяной черпак *(для путников у водоема)* – birch bark scoop *(for travelers by the reservoir)*

Туҙ сүмес яһау – сделать берестяной черпак

ТУҘ ТӨЙӨҪ см. *төйөҫ*

Ҡапҡаслап, бауҙан тотҡа тағып, туҙҙан яһалған һауыт ***туҙ төйөҫ*** *тип атала.* КФ.

ТУҘ ҺАУЫТ – туес *(берестяная посуда)* – birch basket

Туҙ һауытты *ҡайнаған һыуҙа йомшартылған туҙҙың тура мөйөшлө киҫәктәренән яһағандар.* ЭМ.

Еләк йыйыу, кәрәк-яраҡтарҙы һаҡлау өсөн ***туҙ һауыт*** *ҡулланылған.* «Ватандаш» № 2, 2017.

ТУҘ ҺАУЫТТАР – берестяная утварь *(сосуды, изготовленные из вываренной бересты (туҙ), иногда окрашенной в отваре ольховой коры)* – birchbark utensils

Туҙ һауыттар *– туҙҙан ҡайнатып эшләнгән һауыт-һабалар, ҡайһы осраҡта уларҙы ерек ҡабығында ҡайнатып төҫ бирәләр.* ЭМ.

Ҡурған өлкәһенең байтаҡ ауылдарында бөтөн ***туҙ һауыттарҙы*** *ла «каяҫ һауыты» тип атап йөрөткәндәр.* «Ҡурған башҡорттары» 2004.

Элек ***һауыт****-һаба, һандыҡ, тәпән,*

иләүес, ижау, көбөсәк, кәштә, арба, сбруй, ***туҙ һауыттар****, агас мискә, ҡымыҙ бешеү өсөн сапсаҡ, агас күнәк, икмәк күнәге эшләгәндәр* ЭМ.

ТУҘ ҺАУЫТ-ҺАБА см. *туҙ һауыттар*

Киптерелгән емеш-еләкте оҙагыраҡ һаҡланһын өсөн ***туҙ һауыт-һабаларга*** *тултырып ҡуйыр булгандар.*

ТУҘ ҺЕЛКӘҮЕС – берестяная сеяльница или продолговатое корыто, *лист (из бересты для просеивания на ветру крупы и т.п)* – birch-bark trough

Туҙ һелкәүестә балан елләтеү – просеивать на ветру калину в берестяной сеяльнице

ТУҘЫЙ см. *төйөҫ*

Еләк йыйыу һәм ҡул эштәрен һалыу өсөн төплө еңел ***туҙыйҙар*** *(төйөҫ), айран, ҡатыҡ әҙерләү һәм һөт һаҡлау өсөн тырыздар менән ике ҡат туҙҙан эшләнгән, алынмалы агас төплө туҙ биҙрәләр эшләгәндәр.* БЭ.

ТУҘЫЙАҠ *(миас.)* см. *туҙ һелкәүес*

Бәләкәй туҙайыҡ – маленькое продолговатое берестяное корыто

ТУЗ ЧУМБӘРӘ *(гайн.)* см. *төйөҫ*

Туз чумбәрәне *ҡайнатып йомшартылган туҙҙан бәләкәй күнәк рәүешле тегәләр.* ЭМ.

ТУЙЫҘ см. *төйөҫ*

Туйыҙ *–1) туҙ, 2) туҙҙан эшләнгән тырыз* [Башҡорт лөғәте: 1926...]

ТУЙЫС I см. *төйөҫ*

Балланган ҡыҙыл көртмәле менән тулы туҙ ***туйысты*** *Ҡорама кантон Ғәфифә ҡулына тапшырҙы.* С. Ильясов.

Ошо яҙылган хатты бәләкәй генә япмалы ялпаҡ туҙ ***туйысҡа*** *һалып, саҡырылган сапҡынга тотторҙо.* С. Ильясов.

ТУЙЫС II *(сред.)* см. *туҙ сүмес*

*Борон шишмә сығып ятҡан ергә **туйыс** яһап һалып китеү йолаһы булған.* ЭМ.

ТУҠМАҠ *(сред., кызыл.)* см. *төйгөс IV*

*Сөйөнә күрә **туҡмағы**, туйына күрә таҡмағы.* Әйтем.

Туҡмаҡ менән бәрәңге төйөү – размять картошку толкушкой

ТУҠМАҠ АҒАСЫ *(сред.)* см. *уҡлау*

*Бәлеш өсөн бер илле самаһына тиклем ҡалдырып, ҡамырҙы **туҡмаҡ ағасы** менән йәйәбеҙ.* Интернет селтәренән.

ТУҠМАСАҒАС *(арг.)* см. *уҡлау*

туҡмасағас яһау – сделать скалку

ТУҠМАСТАЙАҠ *(кызыл., сакм., караид., таныш., гайн., нижнебельск., ср.-ур.)* см. *уҡлау*

Боронғо йыуан туҡмастайаҡ – старинная толстая скалка

ТУҠМАС ТАҠТАҺЫ – кухонная (разделочная) доска - cochon (chopping) board

*Бибеш, ҡамырын лап иттереп **туҡмас таҡтаһына** һалды ла эре-эре киҫәкле иттәрҙе ҡаҙандан алып ашлауға бушата башланы.* З.Биишева.

ТУРПЫША I – тряпичный мешок из пеньковой нити для процеживания курута – self-woven cloth bag made of hemp thread for straining kurut

*Тау башында ямаулы **турпыша**. (Болот)* Йомаҡ. [БХИ. 9-сы том. 2007.]

ТУРПЫША II – домотканый тряпичный мешок для пищи – homespun rag bag for food

*Бер йөк итеп кәйлә, көрәк, балта, **турпыша**, тоҡтар тейәгәндәр.* Ғ. Хисамов.

*Әсмә кәбәркәлә һутлыраҡ булып ҡыҙарып бешеп ятһын өсөн **турпыша** менән ҡаплап баҫырылған баланды баулай.* Г. Яҡупова.

ТУРПЫША III см. *торба*

***Турпыша** төбөн еҫкәмәй ат туймай.* Әйтем. [БХИ, 10-сы том, 1-се китап, 2006].

*Дегеткә ҡатып бөткән киндер түшәлгән. Уның ҡасандыр ашлыҡ йөрөтә торған **турпыша** икәне күренеп тора.* И. Насыри.

ТУРСЫҠ *(ик.-сакм.)* см. *турһыҡ*

Турсыҡтағы һыу йылынған – в бурдюке вода стала теплой

ТУРҪЛЫҠ *(сред., ик.-сакм.)* см. *турһыҡ*

Турҫлыҡтағы ҡымыҙ – бурдюк с кумысом

ТУРҪЫҠ *(сред., айск., дем., караид., ик.-сакм.)* см. *турһыҡ*

Тулы турҫыҡ – полный бурдюк

Ҡымыҙлы турҫыҡ – бурдюк с кумысом

ТУРТАЙ *(сакм.)* см. *турһыҡ*

Буш туртай – пустой бурдюк

ТУРТЫҠ *(сред.)* см. *турһыҡ*

Һыулы туртыҡ – бурдюк с водой

ТУРҺЫҠ – бурдюк, торсук *(посуда с узким горлошком из прокопченной кожи мелкого рогатого скота для хранения и перевозки кумыса (воды, айрана)* – leather bottle; leather flask for kumiss *(or dishes with a narrow neck made of smoked skin of small cattle for storage and transportation of koumiss (water, ayran)*

***Турһыҡ** – һабанан кесерәк, ботлоҡтан ҙурыраҡ, шырынан яһалған ҡымыҙ, айран һала торған һаба төҫлө һауыт* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

*Һабанан бәләкәйерәк, тар ауыҙлы, юлға һыу, ҡымыҙ алып йөрөтөү өсөн ваҡ мал тиреһенән тегелгән күн һауыт **турһыҡ** тип атала.* КФ.

*Зөһрә, һауған һөтөн һабаға бушатып, **турһыҡ** менән өлгөргән ҡымыҙын килтереп тоттора.* [БХИ. 4-се том, 1999].

*Яман йылҡыға ял үҫһә, ялына **турһыҡ** бәйләтмәҫ.* Әйтем.[БХИ, 10-сы том, 2006].

Ҡапҡа төбөнә ҡунаҡ килһә, «һабам менән ***турһығым****».* Әйтем.

Турһыҡта *һөтөм ойомай. (Һыйыр елене).* Йомаҡ.

ТУСТАҒАН I *(гайн., караид.)* – большая деревянная чаша – large wooden bowl

Тустаған *– ҙур ағас табаҡ.* (ДСБЯ, 2002).

Тустағанға ҡамыр баҫыу – месить тесто в большую деревянную чашу.

ТУСТАҒАН II *(сакм.)* см. *туҫтаҡ II*

Табынға боҫрап торған һурпалы ***тустағандар*** *килтерҙеләр.*ЭМ.

ТУСТАҒАН III *(минзял., гайн., танып., караид., нижнебельск.)* см. *сынаяҡ*

Эҫе сәйле тустаған – чашка с горячим чаем

ТУСТАҒАН IV *(гайн., минзял., танып.)* см. *туҫтак I*

Тустағандарға ҡымыҙ ҡойоп сығыу – разлить кумыс в чаши

ТУСТАҠ *(ср.-ур., караид.)* см. *сынаяҡ*

Самауыр тирәләй аҫлы-өҫлө ***тустаҡтар*** *теҙелгән.*

Тустаҡ *эсеү – өйләнешеүгә килешкәндән һуң эскән сәй* 'Ритуальное чаепитие после сговора на брак'. (ДСБЯ, 2002)

ТУСТАҠАН I *(гайн., минзял, нижнебельск., караид., танып.)* см. *тустаған I*

Тустаҡанға ҡамыр баҫыу – замесить тесто в большую деревянную чашу

ТУСТАҠАН II *(минзял., гайн., нижнебельск.)* см. *сынаяҡ*

Эре парсалы ***тустаҡандарға*** *мөлдөрәмә тулы итеп һөтлө сәй яһалған.*

ТУҪТАҒАН I см. *туҫтаҡ II*

Хужабикә ҡала ҡунаҡтарына яҡыныраҡ йәнә бер ***туҫтаған*** *ит килтереп ултыртты.* Ғ. Хисамов.

ТУҪТАҒАН II *(сред.)* см. *сеүәтә I*

Ҡамғаҡ Дәүәй, хахылдап көлөп, уның [Йәүҙәттең атаһы] менән ***туҫтағанын*** *сәкәштерергә һонолған.* Й. Солтанов.

Ниәте уның [Ғәли] бер булған:
Һарымһаҡтай аҙаулы
Сәхтиәндәй ҡабаҡлы,
Туҫтағандай *тояҡлы*
Ҡойроҡҡайы ҡыналы,
Ҡарайғырҙа күҙе икән.
[БХИ. 7-се том, 2004].

ТУҪТАҒАСТЫ *(сред.)* см. *сынаяҡ аҫты*

Туҫтағаҫтына эҫе сәй ҡойоу – разлить горячий чай в блюдце

ТУҪТАҒӨҪТӨ *(сред.)* см. *сынаяҡ өҫтө*

Көньяҡ диалекттың урта һөйләшендә сынаяҡ өҫтөн ***туҫтағөҫтө*** *тип атайҙар.*

ТУҪТАҠ I – деревянная чаша *(деревянная столовая посуда в виде глубокой и широкой чаши для подачи напитков)* – wooden bowl

Туҫтаҡ *– тәгәстән кескенә, сеүәтәнән ҙурыраҡ ҡымыҙ һалып эсә торған ағас һауыт* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

Алдар ***туҫтағын*** *эскәс, башҡалар ҙа һемереп, ике-өс турһыҡ бушап та ҡалды.* [БХИ. 4-се том, 1999].

Оло ағас табаҡта ***туҫтаҡтарын****, алдырын, сағандан юнылған ҡалаҡтарын, сеүәтәләрен йыуып, һике ситенә түңкәреп һарҡытҡас, Сажиҙә улы эргәһенә килде.* Я. Хамматов.

**Кейәү туҫтағы* – чаша кумыса, подаваемая от имени жениха гостям

на свадьбе. По обычаю, кумыс надо выпить и на дно чаши положить монеты. [МСБЯ. Хисамитдинова, 2010].

**Туҫтаҡ кҮтәреҮ* или *туҫтаҡ эсеҮ* – совершать обряд бракосочетания детей (в младшем возрасте).

**ҡорбан туҫтағы* – чаша судьбы
**яҙмыш туҫтағы* – то же самое

ТУҪТАҠ II – суповая миска *(деревянная, металлическая, эмалированная, фарфоровая, фаянсовая, пластмассовая посуда для подачи горячего супа, бульона, мяса и т.п.)* – wooden bowl, tureen

Оло табаҡ ҡатыҡ, ҡоштабаҡтан саҡ ҡына кесерәк ***туҫтаҡ*** *килтерҙеләр.* М. Кәрим.

Күпме генә танһыҡ күреп ашамаһындар, ***туҫтаҡта*** *ит һис тә кәмемәй, имеш.* [БХИ. 4-се том, 1999].

Хан өйҙәге алдаҡсы ҡатынды балаһы менән икеһенә бер ***туҫтаҡ*** *аш биреп, ҡаланан ҡыуып сығарып ебәрҙе, ти.* [БХИ. 4-се том, 1999].

Туҫтаҡ *ташлау* – ритуальное бросание миски во время сбора первых ягод в целях проецирования обилия ягод и полноты посуды (досл. бросание миски).

Туҫтаҡ *теле* – заговор миски (досл. язык миски) применяется при сборе ягод, напр., *Туҫтаҡҡайым, тулып кил, тулып кит!* Ф.Хисамитдинова.

Таш туҫтаҡ – керамическая миска

Ҡамыш туҫтаҡ – пластмассовая миска

**Туҫтаҡ күҙ* – пучеглазый

Туҫтаҡ бит – широколицый

Ҡиәфәт бар ине үҙендә: .. үгеҙ муйынлы, ситтһәң һытлырҙай, ҡып-ҡыҙыл ***туҫтаҡ битле***. Н. Мусин.

ТУҪТАҠ III *(дем., сред.,)* см. *сынаяҡ*

Дим һәм урта һөйләштәрҙә сынаякты ***туҫтаҡ*** *тип тә атайҙар.* (ДСБЯ, 2002).

ТУҪТАҠАН см. *туҫтаҡ I*

Ғосам төнәтмәне көмөш ***туҫтаҡанға*** *бушатты ла ҡыҙына бирҙе.* Б. Рафиҡов.

Этил ҡағандың бер һүҙен дә ишетмәй ҡалмаҫҡа тырыштылар, шул арҡала ***касалар*** *һәм* ***туҫтаҡандар*** *йыш ҡына тулы килеш ултырҙы.* Б. Рафиҡов.

ТУҪТАҠ ЖӘЙЕНКЕСЕ *(караид.)* см. *сынаяҡ аҫты*

Сөм туҫтаҡ жәйенкесе – глубокое блюдце

ТУҪТАҠ СОҠОРО*(дем., караид.)* см. *сынаяҡ өҫтө*

йәйпес туҫтаҡ соҡоро – неглубокое блюдце

ТУҪТАҠ ТЫШЫ *(ср.ур.)* см. *сынаяҡ аҫты*

буш туҫтаҡ тышы – пустое блюдце

ТУҪТАҠТЫШ *(ср.ур.)* см. *сынаяҡ аҫты*

Туҫтаҡтыштан сәй эсеү – пить чай из блюдца

ТУҺТАҒАН *(ик.-сакм., кызыл.)* см. *сеүәтә*

Тулы туһтаған – полная чаша

ТУФТАҒАН *(ик.-сакм.)* см. *сеүәтә*

Туфтаған *– эйек-һаҡмар һөйләшендәге уртаса ҙурлыҡтаға сеүәтә атамаһы.*

ТУФТАҠ *(ик-сакм.)* см. *сеүәтә*

Ҡулға алған ***туфтаҡ*** *менән ҡуша һөрләгәп йығалдым.* Интернет селтәренән.

ТҮҘЛЕК *(дем.)* – берестяной кузовок – birch bark box

Еләкле түҙлек – берестяной кузовок с ягодами

ТҮЙЕС *(миас.)* – берестяное ведерко – birch bark bucket

Һауын гүнәк кесерәк була, ***түйес*** *тиб әйтәләр, аныһын туҙҙан тегәләр әбейҙәр, анан ҡымыҙ ҙа аҡмай.* (ДСБЯ, 2002).

ТЫРЫЗ I – корзина с крышкой на дужке, *(плетеная из бересты, луба, драни для переноски ягод, грибов и других продуктов)* – handbasket, hamper

Мосафирға тәүләп тап булғаны беләктәренә ***тырыздар*** *аҫып, балан тирергә сыҡҡан бер төркөм ҡыҙ-ҡырҡын булды.* И. Ноғманов.

Түңәрәк өҫтәл кеүек аҡланда турғай башындай ҡып-ҡыҙыл еләктәр уҡмашып ята. Тик Мөхәмәттең ***тырызы*** *гына һис тә тулмай.* Р. Байбулатов.

ТЫРЫЗ II – берестяной короб – birch bark box

Хәйретдин, тиҙ генә улының ҡулындағы нәмәне тартып алып, уны буш туҙ ***тырызға*** *тығып ҡапҡасын япты.* Я. Хамматов.

Ҡайын туҙынан һырлап-семәрләп эшләнгән бәләкәй генә нәфис ***тырыз.*** Р. Байымов.

Бешекләнгән һәм май һеңдерелгән тығыҙ туҙҙан яһалған ***тырыздарҙың*** *ялғанған урыны осло теш рәүешендә бер-береһенә ҡаптырып ҡуйылған.* [БНИ. 2002].

ТЫРЫЗ III см. *төйөҫ*

Тырыз *– ҡапҡаслап, бауҙан тотҡа тағып, цилиндр формалы итеп туҙҙан яһалған һауыт.* КФ.

Уртала — ҡайын туҙынан яһалған ***тырызда*** *— кәрәҙле бал, тарелкала ҡуйы*

ҡаймаҡ. Ш. Янбаев.

*Берәй **тырыз** сейәле май йәки талҡан булғанда, килешеп тә ҡалыр ине юлға.* И. Ноғманов.

*Туҙҙан яһалған **тырыздан** тоҙ алды ла,*
Сейәбикәнең яулыҡ осона һалды.
Т. Хәйбуллин.

ТЫРЫЗ БИҘРӘ *(сред.)* см. *төйөç*

*Элек кәрәҙле балды **тырыз биҙрәгә** һалып йөрөткәндәр.* ЭМ.

ТӘГӘС I – суповая миска *(плоский круглый сосуд из дерева, глины и т.п. материала, расширяющийся кверху)* – bowl

***Тәгәс** – алдырҙан кесерәк, туçтаҡтан ҙурыраҡ ҡымыҙ һалып эсә торған ағас һауыт.* [Башҡорт лөғәте: 1926...]

*[Тарауыл ҡарт — Һәүбәнгә:] Балам, байҙың бисәһе һаран, көн буйына ашап-эсергә бер **тәгәс** ҡатыҡ, бер баш ҡорот ҡына биреп ебәрә, уның мән тамаҡ аһырауҙар ҡыйын.* [БХИ. 3-сө том, 1998].

***Тәгәс** тулы аҡ май. (Ай).* Йомаҡ.

*Тоҙло **тәгәс** эсендә ҡара тубым һикерә. (Күҙ).* Йомаҡ. [БХИ. 9-сы том, 2007.]

Тәгәс түңкәреү* – магический способ лечения болезней головы (досл. опрокидывание миски). *Баш ауыртһа, башҡа йылы көл һалып, ҡолһуалла уҡып **тәгәс түңкәрәләр.* Ф.Хисамитдинова.

ТӘГӘС II *(кызыл., сред.)* см. *кулаша*

Буш тәгәс – пустой ларь

Игенле тәгәс – ларь с зерном

ТӘГӘС III *(айск., миас., ср.-ур.)* см. *сынаяҡ*

Эҫе сәйҙе тәгәскә ҡойоп эсеү – пить горячий чай из блюдца

ТӘГӘС IV *(сакм., ирг.)* см. *ҡурып*

Тәгәс беләҥ малға һалам ташыйлар. (ДСБЯ, 2002).

ТӘГӘС V *(сред.)* см. *тәпән I*

Туғыҙ тыу бейә башын һәм ике ***тәгәс*** *бал алып, хан балаларына килә.* [БХИ. 4-се том, 1999].

ТӘГӘС VI *(ирг.)* см. *кәрзин*

Балалар тәгәсләрен тотоп еләккә киттеләр. (ДСБЯ, 2002).

ТӘГӘС АҪТЫ *(айск.)* см. *сынаяҡ аҫты*

Тәгәс аҫтын ярыу – разбить блюдце

ТӘЙПӘК *(сакм.)* см. *ортуҫтаҡ*

Һаҡмар һөйләшендә ағас ороһонан эшләнгән (һауыт) туҫтаҡты ***тәйпәк*** *тип йөрөтәләр.* (ДСБЯ, 2002).

Ағас һауыттар бер-береһенән әллә ни айырылмаған, тик ортуҫтаҡ, ***тәйпәк*** *эшләнгән материалдары буйынса башҡаларынан айырыла – улар ағас ороһонан яһалған һауыттар.* «Ватандаш» № 2, 2017.

ТӘМӘКЕ ҺАУЫТЫ см. *төпсөк һауыты*

Перовский өҫтәлгә һуҡты. Сөгөндән ҡойоулы ***тәмәке һауыты*** *менән ваҡ-төйәк нәмәләр һикерешге.* Я. Хамматов.

ТӘҢКӘЛ БИҘРӘ – ведро, сделанное из железной бочки и покрашенное внутри дегтем *(для различных хозяйственных нужд)* – a bucket made from an iron barrel and painted inside with tar

Тимер мискәләрҙән биҙрә эшләп, унда иң тәүҙә туҙ иретәләр ҙә шуның менән биҙрәнең эсен эшкәртеп сығалар. Ауыр була биҙрә, әммә тишелеп бармай, оҙаҡ һаҡлана. ***Тәңкәл биҙрә****, тип атайҙар уны.* «Башҡортостан ҡыҙы, 2019, июль».

ТӘПӘН I – бочонок из полого ствола дерева *(для масла, кумыса, катыка, меда, бузы)* – keg made of a hollow tree trunk (for oil, koumiss, katyk, honey, buza)

Тәпән *– бал, май кеүек нәмә һалыу өсөн йыуан ағастың эсен соҡоп яһаған мискә формалы тәпәшәк һауыт.* КФ.

Шул саҡ ике егет алдыбыҙға семәрләп биҙәкләнгән ***тәпән*** *менән ҡымыҙ килтереп ултыртты.* [БХИ. 4-се том, 1999].

Ҡыуандыҡ ***тәпәндең*** *ауыҙын асып ебәрһә,* ***тәпәндә*** *ҡымыҙ әҙ генә ҡалған икән.* [БХИ. 7-се том, 2004].

Тәпән-тәпән *ҡымыҙ ҙа, бал да буҙа. Аяҡ тот та ҡаҙы һоғон, әйҙә, ҡоҙа.* [БХИ, 11-се том, 2008].

Тәпән-тәпән – несколько (много) бочонков

Оло тәпән – большая кадка

Май тәпәне – кадка (бочка) для масла

Бал тәпәне – кадка (бочка) для мёда

ТӘПӘН II – старинная мера веса в 10-15 кг для сыпучих и жидких продуктов – old weight measure of 10-15 kg for bulk and liquid products

Бер ***тәпән*** *балды бер ҡалаҡ дегет боҙор.* Әйтем.

Батшаға күстәнәскә тәғәйенләнгән ***бер тәпән*** *балды яурынына йөкмәтеп, .. Нурисламдың олатаһын, яңы сыҡҡан «сүгәнкә»гә ултыртып, тәхет ҡалаһына оҙаттылар.* М. Кәрим.

◊ *Бер тәпән май* – кадка масла весом 10-15 кг.

ТӘПӘН III см. см. *икмәк силәге*

Ике тәпән *ҡамырҙы баҫып, икмәген бешереп сығарғас, һөйәлгән ерендә йоҡлап китеүҙәре бөгөнгөләй [Гөлбикәнең] хәтерендә.* С. Ҡудаш.

ТӘПӘН IV см. *ағас күнәк*

Ҡыуыш ағастан яһалған күнәк ***тәпән*** *тип атала.* КФ.

Ҡайһы бер райондарҙа ***тәпәндә*** *ит тоҙлағандар, эркет йыйғандар, бойҙай, он һаҡлағандар.* «Ватандаш» № 2, 2017.

Теге ашап туйғас, бутҡаны ***тәпәнгә*** *тултырып, арбаға һалған да китеп тә барған.* [БХИ. 11-се том, 2008].

ТӘПӘН V *(дем.)* – ларь *(для зерна)* – *chest (for grain)*

Ләкин келәттә бер ***тәпән*** *запас йыйып һаҡларлыҡ байлыҡ булмағас, ҡара көҙҙән үк асығып, ҡыш уртаһына яҡын үлеп ҡалдылар.* Һ. Дәүләтшина.

Сөләймәндең әсәһе тоҡтағы ондо,
ағас ***тәпәнгә*** *бушата.* Ш. Янбаев.

ТӘПӘС *(сред.)* см. *тәпән I*

Тәпәс *— бешкән һөттө ҡаймаҡҡа ултыртыу өсөн файҙаланылған һай ғына ағас һауыт.* «Ватандаш» № 2, 2017.

Төпһөҙ ***тәпәскә*** *ит тоҙланым. (Йөҙөк).* Йомаҡ.

ТӘПӘШ *(сред., кызыл.)* – деревянный сосуд из полого ствола дерева, вмещающий половины пуда (8 кг.) – wooden vessel made of a hollow tree trunk, containing half a pood, i.e. 8 kg.

Тәпәш *– бәләкәй генә тәпән, ярты бот һыйҙырышлы ағас һауыт.* «Ватандаш» № 2, 2017.

Тәпәшкә матур бал һалып сөйләп ҡуялар. (ДСБЯ, 2002).

ТӘРГЕ (*арг.*) см. *ылаш*

Ҡорот киптереү өсөн яһалған махсус ҡулайламаны ***тәрге*** *тип атайҙар.* КФ.

ТӘРИЛКӘ – тарелка

Ҡатын сыуалдан икмәк, бер ***тәрилкә***

(плоское керамическое изделие различной формы с приподнятыми краями) – plate *(flat ceramic product of various shapes with raised edges)*

май алған. [БХИ. 9-сы том, 2008].

*Бер ҙә яумай китһә, туҫтакка (**тәрилкәгә**) доға яҙып, бағана башына ултырталар, шуға һыу һалаһың.* [БХИ. 1-се том, 1995].

*Күҙ тейһә, **тәрилкәгә** һыу һалаһың да, тәҙрәләрҙе һөртөп, баланы өшкөрәһең.* ЭМ.

ТӘРИНКӘ *(нижнебельск., караид., танып., гайн., минзял.)* см. *сынаяҡ аҫты*

Сөм тәринкә – глубокое блюдце

Тәринкәгә сәй ҡойоп эсеү – пить чай, налив в блюдце

ТӘРИҢКӘ *(танып., караид., минзял., гайн., нижнебельск.)* см. *туҫтаҡ II*

быяла тәриңкә – стеклянная миска
салат тәриңкәһе – миска для салата

ТӘТӘЙТУСТАҒАН *(нижнебельск., караид., танып., гайн.)* см. *сын-сынаяҡ*

*Башҡорт теленең төньяҡ-көнбайыш диалектында фаянс сеүәтәне **тәтәйтустаған** тип йөрөтәләр.* С.Ф. Миржанова.

УЖАУ *(караид., танып., нижнебельск., дем., гайн.)* см. *ижау I*

***Ужау** – ҡымыҙ һалыу, шапырыу өсөн ҡулланыла торған ағас сүмес. Миҫал: Ҡымыҙыңды шапырмағас «**ужау**» тотоп, күрәгәсе булып ултырыуыңдан ни мәғәнә.* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

*Шапырыу, һапырыу – табаҡ, ҡаҙан һымаҡ ауыҙы йәйенке нәмәләрҙең эсендәге маиғ нәмәне сүмес, **ужау** төҫлө нәмә менән алып күтәреп кирегә шабырлатып ҡуйыу.* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

*Аш булә торғанны **ужау** дибез.* (ДСБЯ, 2002).

УЙМАҠ *(дем.)* см. *дары һауыты*

Дим башҡорттары дары һауытын да ***уймаҡ*** *тип йөрөтә.* КФ.

УҠЛАУ – скалка – rolling-pin

Чебоксарҙан үҙе һәйбәт, үҙе арзан ***уҡлау*** *килтереп тултырҙылар.* А. Ғирфанов.

Был – ҡәйнәһе мәрхүмдән ҡалған, бармаҡ эҙҙәре менән бер нисә ерҙән ашалған бик күптәнге ***уҡлау*** *ине.* С. Ағиш.

УҠТАУ *(айск.)* см. *уҡлау*

Уҡтау менән йәйеү – раскатать скалкой

УЛАҠ – желоб; корыто, лохань – tray; washtub

Айыуға тауыҡ кетәге бик оҡшаған. Үҙе ныҡ, үҙе бейек, ем һалыр өсөн ***улаҡ*** *кеүек нәмәһе лә бар, ти* [БХИ. 13-сө том, 2009].

Тәбәнәк тирәк, алтмыш ботаҡ, ботаҡ һайын ***улаҡ, улаҡ*** *һайын ҡолаҡ, ҡолаҡ һайын йөҙ егерме йомортҡа. (Тары).* Йомаҡ.

УШАТ *(киз.)* – ведро – serene weather, bucketful

Ғәҙәттә ***ушат*** *ҡылысы ат ҡылынан үрелеп ҡуйыла.* ЭМ.

ҮЖӘҮ *(караид., дем.)* см. *ижау I*

Үжәү *менән ҡатыҡ бутау* – мешать катык при помощи ковша

ҮРӘТАБАҠ *(ср.-ур.)* см. *табаҡ*

Үрәтабаҡ менән аш килтерҙеләр. М.И. Дильмухаметов.

ҮТӘЙЛӘК *(арг., сальзиг.)* см. *үтәләк*

Үтәйләк *менән һалма һөҙөү* – собрать салму шумовкой

ҮТӘЛӘК – шумовка *(черпак с отверстиями для сцеживания жидкости)* – strainer, straining (perforated) spoon

Үтәләк *– аш-һыу һөҙөүгә, һарҡытыуға йәтешләп яһалған тишекле һоҫҡо.* КФ.

ФЛӘГҮН *(сред.)* – сосуд для дегтя – flick-flack for tar

Бер флəгүн дегет ҡайнатыу – варить целую флягу дегтя

ФЛӘК см. *бәк*

*Ҡыҙҙарҙың халаттары ҡарҙай аҡ, һөт **фләктәре**, күнәк-биҙрәләр, һыйыр һауыу аппараттары ялт итеп тора.* Ә. Хәкимов.

ФЛЯГА I см. *бәк*

*Ғилман ағаһының йорто янына барып туҡтауға, ике ҙур **фляга** болдорҙа тора ине.* Д. Бүләков.

*Өс **фляга** балдан елдәр иҫкән.* Р. Камалов.

ФЛЯГА II – фляга *(плоская или овальная металлическая бутыль (баклага) с навинчивающейся пробкой, приспособленная для ношения с собой)* – flask

*Бил ҡайышының һул яғына — һыу тултырылған **фляга**, уң яғына ер ҡаҙый торған бәләкәй көрәк тағылған.* С. Поворисов.

*Яралы .. **фляга** ауыҙын ирендәре менән ялмап алып, ғолт-ғолт килтереп һурырға тотонды.* Ф. Иҫәнғолов.

ФЛЯЖКА см. *фляга II*

*Ошо ваҡыт эсендә Байгужин **фляжкалағы** һыуҙы эсеп бөттө, ике сохари кимерҙе.* Ә. Бикчәнтәев.

ХУШ АЯҒЫ *(сред.)* см. *юл аяғы I, II*

*Егет Янбайға әйтә алмай йөрөһә лә, ҡайтыр көндө, **хуш аяғы** эскәндәр.* [БХИ. 3-сө том, 1998].

ХУШАЯҠ *(инзер.)* см. *юл аяғы I, II*

Хушаяҡ биреү — подавать на посошок

ҺАБА I – хаба, саба *(кожаная посуда-мешок из*

***Һаба** – йылҡының ҡәүҙә өлөшө тиреһенән ыҫлап эшләнгән тар муйынлы ҡымыҙ бешеү*

прокопченной цельной конской шкуры для приготовления, хранения и перевозки кумыса (воды), напоминающая большой бурдюк) – haba / saba *(leather tableware-a bag resembling a large wineskin made of smoked whole horse skin for the preparation, storage and transportation of koumiss (water), etc.)*

һәм һаҡлау һауыты. КФ.

Һаба *– ҡаҙаҡса: саба. Шырынан тегелгән ҡымыҙ һалып әсетә торған һауыт* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

ХХ быуат башында тыуған кешеләр бала-саҡтарында бер нисә силәк ҡымыҙ һыйҙырған ҙур күн ***һаба*** *күреүҙәре тураһында һөйләгәндәр.* «Ҡурған башҡорттары» 2004.

Рәхмәтулланың бай булып, ике бейәнең тиреһенән ***һаба*** *тегеп, ҡырҡ бейә һауғанын Сафия өләсәй һөйләне.* [БХИ. 7-се том, 2004].

**Ҡымыҙ һабаһы* – хаба для приготовления кумыса

**Һаба ҡымыҙы* – кумыс, приготовленный в хабе

**Һаба итек (*ат тиреһенән йөнөн тышҡа ҡалдырып теккәндәр*)* – унты

**Һаба йыйыу уйыны (туйҙың дөйөм өлөшө тамамланғас, тороп ҡалған ҡымыҙҙы, аҙыҡ-түлекте йыйып аулаҡ ойоштороу)* – свадебная игра (*досл.* сбор остатка кумыса для отдельного застолья).

**Һабаябыу* (һабаның ауыҙын ябыу өсөн махсус сигелеп эшләнгән япҡыс) – специальное покрывало для кожаного сосуда кумыса. [Башҡорт лөғәте: 1926...].

ҺАБА II – хаба, саба *(узкая деревянная прокопченная хаба для приготовления, хранения кумыса)* – haba / saba *(narrow wooden smoked hub for cooking*

Ҡымыҙ бешеү һәм һаҡлау өсөн ағас эсен уйып ыҫлап яһалған тар бейек һауытты ***һаба*** *тиҙәр.* КФ.

Ишек төбөндә өлкән ҡара ***һаба*** *тора.*

and storing kumis)

Х. Ғәбитов. «Башҡорт моңдары», 1913.

Биш бейәнең ***һабаһы***
Биш көн һауһаң, тулмайҙыр,
Күпме генә әйтһәм дә,
Яҡшы кешеләй булмайҙыр. Әйтем.

Яңғыҙ ағас сана булмай, яңғыҙ бейәнән ***һаба*** *тулмай.* Әйтем.

Һабаһына *күрә бешкәге.* Әйтем.

ҺАБА III – посуда для питья кумыса – хаба, саба – haba / saba

Егет Туйгилде һонған бер ***һаба*** *ҡымыҙҙы күтәреп эсте лә шундағы урындарҙың береһенә барып йығылды.*
М. Ямалетдинов.

Ултырғаны – уба, баҫҡаны – баҡыр ***һаба****.* (Эйәр менән өҙәңге). Йомаҡ. [БХИ. 9-сы том, 2007].

Табындағы табаҡ-табаҡ ит ашалып, ***һабаларҙағы*** *ҡымыҙ эселеп бөткәс, хан көрәш башларға әмер бирә.* «Куз-Курпяч, башкирская повесть …, 1809 года».

ҺАБА IV – *единица измерения объема кумыса или другой жидкости, равной 60 литрам – unit for measuring the volume of kumis or other liquid equal to 60 liters*

Һәр нәмә сама менән,
ҡымыҙ — ***һаба*** *менән.* Әйтем.

ҺАБА V см. *һауыт*

Рәшит ҡаҙаҡ һауытын, Айсыуаҡ балта-сүкешен, айран ***һабаһын*** *тотто.*
Т. Килмөхәмәтов.

Һабалары тап-таҙа – чистые посуды

ҺАБА АЯҒЫ – подставка для хабы – stand for haba

Һаба аяғы менән бешкәгенә көмөш сабылған. Х. Ғәбитов. «Башҡорт моңдары», 1913.

ҺАБА БЕШКӘГЕ см. *бешкәк*

*Сотник чинлы батыр хорунжий ҡулын йыумаған кешенән **һабаның бешкәген** тоттормаған, тип һөйләйҙәр.* [БХИ. 7-се том, 2004].

ҺАБА-ТУРҺЫҠ см. *һауыт-һаба*

Ҡылысын алып, Иҙеүкәй
***Һаба-турһыҡтың** барын*
Пыран-заран ярған да,
Ыулы ҡымыҙ көрөнөн
Балҡан тауҙан ағыҙып,
Күлде ап-аҡ яһаған. [БХИ. 5-се том, 2000].

ҺАБА-ҺАУЫТ см. *һауыт-һаба*

***Һаба-һауыт** тултырып,*
Аҙаматтар ултырып,
Ҡыҙ-ҡырҡындар ҡотороп,
Уйнап-көлгән Уралтау. [БХИ. 8-се том, 2006].

ҺАЛА *(тук-соран.)* – посуда из лошадиной (коровьей) шкуры – kitchenware made from horse or cowhide

***Һала** – йылҡы йәки һыйыр тиреһенән тегелгән һауыт.* (ДСБЯ, 2002).

ҺАЛМАҒЫС *(кызыл.)* см. *һалмалғыс*

Бирнә булып килгән һалмағыс – шумовка в приданое

ҺАЛМАЛҒЫС – шумовка *(из ивовых прутьев для зачерпывания лапши из бульона)* – skimmer (from willow twigs)

***Һалмалғыс** – һалманы һурпанан һөҙөп алыу өсөн талдан үреп йәки тишекле итеп яһалған һоҫко сүмес.* М.А. Әхтәмов.

ҺАМАР I *(кызыл., ик.-сакм.)* – большой деревянный сосуд для замешивания теста с ручкой с одной стороны – large wooden

***Һамар** – бер яҡтан тотҡалы ҙур ағас һауыт* КФ.

bowl with handle on one side

***Һамарға** икмәк әсетә торғайнык* (ДСБЯ, 2002).

ҺАМАР II *(сред.)* – большая деревянная чаша с ручками с двух сторон – large wooden bowl with handles on both sides

***Һамар** – ике яктан тотҡалы ҙур ағас һауыт.* КФ.

ҺАМАР III см. *ашлау I*

Һамарға аш һалып биреү – подавать суп в большой деревянной чаше

ҺАМРАҠ – рожок – nursing bottle

***Һамраҡ** – балаларға һөт имеҙә торған нәмә.* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

ҺАНДАУ – деревянное ведро (для кумыса) – kumis bucket

*Ҡаһым, **һандауын** алға һоноп, әкрен генә барыуын белде.* Я. Хамматов.

*Егеттең яурынында **һандауы**, ҡулындағы шешкә шамбы теҙеп тотҡан, ти.* Н. Мусин.

Ҡымыҙҙы һандауға ҡойоу – налить кумыса в ведро

ҺАНДЫҠ – сундук *(емкость для хранения предметов обихода)* – box; dower chest; chest *(container or capacity for storing or carrying household items)*

*Түрьякта Әминә артынан бирнә булып килгән аҡ ҡалай ҡоршаулы ағас **һандыҡ** ултыра ине.* Р.Баимов.

***Һандығын** асып, керәндил, йөҙөм емеше, шәкәр кеүек нәмәләр алып, ашъяулыҡ өҫтөнә килтереп теҙҙе лә сәй яһап ебәрҙе.* М.Ғафури.

*Бер арбалағы тимер менән ҡоршаулы **һандыҡта** тип-тулы аҡса табылды.* С. Ильясов.

**бирнә һандығы* – сундук для приданных
**күн һандыҡ – кожаный сундук*

ҺАНДЫКСА – сундучок, ларец *(дорогой изукрашенный ящичек с крышкой для хранения разных вещей (обычно драгоценностей)* – chest, casket (expensive decorated box with a lid for storing various things (usually jewelry)

Уйылдан һандыҡ эсендәге кескәй ***һандыҡсала*** *атаһының алтын аҡсалары барлығын белә.* Н.Мусин.

ҺАРА – деревянное продолговатое корытце для подачи бишбармака или супа во время пиршества после коллективной работы – wooden oblong trough for serving bischbarmak or soup during a feast after teamwork

Һара *– ялғаш төҫлө оҙонса ағас һауыт, ялғаштан кесерәк була. Башҡорт халҡы һараға бишбармаҡ һалып алыштыралар (болғайҙар) өмә ваҡытында шуның менән халыҡҡа аш ашаталар.* [Башҡорт лөғәте: 1926 ...].

ҺАУГҮНӘК *(арг)* – кожаное ведро, изготовленное из кожи головы или шеи лошади для доения кобылы – leather bucket for milking mares

Һаугүнәктәге *яңы һауған бейә һөтөнөң еҫе таралды.*

ҺАУКҮНӘК – деревянный подойник с обрезным краем и браслетом (вместо дужки) – wooden milk pail with a cut edge and a bracelet (instead of a bow)

Һаукүнәк *– мал һауа торған ағас силәк. Һөт ҡуйырға уңайлы булһын өсөн бер яҡ ситенән уймалы, ҡулбаулы була* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

ҺАУЫН КҮНӘГЕ – ведро для доения кобылы – milk bucket

Һауын күнәгенең ҡылысы төшкән.

ҺАУЫН КҮНӘК *(миас., сред.)* – подойник *(для доения кобылы)* – mare milking bucket

Синәлгән һауыт-һабаны Себер баҙарында һатып алғандар. Шундайҙар араһында май яҙғыстар, ҡымыҙ яһау өсөн гөбө (көбө), ***һауын күнәк*** *һ.б. булған.* «Ҡурған башҡорттары» 2004.

ҺАУЫР – *(кожаный сосуд из воловьей шкуры, окрашенный в разные яркие цвета)* – cowhide leather vessel dyed in different bright colors

*Ҡара **һауырым** һарҡыны, эсендәге – ярҡыны. (Көбө менән бешкәк).* Йомаҡ. [БХИ. 9-сы том, 2007].

ҺАУЫР ҠУМТА см. *һауыр*

*Аҡһаҡалдарҙың гәҙел хөкөмөн кире ҡағып, батырҙар бүренең баш һөйәге һалынған **һауыр ҡумта** өсөн ыҙғыш ҡуптарҙы.* Ә. Хәкимов.

***Һауыр ҡумта** иҫән, ул минең ҡуржынымда .. .* Ә. Хәкимов.

ҺАУЫТ – посуда, сосуд – vessel, can

*Бутҡалары тәмле лә, **һауыттары** ҡашыҡ хәтле.* Әйтем.

*Ҡояш байығас кешегә һөт алырға барһаң, **һауытыңа** тәүҙә һөт ҡоялар, шунан бер киҫәк күмер һалып ҡайтаралар.* [БХИ. 1-се том, 1995].

*Эт ашаған **һауыт** бысранмай.* Әйтем.

**инә һауыты*– маточник, досл. *сосуд пчеломатки*
**аяҡ һауыты* – обувь

ҺАУЫТ-САҠ см. *саҡ*

*Йософ әйтер: — Бер **һауыт-саҡ** килтерегеҙ, Ул сыңғырап ни әйтер, шуны тыңлағыҙ.* [БХИ. 7-се том, 2004].

ҺАУЫТ-ҺАБА – посуда, утварь – utensil, plates and dishes

***Һауыт-һаба** шалтырамай тормай.* Әйтем.

***Һауыт-һаба** ҡырһаң да, самауырыңды ҡалдыр.* Әйтем.

Һауыт-һаба *шалтыраһа – иреш сыға.* Ырым.

Буш ***һауыт-һаба*** *бирергә ярамай.* Тыйыу.

Нимә генә юҡ бында: төлкө, ҡондоҙ тиреләре, затлы келәмдәр, ебәк күлдәктәр, өс-дүрт самауыр, гәлсәр ***һауыт-һаба****, ҡытай фарфоры.* Р.Байымов.

Билдәмәле һауыт-һаба (минзял.) – узорная посуда
Парсалы һауыт-һаба (сред.) – узорная посуда
Ялынһыу һауыт-һаба – обгорелая посуда

ҺЕЛКЕҮЕС *(ирг., сред.)* см. *һелкәүес*

Елдә елгәрелеп, ***һелкеүестә*** *һелкенеп таҙартылған бөртөктәрҙе мейес йылыһында тағы киптерәләр.* Ш. Янбаев.

Ситтәрәк, ҡойма буйында .. агас көрәк, тырма, төрлө ҙурлыҡтағы тәпән, балта һаптары, ***һелкеүес****, уклау кеүек йорт кәрәк-ярағы килтергән ауыл кешеләре.* Ә. Хакимов.

ҺЕЛКӘҮЕС – сеяльница *(деревянное широкое продолговатое корыто для просеивания толчённой крупы, зерна и т.п.)* – seeder

Һелкәүес *– төйгән ярманы һелкеп, кәбәген айыра торған йәйпәк агас ялгаш.* КФ.

Хәлиулла .. балтаһын Сәкәсә йылгаһы ташына үткерләп алды ла көрәк һабы, күнәк, ***һелкәүес****, ялгаш яһай кереште.* И. Ғиззәтуллин.

Һелкәүес *– бойҙай, һоло шикелле орлоҡтарҙан кәбәкте айырыу өсөн ҡулланыла торған агас нәмә. Һелкеп, кәбәктән бойҙайҙы*

айыралар. Һелккәндә ауыр булғанлыҡтан бойҙай аҫҡа төшә. Кәбәк өҫкә ҡалҡа. [Башҡорт лөғәте: 1926...].

ҺЕМӘКЛЕ КҮНӘК – ведро с носиком – vedro with pourout

***Һемәкле күнәктән** яңы һауған һөт быуы күтәрелә.*

ҺОҪА I – черпак *(большая деревянная (берестяная) ложка для вычерпывания горячей еды)* – scoop *(a large wooden or birch bark spoon with a long handle for scooping out hot food)*

Һоҫа менән ит һоҫоу – вычерпывание мяса черпаком

Оҙон һаплы һоҫа – черпак с длинной ручкой

ҺОҪА II *(сред., ик.-сакм., миас.)* – большая берестяная ложка для вычерпывания пчел – large birch bark spoon for scooping out bees

Туҙҙан һоҫа эшләү ысулы – технология изготовления большой берестяной ложки для вычерпывания пчел

*Күсте һарыған урынынан **һоҫа** менән һоҫоп алып моҙғаға һалалар.* (ДСБЯ, 2002).

ҺОҪАҠ I см. *һоҫа I*

Һоҫаҡ менән һоҫоп һалыу – наложить, вычерпывая черпаком

ҺОҪАҠ II см. *һоҫҡо*

Һоҫаҡ менән күмер һоҫоу – совком набрать угля

ҺОҪҠАҠ I *(арг.)* см. *һоҫҡо*

***Һоҫҡаҡ**, борҡаҡ, йот тамаҡ, һыу өҫтөндә ас тамаҡ, йорт эсендә туҡ тамаҡ, көҙгә етһә, юҡ тамаҡ.* (Өйрәк) Йомаҡ. [БХИ. 9-сы том. 2007].

Һоҫҡаҡ менән алып ташлау – убрать совком

**һоҫҡаҡ* – утка

ҺОҪҠАҠ II *(арг.)* см. *ҡорт ҡашығы*

Туҙ һоҫҡаҡ – берестяной совок
Ҡабыҡ һоҫҡаҡ – лубяной совок

ҺОҪҠО – совок – scoop; dust-pan

*Американы, әрйәгә менеп, кескәй генә **һоҫҡо** менән һоҫоп он ырғыта.* Ф. Исәнғолов.

*Хәлкәс ҡарт: «Сәфәргәрәйҙән йәй көнө бер **һоҫҡо** он алдырғайным»* С. Агиш.

**Һоҫҡо морон – утка*

***Һоҫҡо** морон баҡылдаҡ, күп һөйләшә, таҡылдаҡ.* (Өйрәк) Йомаҡ. [БХИ. 9-сы том, 2007].

**һоҫҡо* – совковая лопата
**һоҫҡо* – ковш экскаватора

ҺОҪҠОС I *(сред.)* см. *һоҫа*

Һалма һоҫҡос – берестяной черпак для лапшы

ҺОҪҠОС II *(сред.)* см. *һоҫҡо*

Тимер һоҫҡос – железный совок
Ағас һоҫҡос – деревянный совок

ҺӨҘГӨС – цедилка – strainer

*Тик ире мискәне табынға килтереп ҡуйғас ҡына, [Йәмһүрҙең ҡатыны] бал **һөҙгөс**, аяҡ менән сүмес алып килеп биргән.* [БХИ. 12-се том, 2015].

ҺӨТ БИҘРӘҺЕ см. *һөт күнәге*

*Түбәһе шифер менән ябылған таш аҙбарҙың ике яҡҡа асылған ҙур ишегенән ҡулына **һөт биҙрәһе** тотҡан аҡ халатлы йәш кенә ҡыҙ еңел генә атлап килеп сыҡты.* Ғ. Лоҡманов.

ҺӨТ КҮНӘГЕ – подойник – milk pail

*Өләсәй **һөт күнәген** күтәреп килеп инә.* М. Кәрим.

ҺӨТКҮНӘК *(сред.)* см. *һөт күнәге*

Һөткүнәкте сайҡау – сполоснуть подойник

ҺӨТ ҠАЛАҒЫ I – половник для молока – milk ladle

Ағас һөт ҡалағы – деревянный половник для молока

Тимер һөт ҡалағы – железный половник для молока

ҺӨТ ҠАЛАҒЫ II –деревянная резная ложка для молока – wooden carved spoon for milk

Һөт ҡалағы менән бутау – мешать деревянной ложкой

ҺӨТ ҺАУЫТЫ – молочник – creamer

Өҫтәлгә кофе һәм ***һөт һауыты*** *ҡуйылған.* Р. Камалов.

ҺӨТ ҺӨҘГӨС см. *һөҙгөс*

Май яҙырға һауыт юҡ:
Ҡорғаҡһыған һабалар,
Бешкәктәрем һындылар,
Һөт һөҙгөстәремә *лә*
Саң-туҙандар ҡундылар.
[БХИ. 4-се том, 1999].

ҺЫБА *(сред.)* – ведро из козьей шкуры – goat skin bucket

Һыбаға *кәзә һөтө һауалар ине.* (ДСБЯ, 2002).

Ҡорғаҡһыған һыба – рассохшиеся ведро из козьей шкуры

ҺЫРА БОКАЛЫ – пивной бокал, бокал для пива – beer glass

Тотҡалы һыра бокалы – пивной бокал с ручкой

Тотҡаһыҙ һыра бокалы – пивной бокал без ручки

ҺЫРЛЫ СТАКАН см. *ҡырлы стакан*

Генерал ***һырлы стакан*** *тулы араҡыны бер тынала түңкәрә эсте лә, тамағын ҡыра-ҡыра, мыйығы осон борғоланы.* Я. Хамматов.

ҺЫУ БИҘРӘҺЕ *(сред.)* см. *һыу күнәге*

*Буш **һыу биҙрәһен** ултыртып түгел, ә түңкәреп ҡуйырға кәрәк.* Тыйыу.

Һыу биҙрәһе тутығып бөткән.

ҺЫУГҮНӘК *(сред.)* см. *һыу күнәге*

***Һыугүнәк** йәмшәйеп сыҡҡан.*

ҺЫУ КҮНӘГЕ – ведро для воды – water bucket

*Яңы **һыу күнәге** тутыя менән ялатылған, күҙҙең яуын алып ялтырап тора.*

ҺЫУ ТАҒАРАҒЫ см. *тағараҡ III*

*Оҙаҡлап киткән яуындан һуң **һыу тағарағына** ямғыр һыуы йыйылған.*

ҺЫУ ҺАУЫТЫ – емкость для воды – water tank

*Әммә Гөлзар **һыу һауыты** янына барырлыҡ хәлдә түгел.* С. Ильясов.

*Карл Юнг аңды **һыу һауыты** менән сағыштырған.* «Киске Өфө», 28.05.2011.

ҺЫУ ЯЛҒАШЫ см. *тағараҡ III*

***Һыу ялғашына** ямғыр һыуы йыйыу* – набирать воду в (колоду) ушат

ҺҮМЕС *(айск.)* см. *сүмес* I

*Минең әтей өйрәтә ине: «**Һүмескә** һыу ал да, доғалар уҡы ла, өй босмаҡтарына һалып, һибеп йөрөргә,» - тип.* ЭМ.

ЧАНАК *(ср.-ур.)* – круглая чашка без ручки – round cup without handle

***Чанак** – тотҡаһыҙ шәшке.* КФ.

ЧАПЧАҠ *(гайн.)* см. *көбө I*

Чапчаҡта ҡымыҙ бешеү – сбивать кумыс в пахталке

ЧИНАК *(ср.-ур.)* см. *чанак* — *Чинакты төшөрөп ебәреү* – уронить чашку

ЧИНИАҠ *(гайн.)* см. *сынаяҡ аҫты* — *Чиниаҡҡа һалыу* – положить в бюдце

ЧИНИАҠ ТАБАҠ *(гайн.)* см. *сынаяҡ аҫты* — *Чиниаҡ табаҡтары* ярылып бөттө – все блюдца разбились

ЧИРМӘ *(танып.)* – корзина, свитая из лыка – bast basket — *Баланлы чирмә* – корзина, свитая из лыка, с калиной

ЧОҠОР *(гайн.)* см. *сынаяҡ* — *Әллә нисә **чоҡор** чәй эстем.* КФ.

ЧУРНАЙ *(гайн.)* – чайник чугунный – cast iron teapot — *Чурнайҙа һыу ҡайнатыу* – кипятить воду в чугунном чайнике

Ҡайнаған чурнай – вскипяченный (чугунный) чайник

ЧЫНАҠ *(ср.-ур.)* см. *чанак* — *Бер чынаҡ сәй* – чашка чая

ФАРФОР СӘЙГҮН см. *барник* — *Ул арала лейтенант батмусҡа ҡуйылған **фарфор сәйгүн**, ике сынаяҡ һәм перәник һалынған тәрилкә килтерҙе лә сынаяҡтарға сәй ҡойҙо.* Т. Сәғитов.

ФЛАКОН – флакон – flacon — *Индрилдың да бер **флакон** одеколоны йөрөй икән.* Д. Юлтый.

Йүҙеле флакон – флакон с йодом

ФЛАКУН *(сред., кызыл., айск., караид.)* см. *флакон* — *Дарыу флакуны* – флакон лекарства
Хушбый флаконы – флакон духи

ФУЖЕР см. *ҡәҙәх I* — ***Фужер*** – оҙон аяҡлы ҙур бокал. АСБЯ.

*Сервант сәй сервиздары, **фужерҙар**, рюмкалар, хрусталь вазалар менән лыҡа*

тулы. Т. Ғиниәтуллин.

Гәлсәр фужер – хрустальный фужер

ЫҘАС *(ирг., караид., танып., гайн., ик.-сакм., нижнебельск.)* см. *һауыт-һаба*

Ыҙасты *йыуып ҡуйыу* – помыть посуду

Ыҙастар кәштәһе – полка для посуды

ЫҘЫС *(ирг., караид., танып., гайн., ик.-сакм., нижнебельск.)* см. *һауыт-һаба*

Күп йылдар буйынса йыйылған был көл бара-бара ҙур уба хәленә килә. Әгәр ҙә ел көслө булһа, аш-һыу тора торған ***ыҙыстарға*** *тулып бөтә.* Ғ. Дәүләтшин.

Бөтөн ***ыҙысы*** *ялт итеп тора* (ДСБЯ, 2002).

ЫЖАУ *(сред., дем.)* см. *ижау I*

Ыжау *менән һоҫоу* – черпать ковшом

ЫЖБАН I *(караид., танып., гайн., нижнебельск.)* см. *банка*

Сатнап торған шишмә һыуынан ғына бер ***ыжбан*** *айран һыулатып килтерҙе.* Р. Ғабдрахманов.

ЫЖБАН II *(ирг.)* см. *сапсаҡ I*

Ыжбан *– хужалыҡта төрлө кәрәк-яраҡ һалыу өсөн ҡулланыла торған бейек булмаған киң ағас һауыт, сапсаҡ.* АСБЯ.

Киптерелгән ҡороттарҙы ыжбанда һаҡлау – хранить высушенные куруты в кадке

ЫЖБАН III *(дем.,караид.)* см. *криңкә*

Оҙон муйынлы һөт көршәген дим һәм ҡариҙел һөйләштәрендә ***ыжбан*** *тиҙәр.*

ЫҠЛАУ *(дем., ик.-сакм., караид., танып., ., гайн., нижнебельск., сред., ср.-ур.)* см. *уклау*

Өләсәйҙең ***ыҡлауы*** *гел ҡул осонда ғына мейескә һөйәүле торҙо.* ЭМ.

ЫҠТАУ *(эй., миас., ср.-ур.)* см. *уклау*

Ыҡтауына *күрә таҡтаһы.* Әйтем.

ЫЛАШ – помост для сушки курута и рыб – platform for drying kurut and fish

Маһитап менән бергәләп эремсек ҡайнаттылар, гөбө тултырып май яҙҙылар, ҡайнатылған эркеттән ҡорот йомарлаҡтары яһап, ыҫлар өсөн ***ылашҡа*** *теҙҙеләр.* Ғ. Ибраһимов.

Ылашта ҡорот ыҫлау – сушить курут на помосте

Ылашта балыҡ киптереү – сушить рыбу на помосте

ЫЛЫП *(нижнебельск., танып., караид., гайн.)* – котомка *(охотничий кошель из бересты)* – birchbark knapsack or backpack made of birch bark

Арҡала йөрөтөү өсөн туҙҙан яһалған һауыт ***ылып*** *тип атала.* КФ.

ШАБАЛА I *(арг., сальз., ср.-ур.)* см. *иләк сүмес I*

Шабалаға һалып тороу – поместить в дуршлаг

ШАБАЛА II *(миас.)* см. *һоҫҡо*

Көнсығыш диалекттың миәс һөйләшендә һоҫҡоно ***шабала*** *тип атайҙар.* Н. Мәҡсүтова.

ШАН см. *киҫмәк I*

Байҙар — егерме, ун биш, бәгзеләре — ун, фәкирҙәр ҙә биш һыйыр һауып, байҙар майҙы ***шанға****, ҙур көбөләргә һалалар ине* [БХИ. 7-се том, 2004].

ШАҢ см. *киҫмәк I*

Шаң *– тәпән рәүешендәге ҙур ағас һауыт.* «Ағиҙел» № 2, 2017.

ШАУА см. *башман*

Шауаға *кәрәҙле бал өйөлгән* – большая деревянная чаша наполнена сотовым медом

ШЕЛКЕҮЕЧ *(гайн.)* см. *һелкәүес*

Ғәйнә һөйләшендә һелкеүесте ***шелкеүеч*** *тип әйтәләр.* (ДСБЯ, 2002).

ШЕШӘ – бутылка *(стеклянный сосуд с узким горлышком)* – bottle

Шешә *– тар муйынлы оҙонса быяла һауыт.* З. Ураксин.

[Түҙемгол дейеүгә:] Тиҙҙән бер мискә һыу килтерерҙәр, ә хәҙергә ошо һыуҙы йотоп тор – тамағың бик кипкәндер, – тип, атаһы ебәргән ***шешәләге*** *әле эселеп бөтмәгән һыуҙы биргән.* [БХИ. 14-се том, 2015].

Барыһының да алдында — өйрә һалынған сеүәтә, һөтлө ***шешә****, ҡайын туҙынан яһалған һауыттарҙа — ҡатыҡ.* Т. Ғиниәтуллин.

ярты литрлы шешә – поллитровая бутылка

ҙур шешә – бутыль;

**шешә тығыны* – пробка

**шешә ауыҙы* – горлышко бутылки

ШИША *(караид.)* см. *шешә*

пластмасс шиша – пластмассовая бутылка
шишаға ҡойоу – разлить в бутылку

ШОМАН *(сред.)* **–** корзина для вывозки навоза – manure basket

Шоман үреү – плетение корзины для вывозки навоза

ШУМАН I *(нижнебельск.)* – плетеная корзина из ивовой лозы *(обычно для высадки гуся и утки)* – willow wicker basket *(usually for planting goose and duck)*

Минзәлә башҡорттары талдан үрелгән ҡаҙ, өйрәк ояһын ***шуман*** *тиҙәр.* (ДСБЯ, 2002).

Бейек шуман – высокая корзина из ивовой лозы

ШУМАН II *(сред.)* см. *шүмән*

Ҡабыҡ шуман – лубяное корыто

Талдан үрелгән шуман – плетеная корзина из ивовой лозы

◊ *Тишек шуманға ултыртып шыуҙырыу* или *тишек шуманға ултыртыу* – обмануть

ШҮМӘН *(ирг., тук-соран.)* – лубяное корыто или приспособление для катания с горы – bast trough or device for skiing down the mountain

Шүмән – тауҙан шыуыу өсөн ҡабыҡтан йәки мал тиҙәгенән туңдырып яһалған ҡулайлама. (ДСБЯ, 2002).

ШЫПЫ *(дем.)* см. *турһыҡ*

***Шыпыға** айран ҡойоу* – налить айран в бурдюк

ШЫРЫ I *(сред.)* – кожаная миска – leather bowl

***Шырыны** тултырып йомортҡа алып ингән.* КФ.

ШЫРЫ II *(инзер.)*– любая кожаная емкость – leather bowl

***Шырыға** һалып алыу* – взять, набрав в кожаную емкость

*Борон бесәндә **шыры** менән һыу аҫып йөрөтөү була торғайны.*

ШЫРЫ҆ҺАУЫТТАР – кожаные емкости – leather containers

*Юлсыларға **шыры һауыттар** еңел һәм уңайлы.*

ШЫША *(сакм.)* см. *шешә*

***Шыша** менән һыу алыу* – взять бутылку воды

ШӘЙКӘ I *(дем.)* – шайка *(невысокая деревянная кадка с двумя ручками)* – two-handled small washbasin

***Шәйкә** – ике яғынан тотҡалы ағас күнәк.* КФ.

ШӘЙКӘ II *(дем.)* – шайка *(высокий жестяной банный таз с двумя ручками)* – tub (high tin bath basin with two handles)

Дим буйы башҡорттары мунса тасын ***шәйкә*** *тиҙәр.* КФ.

ШӘКӘРҺАУЫТЫ – сахарница – sugar bowl

Атайым бер көн бик матур ***шәкәр һауыты*** *алып ҡайтҡайны.* С. Агиш.

ШӘЛӘПӘ см. *һөт һауыты*

Шәләпә *– һөт һауыты. Урыҫса: молочник* [Башҡорт лөғәте: 1926...].

ШӘРПӘК *(сред.) см.* һоҫа

Шәрпәк *менән ҡоймаҡ ҡойоу* – черпаком налить блинное тесто на сковороду

ШӘҮГЕШ *(миас.)* см. *сәйнүк*

Шәүгеш ҡайнатыу – вскипятить чайник

ШӘШКЕ I *(сред., ик.-сакм.)* см. *сынаяҡ*

Өй эйәһенә берәй ***шәшке*** *һыу, йә иһә бер телем икмәк ҡалдырып йөрөргә кәрәк.* Ышаныу. ЭМ.

Егеттәр берәр ***шәшке*** *сәй эсеп өлгөрмәнеләр, Маруся ашығып килеп инде.* Һ. Дәүләтшина.

ШӘШКЕ II *(караид., сред., миас., дем.)* см. *сынаяҡ аҫты*

Бер баш йәш ҡорот ***шәшке*** *менән сәй янына ҡуйылды.*

ШӘШКЕ АҪТЫ *(сред.)* см. *сынаяҡ аҫты*

Сәхипьямал ***шәшке аҫтын*** *бармаҡтары өҫтөнә генә ҡуйып, Мәһирәгә һынаулы ҡараш ташлай-ташлай, кинәнеп сәй эсә бирҙе.* Х. Ғиләжев.

Гөлйөҙөм бер ҡулына май шәмле ***шәшке аҫтын****, икенсе ҡулына ҡулды яндырып барған кеүек эҫе күренгән төйөнсөктө тотоп өйгә инде.* Һ. Дәүләтшина.

ШӘШКЕ ӨҪТӨ *(миас., сред., дем., караид.)* см. *сынаяҡ өҫтө*

Мәсәбих шкафтан ике ***шәшке өҫтө*** *алып, шыйыҡсаны голголдатып ҡойорға кереште.* ***Шәшке өҫтәре*** *мөлдөрәмә тулды.* М. Хужин.

ШӘШКЕ СОҠОРО *(дем.)* см. *сынаяҡ өҫтө*

Ярылған ***шәшке соҡорон*** *ергә күмергә кәрәк, ти торғайны ололар.*

ШӘШКЕ СӨМӨ *(дем.)* см. *сынаяҡ өҫтө*

Дим һөйләшендә сынаяҡ өҫтөн ***шәшке сөмө*** *тиҙәр.* КФ.

ШӘШКЕ-СӘЙГҮНДӘР см. *һауыт-һаба*

Беҙҙең ***шәшке-сәйгүндәр*** *ҙә туҙған бит әле.* Ғ. Дәүләтшин.

ЭЛГӘРТЕ *(ср.-ур.)* см. *һауыт-һаба*

Элгәртеләре *бөтә ялт итеп тора.* (ДСБЯ, 2002).

ЭРГӘЛЕ ТАБАҠ *(ик.-сакм.)* деревянная чаша для подачи супа, мяса, выдолбленная из цельного куска дерева – wooden bowl for serving soup, meat, hollowed out from a single piece of wood

Әүәле ***эргәле табаҡтарҙы*** *тултырып ит ҡуялар ине ҡунаҡ алдына* (ДСБЯ, 2002).

ЭРКЕТ КӨБӨҺӨ –деревянная кадка для долгой выдержки кислого катыка – wooden tub for long aging of sour qatyq

Эркет көбөһөнә *ҡатыҡ өҫтәү* – добавить катыка в кадку для долгой выдержки кислого катыка

ЭРКЕТ ТОҒО *(сред., ирг.)* см. *турпыша I*

Гөлйөҙөм, Сәгиҙәнең кисә кистән ҡойоп ҡалдырған ***эркет тоғон*** *күтәреп, һарҡкан ҡоротто урынынан шыуҙырырға маташҡанын күреп, тиҙ генә уға ярҙамға ынтылды.* Һ. Дәүләтшина.

ЭТ АРҠА *(сакм.)* см. *эт ялғаш*	***Эт арҡа** – эткә аш һалыу өсөн ағастан ырылған бәләкәй генә ялғаш.* (ДСБЯ, 2002).
ЭТ АШТАУЫ *(арг., миас.)* см. *эт ялғаш*	***Эт аштауы** – эткә аш һалыу өсөн ағастан ырылған бәләкәй генә ялғаш.* (ДСБЯ, 2002).
ЭТ АЯҠ *(кызыл., сред.)* см. *эт ялғаш*	*Әгәр ҙә инде тыуған бер бала үлеп торһа, уны ата-әсәһе ағастан эшләнгән **эт аяҡҡа** баланы һалып, тәҙрә аша, берәй мал әйтеп, һатып алғандар.* Г.В. Юлдыбаева.
ЭТ ТАҒАРАҒЫ см. *эт ялғаш*	*Өләсәй һауған һөттө башта **эт тағарағына** «Хәйер!» – тип ҡоя ине.*
ЭТ ТӘГӘСЕ *(миас., сальз.)* см. *эт ялғаш*	*Эт тәгәсе буштан* – миска для собаки пуста
ЭТ ҺАУЫТЫ – миска для собаки – bowl for dog	***Эт һауыты** бысранмай.* Әйтем.
ЭТ ЯЛҒАШ *(гайн., сред.)* – деревянное корытце (миска) для кормления собак – trough for dogs	***Эт ялғаш** – эткә аҙыҡ һалыу өсөн ағастан ырылған бәләкәй генә ялғаш.* КФ.
ӘЙЛӘНМӘ *(сред.)* – лубок-плетенка для хранения зерновых культур – wicker basket	*Талдан үрелгән ашлыҡ һауытын **әйләнмә** тиҙәр.* КФ.
ӘЙРӘН ЧАПЧАҠ *(гайн.)* см. *көбө I*	*Әйрән чапчаҡны бушатыу* – опустошить пахталку
ӘЙРӘНЧЫПЧАК *(гайн.)* см. *көбө I*	*Ғәйнә башҡорттары май бешеү өсөн ҡулланылған ағас һауытты **әйрәнчыпчак** тип атай.* КФ.

ӘПӘЙ ГҮНӘГЕ *(айск.)* см. *икмәк силәге*

Әпәй гүнәге кәрҫегән – квашня перекисла

ӘПӘЙ КҮНӘГЕ *(сред.)* см. *икмәк силәге*

***Әпәй күнәгендә** әсетке ҡалдырыу* – оставить закваску в квашне

ӘПӘЙ ҠАШЫҠ *(караид., дем.)* – деревянная ложка для сбивания теста – wooden dough spoon

*Ҡамыр болғата торған ҡашыҡты дим башҡорттары **әпәй ҡашыҡ** тип йөрөтә.* С.Ф. Миржанова.

ӘПӘЙ САПСАҠ *(ср.-ур.)* см. *икмәк силәге*

***Әпәй сапсаҡта** ҡамыр баҫыу* – замесить тесто в квашне

ӘПӘЙ СИЛӘГЕ *(сред., дем.)* см. *икмәк силәге*

***Әпәй силәген** һалҡынға ҡуйыу* – ставить квашню в холод

ӘПӘЙСИЛӘК *(сред., дем.)* см. *икмәк силәге*

***Әпәйсиләккә** баш яһау* – делать опару для хлеба в квашне

ӘПӘК КҮНӘГЕ *(кызыл., миас., сред.)* см. *икмәк силәге*

*Аҡ таҫтамал менән ябылған **әпәк күнәге** һәр сак мейес буйындағы һикелә торҙо.* ЭМ.

ӘРЙӘ *(дем., ик.-сакм.)* – кадь, кадка *(обычно для долгого сквашивания катыка, из которого варится и изготавливается курут)* – tub *(that is a long fermentation of a katyk, from which a kurut is cooked and made)*

*Дим буйы башҡорттары эркет һауытын **әрйә** тиҙәр.* КФ.

*Ҡом тултырылған **әрйә** лә булдырылды.* Ә. Байрамов.

*Бәләкәй генә **әрйә**, эсе тулы мәрйә. (Шырпы).* Йомаҡ.

***Әрйәгә** һалып шул һыуға баланы ташланы ла ебәрҙе, ти.* [БХИ. 9-сы том, 2008].

ӘРКӘ *(миас.)* см. *дегет силәге*

*Дегет ҡайнатыу һауытын **әркә** ти торғандар ине элек.* КФ.

ӘРКӘТӘҮ *(айск.)* – посуда для меда из липовой древесины – linden dish for honey

Әй башҡорттары йүкә ағасынан яһалған бал һауытын ***әркәтәү*** *тиҙәр.* КФ.

ӘРМӘК см. *турпыша I*

Ҡорот һарҡыта торған бәләкәй тоҡто ***әрмәк*** *тип тә йөрөтәләр.* (ДСБЯ, 2002).

ӘСЕТКЕ КҮНӘГЕ *(сальз.)* см. *икмәк силәге*

Әсеткe күнәгенә ҡамыр әсетеү – заквасить тесто в квашне

ЮЛ АЯҒЫ I – прощальная чаша с кумысом или хмельным напитком – parting bowl or farewell bowl with koumiss or intoxicating drink

Ҡунаҡ китер алдынан бирелә торған эсемлек тулы һауыт ***юл аяғы*** *тип атала.* КФ.

юл аяғы – свадебное угощение на дорогу *(финальный эпизод свадебной обрядности иргизо-камеликских башкир Самарской и Саратовской областей, проводимой на стороне родителей жениха) Ҡоҙалар* ***юл аяғын*** *башлап ебәрҙе.* Р. Солтангәрәева.

ЮЛ АЯҒЫ II – стопка на посошок *(стопка с напитком, выпиваемая перед уходом или на дорогу)* – a glass of drink (to drink before leaving or on the road)

Табын түңәрәге таралғайны инде, бер килке «оҙон ғүмерле»ләр генә өҫтәл башына өймәкләшкән дә ***юлаяғын*** *һемерә.* Й. Солтанов.

ЯЛҒАШ I – корыто *(продолговатый глубокий сосуд из дерева (железа, чугуна или стали) используется для стирки)* – through

Хисами ҙур һелкәүес, ике силәк, тағы кер йыуа торған ***ялғаш*** күтәреп килгән. А. Таһиров.

Байҙарға — алтын, ярлыларға — ярыҡ ***ялғаш****.* Әйтем.

Күрмәй күргәнгә ***ялғаш*** *та кәмә.* Әйтем.

Ауһаҡты ырып эшләгән ***ялғашҡа*** *йылы һыу, әрекмән-билсән иҙмәһе, яра япраҡ,*

кесерткән һуты, бал һалып, Атанайҙы һаҡлыҡ менән генә йыуҙылар. С. Ильясов.

***ялғаш** соҡоу* – выдалбливать корыто
◊ ***ярыҡ ялғашҡа** ултыртыу* – оставить у разбитого корыта

ЯЛҒАШ II см. *тағараҡ II*

*Бал әсеп сыҡҡас, уны ҙур **ялғашҡа** ҡойған да, тары араһына алып барып ултыртҡан.* Әкиәттән.

Ям – амфора *(большой глиняный сосуд)* – amphora *(large earthen vessel)*

Ике тотҡалы ям – амфора с двумя ручками

Ике һаплы ям – то же самое

ЯМАЯК I – глубокая деревянная чаша для черпания и разливания кумыса, бузы и других напитков – deep wooden bowl for scooping and pouring kumis, bouza and other drinks

*Ҡымыҙ йәки башҡа эсемлек һоҫоу йә һалып биреү өсөн тотонолған тәрән ағас һауытты **ямаяҡ** тиҙәр.*

ЯМАЯҠ II *(караид., нижнебельск., гайн., танып.)* см. *балсыҡ сеүәтә*

***Ямаяҡ** – алдырҙан бәләкәйерәк йәйпәк һауыт.* АСБЯ.

Аҡ балсыҡтан яһалған ямаяҡ – чаша из белой глины

ЯМУРТАЙ см. *муртай*

***Ямуртай** – тар ғына муйынлы, яҡ-яғы йәмшәйтелгән күн түңәрәк фляга. Ул 2-3 литр ҡымыҙ һалыуға иҫәпләнгән. Һауыттың «ҡулбаштарында» ҡайыш йәки ҡыл әлмәк өсөн ҡолаҡтар сығып тора.* «Ҡурған башҡорттары» 2004.

ЯМЫЙАҠ *(дем., минзял., гайн., таньп., караид., нижнебельск.)* см. *оро сеүәтә*

Биҙәрле ямыйаҡ – узорчатая чаша из капа

Ямыйаҡты *алты сум беләнапҡайтҡаныйы.* (ДСБЯ, 2002).

ЯМДАУ – сосуд для кумыса из желудка скотины со сборчатой горловиной – vessel for koumiss from the stomach of cattle with a folded neck

Эре мал ҡарынынан яһалған ҡымыҙ һауыты ***ямдау*** *тип атала.* [ХКБ. 1979].

ЯНДАУ – четырехлитровый деревянный ведерко из цельного полого дерева, с вставным дном, обычно из липы, клена или осины – a four-liter wooden vessel made of solid hollow wood, with an insertable bottom, usually of linden, maple or aspen

Яндауҙы *көбө рәүешле итеп, йә йүкә, йә саған, йә уҫаҡ олононоң үҙәген соҡоп, төп ултыртып эшләйҙәр.*

Еләккә барғанда, ***яндауҙарҙы*** *һелтәп ебәргән кеше булаһың да: Тул, ниңә тулмайһың? Еләккәйем йыйыл, йыйылмаһаң ҡайтам, – тиһең* [БХИ. 1-се том, 1995].

ЯННАУ *(ик.-сакм.)* см. *яндау*

Яннауҙы *һелтәп ебәргән булаһың. Ҡайҙа төшә, шул ерҙән еләк йыя башлайһың.* ЭМ.

ЯНСЫҠ I – мешок, сшитый из телячьей шкуры шерстью наружу *(для дорожной еды и вещей)* – sack made of calfskin with wool on the outside *(for travel food and belongings)*

Юл аҙығы һәм башҡа кәрәк-яраҡтар һалып йөрөтөү өсөн тәғәйенләнеп быҙау тиреһенән тегелгән ***янсыҡ***. КФ.

Кискә табан егеттәр һәр береһе үҙ атын эйәрләп, ***янсыҡтарын*** *бәйләп, юлға йыйынған.* Риүәйәттән.

Ҡуҙый ***янсыҡтың*** *бауын ҡырҡты ла, ырғып урынан тороп ишеккә барып ымтылды.* «Ҡуҙыйкүрпәс һәм Маян» эпосынан.

ЯНСЫҠ II – мешочек, затягиваемый шнурком и сшитый из куска твердых тканей или кожи – pouch tightened with a cord and sewn from a piece of hard fabric or leather

Ялҡауға ***янсыҡ*** *та ауыр.* Әйтем.

Йәйәүлегә ***янсыҡ*** *та ауыр.* Әйтем.

Сығасаҡ аҡса ***янсыҡта*** *тормаç.* Әйтем.

ЯНТАУ *(сред.)* см. *яндау*

Һелкәүес янында тәпәндәр, ***янтауҙар*** *һәм башҡа һауыт-һаба ултыра.* Ж.Ғ. Кейекбаев.

Тимербикә әле лә туçтағын тотоп өйөнә инде, гәрнис буйындағы ***янтауын*** *алып, һөтөн йылылай шунда ҡойоп ҡуйҙы.* Н.Мусин.

…һауыт-һабаһы ла үҙе яһаған ағастан йә тиренән генә: тәпәне, күнәге, ***янтау****, туçтағы, турһығы, муртайы барыһы ла.* Ғ. Хөсәйенов.

ЯНТУРҺЫҠ *(кызыл.)* см. *турһыҡ*

Юлға янтурһыҡ менән ҡымыҙ алыу – взять в дорогу бюрдук кумыса

ЯРМАЙЛӘК *(караид.)* – крупное решето – large sieve

Ҡариҙел һөйләшендә эре иләкте ***ярмайләк*** *тиҙәр.* (ДСБЯ, 2002).

ЯРТЫ I см. *яртылыҡ II*

Яртыға һалып алыу – взять в поллитровой банке

ЯРТЫ II см. *шешә*

Яртыға *тотонған ир Баяновҡа өçтәл янына шылып ултырырға урын күрһәтте.* Т. Бүләков.

Буш ярты – пустая бутылка

ЯРТЫ ЛИТРЛЫҠ см. *яртылыҡ II*

Ҡайҙа барһа ла күстәнәскә ул [Ғиниәтулла] ***ярты литрлыҡ*** *менән бал һалып ала.* Л. Яҡшыбаева.

ЯРТЫЛЫҠ I см. *шешә*

Хужа тумбочкаһынан яртылыҡ «Московская» сығарҙы, хәмере аялай бүҫкәргәйне. С. Шәрипов.

Яртылыҡтарға ҡойоу – разлить в бутылки

ЯРТЫЛЫҠ II – поллитровая банка *(разг. поллитровка)* – 500 gr. jar, half liter jar

Ярлыға ярамһаҡ булма, ***яртылыҡ*** *һорар.* Әйтем.

Сатнаған яртылыҡ – треснутая поллитровка

Приложение 1.
УКАЗАТЕЛЬ ЗАГЛАВНЫХ СЛОВ

амфора	**амфора** см. *ям* **ям** – амфора *(большой глиняный сосуд)* – amphora *(large earthen vessel)*
бадья, ведро	**ағасаяк II** *(сакм.)* см. *агас күнәк* **ағас күнәк** – бадья, сделанная из выдолбленного полого дерева – tub (bucket) made of hollow wood **ағас күнәсек** см. *күнәсек* **ағас силәк** *(сред., таньп.)* см. *сапсак I* **айра(н)күнәк** см. *айран күнәге* **айран күнәге** – ведро для айрана – ayran bucket **ата биҙрә** *(сред.)* – большое ведро *(15 л.)* – serene weather, bucketful **баҙыя I** – плетеная бадья из ивовых прутьев – wicker tub **баҙыя II** *(сальз., сред.)* – маленькое ведро; бадья до 5-ти литров – small bucket; bucket up to 5 liters **баҙыян III** см. *баҙыя II* **балкүнәк** см. *бал күнәгә* **бал күнәге** – ведро для меда – honey bucket **батмансыгк** *(кызыл.)* см. *күнәсек* **башкүнәк I** – подойник, изготовленный из кожи головы или шеи лошади, коровы (*для дойки коров, кобыл)* – tub made of the head or neck of a horse, cow (for milking cows, mares) **башкүнәк II** – специальное кожаное ведро для вычерпывания кумыса – special leather bucket for scooping up kumis **башкапсыгк** *(сакм., сред.)* см. *башкүнәк I* **башлыгк** *(дем., ик.-сакм.)* см. *башкүнәк I* **бейә күнәге** – деревянное ведро на волосяном ободке для доения кобыл – wooden bucket with hair rim for milking mares

бейә силәге I см. *бейә күнәге*
бейә силәге II см. *башкүнәк I*
биҙеркә *(кызыл.)* см. *биҙрә I*
биҙрә I – ведро – vedro, paIl, bucket
босоҡ I (*айск.*) см. *агас күнәк*
боçоҡ см. *агас күнәк*
боткүнәк I – сосуд, изготовленный из кожи задней ноги лошади или коровы – vessel made from the skin of the hind leg of a horse or cow
ботлоҡ I см. *боткүнәк I*
ботгоҡ I см. *боткүнәк I*
дамбырау биҙрә *(инзер.)* см. *ата биҙрә*
йөҙлөк *(сред.)* см. *башкүнәк*
катул *(кызыл., миас., айск., арг.)* – котелок *(маленькое ведро для полевой кухни)* – kettle
катулук *(сальз., сред.) см.* катул
киçмәкә *(арг.)* см. *силәк I*
көбөсөк *(куб., дем., ик.-сакм.)* см. *көбөсәк*
көбөсәк см. *күнәсек*
көвөсәк *(сред., ик.-сакм., кызыл.)* см. *күнәсек*
көрәгә III *(ирг., сред.)* см. *агас күнәк*
күҙәгә – кожаное ведро с носиком – leather vedro with pourout
күнәк I – деревянное ведро (*или металлический, полимерный сосуд цилиндрической формы с дугообразной ручкой, для транспортировки на небольшие расстояния воды, других жидкостей и сыпучих продуктов)* – wood vedro, wooden bucket (*or a metal, cylindrical polymer vessel with an arcuate handle, for transporting water, other liquids and bulk products over short distances)*
күнәк II – кожаное ведро *(сосуд, изготовленный из копченой кожи для доения кобылиц)* – leather vessel for milking mares
күнәк III *(гайн., дем.)* – большая кадка для пойла, равная двум пудам – a tub for swill with a capacity of two poods

күнәк IV *(сакм.)* см. *әркә*
күнәк V *(сред.)* см. *тырыз II*
күнәкәй см. *күнәсек*
күнәсек – деревянное ведерко *(изготовленное из полого ствола дерева)* – small wooden bucket
күнәк-янтау см. *күнәсек*
кәлтерес *(миас.)* см. *ҡула биҙрә*
кәритә II *(сакм.)* – дощатое ведро с ручками для хранения хлеба, муки – plank bucket with handles, wood container
ҡауға *(ирг.)* – кожаное ведро, сделанное из бычьей шкуры – leather gawn
ҡула биҙрә – ведерко *(медное или любое металлическое ведерко)* – bucket
ҡула күнәк см. *ҡула биҙрә*
ҡылсын – кожаное ведро – leather bucket
ҡырҡсигә *(сакм.)* – ведро (для приготовления пищи в поле) – the billy
ләңгәс *(дем.)* см. *яндау*
ләңкәс *(сред.)* см. *әркә*
ләпәш *(ик.-сакм.)* см. *яндау*
майкүнәк // **май күнәге** – ведро для масла – oil bucket
морондо биҙрә *(кызыл.)* см. *һемәкле күнәк*
моронло күнәк *(тук.-чуран.)* см. *һемәкле күнәк*
моронсаҡ *(сакм.)* см. *һемәкле күнәк.*
моронсаҡ күнәк *(сакм.)* см. *һемәкле күнәк.*
сапсаҡ I – кадка *(из цельного куска дерева)* – tub *(from a single piece of wood)*
силәк I – бадья, деревянное ведро – bucket
силәк IV см. *биҙрә I*
силәк тәпәне *(дем.)* см. *агас күнәк*
тағараҡ III *(ик.-сакм.)* – ушат *(большое дощатое ведро, обтянутое кожаным или железным обручем)* – gawn, tub
тубал II *(нижнебель., гайн., караид., таньп.)* – большое ведро – serene weather, bucketful

туҙ биҙрә см. *туҙкүнәк*
туҙкүнәк – берестяной подойник, сделанный из плотной бересты вываренной и пропитанной жиром, соединенной стреловидными зубцами «в замок» (каптырма) – birch bark milk pail
түйес *(миас.)* – берестяное ведерко – birch bark bucket
тырыз биҙрә *(сред.)* см. *төйөҫ*
тәңкәл биҙрә – ведро, сделанное из железной бочки и покрашенное внутри дегтем *(для различных хозяйственных нужд)* – a bucket made from an iron barrel and painted inside with tar
тәпән IV см. *агас күнәк*
һандау – деревянное ведро для кумыса – kumis bucket
һаугүнәк *(арг)* – кожаное ведро, изготовленное из кожи головы или шеи лошади для доения кобылы – leather bucket for mIlkIng mares
һаукүнәк – деревянный подойник с обрезным краем и браслетом (вместо дужки) – wooden milk pail with a cut edge and a bracelet (instead of a bow)
һауын күнәге – ведро для доения кобылы – mIlk bucket
һауын күнәк *(миас., сред.)* – ведро для доения кобылы – mare milking bucket
һөт биҙрәһе см. *һөт күнәге*
һөт күнәге – подойник – milk pail
һөткүнәк *(сред.)* см. *һөт күнәге*
һыу биҙрәһе см. *һыу күнәге*
һыугүнәк *(сред.)* см. *һыу күнәге*
һыу күнәге – ведро для воды – water bucket
һемәкле күнәк – ведро с носиком – vedro with pourout
һыба *(сред.)* – ведро из козьей шкуры – goat

	skin bucket
	һыу тағарағы см. *тағараҡ III*
	һыу ялғашы см. *тағараҡ III*
	ушат *(киз.)* – ведро – serene weather, bucketful
	ыжбан II *(ирг.)* см. *сапсаҡ I*
	яндау – четырехлитровый деревянный сосуд (ведерко) из цельного полого дерева, с вставным дном, обычно из липы, клена или осины – a four-liter wooden vessel made of solid hollow wood, with an insertable bottom, usually of linden, maple or aspen
	яннау *(ик.-сакм.)* см. *яндау*
	янтау *(сред.)* см. *яндау*
бак	**бак** см. *бәк II*
	бәк I *(сред.)* – фляга *(большой металлический сосуд с крышкой и двумя ручками для перевозки жидкостей)* – flasks *(large metal vessel for transporting liquids)*
	бәк II – бак *(большой сосуд цилиндрической формы)* – tank *(large cylindrical vessel)*
	фләк см. *бәк*
	фляга I см. *бәк*
	һыу һауыты – емкость для воды – water tank
банка семисотка	***етейөҙләк*** *(инзер., сред.)* см. симсот
	симсот – банка 700 гр. – 700 gr. jar
	симсут *(сред.)* см. *симсот*
берестяной короб	**ҡаяҙ I** – высокий берестяной короб *(для сбора ягод, грибов)* – high birch bark box (*for picking berries, mushrooms and as travel bags)*
	ҡаяс см. *ҡаяҙ I*
	ҡаяҫ I см. *ҡаяҙ I*
	ҡурып II – берестяная коробочка *(для мелких хозяйственных нужд)* – birch bark box
	ҡыҙаҡ см. *ҡаяҙ I*

ҡыҙау см. *ҡаяҙ I*
мышау I – *лубяной или берестяной короб для сушки и хранения курута* – bast or birch bark box for drying and storing *(kurut)* hard cheese
мәрке I – берестяной короб – birch bark box
туҙаяҡ I – берестяной короб *(для закваски зерна для бузы)* – birch bark box *(for starter grain for booze (light intoxicating drink made from millet, buckwheat, barley))*

бидон

бидон – бидон *(металлическая или пластмассовая ёмкость цилиндрической формы с широким горлом, одной или несколькими ручками для переноски жидкостей, чаще всего молока, либо жидкого топлива)* – water-can, bIdon
биҙон см. *бидон*
биҙун *(сред.)* см. *бидон*

блюдце

аҫлыҡ см. *сынаяҡ аҫты*
аҫтысынаяҡ *(миас, арг., сальз.)* см. *сынаяҡ аҫты*
аһтысынаяҡ *(сальз.)* см. *сынаяҡ аҫты*
бәлдә *(гайн., караид., ик.-сакм., танып.) см.* сынаяҡ аҫты
бәлтә *(танып., нижнебельск.)* см. *сынаяҡ аҫты*
бәлүзә *(гайн., караид., ик.-сакм., танып.)* см. *сынаяҡ аҫты*
бәлүдә *(минзял.)* см. *сынаяҡ аҫты*
жәйкә
(миас., сальз., айск., арг.) см. *сынаяҡ аҫты*
жәйенкә *(караид.)* см. *сынаяҡ аҫты*
жәйеңке *(караид.)* см. *сынаяҡ аҫты* **жәйпәк** *(миас., сальз., айск., арг.)* см. *сынаяҡ аҫты*
йәйенкә *(гайн.)* см. *сынаяҡ аҫты*
йәйеңке *(караид., танып., гайн., нижнебельск.)* см. *сынаяҡ аҫты*

йәйенқә *(нижнебельск.,караид., танып., гайн., ик.-сакм.)* см. *сынаяк ацты*
йәймә *(дем.)* см. *сынаяк ацты* **йәйпе** *(дем., караид.)* см. *сынаяк ацты*
йәйпес *(сред.)* см. *сынаяк ацты*
йәйпеш *(нижнебельск.,караид., танып., гайн.)* см. *сынаяк ацты*
йәйпәк *(сред., айск.)* см. *сынаяк ацты*
йәлпәк см. *сынаяк ацты*
йәпеш *(гайн., танып., нижнебельск., караид.)* см. *сынаяк ацты*
сеүәтә III *(сред.)* см. *сынаяк ацты*
сынаяк ацты – чайное блюдце – saucer
сынаяк табағы *(кызыл.)* см. *сынаяк ацты*
сынаяк тәрликәһе *(сред., арг.)* см. *сынаяк ацты*
табаќ III *(караид., танып., гайн., нижнебельск.)* см. *сынаяк ацты*
таштустаған *(караид., гайн., танып., нижнебельск.)* см. *сын-сынаяк*
туцтағацты *(сред.)* см. *сынаяк ацты*
туцтаќ жәйенкесе *(караид.)* см. *сынаяк ацты*
туцтаќ соќоро*(дем., караид.)* см. *сынаяк өцтө*
туцтаќ тышы *(ср.ур.)* см. *сынаяк ацты*
туцтаќтыш *(ср.ур.)* см. *сынаяк ацты*
тәгәс ацты *(айск.)* см. *сынаяк ацты*
тәринкә *(нижнебельск., караид., танып., гайн., минзял.)* см. *сынаяк ацты*
тәринкә *(нижнебельск., караид., танып., гайн., минзял.)* см. *сынаяк ацты*
чиниаќ *(гайн.)* см. *сынаяк ацты*
чиниаќ табаќ *(гайн.)* см. *сынаяк ацты*
шәшке II *(караид., сред., миас., дем.)* см. *сынаяк ацты*
шәшке ацты *(сред.)* см. *сынаяк ацты*

бокал, фужер

бокал II – бокал – goblet, wIneglass
бәллүр – бокал из горного хрусталя – a glass of rock crystal (crystal goblet)
кубок см. *ҡәдәх* II
ҡәдәх I – бокал, фужер – wineglass
ҡәдәх II – кубок – goblet
рюмка I – рюмка *(стеклянный или хрустальный суживающийся книзу стаканчик на ножке, употребляемый для питья спиртных напитков)* – glass
фужер см. *ҡәдәх I*

большая чаша

ағас ашлау *(дем.)* см. *ашлау I*
ағасаяк I *(сакм.)* см. *аяк III*
ағас табаҡ см. *табаҡ I*
аяк III – большая деревянная миска, чаша – large wooden bowl
алғыр см. *алдыр I*
алдыр I – деревянная чаша, миска *(средней величины для подачи кумыса и др. напитков)* – wooden bowl
алдыр II – чаша, миска *(средней величины из любого материала для подачи мяса, супа, кумыса и др. пищи)* – wooden bowl
алдыраяк *(ик.-сакм.)*
см. *алдыр I*
алдыр-табаҡтар – чаши-миска – bowls
алдыр туҫтаҡ *(сакм.)* см. *алдыр I*
алтыр *(сред.)* см. *алдыр I*
ашкүнәк см. *ашлау I*
ашлау I – большая чаша выдолбленная из цельного дерева *(для подачи супа, мяса; бульонница, суповая тарелка)* – large wooden soup or meat bowl
ашлау II – большая металлическая чаша *(для подачи супа, мяса)* – large metal bowl (for servIng soup, meat)
ашлау III – лоханка *(большая чаша для мытья*

посуды) – pelvis *(large bowl for washing dishes)*
аштабаҡ *(караид.)* см. *ҡоштабаҡ*
аш табағы см. *ашлау II*
аштау I *(сакм.)* см. *ашлау I*
аштау II *(кызыл., ср.-ур.)* см. *ашлау II*
аш һауыты – супница – tureen
баҙыян табаҡ – большая деревянная расписная чаша *(для подачи супа, мяса во время пиршества)* – large wooden painted bowl *(for serving soup, meat during a feast)*
башман *(сакм.)* – большая деревянная чаша – wooden bowl for
күбәтә I *(гайн., танып, караид., дем., ср.-ур., нижнебельск.)* – долблёная деревянная чаша *(на массивном основании, с отвесными стенками; предназначена для пищи и вмещает от 2 до 5 л.)* – slotted wooden bowl on a solid base
кәрсән *(ср.-ур., айск.,)* см. *табаҡ I*
кәрҫән *(ср.-ур., айск.,)* см. *табаҡ I*
кәрһән см. *табаҡ I*
ҡомтабаҡ *(средн.)* – большая глиняная чаша – large clay bowl
ҡоштабаҡ I – большая деревянная чаша для подачи пищи, блюд на праздничный стол
ҡуштабаҡ *(танып., сред., гайн., дем., арг., караид., нижнебельск.)* см. *ҡоштабаҡ*
оро табаҡ *(кызыл., средн., ср.-ур.)* – большая чаша, изготовленная из нароста дерева – a large bowl made from wood growth
өмәтабаҡ *(караид.)* см. *табаҡ*
сара *(миас., ср.-ур., айск.)* см. *ашлау*
саратан *(сальзиг.)* см. *сара*
себешке ашлау – чаша, сделанная из берёзового капа – bowl made of birch burl
сибештабаҡ *(средн.)* – большая чаша, изготовленная из нароста – a large bowl made from a burl
сыбышҡы – чаша из комеля *(т.е. из*

толстой части ствола дерева непосредственно над корнем и корневищем) – a bowl of wood butt
табаҡ I – большая деревянная чаша для подачи супа, мяса, выдолбленная из цельного куска дерева – large wooden bowl
табын табағы *(ик.-сакм.)* см. *табаҡ I*
тамыртабаҡ *(караид., гайн., средн., танып., нижнебельск.)* – чаша, изготовленная из корня дерева – a bowl made from the root of a tree
тамыртуҫтаҡ *(сред.)* см. *тамыртабаҡ*
тигәнә *(гайн., танып., караид., нижнебельск.)* см. *тағараҡ IV*
тустаған I *(гайн., караид.)* – большая деревянная чаша – large wooden bowl
тустаҡан I *(гайн., минзял, нижнебельск., караид., танып.)* см. *тустаған I*
һамар I *(кызыл., ик.-сакм.)* – большая деревянная чаша с ручкой с одной стороны – large wooden bowl with handle on one side
һамар II *(сред.)* – большая деревянная чаша с ручками с двух сторон – large wooden bowl with handles on both sides
шауа см. *башман*

бочка

имән мискә – дубовая бочка – oak barrel
көрәгә II – бочонок *(украшенный резьбой деревянный сосуд для подноски кумыса или медовухи к трапезе)* – carved keg
мейескә *(сред.)* см. *көрәгә II*
мискә – бочка – barrel

бурак

көйөҙ *(инзер.)* см. *төйөҫ*
ҡаяҫ II *(арг.)* см. *төйөҫ*
силәк II *(сакм., ирг.)* см. *түйес*
төйөҙ см. *төйөҫ*
төйөҫ – туес, туесок, бурак *(посудина из*

бересты, имеющая цилиндрическую форму, с деревянным дном и с крышкой) – tuesok *(a vessel made of birch bark, having a cylindrical shape, with a wooden bottom and with a lid.)*
төйөс см. *төйөҫ*
төптөкәй *(арг.)* см. *төйөҫ*
туҙаяҡ II *(миас., арг., кызыл.)* см. *төйөҫ*
туҙайыҡ I *(миас.)* см. *төйөҫ*
туҙ йандауы *(сред.)* см. *туҙ һауыт*
туҙ күнәсеге *(сакм.)* см. *туҙ һауыт*
туҙ төйөҫ см. *төйөҫ*
туҙ һауыт – туес *(берестяная посуда)* – birch basket
туҙый см. *төйөҫ*
туз чумбәрә *(гайн.)* см. *төйөҫ*
туйыҙ см. *төйөҫ*
туйыс I см. *төйөҫ*
түйес *(миас.)* – берестяное ведерко – birch bark bucket
тырыз III см. *төйөҫ*
тырыз биҙрә *(сред.)* см. *төйөҫ*

бурдюк

гөбө I *(дем.)* см. *һаба I*
дөйә муйыны – сосуд, сшитый из шкуры верблюжьей шеи – camel-neck vessel
дөмбәй II *(ирг.)* см. *турһыҡ*
дөмбәй III см. *төмбәй I*
күн саба см. *һаба I*
ҡапы I – посуда-мешок из кожи – crockery bag made of leather
ҡоба *(сакм.)* – посуда, сшитая из сыромятной кожи лошади, путем копчения шкуры нижних конечностей – utensils sewn from the rawhide of a horse by smoking the skins of the lower extremities
ҡулас *(сред., кызыл.)* – сосуд из кожи передней ноги лошади или коровы – leather vessel from the skin of the front leg of a horse or cow

ҡулаш *(сред., кызыл.)* см. *ҡулас*
ҡулдау *(кызыл.)* – кожаный сосуд из кожи передней ноги лошади – leather vessel from the skin of the front leg of a horse
ҡуллыҡ *(дем., ирг.)* см. *ҡулас*
ҡулсаҡ *(ирг., сакм., кызыл., караид.,)* см. *ҡулас*
ҡулсыҡ *(кызыл.)* см. *ҡулас*
ҡуржын II см. *турһыҡ*
ҡурйын II *(сред., сакм., дем.)* см. *турһыҡ*
мис *(таньп., караид., гайн., ср.-ур., нижнебельск.)* см. *мыс*
мисте см. *мыс*
мортай см. *муртай*
мурҙай *(сакм.)* см. *муртай*
муртай – бурдюк *(плоская кожаная фляга с покатым дном)* – wineskin *(flat flask with a sloping bottom)*
муртаҡай *(миас.)* см. *муртай*
мутай – маленький сосуд из кожи – small skin vessel
мыс *(айск., сакм., сред.)* – молочник из козьей шкуры – milk can madden from goat skin
мысый *(сакм.)* см. *мыс*
саба *(дем., ирг., тук-соран)* см. *һаба I*
сәркә *(сакм.)* см. *ямдау*
сәрмә III – походный сосуд из шкуры животного с узким горлом, используется для воды и кумыса – sarma *(a traveling vessel made of skin with a narrow neck, used for water and kumis)*
çаба *(тук.-суран., ирг., дем.)* см. *һаба I*
төмбәй I *(кызыл., айск.)* – кожаный сосуд для кумыса меньшего размера, чем у бурдюка – a leather vessel for kumis is smaller than a wineskin
тубал VII *(ик.-сакм.)* – сосуд, сделанный из брюшины, для кумыса – vessel is made of the peritoneum, for kumiss

тубыл *(ик.-сакм.)* см. *тубал VII*
турсыҡ *(ик.-сакм.)* см. *турһыҡ*
турçлыҡ *(сред., ик.-сакм.)* см. *турһыҡ*
турçыҡ *(сред., айск., дем., караид., ик.-сакм.)* см. *турһыҡ*
туртай *(сакм.)* см. *турһыҡ*
туртыҡ *(сред.)* см. *турһыҡ*
турһыҡ – бурдюк, торсук *(посуда с узким горлошком из прокопченной кожи мелкого рогатого скота для хранения и перевозки кумыса (воды, айрана) –* leather bottle; leather flask for kumiss *(or dishes with a narrow neck made of smoked skin of small cattle for storage and transportation of koumiss (water, ayran)*
һаба I – хаба, саба *(кожаная посуда-мешок из прокопченной цельной конской шкуры для приготовления, хранения и перевозки кумыса (воды), напоминающая большой бурдюк) –* haba / saba *(leather tableware-a bag resembling a large wineskin made of smoked whole horse skin for the preparation, storage and transportation of koumiss (water), etc.)*
һаба II – хаба, саба *(узкая деревянная прокопченная хаба для приготовления, хранения кумыса)* – haba / saba *(narrow wooden smoked hub for cooking and storing kumis)*
һала *(тук-соран.)* – посуда из лошадиной или коровьей шкуры – made kitchenware of leather
һауыр – *(кожаный сосуд из воловьей шкуры, окрашенный в разные яркие цвета)* – cowhide leather vessel dyed in different bright colors
шыпы *(дем.)* см. *турһыҡ*
шыры II *(инзер.)–* любая кожаная емкость – leather bowl
шыры һауыттар – кожаные емкости – leather containers
ямдау – сосуд для кумыса из желудка

скотины со сборчатой горловиной – vessel for koumiss from the stomach of cattle with a folded neck
ямуртай см. *муртай*
янтурһыҡ *(кызыл.)* см. *турһыҡ*

бутылка **бутылка** см. *шешә*
бәләкәй бутылка – бутылочка, пузырек *(небольшой сосуд из стекла или пластмассы в форме бутылки, закрывающийся; предназначен для хранения и транспортировки различных жидкостей, обычно лекарств)* – vial
ҡауырһын бутылка *(сред.)* см. *ҡауырһын шешә*
ҡауырһын шешә *(сред.)* – пластмассовая (полимерная) бутылка – plastic (polymer) bottle
шешә – бутылка *(стеклянный сосуд с узким горлышком)* – bottle
шиша *(караид.)* см. *шешә*
шыша *(сакм.)* см. *шешә*
ярты II см. *шешә*
яртылыҡ I см. *шешә*

ваза **аяҡлы һауыт** *(сред.)* см. *ваза II*
ваза II – ваза, конфетница *(красивый сосуд из стекла, фарфора, металла, керамики или других материалов, в который кладут фрукты, конфеты и т. п., используют в качестве украшения дома)* – vase
тояҡлы һауыт *(инзер.)* см. *ваза II*

вилка **сәнске** – вилка – fork

воронка **бүрәнкә** – воронка *(для переливания жидкости)* – funnel *(for pouring liquid)*
моҙға III см. *бүрәнкә*

глиняный сосуд для точилки	**ҡомаяк** *(кызыл.)* – глиняный сосуд для точилки – jiguline jar for knife sharpener
горшок, кувшин	**балсыҡ көршәк** – горшок *(широкогорлый горшок, изготовленный из глины методом (путем) обжига)* – pot *(wide-mouth pot made of clay with firing technology)* **балсыҡ сүлмәк** см. *балсыҡ көршәк* **ваза I** – ваза *(красивый сосуд из стекла, фарфора, металла, керамики или других материалов, в который ставят цветы и т. д., используют в качестве украшения дома)* – vase **гөл һауыты** – цветочный горшок; кашпо для цветов – flower pot; planter for flowers **гәршүк II** см. *көршәк I* **көрсәк-көршәк** см. *көршәк I* **көршөк II** *(ик.-сакм.)* см. *көршәк I* **көршәк I** – кувшин (*узкогорлый горшок, изготовленный из глины с технологией обжига)* – jag, pipkin **криңкә** *(минзял., ср.-ур.)* – горшок *(расширяющийся книзу удлинённый глиняный маленький горшок для молока без крышки и ручек)* – milk pot **кәршүк III** *(сред.)* см. *көршәк I* **ҡом көршәк** см. *көршәк I* **ҡомой** *(сред.)* см. *көршәк I* **ҡом һауыт** *(сред.)* см. *көршәк I* **оҙон муйынлы көршәк** –высокий узкогорлый кувшин – narrow-necked tall jug **көршәк-ҡәдәхтәр** – кувшины и бокалы – jugs and glasses, pipkins and cups **оҙон муйынлы сүлмәк** см. *оҙон муйынлы көршәк* **оҙон муйынлы көршәк** –высокий узкогорлый кувшин – narrow-necked tall jug **сәйгүн III** – кувшин; кофейник – jug; coffee pot **ташсүлмәк** *(караид.)* см. *көршәк I* **төрөк күнәге** – посуда ёмкостью в 1-2 литра

	– turkIc jar **тотҡалы көршәк** – кухоль, горшок с ручками (ручкой) – kitchen
графин	**графин** – графин *(стеклянный или хрустальный сосуд с узким длинным горлом для воды, вина и т.п.)* – carafe
дегтярница	**дегет силәге** – *лагун,* дегтярница *(кадка для варки дегтя)* – lagoon **күнәк IV** *(сакм.)* см. *әркә* **лагун** *(арг., миас., сред., сальз., айск., кызыл.)* см. *әркә* **лагушка** *(арг., кызыл.)* см. *әркә* **ләңкәс** *(сред.)* см. *әркә* **фләгүн** *(сред.)* – сосуд для дегтя – flick-flack for tar **әркә** *(миас.)* см. *дегет силәге*
деревянная посуда	**ағас ҡашығаяк** см. *агас hауыт-hаба* **ағас hауыттар** см. *агас hауыт-hаба* **ағас hауыт-hаба** – деревянная посуда – wood(en) dishes
домотканый тряпичный мешок (сетка) из пеньковой нити для процеживания курута	**аламыс** см. *турпыша I* **мышау II** (*сальз.*) – ниточная сетка для сушки курута – thread mesh for drying *(kurut)* hard cheese **турпыша I** – домотканый тряпичный мешок из пеньковой нити для процеживания курута – self-woven cloth bag made of hemp thread for straining kurut **эркет тоғо** *(сред., ирг.)* см. *турпыша I* **әрмәк** см. *турпыша I*
домотканый мешок для пищи	**ҡап v** – свиток – scroll, case **сепрәк** см. *турпыша II* **сәрмә IV** – торба из цветастой ткани для

	свадебных гостинцев и подарков (свадебный атрибут) **турпыша II** – домотканый тряпичный мешок для пищи – homespun rag bag for food
дуршлаг	**бөкмә ҡашыҡ** см. *иләк сүмес I* **белмән иләге** см. *иләк сүмес I* **белмән күпшеге** см. *иләк сүмес I* **ижау Iv** *(дем.)* см. *иләк сүмес I* **ижәү** *(сред.)* см. *иләк сүмес I* **иләк II** *(миас., тук-соран.)* см. *иләк сүмес I* **иләк сүмес I** – дуршлаг *(металлический предмет кухонной утвари в виде небольшого ковша с отверстиями для отцеживания жидкости)* – colander **селтәр** *(сальз., дем.)* см. *иләк сүмес I* **селтәр ижау** см. *иләк сүмес I* **селтәрле ижау** см. *иләк сүмес I* **селтәрлеғашыҡ** *(сред.)* см. *иләк сүмес I* **селтәр сүмес** *(сред.)* см. *иләк сүмес I* **çөҙгө** *(дем.)* см. *иләк сүмес I* **çөҙгөс** *(дем.)* см. *иләк сүмес I* **тишегижау** *(айск., дем.)* см. *иләк сүмес I* **шабала I** *(арг., сальз., ср.-ур.)* см. *иләк сүмес I*
единица измерения объема жидкостей и сыпущий продукции	**аяк IV** – старинная мера веса для жидких и сыпучих продуктов или количество пищи, вмещающееся в такую посудину – an ancient measure of weight for bulk and liquid products or the amount of food that can fit in such a vessel **балғалаҡ II** – одна чайная ложка вмещает до 5 миллилитров жидкости *(единица измерения объема жидкости и сыпучих продуктов)* – one teaspoon holds up to 5 milliliters of liquid *(a unit for measuring the volume of liquid and bulk solids)*

балғашыҡ II см. *балғалаҡ II*
батман III – старинная мера веса *(для сыпучих и жидких продуктов равная объему или весе батмана, которая колеблется от 6 – до 12 пудов)* – old measure of weight for bulk and liquid products equal to the volume or weight of the batman
бот – пуд *(устаревшая единица измерения массы, мера веса, равная 16,38 кг, применявшаяся до введения метрической системы)* – pood (an obsolete unit of mass measurement, a measure of weight equal to 16.38 kg, used before the introduction of the metric system)
боткүнәк II – пудовка *(сосуд весом в пуд – 16,3804964 кг., а также устаревшая единица измерения массы жидких и сыпучих веществ весом в один пуд)* – one-pood pail (a vessel weighing a pound – 16.3804964 kg., as well as an outdated unit of measurement for the mass of liquid and bulk substances weighing one pound)
биҙрә II – ведро *(единица измерения массы, мера веса, которая соответствует сороковой части бочки, что приблизительно равно 12,3 литра, применявшаяся до введения метрической системы)* – bucket *(a unit of mass, a measure of weight that corresponds to the fortieth part of a barrel, which is approximately equal to 12.3 liters, used before the introduction of the metric system).*
ботлоҡ II см. *боткүнәк II*
ботточ II *боткүнәк II*
бот силәк см. *боткүнәк II*
дөмбәй I см. *боткүнәк II*
күнәк VI – мера объема жидкости (или др. сыпучих веществ) более *16,380 л.* – measure of liquid weight over 16.380 l.

күнәсек – мера объема жидкостей и сыпучих продуктов, равная 4 *л.*
ҡалаҡ II – единица измерения объема жидкости *(столовая ложка вмещает до 15 миллилитров жидкости)* – unit for measuring the volume of liquid (a tablespoon holds up to 15 milliliters of liquid)
ҡап IV – мера сыпучих тел различного веса *(1 куль = 8 пудам = 128 кг.)* – measure of bulk solids of various weights (1 sack = 8 pounds = 128 kg.)
ҡапсыҡ V – мешок *(мера сыпучих тел, равная 50 кг.)* – sack *(measure of loose bodIes, equal to 50 kg.)*
ҡашыҡ VII *см. ҡалаҡ II*
рюмка II – единица измерения спиртных напитков *(количество жидкости, умещающегося в таком сосуде, от 30 до 75 миллилитров)* – unit of measure for alcoholic beverages (the amount of liquid that fits in such a vessel, from 30 to 75 milliliters)
стакан II – стакан *(количество жидкого или сыпучего вещества, вмещающееся в такой сосуд)* – glass *(the amount of liquid or bulk material that can fit in such a vessel)*
тәпән II – старинная мера веса в 10-15 кг для сыпучих и жидких продуктов – old weight measure of 10-15 kg for bulk and liquid products
һаба IV – *единица измерения объема кумыса или другой жидкости, равной 60 литрам – unit for measuring the volume of kumis or other liquid equal to 60 liters*

жестяная банка
кәнсир *(кызыл., сред., сакм.)* см. *ҡалай һауыт*
ҡалай һауыт – жестяная банка – can

заварник
барник *(миас., сред.)* – фарфоровый заварочный чайник – porcelain teapot for tea infuser
билай *(нижнебельск., караид., таньш., гайн.)* см. *барник*

парник *(сред., гайн., дем.)* см. *барник*
сынаяк сәйгүн см. *барник*
сәйгүн II – металлический заварник для чая – metal teapot for tea
фарфор сәйгүн см. *барник*

емкость для воды из тыквы **кәнде** – емкость для воды из тыквы – pumpkin water container

кадь, кадка **баҙыян тәпән** – painted tepen (a low painted wooden tub made of a hollow tree trunk (for oil, koumiss, katyk, honey, buza) – wooden painted low jug from a hollow tree trunk *(for oil, koumiss, katyk, honey, bouza)*
батман I – кадка из липовой древесины для хранения меда – linden tub for honey
батман II – узкая и высокая деревянная кадка *(для хранения масла, молока и сыпучих продуктов)* – wooden tub for butter
имән күнәк – дубовая кадка – tub maded of oak-wood
киҫмәк II – кадка – tub
көбө II *(ик.-сакм.)* – кадка *(из полого ствола дерева, набиваемая кожаным или железным обручем для хранения выдержанного кислого катыка, из которого варится и изготовляется курут)* – wood keg for soured milk
көбө III – кадка для хранения меда *(из полого ствола дерева, набиваемая кожаным или железным обручем)*
көрәгә II – бочонок украшенный резьбой *(деревянный сосуд для подноски кумыса или медовухи к трапезе)* – carved keg
күнәк III *(гайн., дем.)* – большая кадка для пойла, равная двум пудам – a tub for swill with a capacity of two poods
осаяк күнәге *(сальз.)* – кадка для катыка – tub for katyk

сапсаҡ I – кадка *(из цельного куска дерева)* – tub *(from a single piece of wood)*
силәк V см. *(айск., кызыл., сакм.) тәпән*
тәгәс V *(сред.)* см. *тәпән I*
тәпән I – бочонок из полого ствола дерева *(для масла, кумыса, катыка, меда, бузы)* – keg made of a hollow tree trunk (for oil, koumiss, katyk, honey, buza)
тәпәс *(сред.)* см. *тәпән I*
тәпәш *(сред., кызыл.)* – деревянный сосуд из полого ствола дерева, вмещающий половины пуда, т.е. 8 кг. – wooden vessel made of a hollow tree trunk, containing half a pood, i.e. 8 kg.
шәйкә I *(дем.)* – шайка *(невысокая деревянная кадка с двумя ручками)* – two-handled small washbasin
ыжбан II *(ирг.)* см. *сапсаҡ I*
эркет көбөһө – (деревянная) кадка для долгой выдержки кислого катыка – wooden tub for long aging of sour qatyq
әрйә *(дем., ик.-сакм.)* – кадь, кадка *(обычно для долгого сквашивания катыка, из которого варится и изготавливается курут)* – tub *(that is a long fermentation of a katyk, from which a kurut is cooked and made)*

казан

гәршүк I *(юж.)* см. *сүлмәк*
катул *(кызыл., миас., айск., арг.)* – котелок *(маленькое ведро для полевой кухни)* – kettle
котелок – походный котелок – mess kit
көршәк II *(сред., кызыл.)* см. *сүлмәк*
кәзәнкә *(сакм.)* см. *ҡаҙан*
кәршүк I *(сред.)* см. *сүлмәк*
кәршүк II *(кызыл.)* см. *суйын*
кәтүл *(сред., айск.)* см. *катул*
кәтүлүк *(сред.)* см. *катул*
ҡаҙан *(литый сосуд из металла с полукруглым*

дном для приготовления пищи на огне или в костре) – казан – cooper
ҡаҙан-ҡула см. *ҡаҙан*
ҡаҙансыҡ *(ср.-ур.)* см. *ҡылдыҡай*
ҡолаҡлы ҡаҙан – казан с (ушками) ручками – cooper (cauldron) with handles
ҡор ҡаҙаны – большой котел *(для приготовления пищи большой группе гостей)* – large cauldron (for cooking a large group of guests)
ҡула – котел – copper, the billy
ҡулаға҇ҙан – небольшой котелок с ручкой – small bowler hat with handle
ҡула ҡаҙан см. *ҡулағаҙан*
ҡурғаҙан *(кызыл., сред.)* см. *ҡор ҡаҙаны*
ҡылдығаҙан *(миас.)* см. *ҡула ҡаҙан*
ҡылдыҡай *(сальз.)* см. *ҡула ҡаҙан*
ҡылҡай *(арг., миас.)* см. *ҡула ҡаҙан*
ҡылҡаҙан см. *ҡула ҡаҙан*
ҡыллы ҡаҙан см. *ҡула ҡаҙан*
латка *(арг.)* – чугунок *(для тушения мяса)* – cast-iron pot
мизинник *(ср.-ур.)* см. *мөзөнник*
мөзөнник *(ср.-ур.)* – горшок *(чугунный горшок различной величины)* – pot
сигунка *(арг., сальз.)* см. *суйын*
сигуңка *(арг., сальз.)* см. *суйын*
сөгөн *(сред., кызыл.)* см. *суйын*
суйын – чугун *(крупный сосуд, горшок из чугуна округлой формы для тушения и варки в печи и очагах)* – cast-iron pot, boiler
суйын сүлмәк см. *суйын*
сүген *(сакм., гайн.)* см. *суйын*
сүлмәк – горшок *(округлый глиняный глубокий сосуд с узким дном для приготовления и хранения горячей пищи)* – clay pot; caldron
сүлмәк ҡаҙан I *(арг., кызыл., миас., сред.)* – глубокий котел – deep cauldron
тубал XI см. *ҡаҙан*

капроновая (пластмассовая) посуда	**ҡамыш** *(инзер.)* – капроновая (пластмассовая) посуда – nylon (plastic) dishes **ҡаурый** *(сред.)* см. *ҡауырһын* **ҡауырһын** *(сред.)* – пластмассовая (полимерная) посуда – plastic crockery
квашня	**икмәк биҙрәһе** *(сред.)* см. *икмәк силәге* **икмәк күнәге** см. *икмәк силәге* **икмә(к)күнәк** *(арг.)* см. *икмәк силәге* **икмәк силәге** – квашня – vat **күәс** *(гайн., таньш, караид., дем., нижнебельск.)* см. *икмәк силәге* **кеүәç** *(минзял., гайн., таньш, караид., дем., ср.-ур., нижнебельск.)* см. *икмәк силәге* **кеүәшнә** *(сред., ик-сакм.)* см. *икмәк силәге* **көрәгә Iv** *(миас.)* см. *икмәк күнәге* **куашна** *(караид.)* см. *икмәк силәге* **күәс** *(гайн., таньш, караид., дем., нижнебельск.)* см. *икмәк силәге* **табаҡ v**– деревянная посуда для приготовления теста – wooden bowl for paste **тәпән III** см. см. *икмәк силәге* **һамар I** *(кызыл., ик.-сакм.)* – большой деревянный сосуд для замешивания теста с ручкой с одной стороны – large wooden bowl with handle on one side **әпәй гүнәге** *(айск.)* см. *икмәк силәге* **әпәй күнәге** *(сред.)* см. *икмәк силәге* **әпәй сапсаҡ** *(ср.-ур.)* см. *икмәк силәге* **әпәй силәге** *(сред., дем.)* см. *икмәк силәге* **әпәйсиләк** *(сред., дем.)* см. *икмәк силәге* **әсетке күнәге** *(сальз.)* см. *икмәк силәге* **әпәк күнәге** *(кызыл., миас., сред.)* см. *икмәк силәге* **тәпән III** см. см. *икмәк силәге*
ковш	**ағас сүмес** – деревянный ковш – wood ladle **алыуыс I** – ковшик из бересты *(для черпания воды из водоемов)* – birch bark ladle

баҡырғас *(караид.)* см. *ижау I*
баҡырас II см. *ижау II*
баҡырса III *(дем.)* см. *ижау II*
ижау I – ковш *(деревянный ковш с резьбой, напоминающий силуэт птицы, для вычерпывания кумыса, айрана, бузы)* – ladle (wooden ladle with carving, resembling the silhouette of a bird, for scooping out *koumiss, ayran, buza*)
ижау II – ковш *(широкий открытый металлический сосуд с ручкой для зачерпывания жидкостей)* – kovsh
күпшек I *(сред.)* см. *ижау II*
ҡалаҡ III *(сальз., миас., арг.)* см. *ижау I*
ҡашыҡ II *(караид., гайн., нижнебельск.)* см. *ижау I*
өжәү *(сред.)* см. *ижау I*
палауник *(сакм., сред.)* см. *ижау I*
пуваринкә *(арг.)* см. *ижау I*
сирпаҡ һүмес *(айск.)* см. *ижау I*
сүмес I см. *ижау II*
сүмес II *(караид.)* см. *ижау I*
туйыс II *(сред.)* см. *туҙ сүмес*
ужау *(караид., танып., нижнебельск., дем., гайн.,)* см. *ижау I*
үжәү *(караид., дем.)* см. *ижау I*
һүмес *(айск.)* см. *сүмес* I
ыжау *(сред., дем.)* см. *ижау I*

кожаная чаша или кожаный сосуд

көрәгә I – кожанный сосуд *(в форме большой миски, сделанный из шкуры шеи животного для подноски кумыса к трапезе)* – leather large bowl for carrying kumis to a meal
тубал I *(гайн., танып., караид., нижнебель.)* – кожаный сосуд – leather vessel
тубал V *(нижнебел., гайн., караид., танып.)* – посуда сделанная из брюшины – dishes made from peritoneum

корзина

баҙыя I – плетеная бадья из ивовых прутьев – wicker tub
бистәркә см. *кәрзин*
боромка *(арг.)* см. ҡуҙы
курин – глубокая корзина для переноски продуктов – deep basket for carrying food
курып *(айск., арг., ср.-ур.) – корзина на дрогах или санях для перевозки навоза, углей)* – box *(wicker basket on the drags and sleighs for transporting manure, coal)*
кәрзин – корзина (плетеная) – handbasket, hamper
кәрзинкә *(дем., сред.)* см. *кәрзин*
ҡуҙы – лукошко – basket
мешәү – короб в виде сетки для сушки курута – basket in the form of a net for drying kurut
моҙға I см. *муҙға I*
муҙға I – лукошко *(для переноски ягод, грибов, орехов, продовольствия и мелкой клади, изготовленное плетением (свиванием) из бересты, луба, драни)* – birchbark basket, hanaper
мәрке II – корзина из липового лыка для сушки и хранения курута – a basket made of lime bast for drying and storing kurut
силәк III см. *кәрзин*
ситәүкә *(миас., сакм., кызыл.)* – корзина из ивовой лозы для сушки курута или хранения яйц – willow basket for drying kurut or storing eggs
сыт – большая корзина – large basket
тубал IV *(нижнебель., гайн., караид., таньп., сред.)* – лукошко из коры вязя для хранения рыбы– basket for storing fish made of elm bark
тубал vI *(ик.-сакм.)* – продолговатая корзина для хранения курута – oblong basket for storage kuruta

	тубал IX *(дем., сред.)* см. *муҙға I* **тубана** *(ик.-сакм.)* см. *муҙға I* **туҙ ижау** *(сред.)* см. *туҙ сүмес* **түҙлек** *(дем.)* – берестяной кузовок – birch bark box **тырыз I** – корзина с крышкой на дужке, *(плетеная из бересты, луба, драни для переноски ягод, грибов и других продуктов)* – handbasket, hamper **тәгәс VI** *(ирг.)* см. *кәрзин* **чирмә** *(таныт.)* – корзина, свитая из лыка – bast basket **шоман** *(сред.)* **–** корзина для вывозки навоза – manure basket **шуман I** *(нижнебельск.)* – плетеная корзина из ивовой лозы *(обычно для высадки гуся и утки)* – willow wicker basket *(usually for planting goose and duck)*
кормушка (для птиц)	**тағараҡ VI** – кормушка *(для птиц)* – bird feeders
короб (ящик) для хранения продуктов питания и хлебного запаса	**алап** – большой продолговатый лубяной короб для хранения хлебного запаса – large oblong splint box for storing grain stock **быҙауҡа** – деревянный чан, используемой для взвешивания зерна – wooden vat used for weighing grain **кулаша** *(кызыл.)* – деревянный или лубяной ларь для хранения зерна – pannier **кәритә II** *(сакм.)* – дощатое ведро с ручками для хранения хлеба, муки – plank bucket with handles, wood container **ҡап I** – короб(ка), пачка – box, pack **ҡап II** – короб для переноски провизии на охоте – box for carrying provisions on the hunt **ҡулаша II** – специальный квадратный короб из луба дерева для процеживания

курута – special square box made from the bast of a tree for straining kurut
ҡулаша VI – *лубяной короб* – bast box
ҡумта I – ящик – box
ҡумта IV см. *ҡап* I
ҡурып I – большой короб из прутьев – large box of twigs
ҡулаша IV – *ларь для зерна* – chest for grain
мешәү – короб в виде сетки для сушки курута – basket in the form of a net for drying kurut
тағараҡ IV *(сакм.)* – деревянный или *дощатый сосуд с ручками, крышкой для хранения хлеба, муки – plank dishes with handles, a lid for storing bread, flour*
тигәнә *(гайн., таньп., караид., нижнебельск.)* см. *тагараҡ IV*
тубал III *(нижнебель., гайн., караид., таньп.)* – *лубяный* короб для сбора золы – bast box for collecting ash
тубал vIII *(сред.)* – *лубяной* короб – bast box
тәгәс II *(кызыл., сред.)* см. *кулаша*
тәпән V *(дем.)* – ларь *(для зерна) – chest (for grain)*
әйләнмә *(сред.)* – *лубок*-плетенка *для* хранения зерновых культур – wicker basket

корыто; кормушка

ат ялғаш *(гайн.)* – *деревянное корыто (колода из цельного выдолбленного широкого бревна для водопоя лошадей)* – wooden trough (deck) for watering horses
ашлау IV *(сред., инз.)* см. ялғаш
дағара *(сред., кызыл.)* см. *тагараҡ VII*
кер тигәнәсе *(гайн., таньп., караид., нижнебельск.)* см. *тагараҡ I*
корыто – корыто – washtub
кәритә I *(кызыл., миас., сред.)* см. *ялгаш I*
кәлитә см. *корыто*
кәмәшәү I – деревянное корыто из цельного дерева – solid wood trough

кәмәшәү II – корыто из досок для приготовления мешанины лошадям – a trough of boards for preparing a mishmash for horses
суман см. *кәмәшәү I*
сүмән см. *кәмәшәү I*
тағараҡ I – корыто *(большой открытый продолговатый деревянный сосуд с округлёнными стенками, предназначенный для стирки белья и для других домашних надобностей)* – washtub
тағараҡ II *(кызыл., сакм.)* – деревянный желоб, кормушка *(большой открытый продолговатый деревянный сосуд с округлёнными стенками, предназначенный для кормления и поения скота)* – wooden trough, feeder (for livestock), trough
тағараҡ vII *(кызыл., сакм.)* – дощатое корыто *(высотой 15-20 см, шириной 40-60 см) – wooden trough (15-20 cm high, 40-60 cm wide)*
улаҡ – желоб; корыто, лохань – tray; washtub
шуман II *(сред.)* см. *шүмән*
шүмән *(иpг., тук-соран.)* – лубяное корыто или приспособление для катания с горы – bast trough or device for skiing down the mountain
ялғаш I – корыто *(продолговатый глубокий сосуд из дерева (железа, чугуна или стали) используется для стирки)* – through
ялғаш II см. *тагарак II*

корытце для подачи бишбармака

һара – деревянное продолговатое корытце для подачи бишбармака или супа во время пиршества после коллективной работы – wooden oblong trough for serving bischbarmak or soup during a feast after teamwork

кострюля **лаҡтыкай** *(миас., сред.)* – кастрюля – saucepan
кәстрүл – кастрюля – stock pot
ҡаплама *(сред.)* – маленькая кастрюля; сотейник – saucepan

кошель **ылып** *(нижнебельск., таньш., караид., гайн.)* – котомка *(охотничий кошель из бересты)* – birchbark knapsack or backpack made of birch bark

кружка **бокал I** см. *сәй бокалы*
кружка см. *көрөшкә*
көрөшкә – кружка *(сосуд для питья вместимостью 300–500 мл. жидкости)* – mug
ҡом көрөшкә – глиняная кружка – clay mug
сәй бокалы – чайный бокал, бокал для чая – tea glass
туҙ көрөшкә – берестяная кружка, сделанная из плотной вываренной и пропитанной жиром бересты, соединенная стреловидными зубцами «в замок» (каптырма) – birch bark mug
һыра бокалы – пивной бокал, бокал для пива – beer glass

крышка **ҡапҡас** – крышка – lid

кумган **баҡырса II** – медный кумган с длинным носиком – copper kettle, copper kumgan or copper teapot with a long spout
ҡом ҡомғаны см. *ҡомтоҡ*
ҡомған I – кумган – kumgan, turkic jar
ҡомоған *(тук-сур.)* см. *ҡомған*
ҡомтоҡ *(ср.-ур.)* – глиняный кумган – clay kumgan, turkic jar
сәйник *(миас.)* см. *ҡомған I*
табын ҡомғаны – кумган *(чугунный кувшин с крышкой для умывания)* – kumgan, turkic jar

таңкан *(айск., миас.)* – кумган *(чугунный кувшин с крышкой для умывания)* – kumgan, turkic jar
туҙ ҡомған – берестяной кумган – birch bark kumgan

кухонная (разделочная) доска

ҡунатаҡта *(гайн., караид.)* см. *тукмас таҡтаһы*
ҡуна таҡтасы *(караид., таныn., нижнебельск., минзил.)* см. *тукмас таҡтаһы*
ҡуна таҡтаһы *(кызыл, сакм., сред.)* см. *тукмас таҡтаһы*
туҡмас таҡтаһы – кухонная (разделочная) доска - cochon (chopping) board

литровая банка

банка – банка предназначенная для хранения различных продуктов *(стеклянный, металлический или пластмассовый сосуд цилиндрической формы с широким отверстием вверху, с достаточно короткой и широкой горловиной (либо без горловины) с крышкой)* – jar
керинкә *(миас.)* – банка стеклянная – glass jar
литрлыҡ – литровая банка – one-liter jar
литрлыҡ банка см. *литрлыҡ*

ложка

ағас ҡалаҡ – деревянная ложка – wooden spoon
ағас ҡашыҡ см. *агас ҡалаҡ*
аш ижауы *(миас.)* см. *агас ҡалаҡ*
аш ҡашығы II *(сред.)* см. *ҡалаҡ I*
баҙыян II *(сакм.)* – расписная деревянная ложка – painted wooden spoon
балғалаҡ I – чайная ложка, ложечка *(для употребления меда, масла и др. пищи)* – teaspoon
балғашыҡ I *(дем., тук-суран., сакм.)* см. *балғалаҡ I*

бал ҡалағы см. *балғалаҡ*
балҡалаҡ *(сред.)* см. *балғалаҡ*
балҡашыҡ *(дем., танып., гайн., сред., караид., нижнебельск.)* см. *балғалаҡ I*
бал ҡашығы *(сред.)* см. *балғалаҡ*
бәләкәй ҡалаҡ *(сред.)* см. *балғалаҡ I*
көмөш ҡашыҡ *(сред., арг.)* см. *балғалаҡ I*
көмөш ҡалаҡ *(кызыл., сред., арг.)* см. *балғалаҡ I*
көмөш ҡашыҡ см. *көмөш ҡалаҡ*
ҡалаҡ I – ложка *(суповая, столовая)* – spoon
ҡалаҡ IV *(сред.)* см. *балғалаҡ*
ҡамыр ҡалағы см. *әпәй ҡашыҡ*
ҡашыҡ I см. *ҡалаҡ I*
ҡашыҡ III *(караид., нижнебельск., танып., гайн., айск., сальз., миас., арг., дем., сред., ср.-ур., кызыл.)* – большая деревянная ложка – large wooden spoon
майғалаҡ *(сакм.)* см. *балғалаҡ I*
сәй ҡалағы *(сред.)* см. *балғалаҡ I*
сәй ҡашығы *(дем., сред.)* см. *балғалаҡ I*
һөт ҡалағы II – деревянная резная ложка для молока – wooden carved spoon for milk
әпәй ҡашыҡ *(караид., дем.)* – деревянная ложка для сбивания теста – wooden dough spoon

лопаточка (ложка) для вычерпывания пчелиного роя

ҡалаҡ V *(дем., сред.)* см. *ҡашыҡ IV*
ҡорт ҡалағы – лопаточка для вычерпывания пчелиного роя – bee swarm spatula
ҡорт ҡашығы – большая берестяная ложка для вычерпывания пчел – large birch bark spoon for scooping out bees
ҡорт ҡашыҡ *(гайн.)* см. *ҡорт ҡашығы*
ҡашыҡ IV *(нижнебельск., караид., танып., гайн., сальз., айск., миас., арг., кызыл., сред., дем.)* – берестяной совок *(для вычерпывания*

пчелиного роя) – birch bark scoop for scooping up a bee swarm
һоҫа II *(сред., ик.-сакм., миас.)* – большая берестяная ложка для вычерпывания пчел – large birch bark spoon for scooping out bees
һоҫҡаҡ II *(арг.)* см. *ҡорт ҡашығы*

лопаточка (ложка) для бытовых нужд	**ҡалаҡ VI** *(дем., сред.)* – конопатка – caulk **ҡалаҡ VII** *(кызыл., миас., ирг., тук-соран.)* – лопаточка (для снятия шкурки) – *spatula (for skinning)*
лохань	**ашлау III** – лохань *(большая чаша для мытья посуды)* – pelvis *(large bowl for washing dishes)* **ҡолаҡтыҡай** *(сальз.)* см. *лаҡан* **ҡулаша V** *(сред.)* см. *лаҡан* **лаҡан** – лохань *(деревянная посуда круглой или овальной формы с невысокими краями и ушами для воды, стирки белья, мытья посуды или других хозяйственных надобностей)* – tub *(wooden dishes of round or oval shape, with low edges and ears for water, washing clothes, washing dishes or other household needs)* **лахан** *(айск., ик-сакм.)* см. *лаҡан* **ләгүшкә** *(гайн., караид., таньп., нижнебельск.)* см. *лаҡан* **олаҡан** *(караид., минзял., нижнебельск.)* см. *лаҡан*
лубяной (корковый) короб	**ҡабыҡ һауыт** – *лубяной* (корковый) короб – basten basket **сапсаҡ II** *(сред.)* см. *ҡабыҡ һауыт*
лубяные сосуды	**ҡабыҡ һауыттар** – *лубяные сосуды* – basten vessels

маленькая чаша **ағас кәсә** см. *сеүәтә I*

аткүҙ – маленькая металлическая чаша – small metal bowl

аяк I – старинная деревянная чаша из капа для напитков – antique wooden bowl made of mouthpieces for drinks

аяк II – чаша *(полусферический сосуд, расширяющийся кверху, с ровным дном из глины или другого материала)* – flasca

баҙыян сеүәтә II – маленькая деревянная чаша (миска), расписанная поталью – small wooden cup (bowl), painted with (gold leaf) potal

жам см. *кәсә*

жамаяк *(минзял., караид., таньп., гайн., нижнебельск.)* см. *жамыяк*

жамшаҡ *(гайн.)* см. *кәсә*

жоморо II *(дим., нижнебел., гайн., караид., таньп.)* см. *кәсә*

йоморо II *(нижнебельск., гайн., караид., таньп.)* см. *кәсә*

каса I см. *кәсә*

кәсә – пиала – teabowl

ҡомай *(кызыл., нижнебельск., сакм.)* см. *ҡом сеүәтә*

ҡом сеүәтә – глиняная чаша – jiguline teabowl

ҡуүәтә *(гайн., караид., таньп., нижнебельск.)* см. *сеүәтә I*

ҡытайалдыр *(гайн.)* см. кәсә

пласкатин *(дем.)* см. *кәсә*

себешке *(дем.)* см. *туҫтаҡ I*

сеүәтә I – полусферическая деревянная миска – wooden small bowl

сосҡайаҡ *(гайн.)* см. *кәсә*

сүгәтә *(сакм.)* см. *сеүәтә I*

сынтуҫтаҡ I *(ср.ур.)* см. *кәсә*

ҫараяк *(дем.)* см. *аяк I*

ташалдыр *(гайн.)* см. *кәсә*

ташандараҡ *(гайн.)* см. *быяла һауыт*
ташжамаяҡ *(минзил.)* см *кәсә*
таш ҡупы см. *кәсә*
ташламаяҡ I *(нижнебел., гайн., караид., танып.)* см. *кәсә*
ташламаяҡ II *(гайн.)* см. *ташандараҡ*
таштаҡ *(айск.)* см. *кәсә*
таш туҫтаҡ *(айск., сред., ср.-ур., дем.)* см. *кәсә*
туҫтаҡ I – деревянная чаша *(деревянная столовая посуда в виде глубокой и широкой чаши для подачи напитков)* – wooden bowl
туҫтаҡан см. *туҫтаҡ I*
тәтәйтустаған *(нижнебельск., караид., танып., гайн.)* см. *сын-сынаяҡ*
һаба III – посуда для питья кумыса – хаба, саба – haba / saba
ямаяҡ I – глубокая деревянная чаша для черпания и разливания кумыса, бузы и других напитков – deep wooden bowl for scooping and pouring kumis, bouza and other drinks

маслёнка **май һауыты** – маслёнка – butter dish

мешок **башмаҡ сарма** – мешок из телячий кожи шерстью наружу – - bag of calfskin with wool on the outside
ботсумка *(арг.)* – мешок для пищи, изготовленный из кожи задней ноги лошади или коровы – bag made from the skin of the hind leg of a horse or cow
дорба см. *торба*
кесерткән ҡапсыҡ *(дем.)* см. *кесерткән тоҡ*
кесерткән тоҡ – холщовый мешок, вмещавший около 4 пудов – canvas bag
күлёк см. *тоҡсай III*
кәшен I см. *янсыҡ I*
кәшен II см. *ҡашын II*
ҡаяҙ II – высокая берестяная (дорожная)

торба – high birch bark (road) bag
ҡап III – большой рогожный мешок, куль *(употреблявшийся ранее для упаковки и перевозки грузов)* – large matting bag *(previously used for packing and transporting goods)*
ҡапсыҡ I см. *тоҡ*
ҡапсыҡ III – кулек – bag, small paper bag
ҡапсыҡ Iv см. *полиэтилен* **ҡапсыҡ v** – мешок *(мера сыпучих тел, равная 50 кг.)* – sack *(measure of loose bodIes, equal to 50 kg.)*
ҡаптырға см. *ҡалта V*
ҡашын II – мешок для пищи из кожи теленка, снятая с наружным покровом (шерстью) – calfskin food bag with wool, removed from the outer cover
мөшкә см. *дорба*
моҡсай II см. *муҡсай II*
муҡса I *(кызыл., миас., сред.)* см. *муҡсай*
муҡсай I *(кызыл., миас., сред.)* – тряпичный мешок для дорожных и охотничьих принадлежностей – rag bag for travel and hunting accessories
муҡсай II *(арг., миас.)* – кожаный мешок для дорожных и охотничьих принадлежностей – leather bag for travel and hunting accessories
саҡса III *(кызыл.)* – мешок для охотничих припасов – hunting bag
сарма – кожаный сосуд или мешок из телячьей, овечьей, козьей шкуры для пищевых продуктов – a leather vessel or sack made of calf, sheep, goat skin for food
сумка – сумка – bag
сәрмә II – дорожная сумка *(из обработанной шкуры животного или цветастой шерстяной ткани)* – travel bag *(made of treated hide or colorful woolen fabric)*
сәрмә III – походный сосуд из шкуры животного с узким горлом. используется для

	воды и кумыса – sarma *(a traveling vessel made of skin with a narrow neck, used for water and kumis)*
	сәрмә IV – торба из цветастой ткани для свадебных гостинцев и подарков *(свадебный атрибут)*
	тоҡ – мешок – bag
	тоҡсай I – тряпичный или полиэтиленовый мешок для пищи *(обычно 60х90 см.)* – polyethylene bag
	торба – мешок для кормления лошади – horse feedIng bag
	турпыша I – домотканый тряпичный мешок из пеньковой нити для процеживания курута – self-woven cloth bag made of hemp thread for straining kurut
	турпыша II – домотканый тряпичный мешок для пищи – self-woven cloth bag for straining kurut
	турпыша III см. *торба*
	янсыҡ I – мешок, сшитый из телячьей шкуры шерстью наружу *(для дорожной еды и вещей)* – sack made of calfskin with wool on the outside *(for travel food and belongings)*
мешочек	**ҡалта III** – кожаный кисет или меховой мешочек со сборками на горлышке – leather pouch or fur pouch with gathers on the neck
	ҡалта V – кожаный накладной карман или сумочка, пришитая на ремень для хранения мелких вещей и огнива – patch pocket or handbag sewn on the belt for storing small items and flint
	ҡапсыҡ II см. *янсыҡ II*
	ҡапсыҡ III – кулек – bag, small paper bag
	ҡот һауыты – мешок-амулет (для души) – amulet bag (for the soul)
	саҡса IV *(кызыл.)* – мешочек для кремневой зажигалки – flint lighter pouch

тоҡсай IIсм. *янсыҡ II*
тоҡсай III – кожаный мешочек или роговидный сосудец для дроби – leather pouch or horny vessel for shot
тоҡса см. *янсыҡ II*
янсыҡ II – мешочек, затягиваемый шнурком и сшитый из куска твердых тканей или кожи *(для сыпучих тел, монет и различных мелких предметов)* – pouch tightened with a cord and sewn from a piece of hard fabric or leather *(for loose bodies, coins and various small items)*

миска для собаки
эт арҡа *(сакм.)* см. *эт ялғаш*
эт аштауы *(арг., миас.)* см. *эт ялғаш*
эт аяк *(кызыл., сред.)* см. *эт ялғаш*
эт тағарағы см. *эт ялғаш*
эт тәгәсе *(миас., сальз.)* см. *эт ялғаш*
эт һауыты – миска для собаки *(из любого материала)* – bowl for dog
эт ялғаш *(гайн.)* – деревянное корытце (миска) для кормления собак – trough for dogs

молочник
криңкә *(минзял., ср.-ур.)* – кринка *(расширяющийся книзу удлинённый глиняный горшок для молока без крышки и ручек)* – milk pot
һөт һауыты – молочник – creamer
ыжбан III *(дем.,караид.)* см. *криңкә*
шәләпә см. *һөт һауыты*

мутовка
бешкәк – мутовка для сбивания *(палка с разветвлениями на конце для взбалтывания или сбивания масла или кумыса)* – plower
босоҡ II см. *бешкәк*
гөбө бешкәге *(арг., сред.)* см. *бешкәк*
көбө бешкәге *(сред.)* см. *бешкәк*
көбөңкә *(арг.)* см. *бешкәк*
һаба бешкәге см. *бешкәк*

нож	**бысаҡ** – нож – knife
пахталка	**айран сапсаҡ** *(сред.)* см. *көбө I* **гөбө II** *(арг., дем., караид., сред.)* см. *көбө I* **кибәзә** *(сакм.)* – кибяза *(посуда, сделанная из полого ствола дерева высотой больше метра, предназначенная для приготовления кумыса и сбивания масла)* – kibəzə (dishes made from a hollow tree trunk more than a meter high, intended for cooking koumiss and churning butter) **көбө I** – пахталка *(сосуд для сбивания масла, кумыса, сделанный из полого ствола дерева высотой около метра. мутовка прикрепляется посередине крышки)* – wooden churn *(narrow and tall vessel made of a hollow tree trunk, designed for making kumis or churning butter)* **май чапчаҡ** *(гайн.)* см. *көбө I* **май яҙғыс** *(арг.)* см. *көбө I* **чапчаҡ** *(гайн.)* см. *көбө I* **әйрән чапчаҡ** *(гайн.)* см. *көбө I* **әйрәнчыпчак** *(гайн.)* см. *көбө I*
пепельница	**көл һауыты I** см. *төпсөк һауыты* **төпсөк һауыты** – пепельница – ashtray **тәмәке һауыты** см. *төпсөк һауыты*
переметная кожаная сумка	**артмаҡ** – переметная кожаная сумка *(для перевозки дорожной еды и других вещей при верховой езде)* – saddle leather bag (for travel food and transporting things while riding) **артмасыҡ** – маленькая переметная кожаная сумка *(для перевозки дорожной еды и других вещей при верховой езде)* – small saddle leather bag (for travel food and transporting things while riding) **биштәр** см. *артмаҡ*

	ҡалта IV *(сакм., миас.)* см. *ҡашын I* **ҡашын I** *(дем.)* – кожаная сумка *(сосуд)* – leather bag *(vessel)* **ҡуржин** см. *ҡуржын I* **ҡуржын I** см. *артмаҡ* **ҡурйын I** см. *ҡуржын I*
перечница	**борос һауыты** – перечница – pepper
пест, пестик	**бәкес** – толкуша деревянной ступы – crush a wooden mortar **килеһап // киле һабы** см. *төйгөс II* **төйгөс I** – деревянная толкушка – wood crush **төйгөс II** – пест, пестик – pestle
поднос	**батмус** – поднос *(металлический лист с загнутыми краями для переноски посуды, для подачи еды на стол и т.п.)* – tray **ҡабыҡ I** *см. ҡолаша I* **ҡолаша I** *(миас.)* – лубяная плоская посуда для соления мяса – flatware *(wooden flat dish for salting meat)* **ҡулаша I** см. *ҡолаша I* **табанса** *(ирг..)* – поднос для самовара – tray
подставка	**һаба аяғы** – подставка для хабы – stand for haba
пол-литровая банка	**нүлбиш** *(сред., дем., инз.)* см. *яртылыҡ II* **ярты I** см. *яртылыҡ II* **ярты литрлыҡ** см. *яртылыҡ II* **яртылыҡ II** – пол-литровая банка *(разг. поллитровка)* – 500 gr. jar, half liter jar
помост (для сушки курута)	**алаш** *(миас.)* см. *ылаш* **бикләүек** – деревянный помост для сушки курута – wood platform for drying kurut **бикләүес** (*сакм.*) см. *бикләүек*

ҡабыҡ II *см. ҡолаша II*
ҡолаша II – специальный сосуд для остывания кислого катыка долгой выдержки, сделанный из коры дерева – a special vessel for cooling sour katyk for a long time, made of tree bark
ҡулаша II – специальный квадратный короб из луба дерева для процеживания курута – special square box made from the bast of a tree for straining kurut
мурҙа (*сакм.*) см. *ылаш*
мышау I – лубяной или берестяной короб для сушки и хранения курута – bast or birch bark box for drying and storing kurut
тәрге (*арг.*) см. *ылаш*
ылаш – помост для сушки курута и рыб – platform for drying kurut and fish

пороховница

дары һауыты – пороховница – tinderbox
ҡотоҡса *(сред.)* – пороховница из рога коровы или козы – tInderbox
ҡоторсоҡ IV – пороховница; коробок для пороха; огниво– tinderbox
мөгөҙ – пороховница охотничья или рожок для хранения пороха (ядра) – a hunting powder flask or a powder horn
саҡса I – рожок для пороха – gunpowder horn
уймаҡ *(дем.)* см. *дары һауыты*

посошок

хуш аяғы *(сред.)* см. *юл аяғы I, II, III*
хушаяк *(инзер.)* см. *юл аяғы I, II, III*
юл аяғы I – прощальная чаша с кумысом или хмельным напитком или посошок – parting bowl or farewell bowl with koumiss or intoxicating drink

посуда

ағас һауыт-һаба – деревянная посуда – wood(en) dishes
аяк-ҡашыҡ *(дем.)* см. *һауыт-һаба*
балсыҡ һауыттар – глиняные сосуды – clay vessels
быяла һауыттар – стеклянный сосуд – glass vessel
гәлсәр һауыттар – хрустальная посуда – crystal tableware
иләк-силәк см. *һауыт-һаба*
күн һауыттар – кожаная посуда – leather utensils
күнәк-биҙрәләр см. *күнәк-санаҡ*
күнәк-мүнәк *(сред., инзер.)* см. *күнәк-санаҡ*
күнәк-санаҡ *(сакм.)* – ведра и пр. посуда – woodenware
кәстрүл-сәйнүктәр – кухонная посуда (*досл.* кастрюли-чайники) – kitchen utensils (*lit.* pots-kettles)
ҡабыҡ һауыттар – лубяные сосуды – basten vessels
ҡалта II *(сред.)* см. *һауыт*
ҡамыш *(инзер.)* – капроновая (пластмассовая) посуда – nylon (plastic) dishes
ҡаурый *(сред.)* см. *ҡауырһын*
ҡауырһын *(сред.)* – пластмассовая (полимерная) посуда – plastic crockery
ҡауырһын һауыттар *(сред.)* – пластмассовые (полимерные) посуда – plastic crockery
ҡашығаяк см. *һауыт-һаба*
ҡашаяк *(сред.)* см. *һауыт-һаба*
ҡашыҡ-аяк см. *һауыт-һаба*
ҡашыҡ-һауыт см. *һауыт-һаба*
ҡашыяк *(караид.)* см. *һауыт-һаба*
монаят *(ср.-ур.)* см. *һауыт-һаба*
силәк-сүмес – посуда для чистой воды *(ведра*

и ковши) – dishes for clean water *(buckets and kovshes)*
сәйнүк-кәстрүл – металлическая кухонная посуда – metal kitchen utensils
сәйнүк-маҙар см. *hауыт-hаба*
сәйнүк-сынаяҡтар см. *hауыт-hаба*
сәйнүк-фәлән см. *hауыт-hаба*
табаҡ-hауыт см. *hауыт-hаба*
туҙ hауыттар – берестяная утварь *(сосуды, изготовленные из вываренной бересты (туҙ), иногда окрашенной в отваре ольховой коры)* – birchbark utensils
hаба V см. *hауыт*
hаба-турhыҡ см. *hауыт-hаба*
hауыт – посуда, сосуд – vessel, can
hауыт-hаба – посуда, утварь – utensil, plates and dishes
çауыт *(дем.)* см. *hауыт*
ыҙас *(ирг., караид., танып., гайн., ик.-сакм., нижнебельск.)* см. *hауыт-hаба*
ыҙыс *(ирг., караид., танып., гайн., ик.-сакм., нижнебельск.)* см. *hауыт-hаба*
ыҙыс *(ирг., караид., танып., гайн., ик.-сакм., нижнебельск.)* см. *hауыт-hаба*
шыры hауыттар – кожаные емкости – leather containers
шәшке-сәйгүндәр см. *hауыт-hаба*
элгәрте *(ср.-ур.)* см. *hауыт-hаба*

посуда для меда
балсауыт *(караид.)* см. *бал hауыты*
бал hауыты – медовница *(сахарница)* – honey pot (sugar bowl)
ҡоторсоҡ II – деревянная кубышечка для меда с крышкой – wooden honey jar with lid
әркәтәү *(айск.)* – посуда для меда из липовой древесины – linden dish for honey

поющая чаша — **саҡ** – поющая чаша – singing bowl
һауыт-саҡ см. *саҡ*

решето, сито — **ҡаҡма иләк** – сито с мелкой сеткой – sieve with a fine net
иләк I – сито, решето – sieve
соҙғоч II *(гайн.)* см. *һөҙгөс*
табаҡ VI *(айск.)* – сито медогонки – sieve of honey separator
һөҙгөс – цедилка – strainer
һөт һөҙгөс см. *һөҙгөс*
ярмайләк *(караид.)* – крупное решето – large sieve

роевник — **ҡорт тубал** *(гайн.)* см. *муҙға II*
ҡорт тубалы см. *муҙға II*
моҙға II см. *муҙға II*
муҙға II *(миас., ик-сакм., сред.)* – роевник, ройник, ройница *(обтянутое холстом лукошко или короб из бересты для ловли вылетевшего из улья роя и временного помещения пчел)* – birch bark box *(for temporary accommodation of bees)*
саҙауник см. *муҙға II*
тубал X *(ср.-ур.)* см. *муҙға II*

рожок — **һамраҡ** – рожок – nursing bottle

садник — **икмәк көрәге** – садник *(деревянная лопата для перемещения хлеба и выпечки)* – gardener (wooden shovel for carrying bread and pastries)

сахарница — **бормаса** – деревянная солонка, масленка или сахарница с навинчивающейся крышкой – wooden salt shaker or sugar bowl with screw lid
ҡотойсоҡ *(дем.)* см. *ҡоторсоҡ I*
ҡотойчоҡ *(минзял., караид., таның., гайн.,*

нижнебель.) см. *ҡоторсоҡ III*
ҡоторсоҡ III – сахарница *(маленькая деревянная круглая)* – salt shaker or sugar bowl *(small wooden bowl, in the shape of a ball)*
шәкәр һауыты – сахарница – sugar bowl
ҡойточоҡ *(караид., танып., гайн., нижнебельск., минзял.)* см. *шәкәр һауыты*

сеяльница

йолпос *(арг., дем., караид., гайн., танып., нижнебельск.)* см. *һелкәүес*
ониләүес см. *һелкәүес*
туҙаяҡ III – берестяной лоток *(для просеивания муки)* – birch bark tray (for sifting flour)
туҙ һелкәүес – продолговатое корыто *(из бересты для просеивания на ветру крупы и т.п)* – birch-bark trough
туҙыйаҡ *(миас.)* см. *туҙ һелкәүес*
һелкеүес *(ирг., сред.)* см. *һелкәүес*
һелкәүес – сеяльница *(деревянное широкое продолговатое корыто для просеивания толчённой крупы, зерна и т.п.)* – seeder
шелкеүеч *(гайн.)* см. *һелкәүес*

самовар

самауыр – самовар – samovar

скалка

аҡлау *(сакм., гайн., нижнебельск., караид., танып.)* см. *уклау*
жәйгес *(айск.)* см. *уклау*
иҡлау *(сакм., гайн., ирг., ик.-сакм.)* см. *уклау*
оҡлау *(сакм., сред., нижнебельск., танып., гайн., караид.)* см. *уклау*
оҡтау *(ср.-ур, миас.)* см. *уклау*
өнйәгес *(сальж.)* см. *уклау*
тоҡмас ағасы *(арг., сальж.)* см. *уклау*
туҡмаҡ ағасы *(сред.)* см. *уклау*
туҡмасағас *(арг., сред.)* см. *уклау*
туҡмастайаҡ *(кызыл., сакм., караид., танып.,*

нижнебельск., гайн., ср.-ур.) см. *уҡлау*
уҡлау – скалка – rolling-pin
уҡтау (айск.) см. *уҡлау*
ыҡлау *(дем., ик.-сакм., караид., танып., ., гайн., нижнебельск., сред., ср.-ур.)* см. *уҡлау*
ыҡтау *(әй., миас., ср.-ур.)* см. *уҡлау*

сковорода
даба *(сальз., арг.)* см. *таба*
таба – сковорода – frying pan

сковородник
табағас– сковородник *(укрепленный на рукояти крючок с лопаточкой для захватывания горячей сковороды)* – skillet
таба тотҡос(о) см. *табағас*

совок
ҡуҙһалғыс *(кызыл.)* см. *һоҫҡо*
һоҫҡо – совок – scoop; dust-pan
һоҫҡос II *(сред.)* см. *һоҫҡо*
һоҫҡаҡ I *(арг.)* см. *һоҫҡо*
һоҫаҡ II см. *һоҫҡо*
шабала II *(миас.)* см. *һоҫҡо*

солонка
ҡотойсоҡ *(дем.)* см. *ҡоторсоҡ I*
ҡоторсоҡ I – деревянная солонка– saltcellar
ҡоттохан *(арг.)* см. *ҡоторсоҡ I*
тоҙтәгәс *(сакм.)* см. *тоҙ һауыты*
тоҙ һауыты – солонка – saltcellar
тоҙ тубалы см. *тоҙ һауыты*
тоҡорсоҡ *(сред.)* см. *ҡоторсоҡ I*

специальное лубяное корыто для обмывания покойника или носилка для переноски покойника
ҡабыҡ III – лубяной гроб (саркофаг) – bast coffin (sarcophagus)
ҡулаша III – носилка из коры (луба) для переноски покойника – a bark (bast) stretcher for carrying the (deceased) departed
сағараҡ II – специальное корыто для обмывания покойника – special trough for washing the deceased

саңыраӄ см. *сағараӄ II*
çаңыраӄ *(дем.)* см. *сағараӄ II*
тағараӄ V см. *сағараӄ II*

стакан

ӄырлы стакан – гранёный стакан – faceted glass
һырлы стакан см. *ӄырлы стакан*
стакан I – стакан *(стеклянный цилиндрический сосуд без ручки, служащий для питья)* – glass

ступа

киле I – деревянная ступа для толчения зерна и др. круп – wooden mortar for grIndIng graIn and other cereals
киле II – каменная ступа для толчения зерна и др. круп – stone mortar for grIndIng graIn and other cereals
киле III – чугунная ступа для толчения зерна и др. круп – cast Iron mortar for grIndIng graIn and other cereals
тӧйгӧс III – ступка – mortar

сундук

күн һандыӄ – кожаный сундук – leather chest
ӄалта VII *(кызыл., сред.)* см. *күн һандыӄ*
ӄаптырға II см. *күн һандыӄ*
һандыӄ – сундук *(деревянная или кожаная емкость для хранения предметов обихода)* – box; dower chest; chest *(wooden or leather container for storing household items)*
сырым һандығы см. *күн һандыӄ*
тояктыкай – сундук с подставкой – chest with stand

сундучок, ларец, шкатулка

ӄумта II – шкатулка – casket, jewelry box, small box
ӄурып II – берестяная коробочка *(для мелких хозяйственных нужд)* – birch bark box

сәрмә I – *лубяной дорожный короб* – bast road box
туҙғап см. *тырыз II*
тырыз II – берестяной короб – birch bark box
һандыҡса – сундучок, ларец *(дорогой изукрашенный ящичек с крышкой для хранения разных вещей (обычно драгоценностей)* – chest, casket *(expensive decorated box with a lid for storing various things (usually jewelry)*
һауыр – *(кожаный сосуд из воловьей шкуры, окрашенный в разные яркие цвета)* – cowhide leather vessel dyed in different bright colors
һауыр ҡумта см. *һауыр*

таз

дас *(айск., арг., миас., сальз., гайн., таньш., караид., нижнебельск.)* см. *тас*
даз *(айск., арг., миас., сальз., гайн., таньш., караид., нижнебельск.) см. тас*
ләгән *(сакм.)* см. *тас*
табаҡ II – металлический таз – pelvis
таз см. *тас*
тазик см. *тас*
тас (*металлическая или пластмассовая посуда для стирки белья***)** – таз – wash basin
шәйкә II *(дем.)* – шайка *(высокий жестяной банный таз с двумя ручками)* – tub *(high tin bath basin with two handles)*

тара (сосуд) для сбора золы

алап II *(сред.,* дем., *инзер.)* см. *тубал III*
көл сүлмәге см. *көл һауыты II*
көл һауыты II – сосуд для сбора золы – ash collection vessel
ҡабыҡ һауыт – *лубяной* (корковый) короб – basten basket
тубал III *(нижнебель., гайн., караид., таньш.)* – *лубяный* короб для сбора золы – bast box for collecting ash

толкушка *(для картофеля)*	**туҡмаҡ** (сред.) см. төйгөс IV **төйгөс IV** – толкушка *(для картофеля)* – potato masher
торба *(мешок для кормления лошади)*	**дорба** см. *торба* **торба** – мешок для кормления лошади – horse feeding bag **турпыша III** см. *торба*
треножник	**ҡаҙанаяҡ** *(миас.)* см. *өсаяҡ* **осаяҡ** *(сред.)* см. *өсаяҡ* **осиак** *(таньп.)* см. *өсаяҡ* **осыйаҡ** *(караид.)* см. *өсаяҡ* **өсаяҡ** – треножник *(чугунная посуда)* – tripod (cast iron cookware) **өсьаяк** – горшок-треножник с ручкой – tripod with a handle **сүлмәк ҡаҙан II** *(миас., арг.)* – треножник *(металлический котёл с тремя ножками для разогревания воды или приготовления пищи)* – tripod **толға** – треножник – trivet, tripod
трехлитровая банка	**керинкә** *(миас.)* – банка стеклянная – glass jar **өс литрлы банка** см. *сирек* **өс литрлыҡ банка** см. *сирек* **өс литрлыҡ** см. *сирек* **сирек** – трёхлитровая стеклянная банка– three-liter jar **төмбәй II** *(сред.)* см. *сирек* **ыжбан I** *(караид., таньп., гайн., нижнебельск.)* см. *банка*
угольница	**көршөк I** *(ик.-сакм.)* – куршук *(сосуд для тушения угля)* – kurshuk *(vessel for extinguishing coal)* **күмерсүлмәк** *(сакм., ср.-ур.)* – угольница

(железная тара для обжигания и хранения древесного угля, который используется при кипячении самовара или топки печи) – charcoal pit
күмер һауыты см. *күмерсүлмәк*
күмер һүндергес *(кызыл., сред.)* см. *күмерсүлмәк*

урна мусорная

ҡый һауыты – урна мусорная – rubbish bin
сүп биҙрәһе см. *ҡый һауыты*
сүп кәрзине см. *ҡый һауыты*
сүп һауыты см. *ҡый һауыты*
сүп-сар һауыты см. *ҡый һауыты*

флакон

флакун *(сред., кызыл., айск., караид.)* см. *флакон*
флакон – флакон – flacon

фляга

фляга II – фляга *(плоская или овальная металлическая бутыль (баклага) с навинчивающейся пробкой, приспособленная для ношения с собой)* – flask
фляжка см. *фляга II*

чайник

баҡырса I – чайник *(полая металлическая ёмкость (сосуд) различной формы с ручкой, крышкой и носиком)* – teapot, tea-kettle
баҡырсай см. *баҡырса I*
ҡарағомған *(кызыл., ик.-сакм.)* – чугунный чайник – cast iron teapot
ҡарсәйник *(миас.)* см. *ҡарағомған*
ҡомаҡ *(сред.)* см. *ҡом сәйгүн*
ҡом сәйгүн см. *ҡом сәйнүк*
ҡом сәйнүк – глиняный чайник – jiguline tea-kettle
паҡырса *(сред.)* см. *баҡырса*
сурнай *(танып.)* – медный чайник – copper teapot
ҡомған II *(айск., ср.-ур.)* см. *сәйгүн I*
сәйгүн I см. *баҡырса I*

сәйгүш *(нижнебельск., танып., гайн., караид.)* см. *сәйгүн I*
сәйғомған *(сакм., айск.)* см. *сәйгүн I*
сәйнек *(сред.)* см. *сәйнүк*
сәйнүк см. *бакырса I*
сәйсәйнүк *(дем.)* см. *сәйнүк*
сәүгес *(миас.)* см. *сәйнүк*
сәүгеш *(миас.)* см. *сәйнүк*
табын сәйгүне *(ик.-сакм.)* см. *сәйнүк*
чурнай *(гайн.)* – чайник чугунный – cast iron teapot
шәүгеш *(миас.)* см. *сәйнүк*

чайница

көтөрсөк *(кызыл.)* – деревянная посуда для хранения чая – wood vessel for loose tea
сәй ҡалайы см. *сәй һауыты*
сәй ҡумтаһы см. *сәй һауыты*
сәй һауыты – чайница *(сосуд для сухого чая)* – tea caddy

чан

быҙауҡа – деревянный чан, используемой для взвешивания зерна – wooden vat used for weighing grain
киҫмәк I – деревянный чан *(выдолбленный из целого обрубка)* – wood tub
кәмәү һауыт см. *киҫмәк I*
һыу һауыты – емкость для воды – water tank
шан см. *киҫмәк I*
шаң см. *киҫмәк I*

чаша средней величины

ағас туҫтаҡ см. *туҫтаҡ I*
ағас тәгәс *(арг., сальз.)* см. *баҙыян сеүәтә I*
алғыр см. *алдыр I*
алдыр I – деревянная чаша, миска *(средней величины для подачи кумыса и др. напитков)* – wooden bowl
алдыр II – чаша, миска *(средней величины из*

любого материала для подачи мяса, супа, кумыса и др. пищи) – wooden bowl

алдыраяк *(ик.-сакм.)*
см. *алдыр I*

алдыр туçтаҡ *(сакм.)* см. *алдыр I*

алтыр *(сред.)* см. *алдыр I*

аяк VI *(ик-сакм.)* см. *туçтаҡ II*

баҙыян сеүәтә I – расписная деревянная чаша – painted wooden bowl

баҙыян I *(ик-сакм., сакм., сред., кызыл., ср.-ур., гайн., танып., караид., нижнебельск.)* см. *баҙыян сеүәтә I*

балсык сеүәтә – глиняная чаша – clay cup

бирес туçтаҡ – каповая чаша – burl bowl, burl tureen

жамиаҡ *(караид., танып., гайн., нижнебельск.)* – каповая (деревянная) чаша средней величины – burl (wooden) bowl of medium size

жамыяк *(минзял., караид., танып., гайн., нижнебельск.)* см. *туçтаҡ II*

киçмәк III *(сальз.)* – кумысница – vessel for drinking koumiss

күбәтә II *(арг.)* – расписная деревянная чаша для напитков – painted wooden bowl for drinks

күбәтә Iv *(гайн., танып, караид., дем., ср.-ур., нижнебельск.)* см. *сеүәтә II*

күвәйтә тәгәс *(сальз.)* см. *баҙыян сеүәтә*

күүәтә *(танып., караид., гайн., нижнебельск.)* см. *сеүәтә II*

ҡамшаяк *(караид.)* см. *кәсә*

ҡапы II см. *сеүәтә II*

ҡаяулы туçтаҡ –
чаша (миска), обтянутая обручем – hoopped tureen

ҡамшыйаҡ *(караид.)* см. *сеүәтә II*

ҡотыйсыҡ – миска с крышкой – bowl with lid

ҡупы *(сред., айск., гайн., дем., караид., таньп., нижнебельск.)* см. *сеүәтә II*
сеүәтә II – миска суповая – tureen
сүбәтә см. *күбәтә II*
сүгәтә см. *сеүәтә II*
сүмәкәй туҫтаҡ *(дем.)* – глубокая миска – deep bowl
сына *(сакм.)* см. *сеүәтә II*
сынаҡ *(сред.)* см. *сеүәтә II*
күҙгәләк *(дем.)* см. *туҫтаҡ II*
күпшек II *(средн.)* см. *туҫтаҡ II*
тустаған II *(сакм.)* см. *туҫтаҡ II*
туҫтаған I см. *туҫтаҡ II*
туҫтаҡ II – суповая миска *(деревянная, металлическая, эмалированная, фарфоровая, фаянсовая, пластмассовая посуда для подачи горячего супа, бульона, мяса и т.п.)* – wooden bowl, tureen
тәриҫкә *(минзял., гайн., таньп., караид., нижнебельск.)* см. *туҫтаҡ II*
ҡоштабаҡ II – деревянная суповая миска – wooden tureen
ҡоштабаҡ III –
фарфоровая (или металлическая, керамическая) большая чаша для подачи пищи, блюд – porcelain (or metal, ceramic) large bowl for serving food, dishes
ҡырма табаҡ *(сакм.)* – большая отскобленная деревянная миска с косыми краями – large scraped wooden bowl with slanted edges
латҡы *(айск., ср.-ур.)* см. *балсыҡ сеүәтә*
мистабаҡ *(караид.)* см. *туҫтаҡ*
почоҡ *(караид.)* – посуда из полого дерева – hollow wood tableware
оро сеүәтә *(кызыл., сред., ср.-ур.)* – небольшая чаша, изготовленная из нароста дерева – small cup made from a burl

оро туҫтаҡ *(сред., кызыл.)* см. *ортуҫтаҡ*
ортустаҡ *(ср.-ур.)* см. *ортуҫтаҡ*
ортуҫтаҡ – миска из нароста дерева – wood tureen made from a burl
сағантәгәс *(кызыл., миас., арг.)* см. *баҙыян сеүәтә I*
саҡ – поющая чаша – singing bowl
сөм *(инзер.)* – глубокая чаша – deep bowl
сөмгөл I *(сред., инзер.)* см. *сөм*
ташалдыр *(гайн.)* см. *кәсә*
ташалдырыҡ – глубокая глиняная чаша средней величины для напитков – deep clay bowl
таштабаҡ – широкая глиняная миска (глубокая тарелка) – wide clay bowl
таш табаҡ *(кызыл., ирг., ик.-сакм., ур.-ур., гайн.)* см. *таштабаҡ*
таштыбаҡ *(гайн.)* см. см.
тәрилкә
таш тәрилкә *(сред., дем., караид.)* см. *тәрилкә*
тустаған II *(сакм.)* см. *туҫтаҡ II*
тустаған Iv *(гайн., минзял., танып.)* см. *туҫтаҡ I*
туҫтаған I см. *туҫтаҡ II*
туҫтаған II *(сред.)* см. *сеүәтә I*
туҫтаҡ II – суповая миска *(деревянная (металлическая, эмалированная, фарфоровая, фаянсовая, пластмассовая) посуда для подачи горячего супа, бульона, мяса и т.п.)* – wooden bowl, tureen
туһтаған *(ик.-сакм., кызыл.)* см. *сеүәтә*
туфтаған *(ик.-сакм.)* см. *сеүәтә*
туфтаҡ *(ик-сакм.)* см. *сеүәтә*
тәгәс I – суповая миска *(плоский круглый сосуд из дерева, глины и т.п. материала, расширяющийся кверху)* – bowl
тәйпәк *(сакм.)* см. *ортуҫтаҡ*
үрәтабаҡ *(ср.-ур.)* см. *табаҡ*

һамар III см. *ашлау I*
шыры I *(сред.)* – кожаная миска – leather bowl
эргәле табаҡ *(ик.-сакм.)* деревянная чаша для подачи супа, мяса, выдолбленная из цельного куска дерева – wooden bowl for serving soup, meat, hollowed out from a single piece of wood
ямаяҡ II *(караид., нижнебельск., гайн., таньш.)* см. *балсыҡ сеүәтә*
ямыйаҡ *(дем., минзял., гайн., таньш., караид., нижнебельск.)* см. *оро сеүәтә*

чашка чайная

аҡый *(ср.-ур.)* – чашка *(фарфоровая белая чашка без узоров)* – cup *(white cup without patterns)*
аçлы-өçлө сынаяҡ – чашка с блюдцем – cup and saucer
аяҡ V *(гайн., сакм.)* см. *сынаяҡ өçтө*
жоморо I *(нижнебел., гайн., караид., таньш.)* см. *сынаяҡ өçтө*
йоморо I *(нижнебельск., гайн., караид., таньш.)* см. *сынаяҡ өçтө*
күбәтә III *(гайн.)* – маленькая чашка – small cup
ҡунаҡ аяғы *(миас.)* – последняя чашка чая – last cup of tea
өçтө сынайаҡ *(арг.)* см. *сынаяҡ*
өһкө тәгәс *(арг.)* см. *сынаяҡ*
өһтө сынайаҡ *(сальз.)* см. *сынаяҡ.*
пар сынаяҡ см. *аçлы-өçлө сынаяҡ*
парлы сынаяҡ *(сред.)* см. *аçлы-өçлө сынаяҡ*
парлап сынаяҡ *(сред.)* см. *аçлы-өçлө сынаяҡ*
санаяҡ *(сальз.)* см. *сынаяҡ*
сылтырлауыҡ – деревянная чашка с деревянным кольцом на рукоятке – wooden cup with wooden ring on the handle
сынаяҡ – чашка *(небольшая глубокая чаша из фарфора, фаянса округлой формы для питья чая*

или др. горячих напитков) – cup
синаяк *(ирг., сакм., тук-соран.)* см. *сынаяк*
соҡор *(караид., дем.)* см. *сынаяк өҫтө*
соҡорса *(караид., дем.)* см. *сынаяк өҫтө*
соҡыр *(караид., дем.)* см. *сынаяк өҫтө*
сөмгөл II *(сред., инзер.)* см. *сынаяк өҫтө*
сөңкә *(айск., сред.)* см. *сынаяк өҫтө*
сынаяк – чашка *(небольшая глубокая чаша из фарфора, фаянса округлой формы для питья чая или др. горячих напитков)* – cup
сынаяк өҫтө – чашка без блюдца – a cup without a saucer
сын-сынаяк см. *сынаяк*
сынтуҫтаҡ II *(ср.ур.)* см. *сынаяк*
сыянаҡ *(сред.)* см. *сынаяк*
сәйтустаҡ *(ср.-ур., караид.)* см. *сынаяк*
сәйтуҫтаҡ *(дем., караид.)* см. *сынаяк*
тустаған III *(минзял., гайн., танып., караид., нижнебельск.)* см. *сынаяк*
тустаҡ *(ср.-ур., караид.)* см. *сынаяк*
тустаҡан II *(минзял., гайн., нижнебельск.)* см. *сынаяк*
туҫтаҡ III *(дем., сред.,)* см. *сынаяк*
туҫтағөҫтө *(сред.)* см. *сынаяк өҫтө*
тәгәс III *(айск., ср.-ур.,)* см. *сынаяк*
чанак *(ср.-ур.)* – круглая чашка без ручки – round cup without handle
чынаҡ *(ср.-ур.)* см. *чанак*
шәшке I *(сред.)* см. *сынаяк*
шәшке өҫтө *(миас., сред., дем., караид.)* см. *сынаяк өҫтө*
шәшке соҡоро *(дем.)* см. *сынаяк өҫтө*
шәшке сөмө *(дем.)* см. *сынаяк өҫтө*

чашка (детали) сепаратора

каса II *(сакм.)* – барабанные тарелочки сепаратора – separator drum cymbals
сипарат аштауы *(арг., миас.)* см. *сипарат табағы*

сипарат табағы – чашка сепаратора – separator's bowl
табаҡ IV *(караид., сакм.)* см. *сипарат табагы*

чекушка **сикүй** *(средн.)* – чекушка, четвертинка – quarter-liter bottle
сикүшкә *(ср.-ур.)* – чекушка, четвертинка – quarter-liter bottle

чернильница **ҡара һауыты** – чернильница – inkwell, inkstand

черпак, половник **алыуыс II** – черпак из дерева (*для вычерпывания воды или жидкой пищи со дна казана)* – ladle, dipper made of wood (birch bark)
аш ижауы *(миас.)* см. *агас ҡалаҡ*
аш ҡашығы II *(нугуш.)* см. *аш сүмесе*
аш сүмесе – половник – ladle
баҡрас *(ик.-сакм., дем.)* см. *баҡырас*
баҡрач *(минзял.)* см. *баҡырас*
баҡырас I – медный половник *(или из другого нержавеющего металла)* – copper ladle
ижау III – поварешка, черпак, половник – ladle
купшик *(сред.)* см. *баҡрас I*
ҡашыҡ VI *(сред.)* – деревянный половник (ковш) с вырезанными узорами – wooden bucket with carved patterns
соҙғоч I *(гайн.)* – деревянный половник для роя – wooden ladle for swarm
туҙ сүмес *(сред.)* – берестяной черпак *(для путников у водоема)* – birch bark scoop *(for travelers by the reservoir)*
һоҫа I – черпак *(большая деревянная (берестяная) ложка для вычерпывания горячей еды)* – scoop *(a large wooden or birch bark spoon with a long handle for scooping out hot food)*

hoçaҡ I см. *hoça I*
hoçҡoc I *(сред.)* см. *hoça*
hөт ҡалағы I – половник для молока – milk ladle
шәрпәк *(сред.) см.* hoça

чехол

ҡаҙан ҡабы – чехол котла - cauldron cover
ҡалта VI – кожаные ножны *(чехол для оружия, носимого на поясе)* – scabbard *(case of a weapon worn on a belt)*
ҡалта VI – патронташ *(кожаная перевязь (чехол) с гнездами для ружейных патронов)* – bandolIer
ҡап VI – чехол, футляр – case
ҡумта III см. *ҡалта VI*
ҡумта-ҡалта – кожаный чехол оружия в виде коробки – case of weapons in the form of the box
ҡурман – колчан для стрел – quiver, tool

шумовка

иләк II *(сред.)* см. *hалмалғыс*
иләк сүмес II *(сред.)* см. *үтәләк*
ҡашыҡ v *(гайн.)* см. *үтәләк*
майаш сүмесе см. *үтәләк*
сөҙгәк см. *үтәләк*
сөçмә *(минз.)* см. *үтәләк*
сулпы см. *үтәләк*
үтәйләк *(арг., сальзиг.)* см. *үтәләк*
үтәләк – шумовка *(черпак с отверстиями для сцеживания жидкости)* – strainer, straining (perforated) spoon
hалмалғыс – шумовка (из ивовых прутьев для зачерпывания лапши из бульона) – skimmer *(from willow twigs)*
hалмағыс *(кызыл.)* см. *hалмалғыс*

Приложение 2.

МАТЕРИАЛЫ ФОТОТЕКИ ИИЯЛ УФИЦ РАН†

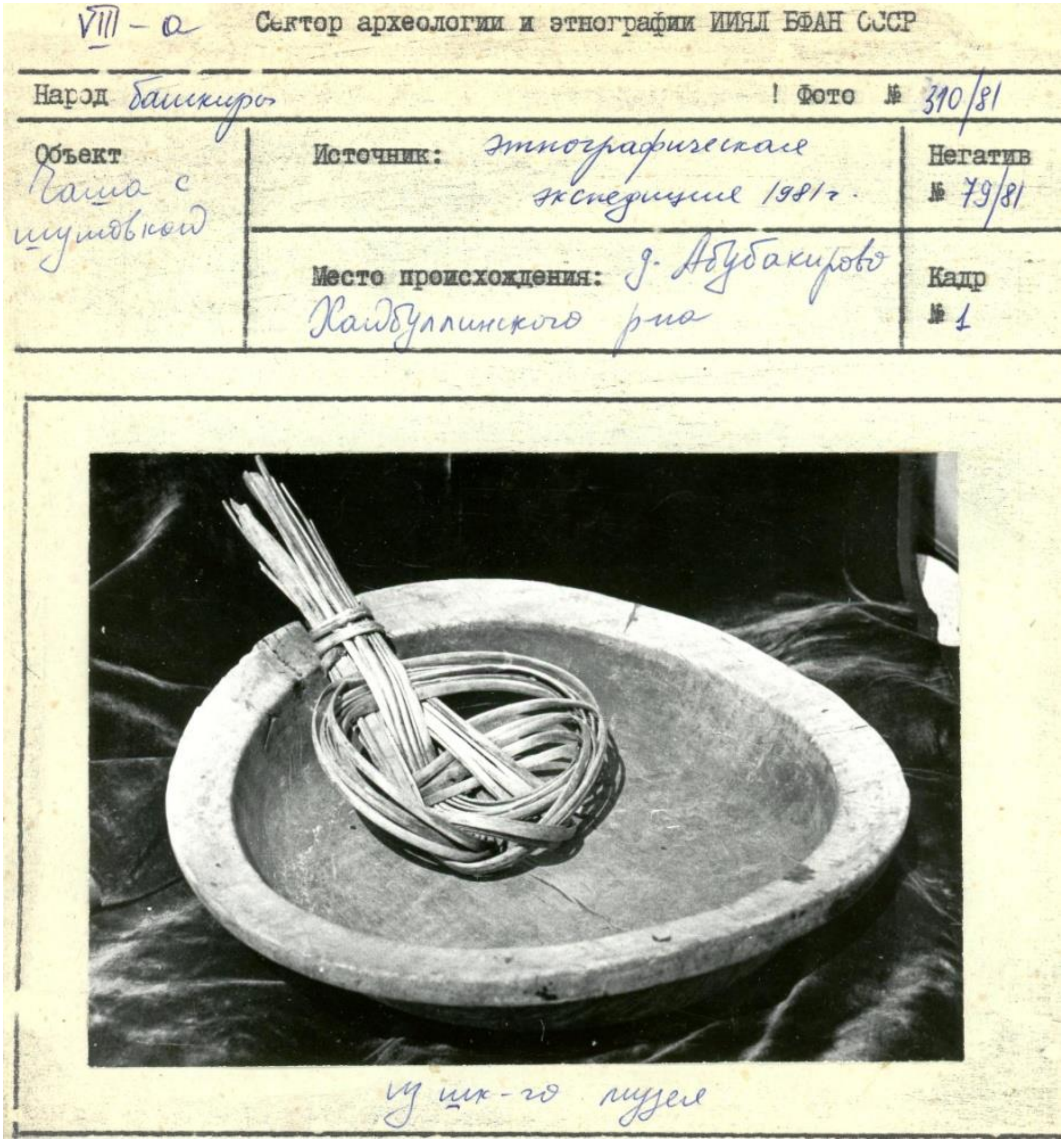
VIII – а Сектор археологии и этнографии ИИЯЛ БФАН СССР

Народ башкиры ! Фото № 310/81

Объект Чаша с шумовкой

Источник: этнографическая экспедиция 1981 г.

Негатив № 79/81

Место происхождения: д. Абубакирово Хайбуллинского р-на

Кадр № 1

из шк-го музея

ҺАЛМАЛҒЫС, ҺАЛМАҒЫС, СУЛПЫ, ҮТӘЛӘК һәм АШЛАУ: собиратель и фотограф Г.Ш. Мухаметшина, 1981 г.

† Материалы фототеки ИИЯЛ УФИЦ РАН подготовлены к печати Р.Х. Исламовой.

VIII-1 Сектор археологии и этнографии ИИЯЛ БФАН СССР 1

Народ башкиры | Фото № 274/61 а,

Объект ковш для кумыса - ижау

Источник: этнографическая экспедиция 1961 г.

Негатив № 74/61

Место происхождения: д. Ташбукан Гафурийского р-на БАССР

Кадр № 1-2

Работа местного мастера.

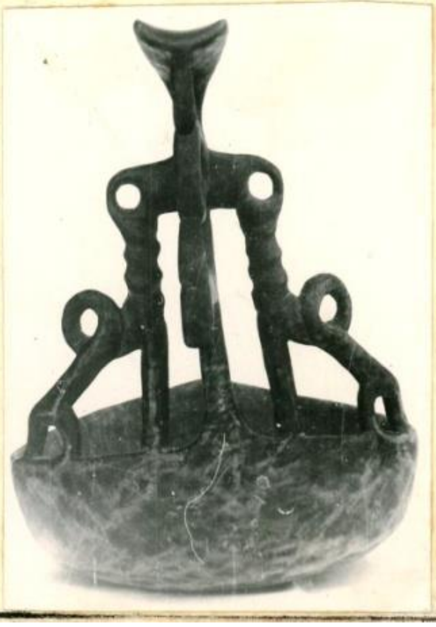

ИЖАУ: собиратель С.Н. Шитова, фотограф Т.К. Новикова, 1961 г.

VIII-1 Сектор археологии и этнографии ИИЯЛ БФАН СССР 6

Народ башкиры		Фото № 250/59а	
Объект тэпэн – резной бочонок для кумыса с крышкой	Источник: ГМЭ, № 2881-627. 1912 г.		Негатив № 167/5 168/5
	Место происхождения: д. Байназарово Бурзянского р-на БАССР		Кадр № –

Вырезаны из дерева. Орнаментированы резьбой. По бокам сосуда выступы = ручки.

ТӘПӘН: собиратель и фотограф С.И. Руденко.

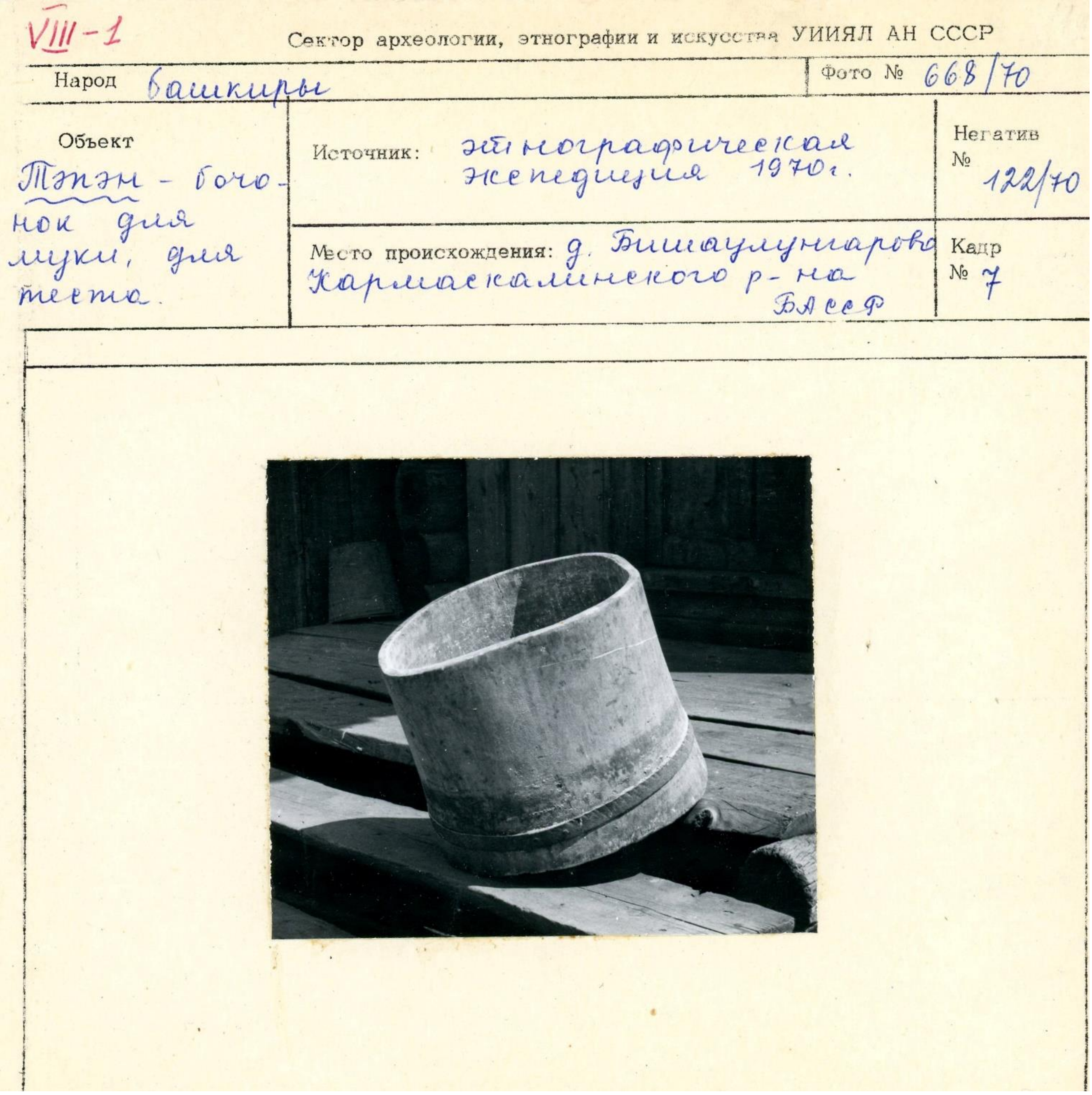
VIII-1

Сектор археологии, этнографии и искусства УИИЯЛ АН СССР

Народ башкиры		Фото № 668/70
Объект Тэпэн - бочонок для муки, для теста.	Источник: этнографическая экспедиция 1970 г.	Негатив № 122/70
	Место происхождения: д. Бишаулунгарово Кармаскалинского р-на БАССР	Кадр № 7

ТӘПӘН: собиратель и фотограф С.Н. Шитова.

VIII 1-1

Сектор археологии, этнографии и искусства УИИЯЛ АН СССР

Народ: башкиры

Фото № 510/70 а,б

Объект: Долбленая чаша (агас табак)

Источник: этнографическая экспедиция 1970 г

Негатив № 89/70

Место происхождения: д. Б. Абишево Хайбуллинского р-на БАССР

Кадр № 1,2

АШЛАУ: собиратель и фотограф С.Н. Шитова.

VIII-1 Сектор археологии и этнографии ИИЯЛ БФАН СССР — 3

Народ: башкиры — Фото № 648/63

Объект: деревянная чаша ашлау

Источник: I этнографическая экспедиция 1963 г.

Негатив № 196/63

Место происхождения: д. Ильчигулово Миякинского (бывш. Альшеевского) р-на БАССР

Кадр 12-13

АШЛАУ: собиратель С.Н. Шитова и фотограф Т.К. Новикова.

VIII-1 Сектор археологии и этнографии ИИЯЛ БФАН СССР 9

Народ башкиры		Фото № 593/63
Объект Ковш для кумыса (ипсау)	Источник: I этнографическая экспедиция 1963 г.	Негатив № 188/63
	Место происхождения: д. Ташбулатово Большеглушицкого р-на Куйбышевской обл.	Кадр № 4-5

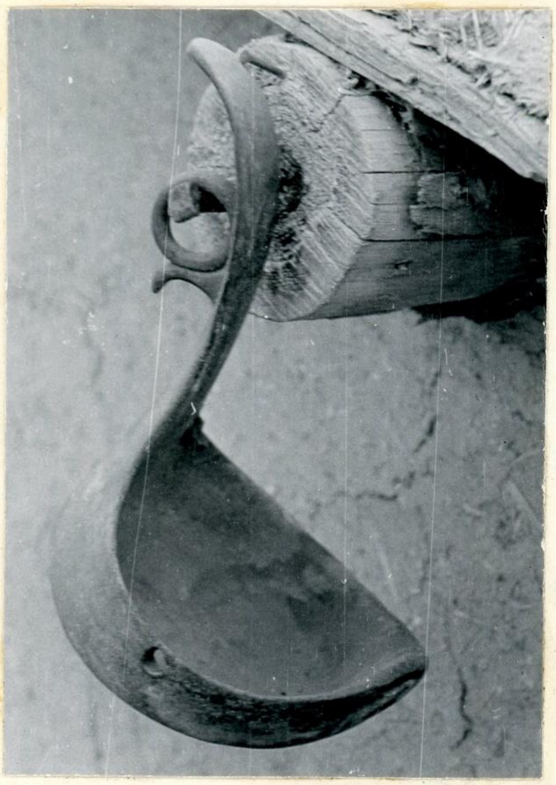

ИЖАУ: собиратель и фотограф С.Н. Шитова.

VIII - а

Этнографическая фототека ИИЯЛ БФАН СССР

Народ башкиры		Фото № 679/77
Объект Берестяной сосуд	Источник: II этнографическая экспедиция 1977 г	Негатив № 166/77
	Место происхождения: д. Махмутово Белорецкого р-на	Кадр № 3

ТЫРЫЗ, ТӨЙӨҪ, ТҮЙЕС: собиратель и фотограф Н.В. Бикбулатов.

VIII-1

Сектор археологии, этнографии и искусства УИИЯЛ АН СССР

Народ башкиры	Фото № 856/70

Объект Долбленая посуда (тэпэн и кырма табак)	Источник: этнографическая экспедиция 1970г.	Негатив № 161/70
	Место происхождения: с. Б-Абишево Хайбуллинского р-на БАССР	Кадр № 3

ТӘПӘН и ҠЫРМА ТАБАҠ: собиратель и фотограф Ф.Ф. Илимбетов

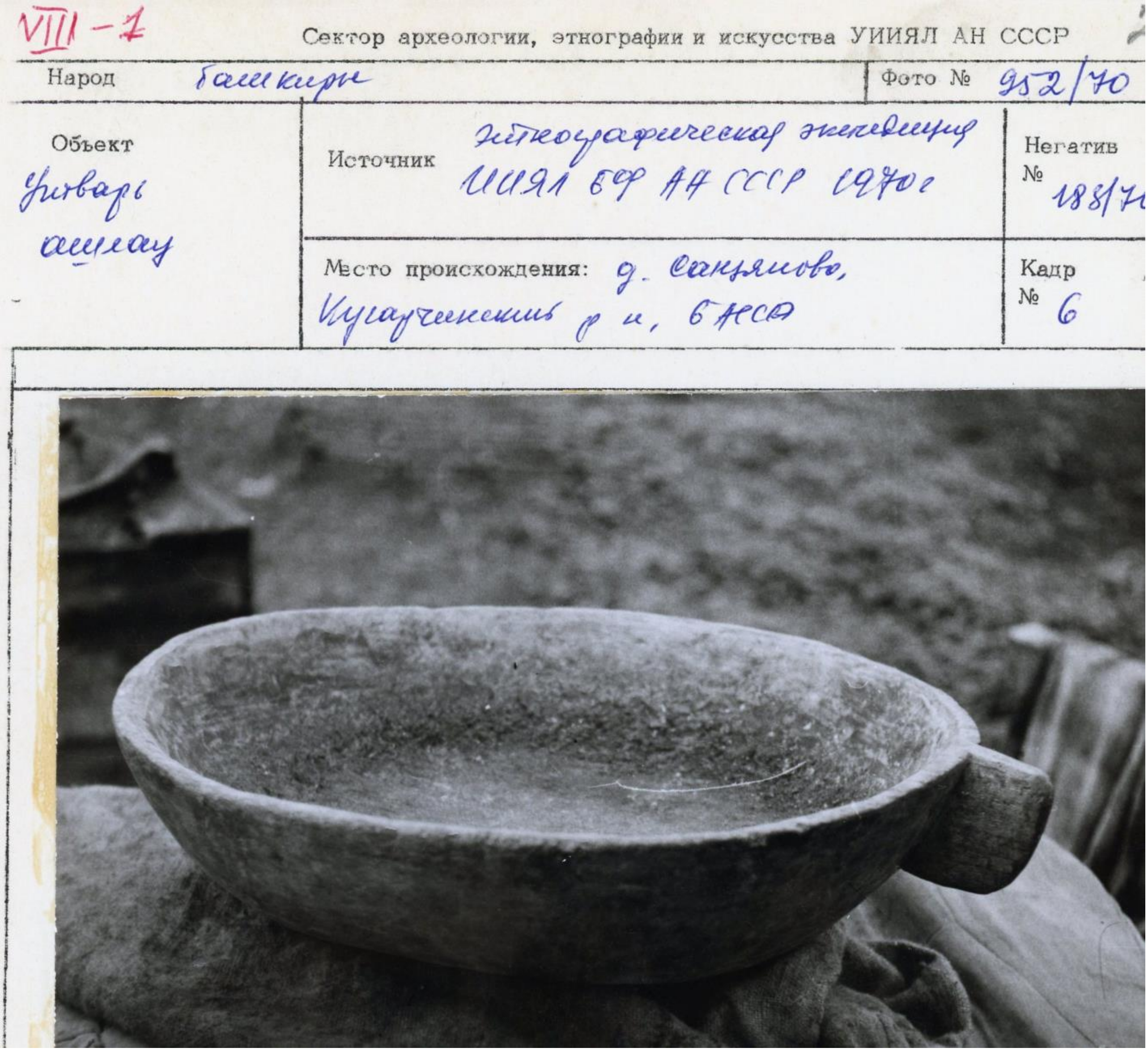

АШЛАУ: собиратель и фотограф Ф.Ф. Илимбетов

VIII-1 Сектор археологии и этнографии ИИЯЛ БФАН СССР 2

Народ башкиры		Фото № 275/61
Объект деревянная вазочка	Источник: этнографическая экспедиция 1961 г.	Негатив № 74/61
	Место происхождения: д. Ташбукан Гафурийского р-на БАССР	Кадр № 3, 4

Работа местного мастера, старинная.

АҒАС АЯҠ: собиратель и фотограф Г.Ш. Мураттшина

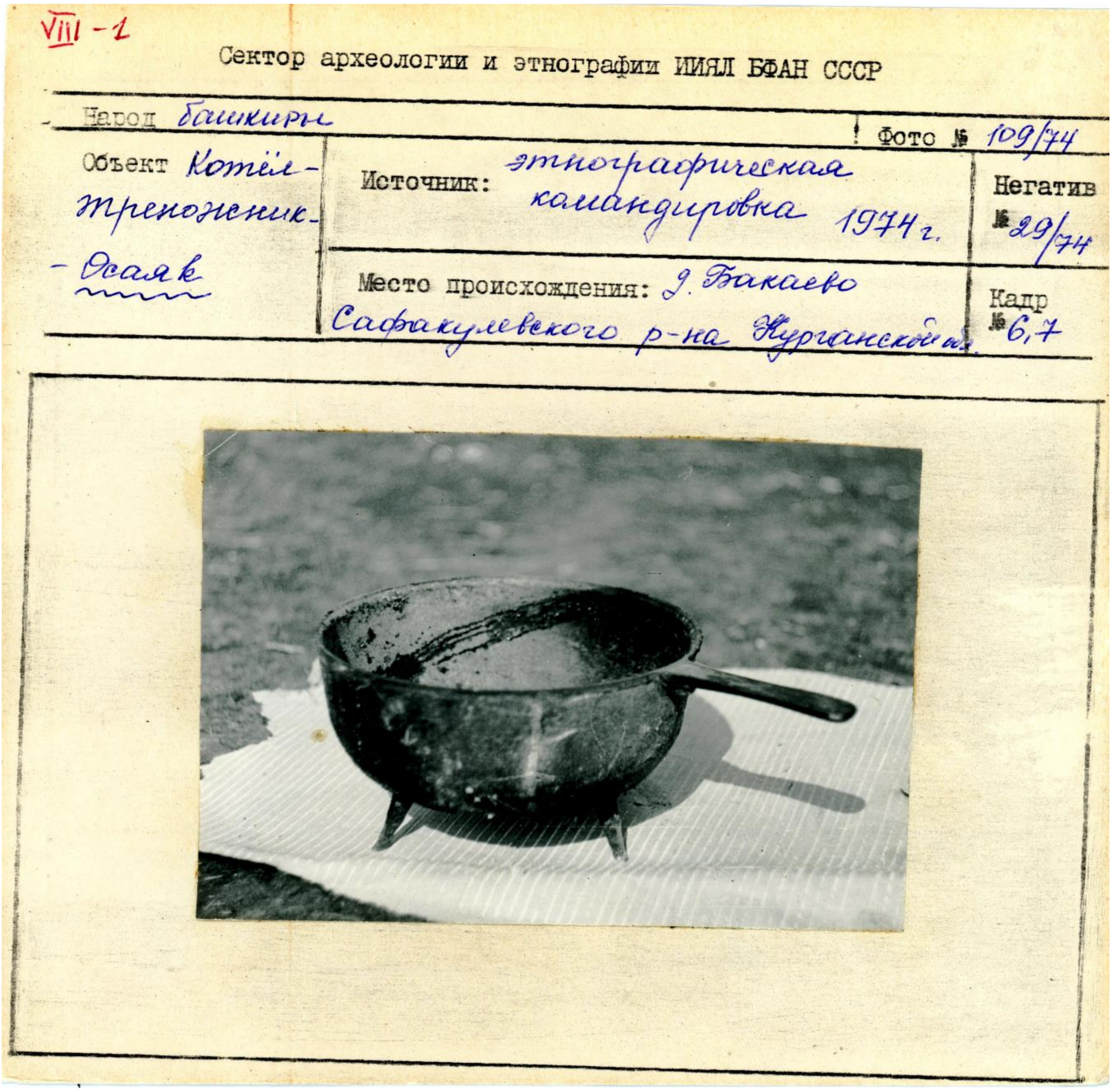

VIII-1

Сектор археологии и этнографии ИИЯЛ БФАН СССР

Народ башкиры

Фото № 109/74

Объект Котёл-треножник - Өсаяк

Источник: этнографическая командировка 1974 г.

Негатив № 29/74

Место происхождения: д. Бакаево Сафакулевского р-на Курганской обл.

Кадр № 6,7

ӨСАЯҠ: собиратель М.В. Мурзабулатов

VIII-1

Сектор археологии, этнографии и искусства УИИЯЛ АН СССР

Народ башкиры

Фото № 826/70

Объект Чаша (ашлау) и деревянный сосуд күнәсек

Источник: этнографическая экспедиция 1970 г.

Негатив № 156/70

Место происхождения: д. Юнаево Зианчуринского р-на БАССР

Кадр № 6

Күнәсек : d = 20 см. ; H = 23 см.
Ашлау : d = 51 см. ; H = 11 см.

КҮНӘСЕК һәм АШЛАУ: собиратель и фотограф С.Н. Шитова.

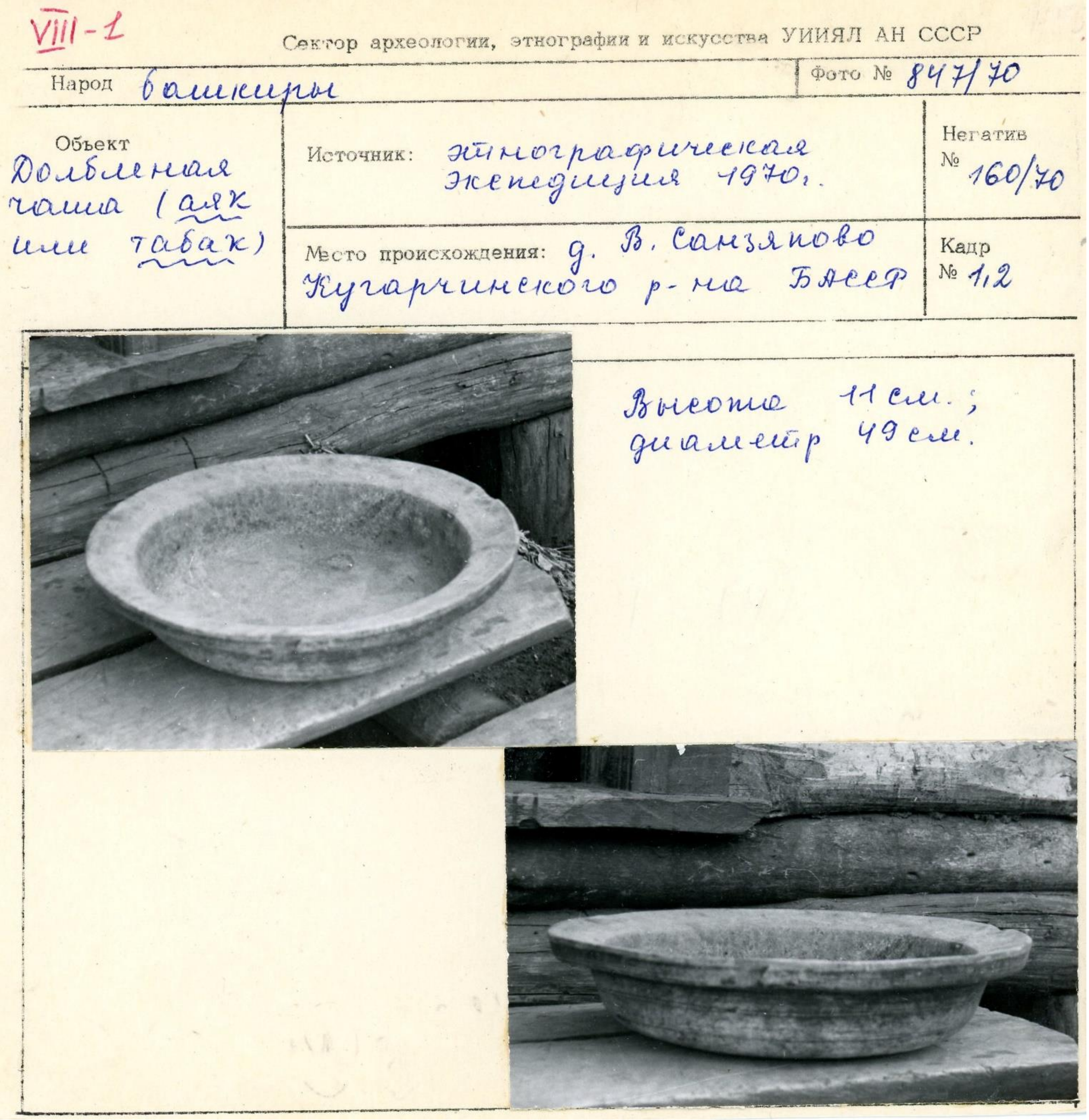
VIII-1

Сектор археологии, этнографии и искусства УИИЯЛ АН СССР

Народ башкиры

Фото № 847/70

Объект Долбленая чаша (аяк или табак)

Источник: этнографическая экспедиция 1970 г.

Негатив № 160/70

Место происхождения: д. В. Санзяпово Кугарчинского р-на БАССР

Кадр № 1,2

Высота 11 см.; диаметр 49 см.

ТАБАҠ: собиратель и фотограф С.Н. Шитова.

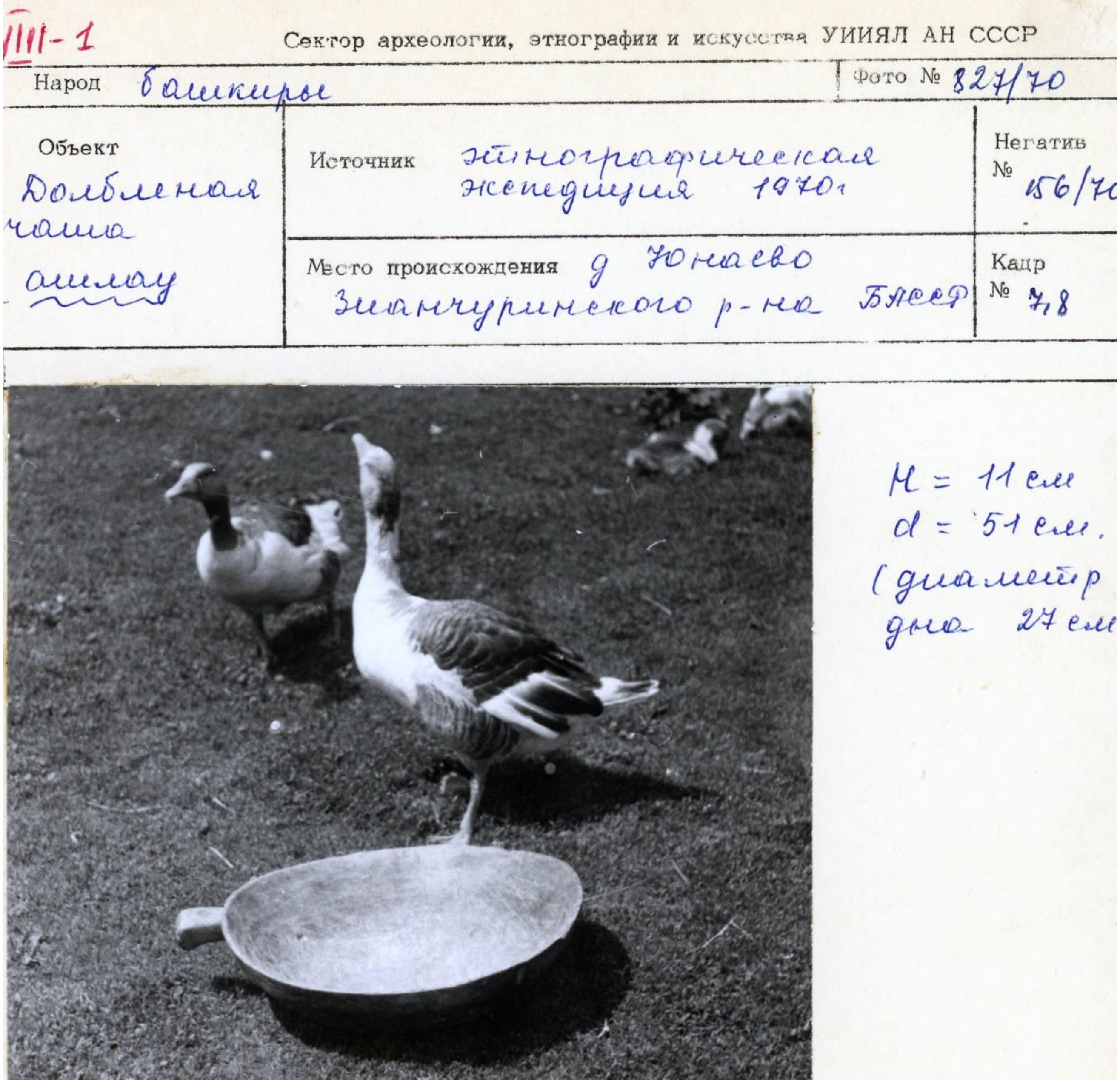
VIII-1
Сектор археологии, этнографии и искусства УИИЯЛ АН СССР
Народ башкиры
Фото № 827/70
Объект Долбленая чаша ашлау
Источник этнографическая экспедиция 1970 г
Негатив № 156/70
Место происхождения д. Юнаево Зианчуринского р-на БАССР
Кадр № 7,8
H = 11 см
d = 51 см.
(диаметр дна 27 см

АШЛАУ: собиратель и фотограф С.Н. Шитова

VIII-1

Сектор археологии, этнографии и искусства УИИЯЛ АН СССР 6

Народ башкиры

Фото № 278/70

Объект
Долбленые чаша (ашлау) - а и ложка (кашык) - б

Источник: этнографическая экспедиция 1970 г.

Негатив № 42/70

Место происхождения: а) д. Юлдыбаево Зианчуринского р-на и б) д. Бикбулатово Кугарчинского р-на БАССР

Кадр № 6

АШЛАУ һәм ҠАШЫҠ: собиратель и фотограф С.Н. Шитова

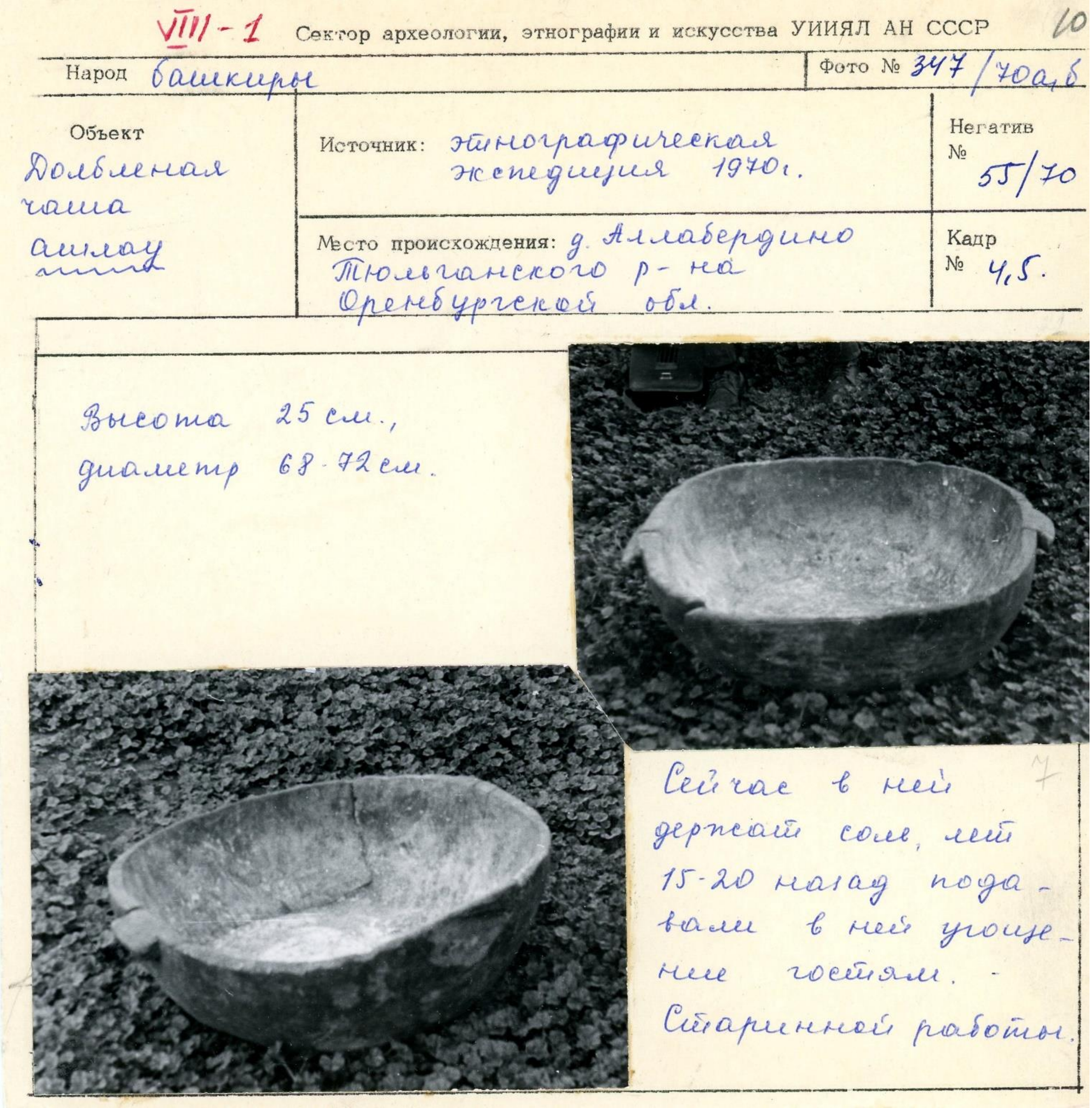
VIII-1 Сектор археологии, этнографии и искусства УИИЯЛ АН СССР 10

Народ башкиры		Фото № 347/70а,б
Объект Долбленая чаша ашлау	Источник: этнографическая экспедиция 1970 г.	Негатив № 55/70
	Место происхождения: д. Аллабердино Тюльганского р-на Оренбургской обл.	Кадр № 4,5.

Высота 25 см., диаметр 68-72 см.

7

Сейчас в ней держат соль, лет 15-20 назад подавали в ней угощение гостям. Старинной работы.

АШЛАУ: собиратель и фотограф С.Н. Шитова

VIII-1

Сектор археологии, этнографии и искусства УИИЯЛ АН СССР

Народ башкиры

Фото № 819/70

Объект Батман - сосуд для мёда.

Источник: этнографическая экспедиция 1970г.

Негатив № 155/70

Место происхождения: д. Юнаево Зианчуринского р-на БАССР

Кадр № 2

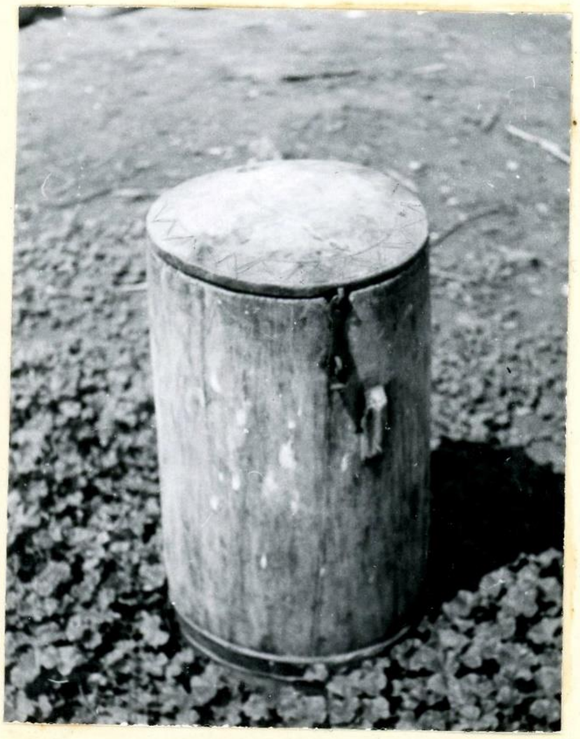

Высота 44 см., диаметр 25 см. На крышке - орнамент. Батман может запираться на замочек.

БАТМАН: собиратель и фотограф С.Н. Шитова

VIII - 1

Сектор археологии, этнографии и искусства УИИЯЛ АН СССР

Народ башкиры | Фото № 842/70

Объект	Источник:	Негатив №
Сосуд для сбивания масла (көбөсөк)	этнографическая экспедиция 1970.	159/70
	Место происхождения: д. В. Санъяпово Кугарчинского р-на БАССР	Кадр № 4

Высота 59 см.;
d = 27 см.

КӨБӨСӨК: собиратель и фотограф С.Н. Шитова

VIII - 1

Сектор археологии, этнографии и искусства УИИЯЛ АН СССР

Народ башкиры

Фото № 602/70 а,б

Объект: Большая долбленая кадка (кобө)

Источник: этнографическая экспедиция 1970 г.

Негатив № 108/70

Место происхождения: д. Бикбау Зианчуринского р-на БАССР

Кадр № 2, 3

Раньше использовалась для приготовления кумыса, теперь в ней хранят муку.
Высота 94 см., диаметр 47 см.

КӨБӨ: собиратель и фотограф С.Н. Шитова

VIII-1 Сектор археологии, этнографии и искусства УИИЯЛ АН СССР 4

Народ башкиры | Фото № 241/70

Объект: Долбленая кадка тэпэн для сбора катыка

Источник: этнографическая экспедиция 1970 г.

Негатив № 34/70

Место происхождения: д. Кабыккушево Стерлибашевского р-на БАССР

Кадр № 4.

Снято в помещении.
Размеры: высота 80 см;
диаметр – 48–50 см.
Старинная, выдолблена около 100 лет назад.

ТӘПӘН: собиратель и фотограф С.Н. Шитова

VIII-1 Сектор археологии, этнографии и искусства УИИЯЛ АН СССР 3

Народ башкиры | Фото № 361/68

Объект Деревянная кадка.

Источник: этнографическая экспедиция 1968

Негатив № 83/68

Место происхождения: д. Миндышево, Салаватск. р-не, БАССР.

Кадр № 7,8.

ТАҒАРАҠ III *(ик.-сакм.)* – ушат *(большой дощатый сосуд, обтянутый кожаным или железным обручем)*: собиратель и фотограф С.Н. Шитова.

VIII-1 3

Сектор археологии и этнографии ИИЯЛ БФАН СССР

Народ башкиры

Фото № 306/61

Объект: Деревянная кадка для кумыса (тэпэн)

Источник: этнографическая экспедиция 1958 г.

Негатив № –

Место происхождения: д. Ибраево Зианчуринского р-на БАССР

Кадр № –

Рисунок художника Г. Мухаметшина.

ТӘПӘН: художник Г.Ш. Мухаметшина.

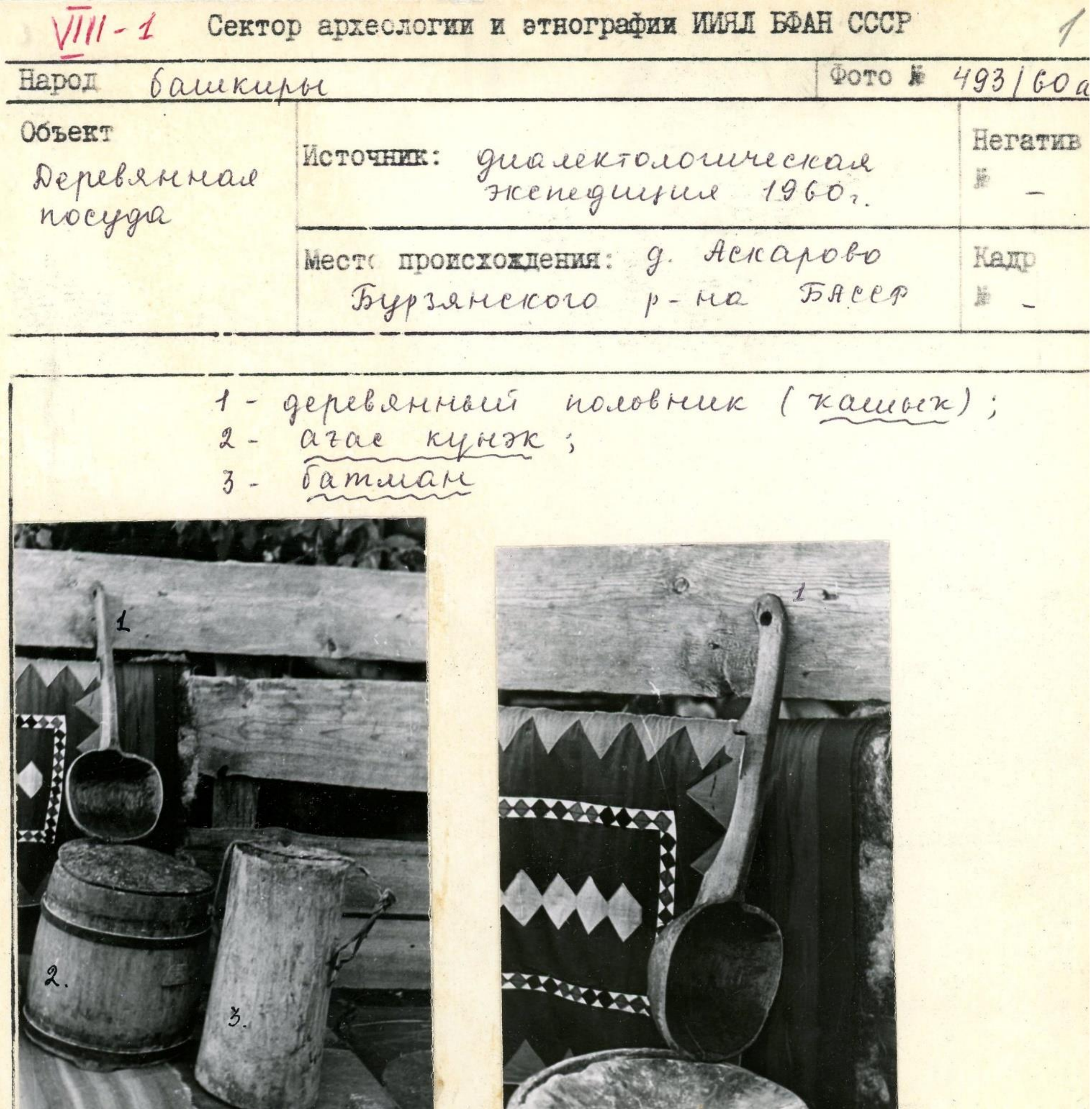
VIII-1 Сектор археологии и этнографии ИИЯЛ БФАН СССР 1

Народ башкиры | Фото № 493/60а

Объект: Деревянная посуда

Источник: диалектологическая экспедиция 1960 г.

Негатив № –

Место происхождения: д. Аскарово Бурзянского р-на БАССР

Кадр № –

1 - деревянный половник (ҡашыҡ);
2 - ағас күнәк;
3 - батман

ҠАШЫҠ, БАТМАН, АҒАС КҮНӘК: собиратель и фотограф С.Ф. Миржанова

VIII-1

Сектор археологии, этнографии и искусства УИИЯЛ АН СССР

Народ: башкиры

Фото № 439/70

Объект: Утварь

Источник: этнографическая экспедиция 1970г.

Негатив № 70/70

Место происхождения: д. Бикечево Кугарчинского р-на БАССР

Кадр № 7

икмэк кунэге – кадочка для теста; совок; сито (илэк); корыто (каритэ) для мяса к пельменям (Дл. 56 см., шир. 16 см.)

ИКМӘК КҮНӘГЕ, ИЛӘК, ИТ КАРИТӘҺЕ: собиратель и фотограф С.Н. Шитова.

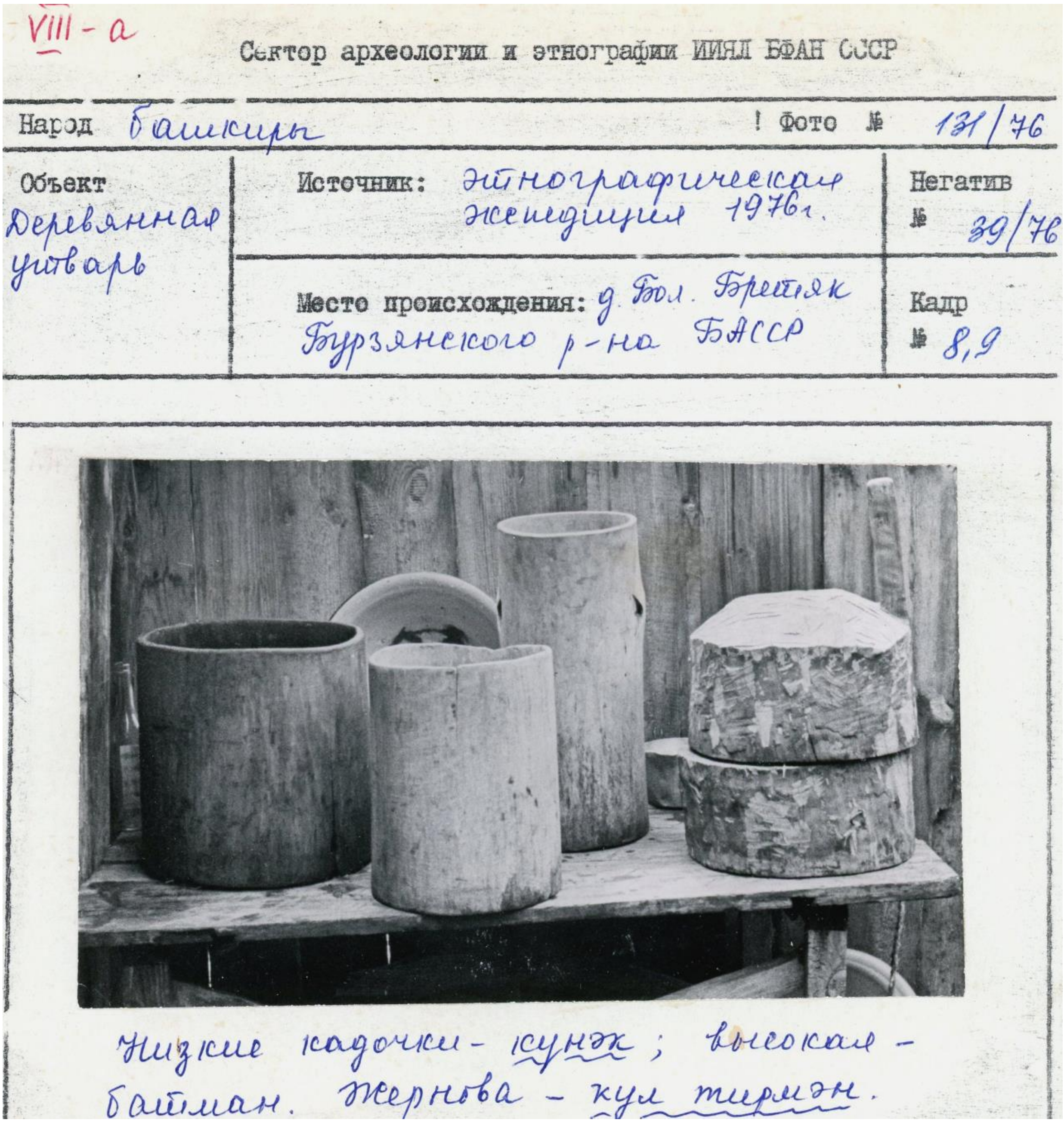
VIII - а

Сектор археологии и этнографии ИИЯЛ БФАН СССР

Народ башкиры ! Фото № 131/76

Объект: Деревянная утварь

Источник: этнографическая экспедиция 1976 г.

Негатив № 39/76

Место происхождения: д. Бол. Бретяк Бурзянского р-на БАССР

Кадр № 8,9

Низкие кадочки - кунэк; высокая - батман. Жернова - кул тирмэн.

КҮНӘКТӘР, БАТМАН, ҠУЛ ТИРМӘНЕ: собиратель и фотограф С.Н. Шитова.

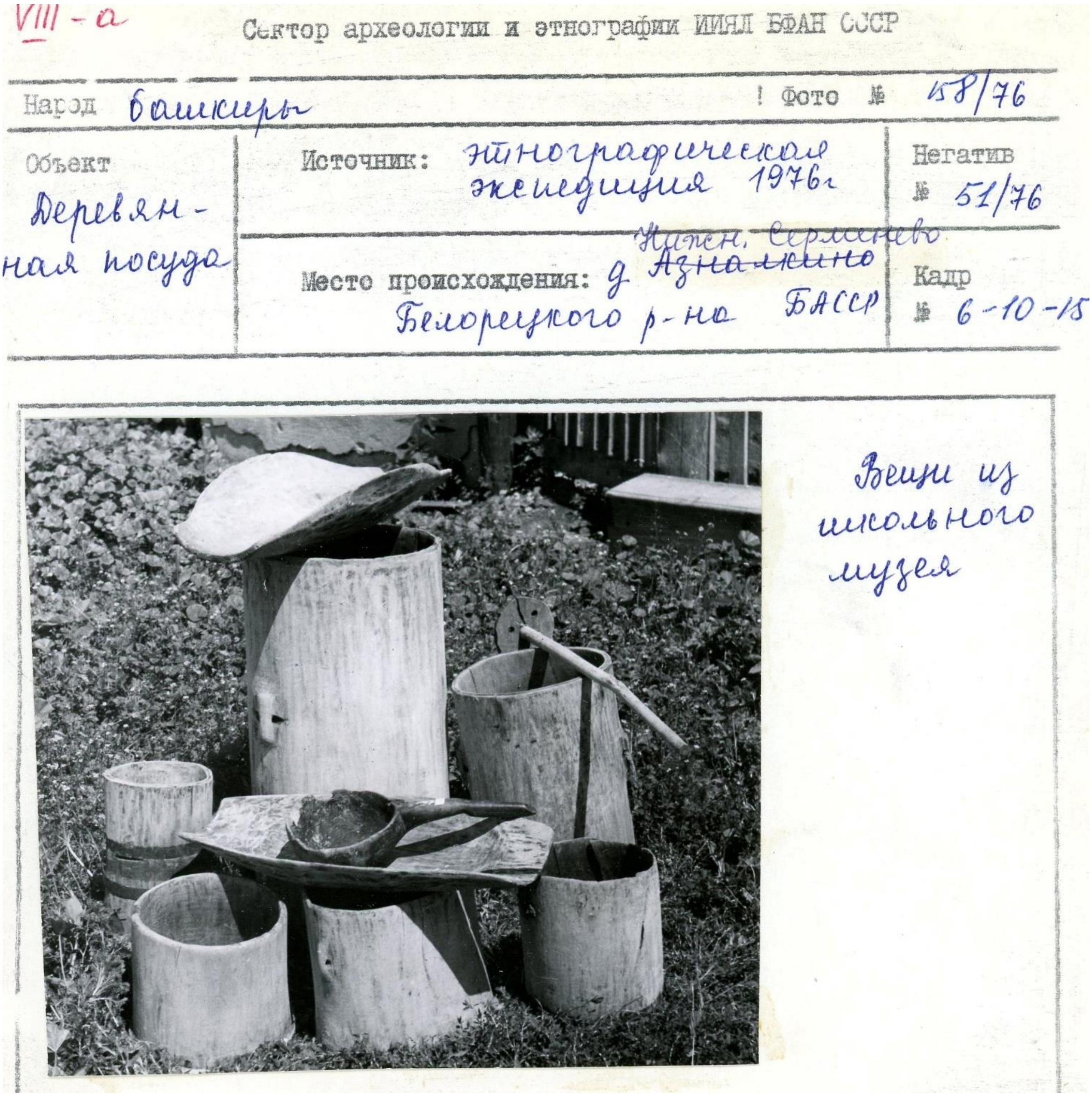
VIII - а

Сектор археологии и этнографии ИИЯЛ БФАН СССР

Народ башкиры		Фото № 158/76
Объект Деревянная посуда	Источник: этнографическая экспедиция 1976 г	Негатив № 51/76
	Место происхождения: д. ~~Азналкино~~ Нижн. Серменево Белорецкого р-на БАССР	Кадр № 6-10-15

Вещи из школьного музея

АҒАС ҺАУЫТ-ҺАБА – деревянная посуда: собиратель С.Н. Шитова и фотограф Т.К. Новикова.

Приложение 3.

ОБРАЗЦЫ ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ КАРТОТЕКИ ИИЯЛ УФИЦ РАН

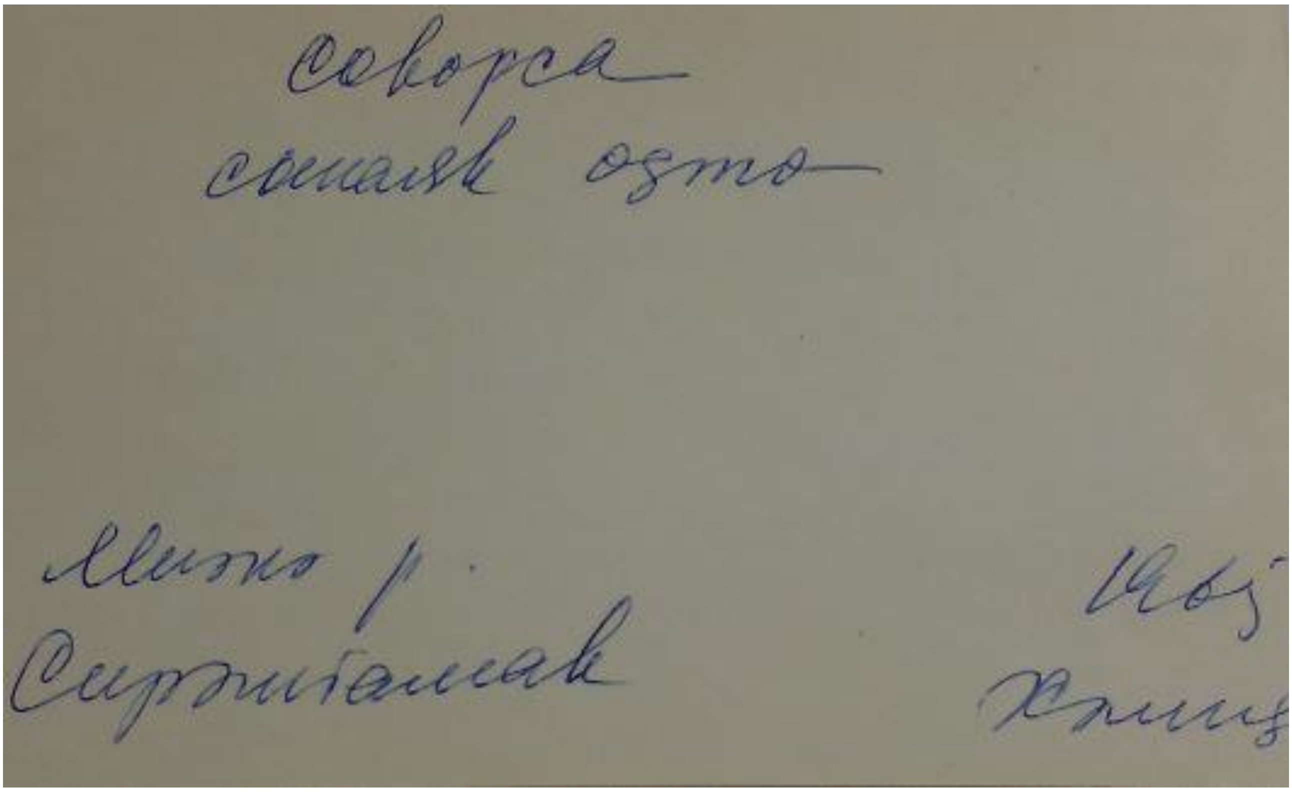

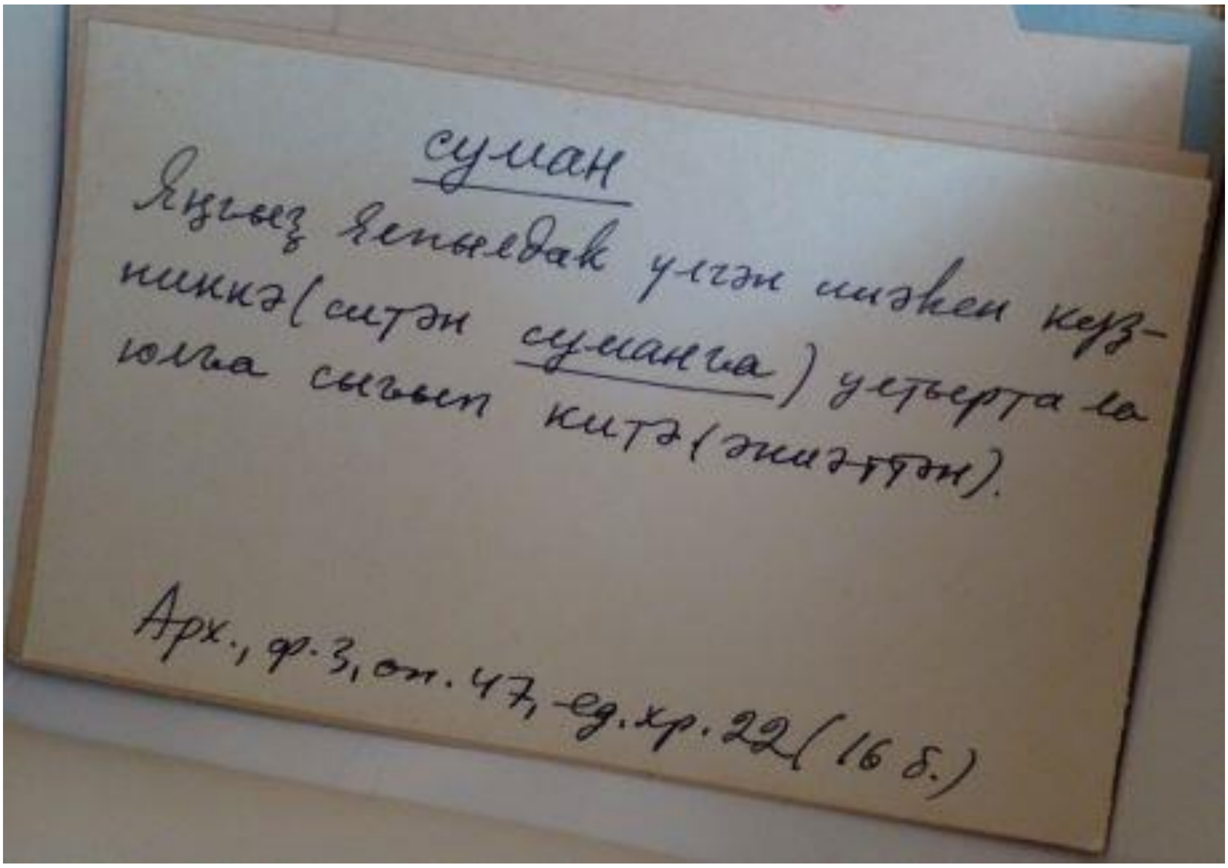

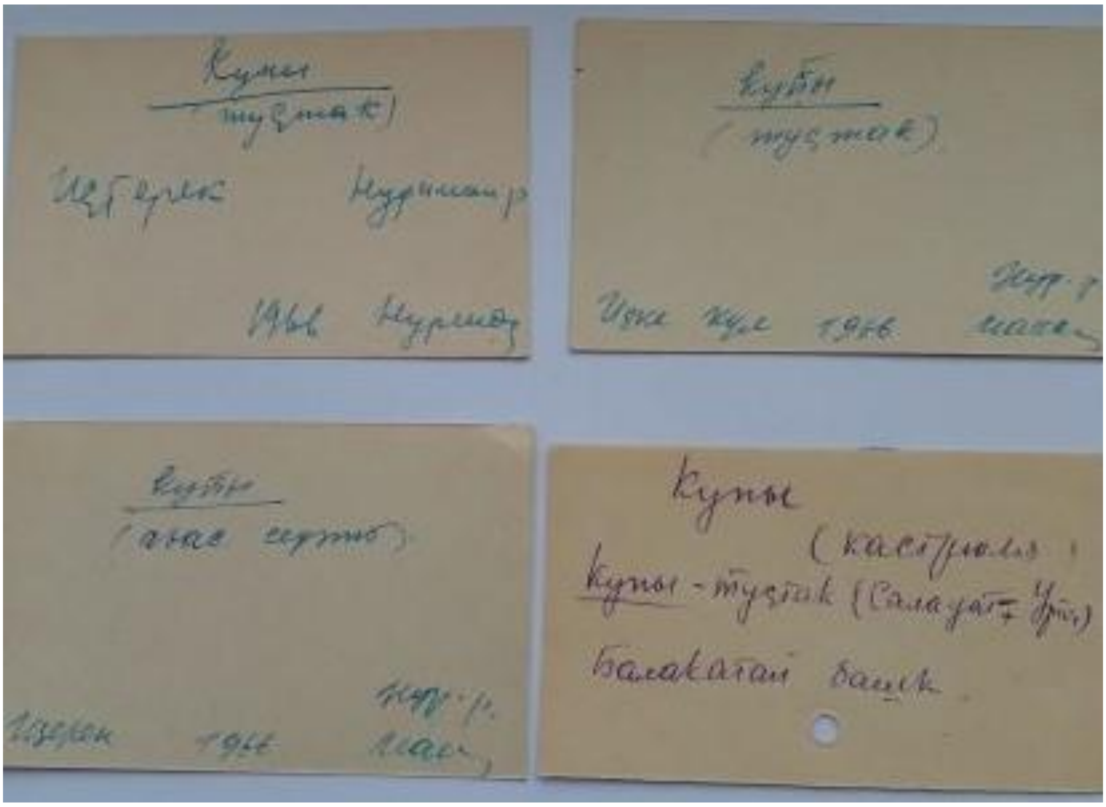
кубн
(тустак)
куны
(кастрюля)
Балакатай башк.

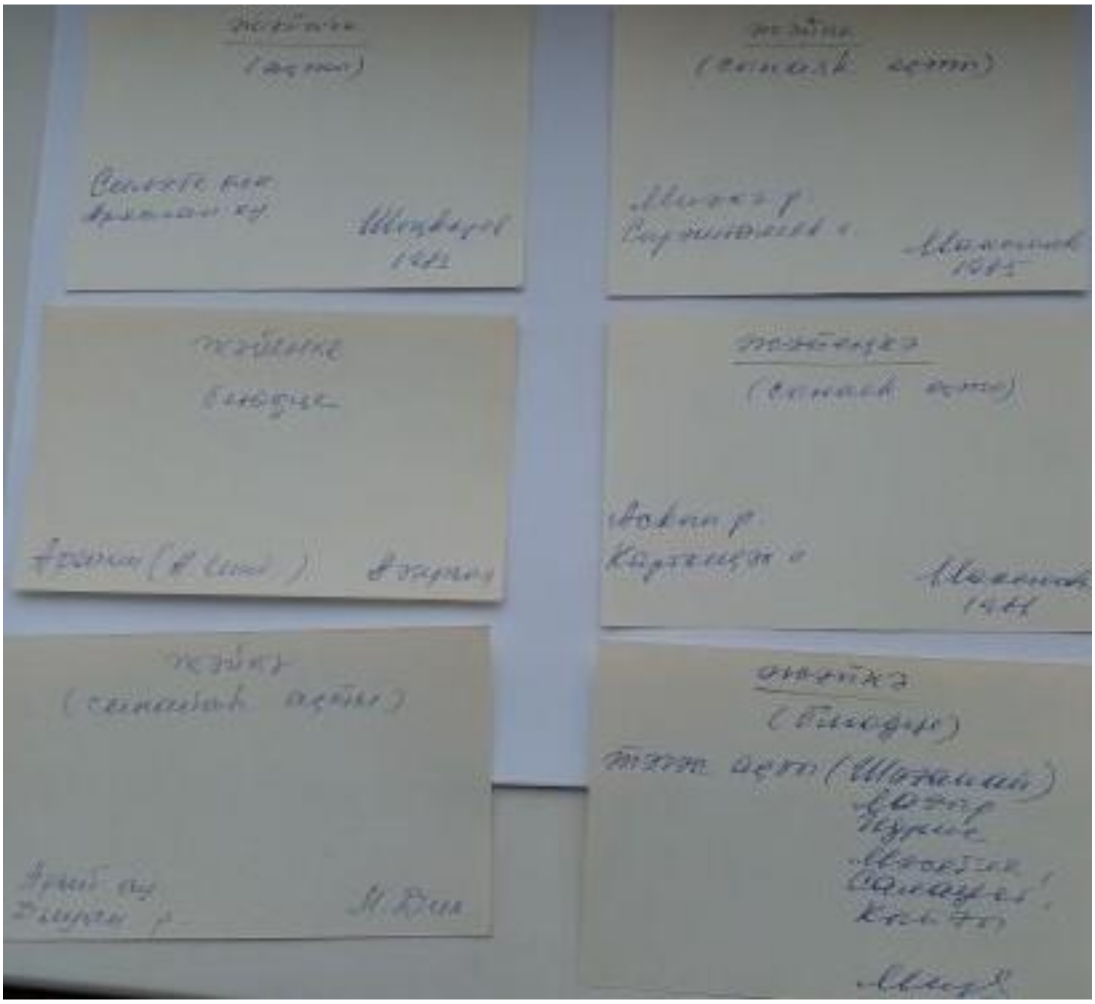

кизмәк

[illegible] [illegible], 20-30 [illegible] [illegible] [illegible] кизмәк [illegible]

[illegible] [illegible] ([illegible] 42, 4).

кизмәк

- большая кадка; бер киз-
мәк тулы катык - целая
большая кадка кислого мо-
лока.

М Кулаев, II т, 467

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Академический словарь башкирского языка. В десяти томах. Том I: (Буква А). Под редакцией доктора филологических наук, профессора Ф. Г. Хисамитдиновой. – Уфа: Китап, 2011. 432 с.
2. Академический словарь башкирского языка. В десяти томах. Том II: (Буква Б). Под редакцией доктора филологических наук, профессора Ф. Г. Хисамитдиновой. – Уфа: Китап, 2011. 568 с.
3. Академический словарь башкирского языка. В десяти томах. Том III: (Буквы В, Г, Ғ, Д, Ҙ, Е, Ё, Ж, З, И). Под редакцией доктора филологических наук, профессора Ф. Г. Хисамитдиновой. – Уфа: Китап, 2012. 864 с.
4. Академический словарь башкирского языка. В десяти томах. Том IV: (Буквы Й, К). Под редакцией доктора филологических наук, профессора Ф. Г. Хисамитдиновой. – Уфа: Китап, 2012. 944 с.
5. Академический словарь башкирского языка. В десяти томах. Том V: (Буква Ҡ). Под редакцией доктора филологических наук, профессора Ф. Г. Хисамитдиновой. – Уфа: Китап, 2013. 888 с.
6. Академический словарь башкирского языка. В десяти томах. Том VI: (Буквы Л, М, Н, О, Ө). Под редакцией доктора филологических наук, профессора Ф. Г. Хисамитдиновой. – Уфа: Китап, 2014. 944 с.
7. Академический словарь башкирского языка. В десяти томах. Том VII: (Буквы П, Р, С). Под редакцией доктора филологических наук, профессора Ф. Г. Хисамитдиновой. – Уфа: Китап, 2015. 872 с.
8. Академический словарь башкирского языка. В десяти томах. Том VIII: (Буква Т). Под редакцией доктора филологических наук, профессора Ф. Г. Хисамитдиновой. – Уфа: Китап, 2016. 832 с.
9. Академический словарь башкирского языка. В десяти томах. Том IX: (Буквы У, Ү, Ф, Х, Һ, Ч, Ц, Ш, Щ). Под редакцией доктора филологических наук, профессора Ф. Г. Хисамитдиновой. – Уфа: Китап, 2017. 981 с.
10. Академический словарь башкирского языка. В десяти томах. Том X: (Буквы Ы, Э, Ә, Ю, Я). Под редакцией доктора филологических наук, профессора Ф. Г. Хисамитдиновой. – Уфа: Китап, 2018. 980 с.
11. Багаутдинова М.И. Этнографическая лексика башкирского языка. – Уфа: РИО РУНМЦ, 2002. 116 с.
12. Багаутдинова М.И. Башкирско-русский словарь этнокультуроведческой лексики. Изд. 2-е, обновл. – Уфа: Китап, 2012. 148 с.
13. Башкирская энциклопедия: в 7 томах. / гл. ред. М.А. Ильгамов. Т. 1: А-Б. – Уфа: Башк. энцикл., 2005, 623 с.

14. Башкирская энциклопедия: в 7 томах. / гл . ред. М.А. Ильгамов. Т. 2: В - Ж. – Уфа: Башк. энцикл., 2006. 623 с.
15. Башкирская энциклопедия: в 7 томах. / гл . ред. М.А. Ильгамов. т. 3: З - К. – Уфа: Башк. энцикл., 2007. 671 с.
16. Башкирская энциклопедия: в 7 томах. / гл . ред. М.А. Ильгамов. Т. 4: Л - О. – Уфа: Башк. энцикл., 2008. 607 с.
17. Башкирская энциклопедия: в 7 томах. / гл . ред. М.А. Ильгамов. Т. 5: П-Советы. – Уфа: Башк. энцикл., 2009. 575 с.
18. Башкирская энциклопедия: в 7 томах. / гл . ред. М.А. Ильгамов. Т. 6: Советы народного хозяйства–У. – Уфа: Башк. энцикл., 2010. 543 с.
19. Башкирская энциклопедия: в 7 томах. / гл . ред. М.А. Ильгамов. Т. 7: Ф-Я. – Уфа: Башк. энцикл., 2011. 663 с.
20. Башкирское народное искусство. Под общей ред. С. Шитовой. – Уфа: Демиург, 2002. 360 с.
21. Башҡорт лөғәте: 1926 йылғы беренсе аңлатмалы һүҙлек. Баҫмаға әҙерләүсе Ә.Ғ. Сәлихов, – Өфө: Китап, 2018, 276 б.
22. Башҡорт теленең һөйләштәре һүҙлеге: I том. Көнсығыш диалект. – Өфө, 1967. 327 б.
23. Башҡорт теленең һөйләштәре һүҙлеге: II том. Көньяҡ диалект. – Өфө, 1970. 327 б.
24. Башҡорт теленең һөйләштәре һүҙлеге: III том. Көнбайыш диалект. – Өфө, 1987. 231 б.
25. Башҡорт теленең һүҙлеге: Ике томда /Рәсәй фәндәр академияһы. Башҡортостан ғилми үзәге. тар., тел һәм әҙ. институты. том I. – М.: Рус. яз., 1993. 861 б.
26. Башҡорт теленең һүҙлеге: Ике томда /Рәсәй фәндәр академияһы. Башҡортостан ғилми үҙәге,тар., тел һәм әҙ. институты. том II – М.: Рус. яз., 1993. 814 б.
27. Башҡорт халыҡ ижады. Мәҡәләдәр һәм әйтемдәр. – Өфө: Китап, 1980. 472.
28. Башҡорт халыҡ ижады. I том. Йола фольклоры. – Өфө: Китап, 1995. 560 б.
29. Башҡорт халыҡ ижады. II том. Риүәйәттәр, легендалар. — Өфө: Китап, 1997. 440 б.
30. Башҡорт халыҡ ижады. III том. Эпос. — Өфө: Китап, 1998. — 448 бит.
31. Башҡорт халыҡ ижады. IV том. Эпос. – Өфө: Китап, 1999. 400 б.
32. Башҡорт халыҡ ижады. V том. Тарихи ҡобайырҙар һәм хикәйәттәр (иртәктәр). – Өфө: Китап, 2000. 392 б.
33. Башҡорт халыҡ ижады. IX том. Йомаҡтар. – Өфө: Китап, 2007. 416 б.

34. Башҡорт халыҡ ижады. Х том. Беренсе китап: мәҡәлдәр һәм әйтемдәр. – Өфө: Китап, 2006. 544 б.
35. Башҡорт халыҡ ижады. Х том. Икенсе китап: мәҡәлдәр һәм әйтемдәр. – Өфө: Китап, 2019. 440 б.
36. Башҡорт халыҡ ижады. XII том: сатирик һәм юмористик әкиәттәр. – Өфө: Китап, 2015. 528 б.
37. Башҡорт халыҡ ижады. 2-се том. Риүәйәттәр, легендалар. – Өфө: Китап, 1997. 440. б.
38. Бейешев Ә.Ғ. Башҡорт телендә йөрөгән ғәрәп һәм фарсы һүҙҙәре. – Өфө: Тарих, тел һәм әҙәбиәт институты, 2009. – 264 б.
39. Валиева М.Р. Названия лубяных сосудов в говорах и их этимология // Проблемы востоковедения. 2022, № 1, (95). – С. 76-83.
40. Валиева М.Р. Диалектные названия посуды башкирского языка, восходящие к алтайской эпохе // Turkic Studies Journal. – 2022. – Т. 4. – № 2. – С. 35-47.
41. Валиева М.Р. Названия кожаной утвари в башкирском и хакасском языках // Материалы XI Всероссийского съезда востоковедов «Восточные архивы и архивоведение в современном мире: проблемы и перспективы». 5-8 октября 2021, Элиста. – С. 32-34.
42. Валиева М.Р. Древнетюркская лексема könäk //Этногенез. История. Культура: IV Юсуповские чтения. Материалы IV Международной научной конференции, посвященной памяти Рината Мухаметовича Юсупова. Уфа: ИИЯЛ УФИЦ РАН, 2021. – С. 91-100.
43. Валиева М.Р. Названия кожаной посуды в башкирском языке // Материалы научной сессии «Башкиры в контексте междисциплинарных исследований тюркских народов Евразии» (К 50-летию научной сессии Отделения истории АН СССР по проблемам этногенеза башкир), 23 – 25 июня 2021 г. Уфа. – С. 146-152.
44. Валиева М.Р. Булгаризмы Поволжья в апеллятивной лексике башкирского языка // Актуальные проблемы диалектологии языков народов России: Материалы XIV Всероссийской конференции. – Уфа: ИИЯЛ УНЦ РАН, 2014. – С. 126-130.
45. Ғарипов А.С. Башҡорт телендәге аҙыҡ-түлек һәм һауыт-һаба атамаларының этимологик һүҙлеге. – Өфө: БашГУ, 2018. – 70 б.
46. Давлетшина З.М. Декоративные изделия в обрядах жизненного цикла. – Уфа. 2012. 208 с.
47. Диалектологический словарь башкирского языка. Под ред. М.И. Дильмухаметова. – Уфа: Китап, 2002. 432 с.

48. Дильмухаметов М.И. Говор среднеуральских башкир. – Уфа: Гилем, 2006. 191 с.
49. Зайнуллина Г.Д. Башкирско-русский, русско-башкирский терминологический словарь по животноводству. – Уфа, 2006. 166 с.
50. Исследования и материалы по башкирской диалектологии / Ред. Т.М. Гарипов, З.Г. Ураксин, Н.Х. Максютова, Э.Ф. Ишбердин. – Уфа: ИИЯЛ БФАН СССР, 1981. 121 с.
51. Исследования по башкирской диалектологии и ономастике. – Уфа: ИИЯЛ БФАН СССР, 1986. 144 с.
52. Ишбирҙин Э.Ф. Башҡорт телендә игенселек һәм балыҡсылыҡ терминдары. – Өфө: БДУ, 2002. 150 б.
53. Йәшәгән ти, батырҙар. Башҡорт халыҡ әкиәттәре. – Өфө, 1990. 535 б.
54. Курганские башкиры: историко-этнографические очерки. Уфа: Гилем, 2004. 241 с.
55. Максютова Н.Х. Восточный диалект башкирского языка: в сравнительно-историческом освещении. – Москва: Наука, 1976. 292 с.
56. Максютова Н.Х. Башкирские говоры, находящиеся в иноязычном окружении. – Уфа: Китап, 1996. 288 с.
57. Материалы диалектологических экспедиций (язык рабочих Баймакского, Тубинского заводов и башкир Янаульского и Учалинского районов (1933-1935). – Научный архив УФИЦ РАН, ф. 3, оп.2, д. №14.
58. Материалы диалектологических экспедиций в Нуримановский, Караидельский, Ялан-Катайский, Аргаяшский районы (1931-1934). – Научный архив УФИЦ РАН, ф. 3, оп. 2, д. № 4.
59. Мигранова Э.В. Башкиры. Традиционная система питания. 2011. 331 с.
60. Миржанова С.Ф. Южный диалект башкирского языка. – Москва: Наука, 1979. 272 с.
61. Миржанова С.Ф. Северо-западный диалект башкирского языка. –Уфа, 1991. 296 с.
62. Миржанова С.Ф. Лексика гайнинского говора // Вопросы лексикологии и лексикографии башкирского языка. – Уфа, 1983. – С. 27-42.
63. Словарь ранних русских заимствований башкирского языка / Отв. Редакторы: Ф.Г. Хисамитдинова, Р.А. Сулейманова. – Уфа, 2021. 254 с.
64. Мурзакаев Ф.С. Русско-башкирский словарь сельскохозяйственных терминов. – Уфа, 2001. 495 с.
65. Руденко С.И. Башкиры: историко-этнографические очерки. –М., 1955. 394 с.

66. Рухи мираҫ: Свердловск башҡорттарының фольклоры /Төҙ.: Ф.А. Нәҙершина, Г.Р. Хөсәйенова, Г.В. Юлдыбаева, Ф.Ф. Ғайсина. – Өфө, 2008. 256.
67. Русско-башкирский словарь / Сост.: канд. филол. наук К.З. Ахмеров, Т.Г. Баишев, А.М. Бикмурзин и др. Под ред. действ. чл. Акад. пед. наук и чл.-кор. Акад. наук СССР проф. Н.К. Дмитриева, К.З. Ахмерова, Т.Г. Баишева; Научно-исслед. ин-т языка, литературы и истории им. М. Гафури при Совете Министров Башкир. АССР. – Москва: Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1948. 960 с.
68. Русско-башкирский словарь: В 2 т. / Под редакцией З.Г. Ураксина. Сост. И.М. Агишев, А.Ф. Гиндуллина, Г.Д. Зайнуллина, З.К. Ишмухаметов, С.Ф. Миржанова, Ш.В. Нафиков, З.А. Сиразетдинов, Н.Ф. Суфьянова, З.Г. Уразбаева, З.Г. Ураксин, Р.Н. Хадыева – Уфа: Башк. энциклопедия, 2005. Т. 1. А–О. – 2005. – 808 с. Т. 2. П–Я. – 2005. 680 с.
69. З.Г.Ураксин, Ю.З.Ураксин. Русско-башкирский словарь. –Уфа, 2002. 389 с.
70. Самситова Л.Х. Безэквивалентная лексика башкирского языка: Дисс. канд. фил. наук. – Уфа, 1999. 312 с.
71. Самситова Л.Х. Реалии башкирской культуры. Словарь безэквивалентной лексики башкирского языка. Уфа: Китап, 1999. 176 с.
72. Самситова Л.Х. Реалии башкирской культуры. Словарь безэквивалентной лексики башкирского языка / Под редакцией профессора М.В. Зайнуллина и профессора Л.Г. Саяховой. 2-е издание, дополненное. – Уфа: Китап, 2006. 216 с.
73. Самситова Л.Х. Культурные концепты в башкирской языковой картине мира: монография / Научн. ред. М.В. Зайнуллин. – Уфа, 2014. 304 с.
74. Самситова Л.Х. Культурные концепты в башкирской языковой картине мира: монография / Научн. ред. М.В. Зайнуллин. – Уфа: Гилем, 2015. 360 с.
75. Сравнительно–историческая грамматика тюркских языков. Лексика: коллективная монография. 2-е изд. / отв. ред. Э.Р.Тенишев и др. – М.: Наука, 2001. 822 с.
76. Сравнительно-историческая грамматика тюркских языков. Пратюркский язык-основа. Картина мира пратюркского этноса по данным языка: коллективная монография / под ред. Э.Р.Тенишева и А. В.Дыбо. – М.: Наука, 2006. – 901 с.
77. Сәмситова Л.Х. Башҡорт фольклоры концептасфераһы. Лнгвокультурологик һүҙлек / Л.Х. Сәмситова, Г.Р. Ижбаева, Г.С. Әхмәтшина, Г.М. Байназарова. Ә.Н. Килмәкова, Р.М. Ташбулатова. –Өфө: Китап, 2013. 492 бит.

78. Фольклор экспедицияһы материалдары – 2011: Учалы районы. Төҙ. Г.В.Юлдыбаева. – Өфө, 2012. 156 б.
79. Фототека Отдела этнологии Института истории, языка и литературы Уфимского научного центра РАН: собиратели, коллекции / Сост. Р.Х Исламова. Отв. ред. д.г.н. А.В.Псянчин. Уфа: ИИЯЛ УНЦ РАН, 2016. 32 с.
80. Хисамитдинова Ф.Г. Башҡорт мифологияһы. –Уфа, 2002. – 126 б.
81. Хисамитдинова Ф.Г. Мифологический словарь башкирского языка. – М.: Наука, 2010. 456 с.
82. Хозяйство и культура башкир в XIX – начале XX в.: Сб. статей / АН СССР, Башк. фил., Ин-т истории, яз. и лит.; [Отв. ред. Р.Г. Кузеев, Н.В. Бикбулатов]. – Москва: Наука, 1979. 207 с.
83. Ырымбур башҡорттары фольклоры (материалдар һәм тикшеренеүҙәр). – Өфө, 2013. 192 б.
84. Экба З.Н. Башкирско-русский словарь слов арабского и персидского происхождения. – Уфа, 2004. 208 с.
85. Экба З.Н. Арабские и персидские заимствования в башкирском языке : дисс. ... кфн: 10.02.06. – Москва, 1997. – 214 с.
86. Экспедиция материалдары – 2003: Йылайыр районы. – Өфө: БР ММ РУҒМҮ, 2006. 252 б.
87. Экспедиция материалдары – 2004: Әлшәй районы. – Өфө: РФА ӨҒҮ ТТӘИ, 2006. 235 б.
88. Экспедиция материалдары – 2005: Яңауыл районы. – Өфө: РФА ӨҒҮ ТТӘИ, 2009. 264 б.
89. Экспедиция материалдары – 2003: Йылайыр районы. – Өфө: БР ММ РУҒМҮ, 2006. 252 с.
90. Әкиәт иленә сәйәхәт. – Өфө: Китап, 2019. 252 б.
91. Әхтәмов М.А. Омонимдар (аҙаш һүҙҙәр) һүҙлеге. – Өфө: Китап, 2006. 384 б.

ОНЛАЙН БАЗЫ ДАННЫХ

92. http://mfbl2.ru/mfbl/bashdial – машинный фонд башкирского языка
93. http://altaica.ru/ – алтайское языкознание
94. http://ihtika.ru/ [ihtika.ru] – библиотека Ихтика
95. http://lingvodoc.ispras.ru/ – лингвистическая платформа
96. https://ru.glosbe.com/ba/ru – словарь glosbe – все языки в одном месте
97. https://ru.translate.google.ru – официальный справочный центр Google Translate.

СОДЕРЖАНИЕ

1. ПРЕДИСЛОВИЕ 3
2. ПОСТРОЕНИЕ СЛОВАРЯ 4
3. УСЛОВНЫЕ СОКРАЩЕНИЯ 6
4. FOREWORD 7
5. DICTIONARY BUILDING 8
6. CONVENTIONAL ABBREVIATIONS 10
7. БАШКИРСКО-РУССКО-АНГЛИЙСКИЙ СЛОВАРЬ 11
8. ПРИЛОЖЕНИЕ 1. УКАЗАТЕЛЬ СЛОВ 187
9. ПРИЛОЖЕНИЕ 2. МАТЕРИАЛЫ ФОТОТЕКИ ИИЯЛ УФИЦ РАН 244
10. ПРИЛОЖЕНИЕ 3. КАРТОТЕКИ ИИЯЛ УФИЦ РАН 271
11. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ 274
12. ОНЛАЙН БАЗЫ ДАННЫХ 279